ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNG
herausgegeben
von der Ethnographischen Kommission der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg.
Bd. XXXIII.

ЕТНОҐРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ ЕТНОҐРАФІЧНА КОМІСІЯ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Т. XXXIII.

ЗНАДОБИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОНОЛЬОҐІЇ,

т. II, випуск 1.

зібрав **Володимир Гнатюк.**

У ЛЬВОВІ, 1912.
Накладом Товариства.
З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка.

3728 КРАТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ +

Шифр Т5 Н34 Инв. № 2432214

Автор Наукове Т-во ім. Шев-

Название ченка Етнографіч-

ний збірник

Место, год издания Львів, 1912

Кол-во стр. XLII, 237 с.

-"- отд. листов

-"- иллюстраций

-"- карт

-"- схем

Том 33/2 часть вып. 1

Конволют

Примечание: 14 XI 89

Л. Шамб.

ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNG
herausgegeben von der Ethnographischen Kommission
der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg.
Bd. XXXIII.

ЕТНОҐРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ ЕТНОҐРАФІЧНА КОМІСІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Т. XXXIII.

Знадоби до української демонольоґії,

т. II, випуск 1,

зібрав **Володимир Гнатюк.**

У ЛЬВОВІ, 1912.

НАКЛАДОМ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка.

Передне слово.

З початком 1904 р. видав я том „Знадобів до галицько-руської демонольоґії“ (Етн. Збірник, т. XV), що містив рівно 400 оповідань, і заповів, що пізнійше видам іще другий том. Руководив ся я при тім тою обставиною, що вже в часї друку книжки почали надходити нові матеріяли, а надто, що я знаючи про величезне богацтво демонольоґічних матеріялів посеред нашого народа, був певний, що як виберу ся на екскурзію задля їх записуваня, зберу їх стілько, що стане на новий том. Моїм замірам стала одначе в дорозї хронїчна недуга, що почала потім розвивати ся і не дозволила менї більше відбувати екскурзії. Через те, а також тому, що на чергу видаваня прийшли инші матеріяли, справа з друком другого тому проволікла ся значно. Я не засипляв її одначе і при кождій нагоді звертав ся до моїх сїльських знайомих із просьбою, записувати демонольоґічні матеріяли і надсилати до мене. Мої заходи не лишили ся без результату. Одну збірку, більше заокруглену, записану на мою просьбу, надрукував я окремо в „Матеріялах до укр. етнольоґії“, т. XI. (Ан. Онищук, Матеріяли до гуцульської демонольоґії). Инші відкладав на бік, призначаючи їх для другого тому. Коли опісля прийшла пора ладити їх до друку, переконав ся я, що вони не змістять ся в однїй книжцї, бо назбирало ся їх аж 1173 числа, отже майже в троє більше, як у першім томі. Наслїдком того роздїлив я том на два випуски, даючи до першого вісім роздїлів, а до другого десять. Уклад полишив ся такий самий, як у першім томі, лиш до першого випуска дав я три нові роздїли (IV—VI), яких давнїйше не було. Передруки — хоч їх був заповів у першім томі — полишив на боцї (з виїмкою трьох чисел: одного з „Науки“ і двох Д. Лепкого із „Зорі“) задля більшого обєму тому, надію ся одначе, що се не принесе нїякої уйми, анї шкоди книжцї, за те задержить ся одностайність обох томів. Характер записів полишив ся також дуже ріжнородний і не все такий, як бажало б ся його мати. Та се неоминена конечність, коли записи роблять ріжні особи, не спеціялїсти, тай до того ще з дуже неоднаковою освітою. Всеж і те, що удало ся зібрати, зробить свою службу для нашої науки і належало б лиш побажати, щоби знайшло ся в нашій суспільности більше наслїдувачів до такої роботи, бо нїхто инший за нас її не зробить.

Належить тут іще зазначити, що сей том ріжнить ся від першого тим, що до нього увійшли записи з російської України, а то збірки М. Дикарева, П. Тарасевського та Д. Щербаківського. Збірка М. Дикарева переписана на чисто рукою самого покійного етноґрафа і видно була призначена вже так до друку. На ній зазначено лише, що матеріяли записувані в Борисовській волости, але хто, коли й від кого записував, не зазначено. Можливо, що там є й записи П. Тарасевського, сестрінка М. Дикарева, що посилав записи на просьбу небіщика до нього, а по його смерти до мене, з чого я вже дещо повидруковував, а дещо ще чекає своєї черги. Під оповіданями зі збірки М. Дикарева подавав я місце запису (Борисов. вол., Валуйського пов., Вороніжської ґубернії) без імени записувача; під своїми записами я також подавав лиш місце запису і імя оповідача. Наслїдком поміщеня в книжцї матеріялів із російської України, треба було зробити маленьку зміну в самім титулї, що й стало ся.

До виданя сього випуска причинили ся отсї особи своїми записами:

	Число записів.		Число записів.
І. Волошинський	179	І. Панкевич	5
М. Капій	78	М. Боднар	4
Ост. Деревянка	63	В. Гнатюк	3
І. Савицький	63	П. Стадник	3
П. Тарасевський	32	О. Михайлецький	2
М. Дикарів	27	М. Романюк	2
Ант. Онищук	24	Д. Лепкий (Зоря)	2
Вол. Левинський	23	М. Деревянка	1
Нат. Левицька	20	Ф. Колесса	1
Ос. Яворський	9	Невідомий	1
Дм. Бойчук	7	„Наука	1
Ол. Рак	6	О. Роздольський	1
		Разом	557

Складаючи на сім місци подяку всїм записувачам, прошу й на далї всякі матеріяли надсилати на мою адресу або Етноґрафічної Комісії.

Львів, 22. XI. 1912. *В. Гнатюк.*

Останки передхристіянського релїгійного світогляду наших предків.

I.

Наші давні предки були з огляду на віру пантеісти. Вони вірили, що ввесь світ, небо, повітре й уся земля, заповнені богами та що вся природа жива, повна всякого дива, а в нїй усе думає й говорить на рівнї з людьми та богами. На чолї світа стояли боги, що всїм керували; за ними тягнув ся цїлий ряд низших божеств та демонів, який старшим богам стояв до послуги; на кінци стояли люди, обдаровані надприродною силою, які могли не лише конкурувати з демонами та спорити з ними, але навіть примушували сповняти їх волю, коли сього вимагали обставини.

Правда, до нас не доховали ся письменні памятки з тих давних часів, що потверджували би вповнї наш погляд, подавали би характеристики богів, демонів та богочоловіків — якою назвою можна би охрестити людий із надприродною силою — і описували би їх культ із такими подробицями, як се має місце прим. у старинних Греків, але з деяких повідриваних згадок у пізнїйших лїтературних памятках, з анальґії до релїґійних систем инших індоевропейських народів, а в першій мірі найблизших нам Греків, у кінци з численно перехованих вірувань і обрядів до наших часів між простим народом, можемо відтворити собі доволї повний образ первістного релїґійного світогляду наших предків.

Про висших богів довідуємо ся дещо вже з лїтописи. У договорі Олега з Греками згадуєть ся, що Русини кляли ся своїми богами Перуном і Волосом. В оповіданю про початок панованя Володимира Великого говорить ся: „И нача княжити Володимеръ въ Кіевѣ и постави кумиры на холму внѣ двора теремнаго: Перуна древяна, а главу его сребрену, а усъ златъ, и Хорса, Дажьбога, и Стрибога, и Симаръгла, и Мокошь. Жряху имъ, наричуще я богы, привожаху сыны свои идъщери, и жряху бѣсомъ, оскверняху землю требами своими, и осквернися кровьми земля Руска и холмъ отъ“. В іпатієвській лїтописи згадуєть ся знов

„про солнце царь, сынъ Свороговъ, еже есть Дажьбогъ“. Коли Симаргла (ідентифікованого з Семіґераклем) і Мокош відойметь ся до демонів, якими вони були, як се видно ще з инших жерел, то повисше — названі всї головні боги.

Що наші предки покланяли ся силам природи, як і більшість індоевропейських народів, на те маємо письменні вказівки. В „Хожденіи Богородицы по мукамъ“ говорить ся: „Они же все богы прозваша, слънце и мѣсяцъ, землю и воду, звѣри и гады“. А в густинській лїтописи маємо виразний натяк на культ дерев, рік і жерел: „Иные кладеземъ, езеромъ, рощеніямъ жертву приношаху“. Як довго така віра удержувала ся — не вважаючи на офіціяльне заведенє христіянства — видно хочби з такого факту, що ще в XVI ст. новгородський архіепископ Макарій говорить про Москалїв, що вони „обычая держахуся отъ древнихъ прародителей“: „суть же скверные молбища ихъ лѣсъ и каменіе, и рѣки, и блата, источники и горы, и холмы, солнце, и мѣсяцъ и звѣзды, и озера, и просто рещи всей твари поклоняхуся ако богу и чтяху и жертву приношаху бѣсемъ“. Розуміеть ся, що і в нас не було инакше і ще в XVIII ст. можна подибати виступи поодиноких осіб проти такої давної „безбожности“.

Вже з повисшої лїтописної згадки бачимо, що богам ставлено статуї (кумири), як пізнїйше христіянським святим. Чи ставлено і храми, про те нема згадки, але судячи по анальоґії і знаючи, що у балтийських Славян були храми, яких описи переховали ся, можемо припускати, що вони були і в нас, бож неможлива по просту річ, щоби всї церемонії відбували ся без огляду на пору року та погоду під голим небом. Як статуї, так очевидно і храми, будовано виключно з дерева і тим можна пояснити, чому вони так ґрунтовно пропали, що в пізнїйших лїтературних памятках не полишало ся їх описів. А що з давних богослужень та церемоній і молитов, приналежних богам, не полишило ся також письменних памяток, се можна пояснити загальною неграмотністю у тих часах. Тодї одні монахи знали письмо, алеж їм не випадало займати ся такими „безбожними“ річами і списувати їх. Оттак то з бігом часів погинула память про давню релїґію наших предків, а полишали ся тільки останки між простим народом у численних його віруванях, обрядах, зашептуванях, оповіданях та піснях. Певна річ, що й ті останки не доховали ся в первістній чистоті; з бігом часу мусїли вони підлягати посторонним впливам; одно забувало ся, друге ставало незрозумілим і заступало ся відповіднїйшим новотвором, порівнуючі студії зможуть одначе виказати чужі впливи, коли для них назбираеть ся тільки відповідних матеріялів, до чого тепер іде все більше.

На тім довгім протязї часу, що нас дїлить від пори принятя хри-

стіянства, мусіли по части позатирати ся навіть ріжниці між дохованими до нас демонічними істотами так, що треба добре оріентувати ся в матеріялї, щоб не помішати прикмет одних демонів із прикметами других. Під впливом християнства затирали ся поволи ріжниці між чортом, домовиком, водяником, болотяником, пасічником, скарбником і т. д.; усе те була „нечиста сила“ і як така, зводила ся під один знаменник чорта. Та всеж таки у призбиранім матеріялї можна повіднаходити й ріжниці між тими поодинокими духами і на їх основі відтворити постати. Те саме можна сказати прим. про мавки, богинї, русалки або про персоніфікації хороб. Багато знов старинних обрядів і демонічних постатий християнство не тикало, лише заступало їх анальоґічними своїми. Так очевидно заступив Ілія — Перуна, Юрій або Николай — Волоса, різдво — сатурналії, великдень — святкованє весни, зелені свята — русалії, Іван Купала і т. д.

Я поставив собі за задачу відтворити образ демонічних постатий на підставі матеріялів, записаних із уст народа, але не вдавати ся при тім у ніякі інтерпретації, пояснюваня та здогади, яких повно у мітольоґів, та з яких доси мало що устояло ся. Найвірнїйший вийде образ тодї, коли буде чисто описовий і я сього тримав ся.

Не згадую ніде про сотворенє світа, сотворенє чоловіка, загробне житє, про тих християнських святих, що заступили з часом демонів і сповняють їх функції, бо я не подаю повного систему української мітольоґії, в якім їх не можна би поминати, а лише характеристики демонів, які можуть увійти до такого системy. Поминаю при тім також такі істоти, про які знаємо, що вони є, але не маємо доволї даних для того, щоб їх схарактеризувати, прим. зелізна баба (що сидить у кукурузї і що нею страшать дітий), житний дїд (що сидить у житї), баба яґа, що виступає у казках, манія, що нападає людий, мара, горе, зоря (зірниця), місяцї (прим. марець), дуга (веселиця), смоки, що приходять у казках, рахмани, що були мабуть також демонічними істотами, домашний вуж (відомий з байки Хмельницького), який правдоподібно лишив ся з культу вужа і т. д. Теперішнїй брак матеріялів для сих істот не можна одначе вважати за незмінний, бо дальші пошукуваня в сїм напрямі можуть увінчати ся добрими успіхами, треба лиш за них узяти ся.

Бібліоґрафічні вказівки подаю лише найважнїйші. Хто хоче мати їх повнїйше, той знайде їх у дуже гарній працї дра Ганyша Махаля: „Nákres slovanského bájesloví“ (Прага, 1891), яка доси є одиноким добрим підручником славянської мітольоґії. Дещо можна знайти також у книжці Ал. Фамінцина: „Божества древнихъ Славянъ“ (СПетербургъ, 1884), яка одначе стоїть дуже далеко поза попередною. Богатий матеріял зібраний у перестарілій тепер працї А. Аѳанасьева: Поэтическія воззрѣнія

Славянъ на природу (Москва, 1866—69, три томи). У нас мало займали ся дослідами передхристіянського світогляду наших предків, а найважнійша проба на сім поли, Івана Нечуя Левицького: „Світогляд українського народа. Ескіз української мітольоґії“ (Львів, 1876), — опертий на праці А. Афанасєва, тому й давно перестарілий. Короткий огляд укр. мітольоґії з богатими бібліоґрафічними вказівками подає проф. М. Грушевський в III розл. I т. „Історії України-Руси“, де говорить ся про религійний світогляд Українців.

На кінци мушу ще завважати, що українська мітольоґія не є в цілости оріґінальним витвором нашого народа, лише спільним добром усіх Славян, хоч поодинокі епізоди та подробиці є й оріґінальні. Виказувати, що саме оріґінальне, а що спільне, лежить уже поза обсягом моеї статі і належить до окремої студії тим більше, що й славянська мітольоґія не зовсім оріґінальна в цілости і має багато спільного з мітольоґією инших европейських народів.

Перейду тепер до характеристик поодиноких демонів.

I. Чорт (біс, діявол, дїдько, щезби, щезник, він, той, пек му, осина, осинавець, скаменюшник, злий, сатана).

Образ чорта потерпів сильно під христіянським впливом і переважно затратив свої первістні прикмети. Наскілько вони лишили ся, постараю ся зібрати їх тут в одну цілість.

Чорт був уже перед сотворенєм світа, коли панував загальний хаос і Бог уносив ся понад водами. Тодї побачив його Бог у піні, зацікавив ся ним і довідавшись, що він чорт, узяв його з собою (П. Чубинський, Труди, I, 185). По иншому варіянту чорт сидів у скалї, де Бог відкрив його і взяв до себе за найстаршого ангела (Гал. руські нар. леґенди, I, 7). Світ почав творити вже разом із чортом (тамже, I, 1—3).

Самому чортови нудило ся одначе, тому він забажав мати товариство. Бог порадив йому вмочити палець у воді і стріпнути позад себе, наслідком чого дістане товариша. Чорт умочив одначе всю руку і як почав нею тріпати, то нарробило ся стілько чортів, що з них повстало дванацять хорів. За спонукою чорта вони збунтували ся проти Бога, а Бог за кару скинув їх із неба. Вони летїли до землї повних 40 діб, колиж Бог сказав „амінь“, де котрий з них був, там і остав ся: у водї — водяник, у лїсі — лїсовик, у болоті — болотяник, на поли — полевик і т. д. (тамже, I, 7—8). Таким чином усі духи, що на землі, взяли свій початок від чорта. Під христіянським впливом почала затирати ся ріжниця між поодинокими духами і їх усїх почали називати нечистою силою або чортом. Через те дуже трудно повідшукати ріжниці

між поодинокими духами в останках тих вірувань, які дійшли до наших часів.

Походжене чортів не кінчить ся одначе сотворенем їх на початку світа. Вони походять також один від другого. Вони родять ся так, як люди, женять ся (деякі люди бували навіть на чортовім весїлю), але не вмирають (П. Чубиньский, Труди, I, 190).

Чорти повстають також із тих дїтий, що вмирають нехрещені (Знадоби, II, 1). Можуть повстати одначе і з дорослої людини. Один Жид перебрав ся був за страха, щоби налякати хлопців і став на віки чортом (там., 100). Одна мачуха проклила знов була пасерба; він став чортом, улїз у молодицю і мордував її (тамже, 132).

Коли нарештї закопаєть ся живого лилика в муравлище і він полежить там девять день, то з нього зробить ся чорт (тамже, 3).

Якже виглядають чорти? Їх представляють собі дуже ріжнородно.

Чорта представляють собі, як чорного чоловіка з крючковатим носом, із двома рогами і з кігтями на руках, ліктях, колїнах і ногах (П. Чубиньский, Труди, I, 185). Чорт має собачу морду, загнений хвіст, кігтї на руках і ногах, а роги закриває щільно круглим капелюхом із широкими крисами. Убираєть ся в коротеньку куртку і вузкі пантальони (тамже, 188).

Чорта представляють собі у постати чоловіка невисокого росту, чорного; ноги в нього собачі або курячі, хвіст короткий, морда широка, ніс довгий, очи як розжарені вуглики, волосе чорне, довге й шорстке, руки довгі, з довгими кігтями, роги баранячі або козячі, одїж на нїм нїмецька, капелюх високий (тамже, 189).

Дїтько має орослий твар цаўком, нї вусів, нї бороди не видко, лише очи червоні. Ніс має такий, як пес, а в зубах люлька з довгим цибухом аж до землї. Рука у дїтька дуже тоненька, а долоньи така мала, як у пса; і зараз пальці сї зачинают. А пальцї дзелїзнї і палицю дзелїзну носит. На пальцьох нема ніхтїв, нї нїчо, лише так, якби втьив. На голові має шьипку, з штирма кутиками, гранчьисту, от таке ги дощина; тай тота шьипка роги му укриває. Бо яку христїнин має голову, таку си купує шьипку — а „він“ уже мусит собі таку. Єден такий був, що не вйирив; то єго поставили там, де дїтько сидит — а він уснув. Тай прийшов до него дїтько у червоні шьипочці, цїлий у червонім, лише твар чорна, а ґудзики від самої обшивки аж до ніг (Знадоби, II, 13).

Чорт не має пят, лише лаби (тамже, 15). Чорт виглядає як свиня з малими ріжками, з рудою шерстею (тамже, I, 1).

Раз чорти справляли гульки, а дївчата підглянули їх. Вони були завбільшки як трилїтні хлопчики, мали червоні колпачки на головах,

червоні жупанчики, писані панчішки і чорні лякерки. Зпід колпачків видніли маленькі ріжки, а зпід жупанчиків телепали ся короткі хвостики (тамже, II, 126).

Чорт являєть ся як чоловік чорної краски, з лиличими крилами та ріжками на голові; може одначе свою стать зміняти до вподоби, — „переверже сї в усєку твар, крім одного пса“, бо пес дуже щирий, найщирійший у світї (А. Онищук, Мат. до гуц. демонольоґії, 70).

„Осинаўці вигіти старі люди. Він такий, як саджомет (коминар), але має крила гей лилики, и має ріжки закручені так, як у барана. має фіст. Але він перемітує сї усьико, на кота, на чоловіка — усьико.

Він — осина — так як чоловік, але має роги так, як цап и борідку и фіст такий гей у корови. Він — цураха му, льичний дуже.

Раз виґіў небіщик О., що тікаў горі смерекоў. То буў на ту здобу так, як язьи; так, як є мальована язьи на образї. Лиш голова була так, як у лиса, лиш шо маў твар и ріжки козьичі и крила на ту здобу, шо у лилика, а дрябки — як у пса.

Давними часами являв ся чорт у наших горах дуже часто, тепер однак здибати ся з ним труднїще. – Даўно їх було богато усюди; так їх було усюди видно, як звір. А тепер они покликані до усьикої служби. Тепер їх не видно так, бо они мають ружні фабрики; они коло тих фірасіў (тартаків), коло колєіў, коло ружних таких... Они не мают чьису пустеливати, бо они мают свою службу, лїпшу як уперед, даўнїще; они ними комендирують, тими фабриками. А уперед було їх більше видно, бо они не мали шо робити, не мали служби коло тих машиніў“ (тамже, 71).

Раз їхав у ночи чоловік із міста, а до нього впросив ся на віз якийсь пан. На запит, хто він, відповів: „Я тобі — каже — не скажу, шо я за оден, але ти сї догадаєш зараз. Даўно, то так само и нам дуже добре було. Що? Нічогосмо не робили — от так проходжували сї поміж людьми; але тепер — повіґадували якіс машини, тельифони, колїї, та біда знає шо и ми мусимо коло того бути. От як колїя. То бере сї нас по вісїм до одного колеса тай мусимо везти такі киґарі — тай то нема, аби спочиваў, то мус на призначену мінуту бути на місци. Або тоти стоўпи, каже, шо є при дорогах — то на кождім стоўпі один з нас взуше сидит; тай у зимі, які морози, вітри, фуфели, то мусимо чіпіти на стоўпі, бо пан до пана як схоче говорити, то ми один другому передаємо голос... Ми тепер дуже бідуємо — не кажіт“ (тамже, 72).

Як дух, може чорт прибирати найріжнороднїйші постати і то не тілько людий та звірів, але й неживих предметів. Найчастійше перекидаєть ся чорт у знайомого, кума (Знадоби, II, 41), вояка (тамже, 40), барана (там. 39), вівцю (там. 38), пса (там. 37), кота (там. 35–36),

когута (там. 33—34), ропуху (там. 32), миш (там. 31), димало (тамже, I, 20).

Чорти родять ся так, як люди і їх діти виглядають як людські, лише розуму такого не мають. Дуже часто чорти підмінюють свої діти за людські (тамже, II, 23). До своїх поліжниць беруть чорти баби акушерки, які відбирають діти і дістають за те надгороду (тамже, 22) Раз привіз чорт акушерку до своєї жінки, що лежала в постати ропухи, і акушерка відбирала в неї діти-жабинята. В нагороду дістала черепки, що перемінили ся дома в золото, а крім того повипускала ще душі, що мучили ся в поприкриваних горшках (тамже, I, 12; II, 21).

Молоді чортики, скоро попідростають, починають ходити до сільських дівчат на зальоти. Вони перекидують ся в парубків, навязують із дівчатами зносини, відвідують їх що вечера і любують ся з ними, доки кури не запіють (А. Онищук, Мат. до гуц. демонольоґії, 84—85).

Чорти, поперебирані за парубків, приходять на вечерниці, приносять горівку, вино, ласощі, гостять дівчат, лягають спати з ними, а опісля заскобочують на смерть (Знадоби, II, 127).

Одна дівка тужила дуже за парубком, що пішов до війська. Замість парубка почав ходити до неї дідько і дівка ледви його позбула ся від себе (тамже, 125). Нераз чорт прибирає постать кохапка дівчини, приходить до неї і мордує її (тамже, 129).

Де є хлопці на вечерницях, там звичайно чорти не йдуть. Вони питають ся: Чи є там хлопець і баба? Як є хлопець і баба, то мене там не траба (тамже, 48).

Не гордують чорти й молодицями. Один чорт ходив довго до молодиці, перебраний за парубка, але вона пізнала його нарешті та покропивши відваром із якогось зіля, спалила його (тамже, 28). Гірше скінчила ся инша справа. Чорт дав сотку чоловікови за те, аби пустив жінку спати з ним. Чоловік згодив ся, але чорт затлумив її в ночи та здер із неї шкіру (тамже, I, 21; II, 130).

Доки дитина у чоловіка нехрещена, чорт силкує ся вхопити її та виховувати у себе, а коли се дівчина, женить ся з нею, як вона доросте. Коли женить ся, то се видко, бо тоді на дорозі обертає ся таке, як колесо (тамже, II, 17—19). Чорт може вкрасти також дорослу дівчину і зробити своєю жінкою та мати з нею діти. Така жінка не годна вже вирвати ся від нього (тамже, 22).

Чорти самі не вмирають, є одначе таке зіле, що коли його зварить ся і відваром покропить ся чорта, він спалить ся (тамже, 28). До того треба одначе знавця. Найбільше нищить їх одначе грім і вони його найгірше боять ся. Чуючи грім, чорт пищить і перебігає з місця на місце. На місци спаленої хати, до якої сховав ся чорт і в яку вда-

рив грім, знайдено опісля лише ногу в панчосі, але кінську (также, I, 5). Перед громом не годен чорт нікуди сховати ся, бо він усюди знайде його. Грім бє в дерево, коли під ним сховаєть ся чорт, а нераз убє й чоловіка, чи худобину. Грім се божа сила, якою орудує св. Іля (также, 27). Раз сховав ся був чорт під чоловіка, а грім як ударив, то чоловік ледви виратував ся і з тяжкою бідою прийшов до себе по довгім хорованю (также, I, 4). Чорт любить дуже ховати ся перед громом у закочену штанку чоловіка, або під недільну тріску (таку, що чоловік майструючи в неділю, відрубає), під якою не годно його ніщо вбити (А. Онищук, Мат. до гуц. демон. 77). Як грім ударить у чорта, то на тім місци знаходять кров із нього, якої уживають до вороженя, особливо при замовлюваню коров, аби ніхто не відбирав у них молока. Знаходять також кремінь із того набою, що Іля стріляв. При помочи такого кременя можна пізнавати, звідки надходить буря. Він усе теплий, ніколи не вистигає (также, 77).

Один чоловік, ідучи на весілє, побачив на роздорожу дитину, що плакала за татом, якого убив грім На просьбу дитини вступив до хати, де побачив „на земли так. як би хто ґарнець дегтю вилляв“. То було власне тіло убитого чорта. Чоловік збив зараз домовину, „десять цалїв за вдовжки, чотири за вширшки, а півтора глибоку“, скидав у неї вилками „тїло“ і післав хлопця за рабіном, аби йшов ховати, а сам пішов на весілє (Знадоби, I, 22).

Крім грому боять ся чорти також свяченої води, що не робить їм вправдї більшої школи, але пече. Тому перед Йорданом витягають вони свої дїти з води на берег, аби свячена вода не попекла їх (также, 2). Тому то господарі не бажаючи мати в себе чорта, кроплять на Йордан усюди свяченою водою по подвірю, будинках, у найменшім кутику, через що вони втїкають (также, II, 13).

Чорти, як і люди, визначають ся дуже великою ріжнородністю. Є прим. мудрі чорти, а є й дурні. „Він шо є на світї — мудрощі тоти — то усьо від него. Він вігадав де віз, де терлиції, де що є, то він усьо вігадав. Але Бог усе від нього відбирав і благословив на народ (А. Онищук, Матер. до гуц. демонольоґії, 69). Наведу важнїйші чортівські „мудрощі“. Отже чорт учить людий ковальства (Б. Грінченко, Матеріяли, I, 9, 15), винаходить огонь (П. Чубинський, Труди, I, 27—28; Гал. р. нар. леґенди, I, 79), горівку (Труди, I, 119; Знадоби, I, 20; Гал. р. н. леґенди, 75—76), млин (Гал. р. н. леґ. I, 71; Драгоманов, Малор. нар. пред. 17, 45), скрипки (Гал. р. н. леґ. I, 71), табаку (там. 77—78), тартак (там. 22), коршму (там. 22), віз (там. 71; Труди, I, 105—106), вигадує люльку й курене (А. Онищук, Матеріяли, 68, 6), дудку (козу) (также, 67), творить вовка (там. 68, 5; Гал. р. н. леґенди, I,

I, 23—25), коня (Гал. р. н. леґ. I, 71), сороку (Труди, I, 62), заяця (тамже, I, 55), козу (Гал. р. н. леґ. I, 26; Труди, I, 49; А. Онищук, Матер. 66). Чорт поучує також чоловіка про те, що собака вірвійша від жінки (Знадоби, II. 140; В. Лесевич, Оповід. Р. Чмихала, 42).

Не мало маємо одначе прикладів чортівської дурноти. І так: Чорт годить ся взяти чоловіка тоді, як на дереві усе листє обсиплеть ся; тимчасом на дереві лишаєть ся все листок, бодай зівялий і чорт не годен узяти чоловіка (Б. Грінченко, Матеріяли, I, 75). — Музикант, якого чорт научив грати, дає йому зі скрипки душу, а не свою (тамже, 76). — Чорти сварять ся над поділом чудесних предметів. Чоловік під позором, що їх поділить, забирає собі чоботи-скороходи, шапку невидимку і кошелик-самотряс та втікає (тамже, II, 70). — Чоловік піддурює чортів, що хоче їх половити. Опісля закладаєть ся, хто обнесе коня довкола озера, хто голоснійше свисне, хто висше кине булаву — і чоловік виграє, уживаючи підступу (тамже, 71). — Чорт робить спілку з бабою; сїє з нею моркву (або садить картофлю), а опісля мак (або пшеницю). Чорт бере вперед те, що над землею, а опісля те, що під землею і все зле виходить (тамже, 73; Лесевич, Оповіданя Р. Чмихала, 66). — Чорт не годен пізнати баби, на якій мужик виїхав у поле так, як на кони (Знадоби. II, 93). — Чоловік валашить чорта, а жінка перебрана за мужика, переконує його, що в неї ще більша рана (тамже, I, 18). — Мужик засаджує чорта в глечик, завязує і топить в озері (Б. Грінченко, Із уст народа, 133). — Пастух учить грати чорта, заплїшивши вперед у дубі його пальцї (А. Онищук, Матеріяли, 88, ч. 53). — Швець записує „свою душу“ (шевський фартух) чортови, за що він обсипує його богацтвами, а коли допоминаєть ся душі, швець дає йому фартух, бо правдива душа не його, але божа (Знадоби, I, 16).

Бувають і збиточні чорти, що роблять людям найріжнороднїйші збитки, нераз дуже шкідливі для здоровля, і для майна. Вони їздять на конях, що аж із них піна ллєть ся (Знадоби, II, 72), сплїтають коньом гриви або обмотують їх посторонками (тамже, 73—74), перевертають вози (тамже, 75), кидають у людий камінєм (тамже, 80—81), тарахкочуть (тамже, 82), бють (тамже, 83—85), топлять у воді (тамже, 89—90), возять ся на людях (тамже, 71), а навіть відтинають людям голови (тамже, 91) або інакше убивають (тамже, 92).

Трафляють ся одначе і справедливі чорти. Так приміром наказує старший чорт молодшому відслугувати три роки у бідака кусник хлїба, що той був у нього украв (Б. Грінченко, Матеріяли, II, 68). — Бідний брат, прогнаний богатим, несе вечеру до чорта, за що його той нагороджує, а коли опісля приносить богатий вечеру, карає його (там. 72).

Часто запрошують чорти до себе в гостину людий, особливо трохи

підпилих, заводять їх у болота, що представляють ся як роскішні покої, дають їсти (жаби, коняки), пити (води з калужі), курити (слимака або кінську костомаху) і кладуть спати на перинах, по чім самі пропадають. Проспавшись, пяні переконують ся, як то вони гостили ся (Знадоби, I, 13). Звичайно перекидають ся у кумів, кличуть до себе людий, наливають їм чарки, а коли ті перед питєм перехрестять ся, бачать нараз, що вони сидять прим. на цембрині і держуть очеретину в руках (тамже, II, 30). Нераз заманюють до себе чорти музиків, аби їм грали, але опісля погано віддячують ся їм за те, видираючи очи, щоб не оповідали про те, що бачили (тамже, I, 14; II, 113—114).

Що до місця пробуваня, то чорти жиють усюди, куди рідко заходить чоловік (П. Чубинський, Труди, I, 185). Звичайно жиють вони в старих, напів розвалених будинках, де по ночах свищуть. У розвалених млинах мелють табаку (тамже, 188).

При твореню світа чорт виніс із моря трошки глини, Бог поблагословив її і земля почала рости, а росла й та, що він укрив її в роті. Тоді чорт почав харкати, плювати, а коли й се Бог поблагословив, зробили ся з того скали. Тоді Бог сказав: Будеш сидіти у плитю, у каміню до суду віку! Тому він сидить там і до нинї та грає і танцює у скалах (А. Онищук, Матеріяли, 66, 2). Він — осина має у скалах двері, лише що ми не видимо: то його мури, твердинї і де інде не вільно йому бути (тамже, 85). Часом присвячують чортови якусь часть ґрунту, якесь місце і тодї зветь ся воно „пустим місцем“ (тамже, 86). Давно закопував дехто гроші в землю і віддавав чортови в опіку; він беріг їх усе дуже пильно на тім місци (тамже, 86).

Коли люди сварять ся, то нераз говорять собі: Йди в болото, багно, тоб то там, де сидить чорт. Кажуть, що чорт найлїпше любить пробувати у старих будинках, в яких нема нїкого, прим. старих школах, млинах, у лузї і ин. (Знадоби, II, 13).

Чорт пробуває радо в бзинї, а коли його хто нарушить там, вирубуючи бзину, він мстить ся, бо рубачеви деревіють зараз руки (там. 52). Якби хто вирубав бзину і на тім місци поклав хату, то чорт не дасть спокою, доки хати не посвятить ся (тамже, 53). Де чорт сидить, там нечисте місце і з нього треба або зовсїм усунути ся, коли чоловік не хоче мати прикростий і шкід, або погодити ся як із чортом (тамже, 55—56).

Дуже радо чорт пробуває ось у яких місцях: у дуплї (тамже, 59), на двірськім гумнї (тамже, 61), у млинї (там. 62), у молотїльни (тамже, 63), в горальни (там. 64), в кузьни (там. 65), в арештї (там. 66), в полонинї (там. 67).

Чорт любить нарешті пробувати і в такім місци, де ніхто не сподівав би ся: в самім чоловіці. Він ускакує в чоловіка ротом і мучить його, поки не доведе до смерти (тамже, I, 3). В одну Жидівку вскочив був чорт із яйцем, яке вона зїла і мучив її, але рабін вигнав його крізь мізильний палець і з пальця лише кров пішла (тамже, 96). — В одну молодицю вскочив знов був разом із блином, який вона їла, а яким потрактувала її братова. Він мучив її довго, говорив із неї, а коли один знахар прогнав його, то вона не була вже таки при собі і раз перучи біле, втопила ся (тамже, 132).

Пор. Dr. H. Máchal, Nákres slovanského bájesloví, стор. 164—171: Čertí.

* *

*

Велику частину оповідань про „нечисту силу" займають оповіданя про страхів. Що таке страх, сього не означуєть ся ніде виразно, але на запит дістаєть ся від оповідача відповідь, що лише „біда" страшить, а під бідою розуміється ся чорт. Тому відділ оповідань про страхів не творить властиво самостійної ґрупи, лише мусить причисляти ся до оповідань про чортів. Страхи очевидно являють ся в ночи, в найріжнороднійших видах (людий, звірят і неодушевлених предметів так само, як чорти) і серед найріжнороднійших обставин, лякають боязливих людий та нераз спричиняють їх смерть. Страха можна позбути ся через відмовлюванє молитви, виголошуванє ріжних формулок, кропленє свяченою водою та ударом на відлїть: „Силов божов, молитвов можна всьо побивати, нима сє чо боятн".

2. Домовик (хованець, вихованок, годованець, щасливець).

Домовики — се домашні духи. Вони повстали з тих кропель, що то чорт замочивши палець у воду, стріпував позад себе. Вони сидять по хатах і при запаленій страстній свічці їх можна бачити. У богача домовик у шерсти, у бідака лежить голий (П. Чубинський, Труди, I, 192).

Коли женщина поронить умисно дитину, особливо так, що ніхто не знає, то з тої дитини стане по 7 літах домовик (Знадоби, II, 400).

При певних обставинах може і зі старого чоловіка зробити ся домовик, але тодї правдивий домовик виступає у ролї злого духа (П. Ивановъ, Народ. разказы о домовыхъ, 7—8).

Домовика можна собі купити, бо їх продають по деяких містах у фляшках (Знадоби, II, 5), або у решеті, в якім вони сидять гей котики (тамже, 8). Той, що його купує, мусить вирікати ся Христа й Богородиці,

топтати хрест і плювати на нього та мусить підписати ся кровю з мізильного пальця (тамже 7—8 і 408—409). Хто не вміє ним командувати, може дуже легко згинути (тамже, 414). Домовики бувають від богацтва, довгого житя й гонорів (тамже, 8).

Можна також виховати собі домовика. Треба тілько взяти знесок, привязати під ліву паху і носити девять діб. У тім часї не можна ні мити ся, ні дивити ся на образи, нї хрестити ся, нї молити ся. Зі знеска по 9 днях вилїзе малий домовик (варіянт: вилїзе курятко, а з нього зробить ся домовик). Його належить висадити зараз на під і годувати несоленими стравами. Домовик сприяє ґаздї, пильнує всего, помагає в роботах, дає, чого ґазда захоче, через що він богатїє, але по смерти бере собі його душу (тамже, I, 171—174; II, 400—406). Коли хто подасть йому солену страву, злостить ся і шпурляє посудою, а коли се повторяєть ся, зриває дах і забираєть ся, беручи з собою й щастє ґазди (тамже, I, 177). Домовика можна вбити, коли хто вдарить його на відлїть, але як ударить ся його опісля звичайним буком по голові, він воскресне (тамже, 179).

Домовик виглядає як маленький хлопчик, у червоних портках, у рогатїй шапцї, з люлькою в зубах. Ноги має такі, як у цапа (тамже, 175). Деколи прибирає постать маленького, бородатого Жидка (тамже, 179). Домовики сидять собі за столом і курять люльки, як ковалї (тамже, II, 409), або ходять у постатях панів по подвірю з люльками на довгих цибухах (тамже, 423), а деколи й гуляють (тамже, 422). Часом показуєть ся домовик як пастушок у верегї, з батогом. Він кормить ночами худобу, жене до води і заганяє назад до стайнї (тамже, I, 67).

Домовик може показувати ся також у неозначеній близше постати, або у постати ріжних звірів, прим. корови (тамже, I, 176), медведя, барана, теляти, щура, пса, кота, голубця (там., I, 183), сидить гі сова на коминї і блискає очима так гі кіт (тамже, I, 182), перекидаєть ся курятем або пташком і ходить по причілку (тамже, 414). Найбільше розповсюднений погляд, що домовик подібний до кота, або пса. Якої він масти, такої масти треба держати худобу, бо инакше вона не буде вести ся, лише буде нидїти і гинути. Як домовик не злюбить коня, то їздить на нїм по ночах, доки не заїздить. Щоби сього уникнути, треба тримати в стайни козла, тодї домовик їздить на козлї, а коневи дає спокій (тамже, II, 398—399).

Коли хто хоче побачити домовика, мусить вистояти на страстях три роки з запаленою свічкою і принести її до дому так, аби не згасла, потім має обійти з нею хату і вилїзти на під: домовик лежить у кутику і тодї побачить ся, якої він масти; такої масти повинна бути й худобина (тамже, II, 399). На новий рік можна його також побачити на

поді. Він виглядає як мужчина високого росту, в плисових штанах і сурдуті, в червоній сорочці (П. Ивановъ, Народ. разсказы о домовыхъ, 9), а деколи сидить на змію.

Крім пода любить він також сидїти в порохнавім дереві, коли таке є при хаті (Знадоби, II, 410). Коли ґазда переносить ся на инше помешкане, домовик іде з ним. Як ґазда кличе домовика з собою, йому добре поводить ся на новім місци, як не кличе, то зле (тамже, 411—413). Часом господар осяде на злім місци. Тоді домовик докучає йому, доки не перенесеть ся куди інде, по чім заховуєть ся спокійно (Б. Грінченко, Матеріяли, II. 74).

Домовик бере участь у всїх справах господаря, подаючи йому нераз добрі ради. Він не терпить сварки і бійки, а любить дуже тишину і порядок. Уважає, аби в дома виповнювано всї старинні звичаї, а хто переступить їх, того сам покарає. Не любить, аби жінки ходили простоволосі і то не лише в день, але і в ночи, або аби спали без сорочки. Відьми боять ся його, бо він не дасть їм украсти молока від коров свого господаря, коли одначе відьми крадуть молоко у когось другого, то він присусїджуєть ся часом та видудлює стілько надоєного молока, скілько зможе. Загалом він пє радо молоко і їсть цукор (Знадоби, II, 420 - 421). Нераз виступає у ролї віщуна, але віщує звичайно горе, або смерть, особливо-ж коли умирає не грішник (тамже, 429—430). Як чоловік засне, домовик нераз нащипає його так, що аж синяки покажуть ся. Часом навіть душить людину. Тоді треба його питати, чи на зло, чи на добро? Коли на добро, скаже, коли на зло, не відповість нічого (тамже, 398, 432 - 436). Не любить, як хто ночує у стайни; кидає коня в ясла, не дає робити, жадає окропу замочити горло, ходить на нічлїги і душить нічлїжинників (Б. Грінченко, Із уст народа, 138—144). Незадоволений гримає по ночах, тупотить, а навіть мочить на полї так, що аж до середини кімнати протїкає (Знадоби, II, 427—428).

Коли з домовиком жиєть ся у добрій злагоді, то з нього буває велика поміч: Він ріже сїчку в ночи; як ґазда жне, збирає колоски; як ґазда возить снопи, він кидає снопи на стирту; як оре, він визбирує по поли камінцї (тамже, 424). Підкладає у стайни коньом корму, сїна чи вівса: як треба, то навіть у сусїда украде, а свому коневи принесе (тамже, 425). Пильнує майна ґазди так, що від нього не годен ніхто нічого вкрасти. Як у кого буває більше домовиків, то ділять ся роботою: один пильнує конї й худобу, другий будинки й ґаздівство, третій пасїку (тамже, 437—439).

Домовика можна позбути ся лише тоді, коли його грім убє (тамже, 441), або коли посвятить ся три рази хату (тамже, I, 182). Тоді він винесеть ся за девяту межу і там лишить ся (тамже, I, 184).

Про домовика пор. Dr. H. Máchal, Nákres slovanského bájesloví, ст. 89—98. Він знаний переважно східн. Славянам: Українцям, Великорусам і Білорусам. У инших Славян анальоґічні домашні божества називають ся: Šetkové, Ludkové, Krosnalci, Krośnięta, Karzelci, Koboldové, Skřítkové і т. д. Пор. також, ст. 98—106. — L. Preller, Römische Mythologie, II, ст. 101—117 (Lar).

3. Пасїчник.

Пасїчник — се дух, що господарить у пасїцї і пильнує її так, що ґазда не потрібує навіть туди заглядати. Коли одначе ґазда вмре, пасїка звичайно щезає. Пасїчника можна виховати собі з пересгупня (зїля), викопаного і замкненого на якийсь час у скрини (Знадоби, I, 8).

Можна його набути ще й так: Ґазда роздобуває собі галузку, на яку сїдав перший рій, варить її і виносить відвар із неї в ночи на роздороже, там скидає з себе сорочку і миєть ся від ніг до пояса. В тій хвили являєть ся „сотонник“, бере підпис від ґазди і йде до пасїки на господарку (також, 317).

Можна ще й иншим способом його дістати. Один ґазда купив собі за 4 кр. збанок меду, аби догодувати на веснї пчоли. Від нього зробили ся пчоли такі меткі іназносили стілько меду, що ґазда продавши його, розбогатїв. Але тодї явив ся пасїчник і зажадав, аби ґазда йому підписав ся. Коли той відмовив ся, казав йому продати знов збанок меду за 4 кр. Ґазда зробив так, але його щастє уступило і він збіднїв на ново (також, II, 11).

У працї Г. Махаля нема згадки про сього духа.

4. Скарбник.

Скарбник — се дух, що стереже скарбів. Коли злодїй залїзе до богача, скарбник приціплює його до украденої річи і тримає доти, доки не появить ся властитель. Скарбник помагає у всїм свому господареви за житя, але при смерти появляєть ся зі стадом галок і записом у руцї та вириває душу грішника (П. Чубинський, Труди, I, 193).

У працї Г. Махаля не говорить ся про сього духа. Є лише коротенька згадка про „короля над підземними скарбами“, що зветь ся у Словаків „Kovlad“ (ст. 133).

5. Лїсовик.

Лїсовики й лїсовки, або пастушки до звірів, жиють по лїсах. Се дикі люди і в них дикі звірі є тим самим, що у звичайних людий худоба. Оленї, серни, заяцї — то їх худоба, а медведї, вовки і рисї, то їх пси

й коти. Вони пасуть свою звірину і пильнують, аби їй не стало ся що зле. Лїсовки (дівчата) пильнують лїпше, нїж хлопцї так, як і в людий. Лїсовиків можна бачити по колибах першої ночи, як заберуть ся ґазди з полонин; тодї закватировують ся вони туди зі своєю худобою (А. Онищук, Матер. до гуц. демонольоґії, 62). Лїсовики називають ся і кличуть ся такими іменами, як люди (тамже, 62, 1). Господарять як люди і плодять ся як люди та мають молоді. Два стрільцї на ловах почувши плач дитини, пішли за голосом і знайшли дитину в колисцї на галузи. Заколисали її люфою пушки, дитина вснула, а за хвилю прийшла мати з дійницею від коров та в нагороду дозволила їм убити одного бика (оленя) (тамже, 63, 4). Один чоловік украв був біле в лїсовки, коли вона влїзла в воду і тим примусив її повінчати ся з ним, при чім уперед її вихрестив (тамже, 63—64, 5).

Одна жінка йшла лїсом і побачила дуб, обмотаний канатом, а під ним старого, сивого дїда без шапки, що почав кликати її до себе. Вона здогадала ся, що се лїсовик і втекла. А знов один підпилий мужик ішов лїсом і висвистував. Лїсовик покривляв ся йому і йшов за ним аж на подвірє та зі злости вибив йому вікна (В. Милорадович, Казки і оповідання, 48).

Лїсовики люблять сидїти в лїсах по пустих хатах. Вони співають і свищуть, але їх голосу чоловік не годен удати (Знадоби, II, 451). Лїсовики являють ся людям у видї звірів (прим. медведя) або людий і то знайомих, зваблюють їх із собою і дусять. Коли чоловік почне дуже верещати, то випускають його (тамже, II, 452—453).

Лїсовий чорт той, що сидить у лїсї. Він боїть ся чоловіка. Хто його не боїть ся, то він тому являєть ся. Одна баба бачила, що він у чоботях і чорнім сурдутї. Сидить звичайно на пеньку, бє молотком клинки з дерева і свище. Як їде лїсом чоловік, то він нераз здойме з нього шапку, або постягає колеса тай водить чоловіка цїлу ніч по лїсї (П. Чубинський, Труди, I, 192—193).

У вовків єсть пастир полїсун. Він гонить їх, як овець. Де война, то він туди й турить їх на прокорм. Він у вечері як свисне пугою, то й чути. Він великий і похожий на чоловіка; без його ярмарка нїколи не буде, він на все цїну зводить (Б. Грінченко, Із уст народа, 15).

Лїсун такий, як чоловік, тільки в його нема тїнї. Усе має тїнь, а він нї. В його й жінка є і дїти бувають свої (тамже, 17). Часом лїсунка краде чужі дїти (тамже, 18).

Лїсовики це нечисті духи. Лїсовик воде чоловіка ночю по лїсу так, що той чоловік нїяк не найде дороги і не виберећь ся з лїсу, аж поки третї півнї заспівають. Лїсовик цїлу ніч гукає в лїсї, но людям не треба отгукувать ся, а то він зараз і прийде до того, хто отгукуєть ся, (П.

Ивановъ, Народ. разсказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ, 32). Лїсовик білий як сніг. Він може приймати на себе ріжні постати і показувати ся вовком, лисом, псом. Остатнього дня перед великим постом біжить вихром по снїгу, а деколи показуєть ся знов у поли свічкою (также, 32—33).

Мисливі роблять із ним умову і записують ся йому, відрікши ся Бога. Тодї він наганяє їм усяку дичину. Коли мисливі вибирають ся на вовків, він сам стає вовком, збирає цїлу тїчню і веде на мисливих, а ті вже бють, котрого виберуть (также, 33).

Лїсовик — се чорт. Він увесь порослий шерстю, а на ногах має копита. Він нападає на жінки у лїсї, заводить до себе і жиє з ними. У людий краде новородків або такі дїти, що їх родичі проклинають. Його можна побачити в ночи перед Іваном Купалом; він сидить тодї на дереві, кричить і хохочеть ся, тїшить ся того дня (также, 33). Як дух, може показувати ся у всяких видах: чоловіка, козла, ягняти, малпи, сїна, огнистого змія і ин. (также, 37).

Лїсовика заступив пізнїйше в його функціях св. Юрій, як се видно з оповіданя „Лїсун годує вовків" (Б. Грінченко, Із уст народа, 16).

Одна казка зачинаєть ся такими словами: „Жив у лїсї такий бог лїсовий і було три брати. Пішов один брат до того бога наймати ся" пасти бичка. Лїсовик убиває двох братів, бо не додержують угоди, а третьому дає богато гроший (Б. Грінченко, Матеріяли, I, 80).

Лїсовик не відомий усїм Славянам. Пор. Dr. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 124—125. — L. Preller, Griechische Mythologie I, ст. 449—452 (сатири). — L. Preller, Römische Mythologie, I, ст. 392—398 (Silvanus).

6. Лизун.

Лизун — се чорт у постати великого звіра. Жиє виключно в лїсах і там поїдає людий (П. Чубинський, I, 193).

Невідомий иншим Славянам.

7. Чугайстер (чугайстрин, лїсовий чоловік).

Чугайстер виглядає як чоловік, але такий високий, як смерека, в білім одязї. До людий відносить ся приязно, балакає з ними, грієть ся при ватрі, а лише бігає по лїсах та поїдає лїсовиці (нявки) (Знадоби, II, 454).

Чугайстер — се заклятий чоловік. Він ходить лїсами блукаючи і ніхто його не вбє, анї не зїсть, бо так йому „пороблено". Одежі не носить нїякої, а шкіра його покрита буйним волосєм. Сповняє страшну функцію смерти нявок, бо вбиває їх і їсть; їх мясо служить йому все

за поживу. Зариєть ся в листє і так чатує на нявку. Коли вона надійде, вхопить її, розідре на двоє й їсть (А. Онищук, Матеріяли до гуц. демонольоґії, 60, 1). Коли люди розложать у лїсї огонь, приходить до них і смажить зловлену нявку на ріжнї (тамже, 60, 2). Чоловікови не робить зла, хиба просить чемно у танець, а відтанцювавши своє, відпускає (тамже, 60, 3). Деколи обороняє навіть людий від шкоди (тамже, 61, 4).

Невідомий иншим Славянам. — L. Preller, Griech. Mythologie I, ст. 452—457 (сілени). — L. Preller, Röm. Mythologie, I, ст. 379—382 (Faunus).

8. Полевик.

Польовик виглядає так, як чоловік: він увесь у шерсти, на руках і ногах великі кігтї, має хвіст, зубатий, окатий, з крилами, уха як у теляти і має маленькі ріжки. Польовики не являють ся в своїм видї людям, особливо хрещеним. Їх можна так побачити хиба тодї, як сплять. Звичайно появляють ся вони як птицї, звірі або люди. Одному чоловікови явив ся був польовик у постати кума і запросив його в гостину, але коли той при чарцї перехрестив ся, все щезло, а він лишив ся на цембринї над студнею з очеретиною в руках (Знадоби II, 449).

Часом перекидаєть ся полевик у бугая і манить за собою людий далеко в поле (тамже, 448).

Польові біси живуть по степах, полях і лугах; їх місця в могилах, ярах, ямах, у могилах, розкопаних і звичайних (тамже, 286). Один чоловік їхав підчас бурі і бачив, що коли блисне, від могили вискочить голий чоловік, сплеще руками й засмієть ся. Се був власне полевик, що перекинув ся опісля в козиня. Люди вірять, що гріх копати рівцї з боку дороги, бо в них ховають ся полевики, а там уже Бог не може їх убити (тамже, 288). Польовий чорт той, що завсїгди сидить на полях (П. Чубиньский, Труди, I, 193).

Инші Славяне знають анальоґічні істоти (переважно жіночого роду), але не ідентичні. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 134—140.

9. Водяник.

Водяник подібний до чоловіка, але має дуже великий хвіст (Знадоби, II, 455) і крила (тамже, 457). Як рибаки розкладають на березї вогонь, він виходить із води гріти ся. Риба втїкає перед ним і тодї добре її ловити, бо сама набігає в сїти (тамже, 456, 459). Сидить у ріках та керницях і може показувати ся людям у ріжних видах: чоловіка, дитини, козла, пса, кота, качура, риби. Любить робити збитки пяним і заводить їх у болота. Псує греблї, ломить у млинах колеса, коли недобрий, а як люди надближають ся тодї до його царства, прим. купають

ся або роблять щось на березї, то лякає їх і то так, що вони відлежують довго переляк (тамже, II, 457—459). Поводить ся одначе й мирно з людьми (тамже, 459).

Водяник старшує над русалками. Риби, то його худоба (В. Милорадович, Казки і оповіданя, 41). Часом перекидаєть ся він сам у рибу, прим. сома і дає себе зловити в сїть, але звичайно не дозволяє себе нести до дому (тамже, 42), або коли його занесуть, то навіть розвалює хату (тамже). Може заборонити ловити рибу там, де йому не подобаєть ся (тамже, 43), або й сам наганяє її в сїти, коли рибак пообіцяє йому щось (тамже, 45). Може зі злости трутити в воду, особливо коли хто легковажить його (тамже, 43), але любить і пожартувати, прим. викидає човен із рибаком на берег так далеко, що той не годен зсунути його в воду, а другої ночи стягає сам човен у воду і ще й наповняє його рибою (тамже, 45). Деколи просить рибаків, щоб дали йому покурити і сам викрісує огонь із якогось хабазя (тамже, 44). Водяники женять ся з дївчатами, що потоплять ся і плодять із ними дїти, а до поліжниць прикликають сїльські акушерки. Часом приходять навіть у гостї зі своїми жінками до їх батьків (тамже, 46). Перед Йорданом витягають дїти на берег, аби їх не попекла свячена вода (Знадоби, I, 2).

Водяник виглядає як риба, але може показувати ся й чоловіком, особливо дїдусем із довгою бородою. Деколи розгонює рибакам рибу; щоби його задобрити, рибаки кидають йому „грудкову сіль“; він лиже сіль, а вони ловлять рибу, кілько хотять (П. Ивановъ, Народн. разсказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ, 38—39).

Дехто думає, що водяники повстають із тих потопельників, котрих тїла не знайдено і не поховано. Їх душі приходять у видї білого пса до тїла що ночи і виють на березї, а потім скачуть у воду, стогнуть, свищуть і кричать (тамже, 41).

Мельники і рибаки уміють усе придобрювати ся водяникам, кидаючи їм у воду новонароджені мертві дїти і падлину; мельники кидають їм також у дарі в воду хлїб, а рибаки варену рибу (тамже, 44).

Водяник знаний й иншим Славянам. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 143—149. — L. Preller, Griech. Mythologie, I, ст. 380—381 (Протеус).

10. Болотяник (очеретяник).

Болотяник — се дух, що жиє в болотї. Він затягує до себе в болото у ночи проїзжого або прохожого, особливо коли той грає на сопілку (П. Чубинський, Труди, I, 193).

Болотяник запрошує до себе прохожих, заводить їх до чудових кімнат, в яких грає музика, угощує, танцює з ними, а навіть обдаровує.

Коли вони прийдуть до себе, переконують ся, що сиділи в болоті, а цінні одержані подарунки — то якийсь пустий предмет, що міг послужити для їх обсміюшеня (Знадоби, II, 461).

Болотяники множать ся як люди і прикликають до своїх породільниць звичайні баби-акушерки. За вигоду нагороджують їх так, що мають із чого жити, коли лише сповняють усе, що сказав болотяник (В. Милорадович, Казки і оповідання, 47—48). Один чоловік їхав возом і бачив із далека, як болотяник сидів у баюрі на дорозі, мняв шкіру і співав, а опісля, почав шити черевики. Коли чоловік надблизив ся, він пірнув у болото і заборонив чоловікови підходити близше до себе, коли хоче, аби йому не вело ся зле (тамже, 47).

Знаний лише в нас. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 144.

11. Дїдо (Капуш).

Дїдо — се опікунча, дивачна істота, що пробуває звичайно в бинї. Він не моторний, не живий, все тїло довге заледво на пядь, за те голова велика, з довгим волосєм і довгою сивою бородою (O. Kolberg, Pokucie, III, 104).

В казках появляєть ся також така істота, як дїдо: сам на локоть, а борода на сїм ліктїв. Називаєть ся звичайно Капуш. Капуш одначе злобної натури і поступає подібно, як казкові змії або смоки: пориває дївчата і жиє з ними в підземелю, а тих, що бажають їх визволити, вбиває. Подужує також ріжних силачів, доки не натрафить на такого, що його вбиває або бодай проучує.

Анальоґічні істоти є і в инших Славян.

12. Морок.

Морок — се чорт, що робить людям богато зла; заколочує розум і чоловік ходить тодї як божевільний (П. Чубинський, Труди, I, 196).

Сей дух нагадує в дечім манїю, пор. H. Máchal, Nákres. slov. bájesloví, ст. 132.

13. Копальняний дух.

По копальнях сидять також духи, яких називають земськими. Земський дух виглядає так, як чоловік. Він любить зачіпати робітників, сміяти ся з них і кидати в них. Коли робітник не реаґує на те, він дає спокій, колиж злостить ся, він робить йому збитки. Часом дух помагає робити. В Стебнику возив сам сіль до ставу, як кінь. Один робітник свистав у копальни в Бориславі, хоч сього не можна там робити. Зараз прийшов до нього земляний дух, відобрав від нього лямпу

і водив його по підземелях цілий рік. По році привів його до виходу, але скоро вітер обвіяв робітника, він умер (Знадоби, II, 462—463).

Подібного духа під назвою „Ditek" знають також Словінці. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví. ст. 133.

14. Земляний дух.

Земляні духи сидять за кару в земли. Вони вибирають собі місце або під каменем, або під стовпом, або під деревом, чи иншим предметом. Коли хто нарушить їх у посіданю, викине камінь, викопає стовп, зрубає дерево, тому біда, бо духи мстять ся, а найчастійше насилають на виновника тяжку хоробу. Їх можна одначе перепросити. Виновник наливає чарку горівки, пє до духа, а опісля просить його пити і виливає горівку до викопаної ямки. Дух подобріє і попускає зі свого, а хорий вертає до здоровля (Знадоби, II, 443).

15. Блуд.

Блуд перекидаєть ся звичайно в птаха, летить і манить чоловіка все далї за собою, аж доки не заведе його до якого багна; там робить із ним, що хоче. Коли йдуть два товариші, тодї блуд обзиваєть ся за другого і веде першого все далї й далї, аж заведе в яку западню (Етноґр. Збірник, т. V, 93). Нераз тручає чоловіка в воду (Знадоби, II, 522 і 531).

Блуд не дає пізнати чоловікови місця, на якім той заблудив і водить його навіть на малім просторі, прим. на пасовиску (Знадоби, I, 196), довкола стирти (тамже, 192), по столї (тамже, 193), під селом (тамже, II, 517), довкола бзини (тамже, 518), по городї (тамже, 521), а навіть на печи. Показує також чоловікови кілька доріг нараз, аби не знав, куди йти (тамже, I, 195).

Блуд може показувати ся у ріжних видах чоловікови і водити його аж до умученя, а нераз і знущати ся над ним. Так у постати женщини водить блуд чоловіка до півночи, а по півночи заводить його у рів і там так побиває, що чоловік умирає на другий день (Знадоби, I, 185). Показуєть ся також у постати панї (тамже, 186), кози (тамже, 187), пташків (тамже, II, 527), пса (тамже, 528—529), кота (тамже, 529), чоловіка (тамже, 530), копицї сїна (тамже, 526), світла (тамже, I, 188). Світло мигає в однім місци, а коли чоловік підійде до нього, переносить ся на друге місце. Воно заводить чоловіка на болота, на води, в лїси, а в зимі як заведе куди, то чоловік замерзне (тамже, II, 503—507).

Щоби позбути ся блуду, треба собі пригадати, в який день припадав св. вечер і які страви тодї давано, або хто стояв по правім боцї того, що заблудив, коли він причащав ся. Добре також перевернути на

собі сорочку. Можна також зігнути ся, подивити ся поміж ноги і сказати: Менї туди дорога! Тодї блуд відчепить ся (тамже, I, 196). Проти блуду добре знати день уродин і хрестин (тамже, II, 509). Хто їде волами, повинен поскидати з них усяке мотузя і зараз спамятаєть ся (тамже, 510). Первака блуд не чіпаєть ся нїколи (тамже, 511).

Блуд знаний усїм Славянам. Пор. H. Máchal, Nákres, slov. bájesloví, ст. 156—163.

16. Богинї (лїсницї, мамуни).

Богинї — се злобні невісти, з зимним, нечутким серцем. Ростом бувають високі, але мізерні, блїді, з розчіхраним волосєм, з обвислими грудьми, які закидають аж на плечі. Одягнені звичайно і підперезані зїлєм суходільником. Жиють у печерах та неприступних місцях. Свої дїти люблять ночами підкидати поліжницям (підміни), а їх забирати собі. Битєм тих відмін можна примусити богинї, що віддадуть людську дитину, а свою заберуть. Бездїтні богинї бігають по полях і лїсах, танцюють та плещуть у долонї. Як здиблють ся з людьми, то старших заскобочують, а з молодих вибирають собі дївчата на дружки, а парубків на любасів. Для оборони перед ними треба носити чосник, або тройзїлє, або якийсь металевий предмет (O. Kolberg, Pokucie, 100—101).

Лїсницї прибирають усе постать тої дївчини або молодицї, з якою парубок кохаєть ся. Лїсна приходить тодї, коли парубкови приснить ся девять раз його коханка, а він про се нїкому не скаже. Як раз учепить ся, то дуже тяжко її позбути ся. Коли лїсниця полюбить ся з вівчарем, то його вівцї ходять, куди хочуть, пасти ся тай усе прийдуть до нього самі і нїколи не вчіпить ся їх медвідь. Коли хто лїсницї не злюбить ся, вона псує такому всю роботу в бутинах, чи на полонинї, розганяє статок та випускає з кошари.

Лїсницї танцюють на своїм ігровищу і співають:

Не мий ногу ногою,
Не пий воду рукою.
Якби не лук, чосник
И не оделен зїлє,
Мати би сина
На світ не сплодила.

Лїсницї піддурюють та викликають до себе парубків так, що говорять, сміють ся і співають голосом коханки. Кличуть їх навіть по імени; хто відізветь ся, до того вони зараз пристають і вже йому трудно їх відкараскати ся.

Лїсницї не терплять казок, тому хто хоче, щоби вони не мали над ним сили, повинен оповідати казки (В. Шухевич, Гуцульщина, V, 198—200).

Є чоловічі і жіночі мамуни. Вони манять до себе чоловіків десь у безвісти та уводять жінок. Через мамуни є між людьми багато блудства (тамже, V, 202).

Богині то жінки дідьків. Вони мають волосє по пояс, а груди такі довгі, що закидають їх аж на плечі. Один чоловік був зловив богиню і привів до дому. Вона була від дитини, бо мала молоко в грудях. Була в нього цілий тиждень, але все сумувала, плакала і їла дуже мало. По тижневи випустив її (Знадоби, II, 476; Гал. руські нар. леґенди, II, ч. 217—218).

Богині радо зближають ся до людий, а коли ті кладуть огонь, приходять гріти ся (Знадоби, II, 479 і 482). Часом підсїдають на віз, коли мужик їде лїсом, але вони такі тяжкі, що коньом дуже трудно їх тягнути (тамже, II, 481). Нераз зваблюють до себе мущин, що працюють по лїсах, а тужать за полишеними дома жінками і вже не випускають їх від себе (тамже, II, 480). Бували випадки, що богині вихрещували ся і виходили за муж за парубків (тамже, II, 482). Свої дїти люблять дуже підмінювати за людські (тамже, II, 483—484).

У инших Славян (Чехів, Словаків, Словінців) знані сї істоти під назвою диких людий. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 126—130.

17. Відміна (підміна).

Відміна — се дитина богинї, яку вона підкидає поліжници, а її дитину забирає собі. Відміна має маленьку голову, довгі уха, тонкі ноги, велике черево, хорує ненастанно, не ходить до сїмох лїт, а така буває пажерлива, що ніколи не можна її нагодувати. Полишена в хатї, виїдає всї страви, за що її бють, коли достережуть, і викидають. Богиня забирає її назад, а приносить украдену дитину, говорячи: На тобі твою дитину; ти над моєю збиткуєш ся, а я твоїй не кажу нїчого; диви, яка вона гарна та чиста (П. Чубинський, Труди, I, 194 - 195).

Людські дїти хапають і підмінюють не лише богинї, але й чорти; всї ті підміни не ріжнять ся одначе від себе (Знадоби, II, 487—490).

Відміни знані й иншим Славянам, головно Чехам. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 130. — Н. Сумцовъ, Культурныя переживанія, ст. 180—182.

18. Мавки (нявки, бісиці).

Мавки живуть по лїсах і являють ся людям як молоді, гарні дївчата. Заманивши когось до себе своєю красою, розмовляють із ним, кокетують, а потім заскобочують на смерть (П. Чубинський, Труди, I, 206).

Мавки живуть у гірських печерах, коморах, що мають перед собою широкі краєвиди. Їх світлиці вистелені і обвішані килимами. Вони сидять і прядуть крадений лен, тчуть і з вибіленого полотна шиють одяги. Як розтають сніги, мавки бігають горами й долинами і засаджують на них цвіти. Коли все зазеленіє і розцвитеть ся, вони рвуть квітки, затикують коси і забавляють ся або купають ся по потоках та озерах. Найчастійше одначе виводять танції на ігровищах, а навіть виправляють оргії, особливо на Купала.

Мавки бувають високого росту, лице мають кругле, а довгі коси спускають на плечі і затикують цвітами. Одяг їх тонкий, прозорий, спадає недбало по утлім тілї. Їх бистрих, блискучих очий не гріє людська душа, а нутро їх отворене (се не загальне віруваннє). З мужеського боку відповідають їм Дїдки. Мавки не злобні; вони що найбільше зваблюють хлопців до себе на танцї, але коли їх хто пострашить, вони втїкають (O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 97—100).

Нявки виглядають із переду як дївчата, а з заду тїло отворене і видно утробу. Вони сходять ся на розігри в тиждень по Зелених святах на верхах гір і гуляють там та грають ся. Як би недалеко від них спав тодї хто, а не твердо, то бачив би їх крізь сон. Але вони взяли би його з собою, як би не мав при собі чоснику або оделяну. Танцюючи приспівують звичайно:

Єк би ни лук, чиснок, ни одилен зїлє,
Мати синка породила, ми би єго взєли.

(В. Шухевич, Гуцульщина, V, 200 - 201).

Нявки — се чудово гарні хлопцї й дївчата, які лиш тим ріжнять ся від людий, що тулів їх від сторони плечий цїлком отворений так, що видно і утробу і серце і келюхи (А. Онищук, Матер. до гуц. демонольоґії, 56). Вони живуть громадно. Похапавши ся за руки, стають у колесо і танцюють дуже швидко (фуфелов идут), при чім приспівують. Танцюють також парами, але се не кождий може бачити і не в кожду пору. До танцю приграє їм чорт на дудцї (козї). На тім місци, де раз перетанцюють, трави не буде по вік. Такі місця звуть ся ігровищами (тамже, 57). На зиму ховають ся кудись, але від часу до часу виходять зі своїх криївок, а стрільцї подибують нераз їх слїди на снїгу, подібні до дитинячого. Часом заманюють людий і заводять їх у безвісти (тамже, 58). Тодї треба лише скинути сорочку, перевернути на виворіть і таким чином відкараскати ся від нявки. Нявки можуть ссати людину і то не лише женщину, але й мущину і дитину. Така людина марніє, схне а вкінци умирає. Один парубок був заманив нявку до себе і оженив ся з нею, але вона при першій відповідній нагодї втекла (тамже, 59).

У инших Славян відомі як лїсові панни Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 130—132. Також як majky, nejky, navjaky, navje, пор. тамже, ст. 119—121. — L. Preller, Griechische Mythologie, I, ст. 445—449 (нїмфи).

19. Русалки.

Русалки — се дївчата, що потопили ся в часї купелї. Вони живуть на днї ріки в чудових, хрусталевих палатах. Як місяць зійде в ночи, вони виходять на берег і співають чарівні піснї, а хто лиш зачує, підходить близше. Тодї русалки заскобочують його до смерти.

Русалки — се водні красавицї. Вони виходять ночами на береги озер, рік, потоків, голі, в вінках із осоки або галузок, сїдають на траву і чешуть коси, або виводять танцї. Деколи ховають ся в корчах, а коли дївчата виходять досвіта по воду, випадають несподївано і питають: Полин чи петрушка? Як дістануть відповідь — полин, утїкають, як — петрушка, заскобочують дївчину і затягають у воду (П. Чубинський, Труди, I, 207).

Русалки виглядають як маленькі дїти. Вони скачуть одна проти другої, плещуть руками та співають:

Не мий ноги об ногу,
Не сїй муки над дїжу.
Ух, ух, соломяний дух, дух!
Мене мати уродила,
Нехрещене положила.

Коли побачуть кого, переміняють ся зараз у великі дївчата і женуть за ним, щоби заскоботати на смерть. Вони не дають рибакам ловити риби та проганяють людий також із иншої роботи, як її роблять поблизу них і лякають не лише женщин, але й мущин так, що перелякані віддають їм навіть свої дїти, а нераз із переляку вмирають. У лїсї гойдають ся на деревах, ухопившись за гіле руками. Ходять звичайно голі, з довгими розпущеними косами, а очи в них зелені, як у жаб (Б. Грінченко, Із уст народа, 145—154; Знадоби, II, 473).

Русалки маленькі, як ляльки, бігають по траві, викрикають та в долоні плещуть. Можуть прибирати також инші постати, прим. щура (В. Милорадович, Казки і оповідання, 36 і 37).

Один парубок купав ся перед клечальною недїлею, коли нараз побачив при другім березї у водї незвичайно гарну голу дївку, що сміяла ся та плескала в долонї. Догадавшись, що се певно русалка, вискочив із води і побіг до дому, полишивши навіть одяг на березї (Знадоби, II, 485).

Русалки можуть перекидати ся в вивірки, щурі і в жаби, що сїда-

ють на кладочках, де женщини перуть білє. Вони ділять ся на дві части: русалки з іменем і без імени. „Ті діти, що мати сама дає імя, хоч живому, хоч неживому, називають ся іменними, а ті, що мати не дасть імени, називають ся безіменними. Всї сї діти живуть у водї, поки аж збереть ся їх сорок сороків; тодї ті, що з іменем, ідуть на небо, а без імени остають ся у водї аж до страшного суду. Як вони живуть у водї, то іменні бють безіменних і приговорюють: „У вас батько проклятий, у вас мати проклята! Вони вас родили, а імени не дали“. Русалки з іменем подібні до маленьких дівчаток, без імени — також дівчата, але страшні, безволосі. На свій празник, 10 мая, вилазять із води, бігають по поли, лякають людий, а як кого зловлять, заскобочують на смерть. Скоботати можуть лиш доки не загремить, опісля вже нї. В передодень Купала розкладають іменні русалки огонь коло ріки і скачуть через нього, а безіменні вибігають із води, хапають попіл з іскрами, посипають голови, щоби росло волосє, і знов ускакують у воду. Коли котра загубить іскру, а чоловік надійде на те місце і настолочить так, що вона пристане до ноги, то русалка являєть ся у такого чоловіка і кричить під вікном: Віддай моє. Ходить до того часу, поки весняний грім не затремить (П. Ивановъ, Народ. разсказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ, 1893, ст. 46—47).

Иншим Славянам знані під назвою водних дївчат і русалок. Пор. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 149; 115—119. — L. Preller, Griechische Mythologie, I, ст. 445—449 (німфи).

20. Морські люди (сирени, люзони, мелюзини).

Морські люди повстали з тих Єгиптян, що гнали за Жидами, коли Мойсей виводив їх із египетської неволї, і потопили ся в Червонім мори. Вони все довідують ся, коли буде конець світа і бажають, аби він прийшов як найшвидше (М. Драгомановъ, Малор. народ. преданія, ст. 96, 8).

Морські люди бувають і мужчини і женщини. Одного разу рибаки були спіймали морського чоловіка. Він подібний до чоловіка, лише покритий лускою, як риба, і замість ніг має хвіст. Спійманий сидів три дни в шафлику в водї зігнувшись у двоє і витріщивши очи. Коли його пустили назад у воду, він з утїхи то поринав, то виринав, гоготав та плескав у долонї (тамже, ст. 1, 2).

Люзони повстають із дївчат, що померли перед вінчанєм. Вони виглядають у горішній половинї, як дївки, у долїшній як риби. Коли гарно на дворі, особливо на Юрія, Івана, Петра, Зелені свята, вони виходять на берег і співають піснї, вигадують байки та молитви, а люди перей-

мають від них. Вони мають велику силу. Жиють далеко у великих водах, а в гори не заходять (В. Шухевич, Гуцульщина, V, 201).

„Мелюзини“ жиють у мори. Вони на пів женщини, а на пів риби: Голова, руки і черево жіночі, а замість ніг мають рибячий хвіст. Вони співають так чудово, що море тоді успокоює ся, а чоловік може заслухати ся до смерти.

Мелюзини визначають ся незвичайною красотою і чарівним голосом. Вони підпливають до кораблів і коли їх не проженуть гарматними вистрілами, вони доводять співом до того, що на корабли всї засипляють, а вони його перевертають. Вони складають пісні і підкладають їх під ноти. В ночи виходять на берег і кого здиблять, заїдають (П. Чубинський, Труди, І, 209 і 211; Знадоби, II, 486).

Морські люди знані й иншим Славянам. Пор. Н. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 142. Оповіданя про них переважно книжного походженя, опирають ся на апокріфі про перехід Мойсея через Червоне море, й по части на західнім оповіданю про Мелюзину. Апокріф і оповіданє основані одначе на давних народнїх віруванях. — Н. Сумцовъ, Культурныя переживанія, ст. 49—51. — L. Preller, Griechische Mythologie, I, ст. 382—384 (сирени).

21. Страдчата (потерчата).

Страдчата — се діти, що померли нехрещені. Вони літають сїм літ і кричать: Хресту! Коли хто почує голос страдчати і охрестить його, кинувши йому кусник платка на крижму та вимовивши звісну формулу (Крещаєт ся раб божий і т. д.), воно стає ангелом, коли нї, воно по 7 літах стає нечистим духом, літає й робить людям збитки, але звичайно не шкодить. Часом появляють ся страдчата в постати лелеки. Подразнені, мстять ся в ночи пронизливим вереском, або появляють ся у виді потворів та страшних привидів (Знадоби, II, 494—502; А. Онищук, Матер. до гуц. демонольоґії, 56; O. Kolberg, Pokucie, III, 102).

Потерчата літають у виді птиць, найчастїйше сороки, або лилика (Знадоби, II, 496). Коли хто кидає крижму потерчати, повинен стерегти ся, щоби чорт не виробив йому якого зла. Одну паню, що давала крижму, ударив чорт так сильно, аж їй око вилїзло (тамже, II, 494).

22. Вироди (несамовиті).

В однім селї вродила семилїтна дївчина дитину. Її носили три рази до хресту, але вона перед попом переміняла ся у свічку, щуку і хлїб. Свічки і щуки піп не хотїв хрестити, а хлїб охрестив. Тодї з хлїба зробив ся хлопчик і сказав: Як би ви були охрестили свічку,

настав би був помір, а як щуку, настав би голод; тепер же буде спокій (Знадоби, II, 491).

Одна жінка вродила була дитину з трьома головами, яка зараз забажала їсти. На пораду попа дали їй леду, через що не було три роки зими, колиж би були дали хлїба або молока, був би голод (тамже, II, 492).

23. Сонце.

Сонце представляють собі в видї чоловіка з ясним лицем, котрого промінї освічують увесь світ (П. Чубинський, Труди, I, 4).

Сонце пробуває постійно на земли на краю світа і в день ходить по небі в ризах, повних світла й тепла, які в дома скидає з себе й розвішує, а в ночи спить. Воно має маму, а жінок пориває з землї. В часї ходу на небі має пристанки, де віддихає й покріпляєть ся наїдками та напитками. На небо виходить рано по драбинї в однім, а в вечер по другій сходить у другім кінци. В його ризах може і хто инший повнити його службу. Одному парубкови удало ся відобрати украдену сестру і втекти з нею в ночи, коли Сонце спало (тамже, I, 5–6).

Сонце товаришує з Місяцем, Вітром і Морозом. Раз здибали вони мужика, що їх поздоровив і на запит, кому кланяв ся, вказав на Вітра. Тамті образили ся і погрозили мужикови, але Вітер запевнив його, що не має чого бояти ся, бо як Сонце припече, він подує холодом; як Місяць сховаєть ся, він розжене хмари; як Мороз потисне, він не буде дути (тамже, I, 31; В. Лесевич, Оповід. Р. Чмихала, ч. 37).

Знане всїм Славянам. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 39–49. — L. Preller, Griech. Mythologie, I, ст. 291–297 (Гелїос). — L. Preller, Röm. Mythologie, I, ст. 168 і 324–327.

24. Місяць.

Місяць молодший брат сонця, що має світити лише в ночи. Коли появляєть ся новий місяць, мужики кланяють ся йому і молять ся (П. Чубинський, Труди, I, 9–11).

Відомий всїм Славянам. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 49–56. — L. Preller, Griech. Mythologie, I, ст. 297–299 (Селене). — L. Preller, Röm. Mythologie, I, 327–329.

25. Звізди.

Звізди — се дїти сонця й місяця, що послугують усе своїм батькам (тамже, I, 14).

Відомі всїм Славянам. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 58–61.

26. Змій (метеор).

Змії виглядають як люди, лише голов можуть мати більше (3, 7, 9, 12). Жиють так само, як люди, у палатах, де гостять ся і балюють ся. На жінок поривають собі дївчата з землї і з ними сплоджують діти, що вдають ся в батька, а не в матїр. Вони визначають ся великою силою і зводять нераз із людьми бійки (Знадоби, II, 470).

Змії підкидають звичайно на дорозї, куди ходять дївчата, якісь предмети, що дївчата люблять, прим. стяжку, запаску, шовкову хустку, перстень і ин. Коли дївчина возьме предмет і принесе до дому, се дає змієви притоку почати до неї ходити по ночах у постати парубка або панича. Тодї лягає він звичайно коло дївчини і ссе то одну, то другу грудь, при чім висисає з неї кров. Коли дївчина віднесе завчасу знайдений предмет там, звідки його взяла, або знає якийсь спосіб, як змія позбути ся, то жиє далї, а як не знає, що робити, то вяне і швидко гине (В. Милорадович, Казки і оповідання, 52—55). Змії лїтають у повітрю і їх можна тодї бачити. „І я таки бачила змія.. Гляну, аж він летить, а іскри так і сиплють ся. Так я швидше припала до землї, бо на його, кажуть, гріх дивить ся, та молю ся: Да воскреснет Бог... Коли чую, як загуде! Ото вже, значить прилетів. Тодї я встала, перехрестилась, глянула на небо, аж його вже нема, тільки смуга, по небу, де пролетїв.

Кажуть, що він до жінок лїтає та молоко з грудей тягне. Як прилетить, ударить ся об землю тай стане парубком. І та молодиця, до якої він унадить ся, жовта-жовта буде, як віск, бо він, як не стане молока, так кров тягне“ (Б. Грінченко, Матеріяли, II, 2).

Один чоловік ішов селом і бачив, як над його головою пролетїв змій, якраз як куль соломи, а з того куля так і сиплють ся іскри і він так увесь і сяє. Він летїв, бо ніс гроші тому, що йому записав ся (Б. Грінченко, Із уст народа, 4).

Раз прилетів змій до молодиці, поклав крила коло хати, а сам перекинув ся чоловіком і пішов до хати. Парубок підстеріг, сховав крила і змій мусів їх викупляти (тамже, 6).

Змій підпалює чоловіка, розгнївавшись на нього (тамже, 7).

Змій хоче зїсти чоловіка, прибравши постать вужа, але коровай не дає (Знадоби, II, 469).

У инших Славян знаний під назвою „plón, plívník“. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 153—156.

27. Перелестник (літавець).

Перелестник — се злий дух, що являєть ся комубудь, але звичайно молодим коханцям, у виді любленої помершої особи. Він навідуєть ся дуже часто, веде любовні розмови, цілуєть ся, заспокоює пристрасти. Людина, до котрої він ходить, зачинає одначе сохнути, вянути і швидко вмирає (П. Чубинський, Труди, I, 193).

Літавець — се дух небіщика, за яким дуже жалують. Він може довести того, до кого ходить, до смерти (В. Ястребов, Матеріяли, 78).

Літавець — се злий дух, видний у постати летючої звізди. На земли стає він парубком або дівчиною, повною краси, високого росту, з довгими русими косами. Показуєть ся хлопцям або дівчатам, розпалює в них любов, а коли ті піддадуть ся йому, стискає їх в обіймах так сильно, що вони від того сохнуть і в кінци мусять умирати (O. Kolberg, Pokucie, III, 103).

Коли перелестник перелетить понад чию хату, то з того господарства нічого не лишить ся, воно зведеть ся ні на що (Знадоби, II, 471).

Перелестник відомий лише Українцям, як виходить із праці Г. Махаля, де він зачислений чомусь до лісових духів (ст. 125–126). — Н. Сумцовъ, Культурныя переживанія, ст. 276–281.

28. Мороз.

Мороз — се старий, сивий і лисий дід, із великими, червоними губами і червоним носом, одягнений у снігову одїж і в чоботи з леду, обвішаний сошплями. Як дихне помалу, то й мороз не великий, а як дихне дуже, то тодї й мороз робить ся сильний. Раз посварив ся він за щось зі св. Онуфрієм і святий рубнув його сокирою по голові. Мороз захорував і лежав аж до Спаса. Через те не буває морозів від Онуфрія (12/6) до Спаса (6/8) (П. Чубинський, Труди, I, 31—32).

Мороз, убраний як пан, їде попри бабу і питає: Мороз, бабусю? — Та відповідає: Мороз, паночку, Боже його помнож! — Почувши се пан скинув із себе дороге панське футро, закутав бабу в нього, дав булки і поїхав. Друга баба на питане Мороза відповіла: Мороз, паночку, щоб його бирса взяла, щоб він на лисого голові непевний розтріснув ся, щоб його бенеря так била проклятого, як він оце мене! — Мороз розлютив ся і заморозив бабу (Б. Грінченко, Із уст народа, 252; Гал. р. нар. леґенди, II, ч. 222).

Парубок, сповняючи функції сонця, бє Мороза, зловивши за чуб, за те, що відморозив йому вперед пальці (П. Чубинський, I, 5–6).

Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 75.

29. Вітер.

Вітер — се сердитий дідуган, що жиє десь далеко за морями. Він бігає по світі і моргає одним вусом, від чого настає вітер. Колиб він моргнув обома вусами, то повстала би така буря, що перевернула би ввесь світ до гори ногами (П. Чубинський, Труди, І, 32).

На чотирьох супротилежних кінцях світа стоять чотири великани з величезними вусами й губами і дують ненастанно один до другого по приказу головного вітродуя. Коли котрий з тих великанів дує сильнійше, тоді з тої сторони буває вітер.

Вітри приковані сильними ланцами за руки й ноги до скали. Поривистий вітер — се сильнійший віддих, що повстає при пробі зірвати ся з ланців і порвати їх (тамже, І, 33).

В казці „Про Івана і жінку його, вітряну дочку" (В. Ястребов, Матеріяли, 130—134) представлена ціла родина вітра, зложена з батька, матери і чотирьох синів. Вони жиють як господарі в хаті, частують зятя й шурина горілкою, дістають йому з моря чудесну скрипку і відносять його до дому.

Певно з такої вітрової родини була й та дівка, що ввійшла обдерта, окровавлена до одної жінки до хати і попросила їсти. Жінка дала їсти, знайшла масть, помастила їй рани і обвязала платком коси. На запит жінки, чого вона така покалічена, відповідає, що мусить така бути, бо вона вітрова дочка і мусить бігати всюди, не розбираючи, чи ліс, чи скали, чи камінє. Обдарувала жінку за гостинність і пішла (А. Онищук, Матеріяли до гуц. дем. 10, 3).

Вітер дуючи, поривае нераз із собою людий, і уносить так, що не знати, де вони подінуть ся, а що найменше наробить їм збитків (тамже, 11, 4—6).

Вітер поривае доньку одної жінки, женить ся з нею, а опісля поривае і приносить до себе тещу в гостину та відносить назад по гостині до її дому (Гал. р. нар. лєґ., II, 224).

Деколи любить вітер показати ся щедрим. Бідакови приміром, що просив у нього вогню, накидає жару в полу, який переміняєть ся в золото, а богачеви, що хотів його піддурити, накидає правдивого жару і спалює його (тамже, 225).

Коли вітер дуже великий, люди кажуть: Це десь йому жінка товсту сорочку дала, так він сердить ся тай рве її. А як маленький, кажуть: О, це десь жінка тонку сорочку дала (Б. Грінченко, Із уст народа, 9).

Раз віз дурак солому, а вітер розносив її. Дурак кинув у нього вилами, але вила пропали. Пішов він їх шукати. В дорозі впросив ся

на ніч до одної хати. Ледви став засипляти, вбіг до хати чоловік із розбурханим волосєм та подрапаним лицем і сказав до старої: „Дай, мамо, мерщій повечеряти, а то мині ніколи. Послав мене Бог у таку то сторону дуть. Вже й обридло менї це, але нічого не подієш з Богом; старший не буде меншим“. То був вітер (П. Чубиньский, Труди, I, 32).

Один чоловік віяв зерно, а вітер усе дув йому напроти. Чоловік розсердив ся та кинув у вітер ножем. Вітер перестав зараз дути, але від тодї не вело ся нїщо чоловікови. Раз пішов він у дорогу, зайшов до якоїсь хати на нічліг і там пізнав в особі господаря вітра, що його колись зранив. Вітер приймив його в себе, але аж тодї, коли чоловік витяг йому з литки ніж (М. Драгоманов, Малор. нар. преданія, 387—388).

Раз знов кидає чоловік вилами в вітра. Незадовго сїдає до вечері, а до хати входить закровавлений чоловік. Ґазда просить його до вечері, а той відповідає: Маєш щастє, що попросив мене до вечері, бо я був би вхопив вас усїх на віки. Я вітер (А. Онищук, Матеріяли, 9, 2).

В казцї „Як Іван вітра шукав“ (В. Ястребов, Матеріяли, 153—154) парубок застає вітра у снї, вкладає його в мішок, увільняє таким чином царство від вітру і за те женить ся з царівною.

В иншім випадку парубок, що заступав один день сонце в його функціях, бє вітра за те, що той колись роздув йому муку. Вітер кричить лише, дує і надуває хмари з бурею (П. Чубиньский, Труди, I, 5—6).

Відомий також иншим Славянам. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 70—73. — L. Preller, Griech. Mythologie, I, ст. 315—319. — L. Preller, Röm. Mythologie, I, ст. 329—331.

30. Вихор.

Вихор виглядає як чоловік: чорний, у шерсти, з крилами, на ногах і руках великі кихтї, з хвостом. Живота не має, через що видні в нїм тельбухи. Наслїдком того називають вихрів котолупами. Вихри жиють на поли, але не сидять на місци, лиш перебігають із одного на друге. Особливо багато бігає їх перед дощем. Вони увихають ся тодї, щоби сховати ся десь, бо боять ся грому, який убиває їх. Бігають лише в день, а в ночи нїколи, чим вирізняють ся сильно від инших духів. Коли вихор підвіє чоловіка, він мусить захорувати. Як вихор надбіжить, а хтось стане перед ним на дорозї, крикне „котолуп“ і кине ножем, а потім піднесе його, то коли ніж закровавлений, вихор убитий, коли нї, вихор остав ся живий. Є такі люди, що його бачили, а навіть убивали (Знадоби, II, 444—446).

Вихор — се чорт, що був сїм лїт гадюкою, другі сїм лїт полозом, а третї сїм лїт змієм із крилами. Він жиє у скалах і лїтає по воздусї, вибираючи час звичайно перед бурею. Розмахом своїх крил викликає

сильний вітер, що ломить дерева і перевертає будинки. Коли кинути ніж, де крутить ся вихор, то там покаже ть ся кров, або й сам чорт буде лежати убитий (П. Чубинський, Труди, I, 34).

Відомий иншим Славянам. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 72—73.

31. Огонь.

Огонь — се мстивий чоловік. Про нього кажуть так: Ми шануєм огонь, як Бога; він наш дорогий гість. Він як розсердить ся і візьме, то другому вже того не дасть (П. Чубинський, Труди, I, 45).

Як огонь шанують, видно з того, що коли на полонині пастухи викличуть живий огонь, звертають ся зараз до сходу сонця, клякають і говорять за ватагом молитву, яку кінчать словами: „Допоможи минї, Господи, як єс минї поміг сю живу ватру розкласти, її ізгасити“ (В. Шухевич, Гуцульщина, II, ст. 191—192).

Коли огню не шанують, він роззлощуєть ся і спалює хату, як се видно з розмови двох огнів про дбайливу і недбалу ґаздиню (П. Чубинський, Труди, I, 45; Знадоби, II, 464; Ігнатій з Никлович, Казки, 68).

Огонь можна угнати в амбіцію. Коли дрова не хочуть горіти, тодї говорять: Стидно огню, що дрова на версї! По сїм розгорить ся зараз (Б. Грінченко, Із уст народа, 95).

Відомий всїм Славянам. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví ст. 150—152.

32. Лїто.

Лїто — се молода дївчина, одягнена в саму сорочку і прибрана ріжними ніжними ростинами. Лїто богате і щедре. В руках тримає воно квітку, а Зима горнець леду. Як тільки Лїто йдучи против Зими покаже свою квіточку, лїд розтає в тій хвилї і настає тепло. Якже іде Зима проти Лїта і покаже свій лїд, квітка обсипуєть ся і настає холод. Звичайно Лїто питаєть ся Зими: Кудиж ти йдеш з сього краю і що доброго ти тут зробила? — На те відповідає Зима: Не маю чого тут бути, бо вже все зїла, випорожнила всї комори і склади, а тепер вони не швидко наповнять ся. Менї жаль тих людий — каже Лїто — мушу спішити ся й обдарувати їх усїм, чим зможу (П. Чубинський, Труди, I, 12—13).

Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 204—205. — L. Preller, Röm. Mythologie, I, ст. 430—434 (Flora, весна).

33. Зима.

Зима — се стара баба, з великою як бочка головою, з губами як відра, з величезними зубами і костистими пальцями. Одягнена в кожух (а навіть у сім кожухів), червоні чоботи, рукавиці й капелюх. Зима скупа й бідна. З Лїтом здибаєть ся на Стрітенє і тоді обоє борють ся. Як побідить Лїто, настає тепло, як нї, Зима тріває далї. Нераз і посварять ся. Лїто каже: Я лїпша від тебе, бо даю все до житя чоловікови: хлїб, овочі; у мене всї вільні, веселі, я всїх кормлю, а ти згонюєш людий у кучу, як свиний і вони тиснуть ся, аби лиш нагріти ся. — На те Зима відповідає: Як би не я, то ти спаршивіла би!

По такій розмові розходять ся (П. Чубинський, Труди, I, 12—13).

Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 204—205.

34. Доля (щастє).

Доля є у кождого чоловіка, та не кождий її знайде. Усякому своя доля, той купцем, той шевцем. Доля господаря ходить по ниві як простоволоса ж і н к а у білій сорочцї, збирає колоски та застромлює в снопи, щоби жаден не пропав.

Раз бідак побачив братову долю, та запитав, де його і як її знайти. На те дістав таку відповідь: „Твоя доля — купцювать. Іди у город і щоб до ранку ти вже там був. І зустрінеть ся тобі три панночки: дві в однаковому убранї, а третя в иншому. І як вони йти муть, попереду музика грати ме, а вони танцювати муть і та третя — твоя доля. Зайди ти позад неї й вдар її по вуху, щоб вона аж упала". Бідак зробив так, доля зараз зробила його купцем і він розбогатїв (Б. Грінченко, Матеріяли, I, 130).

Нещастє дає одному бідакови два рази гроші, аби розжив ся, але вони пропадають марно. Коли ж дало щ а с т є (доля) малу монету, він розбогатїв із неї (тамже, II, 131).

Иншим разом здибають розум і щастє три рази бідака на дорозї і обдаровують. Дарунки розуму не приносять бідакови хісна, а з дарунку щастя богатїє і продавши дорогоцїнний камінь, вийнятий з купленої риби, живе по панськи (В. Лесевич, Оповіданя Р. Чмихала, 48).

Один чоловік умираючи розділює своє майно між двох синів. Молодшому не ведеть ся так, що тратить усе і мусить у старшого просити милостинї. Довідавшись про свою долю, де вона пробуває, примушує її привернути ся до нього, наслїдком чого розбогатїв. Виїздячи до міста, куди перенїс ся, закопав у землю злиднї, що збирали ся з ним їхати. Старший брат позавидував йому, відкопав злиднї і випустив, щоби

молодший на ново збіднїв, але злиднї вчіпили ся його і він стратив усе так, що мусїв іти до молодшого брата на службу (тамже, 47; М. Драгоманов, Малор. нар. преданія, 413–414).

Доля відома всїм Славянам. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 81—82. Про долю є багато розвідок. Пор. А. Потебня, О долѣ и сродныхъ съ нею существахъ (Древности, Труды москов. археол. общества, I, 153—196). — А. Веселовскій, Судьба-доля въ народн. представленіяхъ Славянъ (Разысканія въ области рус. духовн. стиха, XIII, 173—260). — F. Krauss, Sreća. Glück und Schicksal im Volksglauben der Südslaven (Mittheilungen d. anthrop. Gesellschaft in Wien, XVI, 102—162). — L. Preller, Griech. Mythologie, I, ст. 327—337 (ріжні божества з подібними функціями, як доля). — L. Preller, Röm. Mythologie, II, ст. 179–195 (Fortuna).

35. Злиднї (нещастє).

Злиднї — се невидимі бідні дїдки; де вони осядуть, там вічно буде біда (П. Чубинський, Труди, I, 211).

Один чоловік переносив ся на друге село. Коли вийшов із хати, почув голос із пушки: Возьми нас! — Хто ви такі? — Ми твої злиднї! — Він не взяв і швидко розбогатїв, а той, що осїв на його місци збіднїв (В. Ястребов, Матеріяли, 78). Инший чоловік знайшов кубок і отворив. Як напали його злиднї, що там сидїли, то не покинули його до смерти (тамже, 79; Гал. р. нар. леґ., II, ст. 232).

Знані лише в нас. Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 84—85.— Н. Сумцовъ, Культурныя переживанія, ст. 217—219.

36. Смерть.

Смерть представляють собі звичайно як стару, суху бабу з косою. Коли вона стане в ногах хорого, він виздоровіє, коли у головах і махне ще косою, він зараз умре (Знадоби, I, 197). Смерть показуєть ся у постати жінки в білій плахтї, завиненої цїлком із головою (тамже I, 198), або панї, одягненої біло, що куди йде, лишає слїди за собою, бо обсмалює траву й зела а нарештї підносить ся до гори й вілїтає (тамже, I, 199). Часом коли смерть приходить, дає знак людям, прим. драпає по шибах (тамже, I, 200), від чого лишають ся слїди, якби по діяментї, коли ним потягнеть ся легко по склї; часом стукає до вікна і кличе чоловіка по імени (тамже, 201). Коли кликаний обізветь ся, зараз умирає.

Опис вигляду смерти захований найлїпше у звісній леґендї про рицаря і смерть. Коли рицар хвалить ся своєю силою і зброєю, відпо-

відає смерть: „Ти ся хвалиш своєю зброєю, а в мене єсть на тебе моя зброя: кривая коса, острий міч, пила зубатая, кривий серп, рискаль, мотика, мітла. Косою ти подотну ноги, пилою ти перетру кости, серпом переріжу ти горло, мечем ти отсїку руки, рискалем ти відотну голову, мітлою ти замету кров“ (В. Гнатюк, Леґенди з Хітарського збірника, ст. 15). Рицар смієть ся одначе з такої зброї кажучи: „О смерти нехоснова, головатая, кострубатая, зубатая, витрісковая, сухая, блїдая, сагатая, голїнатая, страшноє чудо! Та ци годна ти зо мною бити ся своїм непристойним орудіом? Коси ти своєю косою по пустом полю траву; три ти своєю пилою гнилоє колодя; жни ти своїм серпом жаливу (кропиву); січи ти своїм мечом хащу (ліс); копай ти своїм рискалем глину; замітай ти своєю мітлою на дорозї порохи. У мене єст на тебе міч мой острий, огнистая стрільба, сагайдак; не таких я сильних і храбрих рицеров і сильних витязей на войнї звитяживем і князей военних і герцовнїков своєю зброєю, копієм і силою побивав, та бих тепер тебе, чуда, не мог побити? Уже ти больше не будеш людей побивати і побирати; юж тут твої тоги саґатиї голенї по том полю будут ся валяти і той твой костяний тулуб будет пожар палити“ (також, 15). З сього бачимо не лиш вигляд смерти, але й її прилади та що і як вона ними робить.

Смерти товаришить у її походах нераз мерлець і носить за нею полотно, що звисає з заду (Знадоби, II, 511).

Смерти є дві: одна приходить, коли умирає хтось зі старости, а друга припадкова (тамже, II, 539)

Смерть стоїть часом у зносинах із людьми. Один бідак запрошує її прим. у куми, вона приймає запросини й вивчує опісля свого похресника вилїчувати людий від недуги, наслїдком чого він богатіє (Гал. р. нар. леґ., II, ч. 235—238).

Деколи дістаєть ся й смерти від людий на оріхи. Одна баба прим. тримає її на яблінцї, звідки смерть не годна злїзти, бо баба її закляла (тамже, II, 239). Коваль знов каже їй влїзти у фляшку, затикає і тримає її там доти, доки хоче, а люди тимчасом мають від неї спокій і не умирають (тамже, II, 250).

Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 85—87. — L. Preller, Griech. Mythologie, I, ст. 525 - 528.

37. Чума (джума).

Чуму представляють собі в постати богатої панї, що їздить каритою, запряженою в шість білих коний; за нею біжать хорти. Коли збли-

зить ся до якого дому, питає з надвору: Чи є чума в домі? Як хто відповість, що нема, там зараз розхоровують ся і вмирають.

Чума дуже богата і хитра. Вона розкидає по дорогах ріжні дорогі річи, а навіть гроші, а хто злакомить ся на них і підпесе, зараз умирає (П. Чубинський, Труди, І, 222).

На Поділю їздить чума на високім возї, окружена громадою мар і відьом. Когути хрипнуть і не піють, а пси не гавкають, скоро завітрять її ще з далека.

Деколи їздить вона на возї по лїсах, а за нею летять духи, сови, пугачі. Вона має силу одначе тілько до нового року. Люди, що повтїкали перед нею, вертають по новім роцї домів, але не входять дверми, тілько влазять вікнами.

Чоловік, якого чума здибле, мусить брати її на плечі і носити, куди вона скаже. Де чума махне хусткою, там усе паде неживе, без духа. Один чоловік, що ніс її на плечах, постановив її втопити і скочив із нею у Прут; утопив ся одначе лише сам, а вона злетіла в гору і полетіла в ліс, не повертаючи вже до села, до якого вибирала ся. Раз бачив чоловік, як вона лїзла по драбинї, аби дістати ся на гумно так, щоби пси не побачили її. Він підскочив, перевернув драбину, а вона впала між пси. Налякавшись їх, швидко пропала десь, висилаючи перед тим людям погрози (O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 92—93).

Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 87.

38. Пропасниця (трясавиця, тетюха, тїтка, зима, лихорадка).

Пропасницю представляють собі в постати молодої, гарної дівчини, що може переміняти ся в повітрє. Коли хто проковтне те повітрє з їдою, зараз стає хорий (П. Чубинський, Труди, І, 221).

Пропасниця повстала з царівної, що відрубала голову вірного слуги свого батька та видала його ворогам. Голова вже на мисцї заклята її: Будеш трясти ся до суду віку! Від тодї вона трясеть ся і людий по всім світї трясе (Гал. р. народ. лєґ., II, 221).

Раз підслухав мужик розмову двох пропасниць, з яких одна бажала ввійти в нього з галушкою, та він ухопив першу галушку, вкинув у мішочок, завязав і повісив у комин. Там вудила ся вона і довго не показувала ся між людьми, аж коли раз він із цікавости заглянув до мішочка, розвязавши його, вона втекла (П. Чубинський, Труди, І, 222).

Так само підслухав був лїсничий розмову пропасницї, що йшла до нього, та тифу, що йшов до Жидів. Він мав проковтнути її з першою ложкою, але він виляв першу ложку борщу в люфу стрільби, заткав,

повісив на стїнї, витримав цїлий рік, а по роцї вистрілив нею в ялицю. Пропасниця вихудла як мара у стрільбі, коли тимчасом тиф розжив ся так у Жидів, аж мало не розсїдав ся (Знадоби, I, 209; II, 547).

Загалом не любить пропасниця пробувати нї у мужиків, нї у ремісників, за те радо звертаєть ся до панів і Жидів (тамже, I, 208 і 210).

Пор. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 88. — Н. Сумцовъ, Культурныя переживанія, ст. 224—227. — L. Preller, Röm. Mythologie, II, ст. 240 (Febris).

39. Холєра.

Холєру представляють собі у видї женщини, що ходить в одній лише сорочцї, з розпущеним волосєм, по селах і містах та заводить. Там, де почують її голос, наступає помір (Знадоби, II, 549 і 552; П. Чубинський, Труди, I, 222).

Холєра ходить по селї і значить хати чорними або червоними буквами. У назначених хатах настає зараз помір (Знадоби, II, 552 і 554).

Холєра появляєть ся в видї жінки і кладе на роздорожу коло села два білі хлїби, яких нїхто не тикає. Доки ті хлїби стоять, доти в селї мруть люди (тамже, I, 203). Часом перекидаєть ся в великого білого пса (тамже, I, 205) або хорта (одного, чи більше), (тамже, I, 204). Хто його побачить і заговорить про него, умре. Коли хто їде возом, холєра любить присїдати ся до него на віз, або каже носити себе на плечах (тамже, I, 206).

Часом появляєть ся холєра у видї мущини (тамже, II, 553).

Одного разу появила ся була в видї гарної молодої дївчини і так сподобала ся якомусь панови, що він оженив ся з нею. Вірний панський слуга дослїдив одначе, що вона періодично зникає та що в тім часї потинає людий. Коли про се пан дізнав ся, зі злости зарубав її (тамже, I, 207).

Раз присїла ся холєра до мужика на віз і заявила йому, що їде до його села та пробуде там до коляд. Мужик догадав ся, кого везе і під викрутом, якого сам був причиною, лишив її на поли з возом і кіньми, а сам побіг до села і приказав людям іти від хати до хати з колядою. Холєра зрозуміла, що мужик вивів її в поле, але не повертала вже до того села (тамже, 206).

Жиди уміють радити собі на те, аби холєра їх не чіпала. Вони крадуть хрест, спалюють його і вуглем із него обциркльовують себе і свої хати. Тодї холєра їх минає (тамже, II, 555).

40. Колька.

Кольку представляють собі в виді ж і н к и, завитої в перемітку. Один чоловік хорував на кольки кілька місяців; щоби позбути ся їх, почав прикладати на болюче місце горячі шматки і плитки. Коли раз у ночи був занятий зміною плиток, станула нараз перед ним молодиця і заявила, що коли хоче виздоровіти, повинен перестати її пекти. Чоловік перестав прикладати плитки і зараз виздоровів (Знадоби, II, 546).

41. Моровиця (помір на худобу).

Моровицю представляють собі як к о н я, що має лише кістки, необтягнені шкірою (Б. Грінченко, Із уст народа, 162).

У нас, а мо' і по усїх селах, моровиця ходить по вулицях три рази у год. Сама вона похожа на к о р о в у і як іде, то почмихує і часто коло дворів становить ся. У ту пору, як вона іде, корови страшенно ревуть, а собака нї один не забреше, поки вона обійде село. У тім дворі, куди вона зайде, безпремінно подохнуть усї корови і собаки (также, 161).

*

* *

Про душу, мерців і людий обдарених надприродною силою, буде мова у другім випуску, де друкують ся матеріяли на ті теми.

Львів, 12. X. 1912.

I. Чорти.

1. Злий дух з дитини.

В нас кажут, жи як дытина умре не хрещена, то буде з неї злий дух.

Зап. у Бандрові, Лїського пов. М. Капій.

2. Жінка, що боїть ся.

Як мин́ї хто ка́же за чорти́, то я не слу́хаю, бо я сї бо́ю, бо я мньико́го а́нгильи... а хто твердо́го а́нгильи, то не боїт сї, не усту́пит кро́ку, тай і с чо́ртом би́ти сї бу́де.

Зап. в вересни, 1910, від С. Барановської, з Підвербець, пов. Городенка, І. Волошинський.

3. Як дістати дїтька.

Злапа́ти лилика́ і поне́сти го живо́го у марал́ї о піу́ночи і роспо́рпати ту ку́пину і поста́вити йиго там і що тху тїка́ти, аби́ ни чу́ти, як лили́к кричи́т і ни обзира́ти сї. Ма́є стоя́ти де́віть день і прийти́ до то́ї ку́пини і розгорну́ти ї́ї, а там сї найду́т с то́го лилика́ ви́лцї і таки́м чи́ном ма́йи бу́ти дї́тько.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласїйчука з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

4. Пиргачева кістка.

Йак би хто поймау́ пиргачьа́[1]) (так його в день не видно, лїтат понад біле ремінья), то в нїм є така кістка і як би виніс її, де є мурашки, то би видів, шо дїтко робит.

Зап. у Бандрові, Лїського пов. М. Капій.

---

[1]) Лилик.

5. Антипки у фляшках.

Ка́жут, шо у Сиготі йи, ци де, шьо продают анти́пки у фльишка́х; а́ли то віхто́ ни мо́же си зра́жити купова́ті, бо то тра́ба зріка́ти си Су́са Христа́ і Ма́тери Бо́жої. Я чюу, ішли́ пита́ти си тай там пита́ли си: „Ти схоч се зроби́ті? А як ньи, то забира́й си“.

Зап. І. Волошинський в серпни́, 1911, від І. Палїнюка з Ростік, пов. Вижниця.

6. Чорт витягнений зі студнї.

У Колїнка́х буу такий чоловік, називаў сї Илько́ Симово́ник, поїхаў ў го́ри до яко́гос ворожбита́... І заста́виў той ворожбит, жиби́ він крути́ў ко́рбоў ў сту́дни ведро́. Той як зачьи́ў крути́ти так ки́шко, аж вікрутиў ґітька. Тай ка́жи єму́ той нечи́стий: „Плюнь на Ма́тер Бо́жої о́браз“. — А той ни хотїў. А той то́го нечи́стий як тріснуў ў мо́рду і кае: „А чош ти“ — ка́же — „прийшо́у, як не хо́чеш плюва́ти?“ — Тай той узьи́ў тай пішо́ў.

Зап. І. Волошинський в сїчни, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

7. Як чоловік ходив купувати дїтька.

Ходи́ў від нас чоловік купува́ти ді́тька до Чортовії ў го́рах і як прийшо́ў і ни каза́ў му сї той ґазда́ нї ўмива́ти, нї очина́ш говори́ти лиш ї́сти й пи́ти і 10 ри́ньських за ді́тька зложити. І гро́ші зложи́ў і даў йиму́ хрест і каза́ў, аби́ на не́го плюва́ў і нога́ми топта́ў. А він то́го сї зльик і ни хоті́ў нї плюва́ти, нї нога́ми топта́ти. Тогди́ ка́же той: „Ни бій сї, я ї поведу́, де вони йи і собі вікігниш с сту́днї видро́м і він тебе́ дзьо́бне у мізи́лний па́лець і ти йиму́ сї пітпи́шиш сво́йоу кро́ўийоу“. — Він пішо́ў і вікиг ді́тька з видро́м і ка́жи йиму́ ґітько: „Ну пітпи́шиш сї, ци ньи?“ — А він ка́жи: „Ньи“. А ді́тько з зло́сти як му даст по пи́ску, то каза́ў, шо му аж зу́би вогню́ да́ли, і каза́ў, що і ўроди́ў сї і від нї́ко́го так ни діста́ў і ўмре́ і ни дїста́не. І йи бідним, як буў бідним.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласїйчика з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

8. Щезники в решетї.

Ґєдя, нибіщик, пішли раз из братом купувати „щєзника“. Єк они прийшли до того пана, шьо тим гиндлює, то стояло на столї так, єк ришето, а ў кім ришекі щєзники тикі гей котики.

Каже тот пан: Можете собі купити, до чого хочєте: ци до богацтва, ци до доўгого житє, ци до гонору...

А ґедя, нибішик, каут: Я би хокіў собі купити, але аби я тілько гроший маў, аби я собі ґрунту богато купиў. — А тот пан каже: Добре. І він їх записаў тай засьвітиў дві сьвіці, а у середину поставиў хрест. На серед хати поклаў білу плащеницю, а на ті плащеници буў хрест. Каже тот пан: Єк ідеш від стола, то переступи хрест, а єк ідеш до стола, то маєш наступити на хрест; так три рази. — А ґедя єк то уздріли тай не схокіли. А той купиў. Мій чоловік виґіў під столом. Мені казали носити молока, але несоленого, а я раз кинула кавалок соли та єк ні гримнуло у чоло віком від тої скрині, то гадалам, шо по мині.

Зап. від Марії Корж у Любківцях, Снятинського пов. А. Онищук.

9. Як два купували чортів.

Прийшло́ два лю́ди ў го́ри до одного зна́харьи, о́тже дума́ли собі, що той зна́харь продає дітьки́; вони прийшли́ до него купи́ти. Перенучува́ли вони́ у него, дру́гий день заклика́є він до дру́гої ста́нції йидно́го, пита́є єго́ сї: „Чо ти хоч?“ — Він ка́же до него: „Я чу́ў, що ви продаєте дітьки́, котрі дают маєток“. — А він сказа́ў, що: „Я продаю́“. Він тогди́ поста́виў на стіў хрест і сказа́ў єму́, щоби́ він плюва́ў на той хрест. Не допусти́ў єго́ до плю́ваня, як він сї пу́стиў плюва́ти, бо го ўда́риў в лице́ і бу́ком і ві́гнаў за две́рі. Тогди́ заклика́є єго́ това́риши, дру́гого. Отжеж ка́же єму́ плюва́ти на хрест. То́му сї здри́гнуло на се́рци і не хтіў плюва́ти. Отжеж тогди́ і се́го до́бре ві́биў бу́ком і ві́гнаў, а́ле вони́ оба́ не зна́ли оде́н за дру́гого, аш сї о кілька чьис спові́ли, як прийшли́ до до́му. Оде́н пе́ред дру́гим ма́ли вели́кий страх.

Зап. в червни, 1910, від Микити Панькова з Далешева, пов. Городенка І. Волошинський.

10. Чоловік бажає собі дітька.

Єде́н чолові́к собі розду́маў, ка́жи: „Ей Бо́же, дес лю́де собі шука́ют яко́гос ґітька тай помага́йи їм ў ґосподарці, яко́с ґазду́ют собі, так їм лехко йде, кобиж я й собі найшо́ў. Але на́йкіщи я собі то погада́ў так, я льиг спа́ти, а ўже лі́зе ми́ні на го́лову, уже́ мині́ докучьи́йи, так мині́ чи́рис кілька чьис докучьи́ло, аж наре́шті мині́ ста́ло при́кро і стра́шно, що я собі лиш то погада́ў. Я уздрі́ў, шо то йи ца́лком нидо́бре і ка́жу: Бо́же, озми́ ту бі́ду від ме́не. І як я зачьи́ў ў́се́ Бо́га проси́ти, що мині́ біда́ допіка́ла, аж мині́ яко́с ле́хко ста́ло на моїм се́рци і ўже́ я віт тогди́ за ді́тька ніко́ли га́тки ни ма́ю.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка І. Волошинський.

11. Пасїчник у Михальчу.

В Міха́лчи буў таки́й чолові́к, маў тро́шка бджіл. Але не ста́ло йиму́ ме́ду бджо́ли дозимува́ти, а той чолові́к узьи́ў, пішо́ў до Ву́стьи

купи́ти ме́ду, жеби́ догудува́ў бджо́ли. Але він хо́дит, ди́вит сї, який́с чоловік но́сит по́ўний збано́чок ме́ду. Але той чоловік ка́же: „Що хо́чете за той збано́чок ме́ду?" — А той ка́же: „Да́йте шти́ри ґрейцари, тай прода́м вам з збано́чком, з усі́м". — А той бере́ тай дає́ йиму́ більше тай ка́же: „Та сей мід варт більше, як шти́ри ґре́йцари". — А той чоловік ка́же: „Ньи, я такі більше ни хо́чу, лише́нь шти́ри ґре́йцари". Той чоловік купи́ў той мід, приві́с до до́му, як даў бджо́лам ї́сти... такі ста́ли ядркі раз два віт то́го ме́ду, лу́жи о́стрі, жва́ві кре́пко... То за лї́то зроби́ла сї така́ па́сїка у то́го чоловіка, що тако́ї па́сїки на ца́ле село́ не бу́ло. А на дру́гий рік купи́ў си за́раз кількана́цїть мо́рґіў по́льи с то́ї па́сїки. Той чоловік раз ві́йшоў ў обістьи́ спа́ти, а щос льигло́ ко́ло не́го, тай йиго то́ркає. Той прибуди́ў сї, тай ка́же: „А ти чо хо́ч?" — А той ка́же: „Та як що хо́чу, та́же ти сей майи́ток від ме́не ма́єш, запиши́ сї мині тепе́р". — То́му ста́ло льи́чше тай ка́же: „Чика́йте, я пора́джу сї ўпере́д з жінков". — Тай той прийшо́ў, пита́є жінки, а жінка ка́же: „Е, тра́ба тобі, ка́же, не хо́чу майи́тку, тай не хо́чу ду́шу тра́тити". — А той прихо́дит у па́ру чьис счез би тай ка́же: „Шо, я́кіс сї пора́див?" — А той чоловік ка́же: „Так каза́ла жі́нка: „Не хо́чу майи́тку, тай не хо́чу ду́шу запи́сувати". — А той тогди́ нечи́стий ка́же: „То як не хоч, то набери́ наза́д той збано́чок ме́ду, тай прода́й наза́д за шти́ри ґре́йцарі, шос купи́ў". — Той чоловік, як набра́ў збано́чок ме́ду, як прода́ў, так наза́д стаў таки́й бі́дний, як буў. Бжо́ли пощеза́ли наза́д, по́ле му́сїў то попро́дати, що купи́ў, що при тім ме́дї постара́ў, бо він той мід, що купи́ў, то він не знаў, який купу́є, а то буў мід с скамінюшником.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка. І. Волошинський.

12. Чоловік скаржить ся в суді на чорта.

Буў у су́дї чоловік на термінї з жінкоў; ка́же: „Па́нї ра́тца, не мо́жу ў ха́тї вісидїти, так ми сї тоўче́ на подї, гримайи у две́рі і ку́ри ду́шит. Найма́ўйим посьвіщіньи, да́ўйим ксьо́ндзови три́цїть ри́ньських, і в жа́ден спо́сіб ді́тько не хо́че сї уступи́ти с по́ду, лиш гу́ркайи і гу́ркайи... Али каза́ў мині́ пи́сар ґмінний, шоби́ да́ти йиму́ піў со́тки, то він віджене́ йиго́". — Ра́тца ка́жи: „Ти ви́дїў то́го ді́тька?" — „Ий, не ви́дїўйим, лиш тілько ви́дїўйим слід йиго́". — „А як він вигляда́є, який той слід?" — пита́йи сї ра́тца. — „А то так", — ка́е, — „па́нї ра́тца, як котьи́чі слїтки́". — „А де ти ме́шкаєш?" — „Ко́ло цви́нтарьи". — „А ра́тца ка́же: „А то до́бре, то пеўне на цвинтари хтос похова́ў ді́тька. Скажи́но ти ксьо́ндзови, як він похова́ў ді́тька на цви́нтари, неха́й йиго́ во́зме". — Ка́же ра́тца: „Слу́хай, чолові́че, піди́ собі до мі́ста і купи́ собі

зелїско за коро́ну і со́рок гильи́ріў і уложи́ йиго́ на піл, приўйижи́ го шнурко́м, присипи піско́м, поста́ў шушини́ц і таки́м спо́собом злапа́єш ґітька. Як го злапа́йиш, аби́с прибі́г ско́ро до ме́не, а я найму́ фія́кра, озму́ стрільбу́, поста́вю тебе́ на пра́вім бо́цї на бри́чцї ко́ло се́бе і о́зму собі то́го дїтька віт те́бе с по́ду, а тобі до то́го дода́м пи́йтку". — „До́бре, пані ра́тца, як го злапа́ю, ще му й бу́лки дам". — „Ньи, чолові́чи, то́го не роби, бо ди́гко бу́лки не їст, лиш шушини́цї". — „То да́ти зна́ти па́нови ра́тцови, як я злапа́ю?" — „Як я тобі ка́жу, що аби́с даў зна́ти, та до то́го ще доплачу́, — то ти раз гово́ру! Бува́й здоро́ў!!"

Зап. в вересни, 1910, від Митра Ласїйчука з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

13. Дїтько.

Дїтько має оброслий твар цаўком, нї вусів, нї бороди не видко, лише очи червонї.

Нїс має такий, як пес, а в зубах люлька з довгим цибухом аж до землї.

Рука у дїтька дуже тоненька, а долоньи така мала, єк у пса; і зараз пальцї сї зачинают. А пальцї дзелїзнї і палицю дзелїзну носит. На пальцьох нема нїхтїв, нї нїчо, лише так, якби втьив.

На голові має шьипку з штирма кутиками, гранчьисту, от таке ги дощина; тей тота шьипка роги му укриває. Бо яку християнин має голову, таку си купує шьипку — а „він" уже мусит собі таку.

Єден такий був, що не вийрив; то єго поставили там, де дїтько сидит — а вінь уснув. Тей прийшов до него дїтько у червонї шьипочцї, цїлий у червонім, лише твар чорна, а ґудзики відь самої обшивки аж до ніг.

„Вінь" сї з'явит всїляко: і коньом і псом переверже сї. Сидит найборше у бзинї, у вербі тей у багнї. Бзина то єго дерево. Як хто бзину вирубає, то слабує, а чьисом то і вмре.

На другий сьвітий вечір всюда кропийт: по будинках, на подї, де найменчий кутик, а на Йордан також. То ґосподарі біжут з церкви, нї обідают, нї нїчо, лиш аби борше покропити водицев, бо кажут: „Як другий кропит, то вінь на моє гуно утїкає".

Як сварут сї, то кажут: „Йди, йди в багно, в озеро", — нїби там, де дїтько сидит. Кажут, шо як старий будинок — (от школи, старий млин у лузї), як нїхто у нїм не мешкає, то „він" уже там є.

Трьистьи — то болото; тому й кажут: дїтько тристенний.

Такий є дїтько хатний, що сї називає хованець.

Єден парубок служив у богачьи. Якось раз ґосподар тей ґосподинї прийшли з празнику — а були у них і дїти; тей вони собі вечеріли усї

троє у попразен, а було сї ще видно. Принеслисмо си, каже, дві коновки води тей поставилисмо в сїньох. Смерком пішлисмо, каже, напувати конї; тей я нїчо не видів, ішов, тей не зашпортав сї; а того, нїби ґосподарьи, на рівних сїньох друльнв, бодай скамінїв так, ги коли би узьнв го за плечі.

Тей той коновки розбив, а далї узлостив сї, узьнв кричьити: „Чого ти? якої псьої матири? що тобі за недогода? не рехт ти? дайте минї сокири і сьвітло! я му ту зараз дам!“ — А все на під дивив сї. А я, каже, стояв з сьвітлом і нїчогом не видів.

А там був малий хлопець, дурний ще, тей казав потому на вулици: „У нас є комісар! давали му мама паски, а він кинув; а каші не хотів їсти, бо солена, аби сї не стройив“.

Зап. у Ходовичах Ф. Колесса.

14. Чорти — хлопчики.

Там ви́дїу мій зьить двох хло́пчьикіу, отікі хло́пчьики малі́, а́ле у̂брані були́ по шва́пскі тай ма́ли рішки́ тай гра́ли си. Тай вин ишо́у̂ тай ви́дїу̂, йик вони́ си гра́ли оба́ і залускотїли тоу̂ пото́чьиноу̂ д го́рі — вин ишьо́у̂ доли́ноу̂, а вони́ д го́рі.

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911, від І. Палинюка з Ростік, пов. Вижниця.

15. Безпятий панич.

Був садівник в садї, сидів в будї. І прийшов якись панич, курит люльку. А він нїц сє до того панича ни вобзивав, но сє дивит за тим паничом. Али дивит сє, той панич пішов та гей на долину. Там був якись склеп. Пішов до того склепу. Потому с того склепу повиходили єндики в ночи. То так їм сє іскри, с тих єндиків с писків посипали! Али там був сторош. Той сторош приходит і єму оповідає, що він видів, як він видів. Али сторош ще взєв тей зачив сє сьміяти: Йди, йди, тумани, йди! Що ти тото оповідаєш? І так тимчасом лишив сє той сторош коло тої самої буди, а той пішов до старого садівника до другої буди. Али можи за годину прибігає вже й сторош. Такий засграшиний. А старий садівник питає: Що то? — А сторош відповідає, кажи: Ай, якись панич прийшов, зачив люльку курити коло вогню; я зачив до него вогорити, він до мени. Али я сє дивю на него — то так місєчно було — а він ни має пєтів, інó лаби. Те я сє дужи понастрашив те єм втік від него.

Зап. від мами, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

16. Чорт влазить комином.

Я одйин раз ишо́ў, бо робйли ми ў одно́го ґазди. Тай ми собі ў дийну сапа́ли, а ў вечеріх тот мий това́ришь пишоў нести ї́сті, а я лешиў си ў які́с халу́пі, ў зима́рці. Тай накла́ў я ва́тру, запалиў лю́льку тай ку́рю. Ку́рю я собі́, ку́рю, чюю я: то лі́зе шос у ко́мин, у ка́глу шос лі́зе. Так я собі́ сижу на ла́вици, ва́тра ў печі́ горит, тай дийую си, шьо то лі́зе... Улі́з вин такей малий, у мале́ньких чьобитка́х и з лю́лькоў тай стаў собі́ у куті́ тай ку́рит, ку́рит, а я сижу на ла́вици тай дийую си на не́го. Шьйпочьку собі тримайи таку чьирво́ну па бик... На одйин раз я сижу на ла́вици, то я уже́ вйжу до́бре, шьо то чьорт. Тіпе́р я собі́ погада́ў: так стоі́т ко́ло ме́ни сокйра, хо́чю я раз закигі ў не́го. Узьиў я ту сокйру ў ру́ки, — єк я махну́ на оде́н раз — йик я закиў ў пічь..., а вин си вйхопиў ў хоро́ми тай єк зачиў гриміті..., то я ўже до двийни вйстойиў на нога́х, бо вин гремит фурт і здає си, шьо вин ме́чи, а вин нічі́м ни ми́чі́, лише́нь ті́лько, шо вин такі́ пу́нта пока́зуйи. Ра́но тот вііішоў, а я йиму́ то ўповіда́ю, шьо мене́ сеі́ но́чі хотіў чьорт затра́тити, а вин ка́же: „На шо ти горн поруба́ў?“ — А я йиму́ на то вітповіў, шо я му́сіў руба́ті, бо я гада́ў, шо затну́ ў не́го, та бу́ду ма́ти сопокій. Алеж бо я вита́к шьи гиршу біду́ маў, бо я па́лу ничь вйстояў на нога́х“. — А я ка́жу йиму́: „Чьому́ ти мині́ сисе́ ни каза́ў, шьо тут йи?“ — „Бо я“ — ка́жи — „гада́ў, шьо вин тобі́ нічьо́ ни ме каза́ті“. — „А я з ним цілу́ ніч саму́ субордина́цію трима́ў. То ці́лу ніч я трима́ў, шо я сего́дне таке́й, я́кби мине́ убиў. Вин мене́ перепу́дйиў і я ца́лу ніч не маў супокій з ним, тай я ни го́ден робйті.

Зап. І. Волошинський, в серпни, 1911, від Гарасима Джюрика з Ростік, пов. Вижниця.

17. Де можна бачити чорта.

Дітка мож бачити на дорозі, як сьа женит у полудне, таке буде на дорозі, як коло, буде сьа обертати, зриват порох.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Г. Бідник М. Капій.

18. Женитьба чорта.

Йак дьітко справльат весьільа, то сьіном колотит, жи в копицьох.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Ганни Бідник М. Капій.

19. Кого бере собі чорт за жінку.

Як котра́ ма́є дитйну нехреще́ну тай він ї уфатит, тай віта́к году́є, тай ма́є віта́к жі́нку.

Як уро́дит сї дити́на тай сьвітьи цїлу́ нїч, аби́ бу́ло сьвітло, аби́ не взьиў.

Зап. в жовтни, 1910, від Анни Воробець з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

20. Чорт веде повитуху і зникає.

Гнати́ка, небо́шка Хіми́чка, тай роска́зувала: „Прийшо́ў“ — ка́же — „запу́каў у вікно́, тай віхо́джу, — чоловік“ — ка́же, — „стої́т, тай ка́же: „Та ході́т“, — ка́же, — „ўже́“. Тай веде́ мене́. Йде́м до гори́ ко́ло Бараба́шки, тай“ — ка́же, — „йде́м, тай він“, — ка́же, — „йде упере́д, а я за ним; тай прихо́дим аж ви́ще Штифано́вих воріт — тай не зна́ти, де він сї дїў, тай що... (мо́же когу́т запіяў, зам. Анни Павук). Тай“, — ка́же, — „перехрести́лам сї, тай верта́ю сї до до́му, тай гово́рю отчена́ш“...

Зап. в вересни, 1910, від Анни Воробець з Далешева, пов. Городенка І. Волошинський.

21. Повитуха бере у чорта коняки місто гроший.

Ішла́ ба́ба доро́гоў, а жьи́ба ска́че доро́гоў така́ гру́ба..., а вона́ ка́же: „Ий небо́го“, — ка́же — „аби́с нї закли́кала ў баби́, як бу́деш сї зверта́ти“. — Тай вона́ прийшла́ до до́му тай забу́ла; а́ле ў ночи́ чу́є: пу́кає хтос. Віхо́дит, а то чоловік, тай ка́же: „Ході́т“, — ка́же, — „зо мно́ў“. Тай ў́на йде́ з ним, іде́, йде́ по́лем, а віта́к прийшла́ під лїс, тай ї сї зроби́ло льи́чно; тай вже йде лі́сом тай прихо́дит до скали́, тай він ка́же: „Лїз суди́“. — Вона́ зайшла́, відобра́ла дити́ну, тай той сї ква́пит, аби́ ї вітпрова́дити до опі́ўночи. Тай ка́же вона́ ї: „Як буде́ вам дава́ти гро́ший, аби́сте не бра́ли“. — „А щож?“ ка́же. — „Кажі́т, аби́ вам даў кінцких гі́ўньикіў“. — Він набра́ў ї три ра́зи на лопа́ту тай ка́же: „На́ти, коли́ хбчете гі́ўньикіў“, тай ў́зьиў ї на пле́чі, прині́с ї до до́му тай вона́ віспипа́є, а то гро́ші.

Зап. в жовтни, 1910, від Анни Воробець з Далешева, пов. Городенка І. Волошинський.

22. Чорт везе повитуху на кони до жінки.

Бу́ла йидна́ куше́рка і вона́ свій звича́й зна́йи, шо як хто при́йде серед но́чи й опі́ўночи, то му́сїла йти. Але чує ў ночи́, кричи́т с піт ха́ти: „Куше́рько, ўстава́й, ходи́ до ме́не“, — А вона́ сї пита́є: „Ци дале́ко?“ — А він вітповіў, шо „не дале́ко“. — І ў́на ўста́ла, зібра́ла сї, зна́ла свій звича́й, шо тра́ба раз-два. І ві́йшла на двір і ди́вит сї, а то пан сиди́т на си́вім кони́ і пали́т дзи́ґар, ка́же: „Я ўже даўно́ тебе́ шука́ю“. — І вона вітповіла с фу́ком: „Шо даўно́! А виш вітки, шо ви не зна́ли, де я си́жу?“ — Не пита́й, вітки, лиш жи́во ходи́“. — І взьиў ї за лі́ву ру́ку і ві́кіг на коньи́ на то́го само́го, шо він сам ї́хаў. І як то́му коне́ви сказа́ў: „Гий ну“, — то залекіў аж у си́лне вели́кий, те́мний,

чорний ліс. І як тому коневи сказаў: „Крок далі“, — і зараз сам скочиў і бабу здоймиў. І зараз утворили сї двері під землю. І уходьи вони до тої ями, а то ї сї здавало, шо такі покої, шо не знайи, ци у сьвіті йи делікатнїщі покої... І уходит до другого покою, а там лижит жінка і каже: „Чосте сї забавили?“ — Вона вітповіла: „Я сї не дуже квапила, але такім пішла, гий в мусу, бо минї навіть не вольно тут на друге село“. — І узьила сї до свої роботи, як звичай і скінчила ту роботу. І ўходит той пан, шо ї браў на коньи в дому, і даў ї куделю прьисти — кі бабі. І вона прьила ту куделю через три неділи цілих і не могла ї віпрьисти, Аш ї нарадила та поліжницьи, бо тта поліжницьи не була тої віри, шо її чоловік, лиш була нашої християнцкої віри, і жьилувала дужи за тоў бабоў, шо тта баба так силне плакала і нарадила її: „Переверніт тотў куделю до гори ногами і аш так ї віпрьидите, бо я тої самої віри, шо й ви, але він мене украў і заніс суда і ніяким способом не можу вітси війти. Алеж дивіт сї, бо він як буле вас вітпроваджувати, то вас запровадит до срібла і до злота і утворит вам троє дверий і скаже: „Де хоч, там си бери“. — А ви аби не йшли, нї до того крайного покою, нї до того, лиш до середного, бо якбисте йшли до крайного до котрого, то уже бисте не війшли вітси“. — Як перевернула до гори ногами і віпрьила. І наколи віпрьила, зарас він надійшоў і сказаў: „Уже, ци ше ньи?“ — Сказала тота єго жінка: „Уже“, бо баба не могла сї відозвати іс страху. І каже: „Як уже, то ходи за мноў. Маєш міх?“. — „Нема“. — „Позичити тобі?“ — „Як ваші ласка“. — І позичиў ї з вола шкіру. І утвориў її: „Де хоч, там іди“. Алеж вона слухала, шо тота казала і пішла до середної, і набрала собі срібла і злота. І узьиў ї на коньи і вітпровадиў ї, вітки узьиў.

Зап. в вересни, 1910, від Юр. Колопенного з Бівки, пов. Городенка, І. Волошинський.

23. Чорт міняє діти.

Дітко може взьати дітину, як би не хрещена била. Дітину возьме, а дітка принесе. Воно буде так, як дітина, но розуму не буде мати.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Г. Бідник, М. Капій.

24. Гість при злогах.

Як лижила Сьнєщиха в пологах і прийшов до неї панич в чирвоні шапці і давав ї гроші на льотерію і кликав ї піт каглу. Тимчасом вона ни хтіла йти, сильни кричала. Він забрав сє і пішов. Другого разу також приходив до неї і злапав ї за голову і тєгнув ї в комін. Тимчасом зачали діти кричати і він втїк.

Зап. від Кобильника Дмитра, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

25. Перун бє чорта.

Йак перун бйе, йак вдарит, доўкола чоловіка вогень обсипле, то аби чоловік зверг шьапку, то воно від чоловіка відступит тай піде під шьапку, так го перун забйе.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., М. Капій.

26. Грім бє в березу.

Я пастушиў. Але наґійшоў раз якис из тих рік чоловік и забаг закурити люльку. У мени було кресало тай беру, крешу єму ватри. Але додивит сї він — ерщений — того огнйўці у мени (було таке гей піткова), кажи: Ти, нибори, вержи́ то гет.

— Чому?

— Бо то маґнис; на то ласує грім бити.

Тай пішоў він — ирщиненький — далї свойоў дорогоў, а я думаю, шо из тим робити. Але була отак береза нидалїчко, гадаю, там би минї покласти тот маґнис. Відерь я лупа́к сокироў и огниўце поклаў за тот лупак.

Тай ни кажіт, шос у пару день лиш разом упаў грім у ту березу и розбиў гет. Ничисте...

Від Петра Онуфрака запис. в Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р., А. Онищук.

27. Ілія бє чорта громом.

Грім то є бо́жа си́ла. Ілія́ бо́жий ма́є си́лу — грім. Тогди́, коли́ вин — пропа́ў би — ідйе маржйну би́тйи, а́бо до чьоловіка до ха́ти, тогди́ грім бйи тай убива́є; а ку́ля йик тра́фит там, де вин си схова́йи за чьоловика, то й чьоловіка убє́, ци маржину, ци грома́ду, а́ли вин нїгде́ си ни схова́йи спе́ред гро́му. Мра́ки йик зібю́т си густї до ку́пи, тай лапа́ют си так, як вого́нь бли́скайи, до́ки аж си ни розийде́. Тай за́раз за тйим грим греми́т. У мра́ках вин лети́т — пропа́ў би.

Зап. І. Волошинський, в серпни, 1911, від І. Лилика з Ростік, пов. Вижниця.

28. Кури́ж.

Буў одйин чьоловік горі тай маў вин жйнку молоду́; а вин буў богачь, маў до́бру полонину́. Прийшло́ си, жйнка ходи́ла с ко́зами і вівцьйми, тай ї там йивйў си па́рубок. Вона́ гада́ла, шьо то чьоловік, а то буў „вин — пропа́ў би“ — зака́менник. Тай вин, зна́єте, граў си с тоў жйнкоў шьос тиждень ци дві недїли. А та жйнка прийшла́ на толо́ку с сардако́м, а́ле буў сарда́к черво́ним кра́шений — крашани́к. Тай вона́ прийшла́ с тим у толо́ку з віуцьйми тай вин прихо́дит, тай йик хапнуў той серда́к тай роздер на кришки́. А ўна́ йиму сказа́ла: Ти на шьо розде́р

сардáк? Шьо я бýду робúті ćис сардакá?" — А вин кáже: „Ни бій си, я тобі пришлю́ дрýгий сардáк, ші лі́пший". — Тай прийшьóў тай принíс. А ўна кáжи: „Колú однáко це мині́ зле, бо як я прийду т хáті, то чьоловíк скáже: „Ти вітки мáйиш новúй сардáк? Ти мáєш якóгос любасá, колú ти мáєш сардáк новúй". — А він кáже: „Ни бій си, я так зрóбю, шьо ні ме нічьó казáті". — А ўна по тім пізнáла, шьо то чьоловíк ни йи пéвний, тай зачьúла си ў нéго допúтуваті: „Чьо ти цес сардáк мій роздéр? Шьо тобі шкóдило?" — А вин зачьúў казáті: „Знáєш чéрез шьо, бо той сардáк так закрашéнний, шьо мині́ ни вóльно брáти ў рýки, бо вин такúм закрашéнний зі́льим, шьо я би миг вид нéго згоріті". — А ўна тогдú вже дóбре пизнáла, шьо вин не є чúстий чьоловíк, тай ужé вид нéго прийшлá до дóму. Али йик вонá пшлá до дóму тай казáла йимý: „Скажіт мині́, єкé то зі́льи йи". — А вин узьúў тай показáў ї, якé то зільи. Вонá то уздріла зі́льи тай прийшлá т хáті тай сказáла чьоловíкови, шьо вонá гостúна. Тай сказáла чьоловíкови: „Шьóби я зробúла, абú я єгó спалúла?" — А витáк прийшлó си тай чьоловúк казáў, шьо тра тóго зі́льи звáрити тай єгó до хáти загулúті.

Тай пишлá зноў у толóку с сардакóм, áле ужé з дрýгим. Тай вин прийшóў там тай з неў си граў; а ўна йимý тогдú сказáла: „Абú тйи прийшьóў т хáті". — А ў хáті тóго зі́ля зварúли тай лишь чьикáли, абú вин прийшóў. Тай жúнка прийшлá т хáті з виўцьими тай вин прийшóў т хáті з виўцьúми. Тай йик прийшóў, тай йигó ніхтó не вúдїў, лишé жúнка. Тай вин льиг на пóстіль, а жúнка йик вúйшла на двір тай кáже чьоловúкови: „Озмú но тóго зі́льи тай йигó окропúті, опсúпаті". — Чьоловúк узьúў тóго зі́ля тай опсúпаў йигó на пóстели. А вин вúтти схóпиў си, вúбіг тай у хорóмах си йимиў тай горíў; тай димú як си лáппули тай такі бýли, я́кби та хáта горíла, а лю́ди прізвáли, шьо то Курúж — тóго чьоловíка. Тай брáли тóго зі́ля, варúли тай шли тай копáли грóші, тай тим зі́льим кропúли тай ти грóші чúсті, мóжна брáті йик хокíті.

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911, від І. Лилика з Ростік, пов. Вижвиця.

29. Біс шалапутський бог.

Один хахол роскаэував, як він був у шалапут на моленії. Ходив він на Низ на покіс і найняв ся у роботники до шалапут. От вони і стали його зманювать, щоб поступив він у їхню віру. А мужик той був малий пробитний: ни в дурнях зїмував ся. От вони його завили у свою молілню, щоб подивив ся, як їхня віра молиця богу, і зачали йому торочить у уші, шо як ти поступиш, так будиш богатим і нічим ни будиш нуждаця: гроший скілько схочиш, стілько бог і дасть. — А він сибі на думці: „Побачу, який там у вас бог". — От вони поскидали усї штани, а баби юпки, і бігають кругом шаплика, налитого водою, і прочитують:

„Бог наш! Вийди к пам!“ — От вони бігали довго та все та все приказували. От вилазе їх бог чорний та у шерсті, кудлатий і ни спів він нічого своїм подчиненим вимовить, як той хахол його як маслоне макогоном, а він тоді буль у шаплик. А ті шалапути тоді як закричать: „Пропал наш бог. Убіл хахлатай! Что ти зделал, сякой-такой?“ — кляне саме старший москаль. А потім і каже своєму сімействові: „Ну-ка давайте іще молить ця, чи не вилєзіть іще? Нє можеть бить, чтоб мужік убіл нашого бога“. — А той мужик та взяв і укинув у шаплик грудочку ладину, а сам дав липитухи. От вони стали упять бігать кругом шаплика. Бігали, бігали пошти шо до самого світа — нима тай нима. С тим бігали, бігали, і толку нима: так вони уже пиримінили воду і так тоді тілько уже виліз і жаліїця своїм служака́м: „Ну й помучив сяж я: воро́чав ся, воро́чав ся — ніяк ни вилізу: навалив сякий-такий камінюкую, ніяк ни вивирнусь. А камінець маленький та важкий: як би ни пиримінили води, так яб ни виліз. — С тим вони, чого їм було нужно, те і получили од свого бога; хоч довго й биз штапів побігали, за те й получили, чого хотіли. А лягають спать шалапути, так прямо у повал, хто с ким попав: батько, мати, брати, сестри: на це у їх розбору нима. Так вонож бач ни дурно єсть ця приказка, шо боїця, як чорт ладину.

Борисов. вол., Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

30. Частунок на колодязї.

Розказував Чечмар.

Ішов я с кабака, дойшов до місточка до маленького (у нас кажуть, шо на місточку являюця якісь), стріваюця мені два мужики. Дивлюсь: так як наче кум Ігнат та титарів Грицько. „Здоров, кум! — наче Ігнат каже. Куди се ти йдеш?“ — До-дому! — „Ходім, ще з нами вип'єш!“ — Я пішов. Приходим, посідали. Така хата гарна, наче горниці. Посиділи, він і начав, цей Грицько Титарів, підносить. Я одослав йому чарку, потім кумові. Вони випили, потім міні піднесли. Я взяв та як пирихристив ся: „Господи благослови!“ Дивлюсь: сидю на колодізї, звісивши ноги у колодїзь і очиритину в руках диржу, та тоді на силу вже виліз віттіля.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

31. Чорт перекидає ся мишею.

Чорт перекида́йи сї на ми́ш і хова́йи сї під що будь пе́ред бу́реў. Че́рез то не мо́жна нї сиді́ти, нї лижи́ти, як гримит, аби́ під не́го сї миш не схова́ла, — лиш іти́.

Зап. І. Волошинський в жовтни, 1910, від Андрія Марунчьика з Далешева, пов. Городенка.

32. Злий дух — ропухою.

Ря́пауки то є такі́ злі ду́хи, то йик си бли́жит т ха́ті, а́бо йик зайде́ у̌ ха́ту, — то ні до́бре... Ря́пау̌ка йик ідйе́ в коро́ми, то ва́жит на вас; то така́ душі́. Йик ї си поси́пле при́ском, тай ї на ві́длїу̌ ві́копнуті гет... І я це докона́ла, шьо йик увійде в огірки́, то гет зви́дїют, зра́павіют...

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911, від Одок. Матіос з Ростік, пов. Вижниця.

33. Чорт когутом.

Йа йидного разу йшоу̌ з весіля з третього села. Іиду у дванаціті години у ночи́. І вийшоу̌ горі своїм силом, і-'м стау̌. І-м прийшоу̌ ід ідні хаті. І вибіг когут під шопу и забіг у дри́ва. Али жи то ни буу̌ когут, но тілько дітко. Такий високий, на лабах, гре́бінь маў чирвоний, а коси́ці (пірьа з заду на хвості) дзелені. А я го сї напудиу̌.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від М. І́удза М. Капій.

34. Тяжкий когут.

Росказуют неня, шьо раз пшла сего Михася мама ці з вичьірниц, ці на вичьірниці тай дивит си, а то за ї хатоу̌ сидит на плоті такий файний когутик, шьо раз файний. А она єго имила тай нисе. Нисе, нисе, а то такі файні скоси, такі білї, але когут так важит, так тєжит, шьо-раз душе, шьо-раз душе — шьо ледви де́ржьит. А далї разом лиш зник, дес погі́у̌ си, шьо ни знала, де і шьо...

А ї такий дало лєк, лиш, каже, мацає, ці є ще кіски на голові, ці нима — ніц чьупру ни чьула...

Зап. від Марії Волощук у Карлові, Снятин. пов. 1912 р. А. Онищук.

35. Чорт — котом.

Чорт мо́же си переверечі на кота́ і мо́же си зроби́ті таке́ вели́кє, шьо страх... Або чьи́сом і во́дит...

Зап. І. Волошинський, в серпни, 1911, від Матрони Павунєк з Ростік, пов. Вижниця.

36. Чорні коти — чорти.

У Грицьи́[1]) молоти́ли змоло́тники тай уздрі́ли чо́рні ко́ти на ба́льках у стодо́лї, що лапа́ли ми́ши. А вони́ тогди́ ка́жут: „От від чо́го Гриць вели́ку господа́рку ма́є, бо він ма́є помі́чникі́у̌, то значи́т злих ду́хіу̌ — чорті́у̌.

Зап. від Параски Тимрик з Далешева, пов. Городенка, в червни, 1910, І. Волошинський.

---

[1]) Богач.

37. Чорт у виді чорного песика зникає з комори.

Я ішо́ў такі з сво́їм това́ришом до ґі́ўчини. Прийшли́м туда́, що сї там забаўийли, ві́тти йдем до до́му і на такі́м мі́сци, де старі́ лю́де росповіда́ют, же щос там пу́джіє... Прихо́дим ми на то мі́сци, а там ьвит сї чо́рний пе́сик. Алиж я ціка́вий того пе́сика злапа́ў, тай ка́жу до това́ришьи: „Тото́ мое́ щі́ски“. — Пе́сик на рука́х сї дре, то сї ласи́т. Ка́жу я до това́ришьи: „Ану́ пре́дціньб у́дем ви́діти, ци се пес, ци лихе́“. — Прихо́дим ми на доли́ну на міст, а пе́сик сї дре. Я мо́цно пе́сика трима́ю, бо нам на той чьис такі бу́ло тра́ба. Прихо́джу до до́му, бу́ло по ўпі́ўночи дес. Бу́дут ґиґі свари́ти. Ни несу́ я пса до ха́ти, ма́їм комо́ру до́бру биз ґир. Узьму́ я, пусти́ў та́мка то́го пе́сика, комо́рум замкну́ў — най там пе́сик стої́т до ра́нку. Сам ввійшо́ў до ха́ти, повіче́ріў і льиг спа́ти. На ра́но ско́ро світ устаю́, ілу́ до комо́ри: Комо́ра замкне́на, а пе́сика нима... А я тогди ка́жу: „Бу́вім злапа́ў щі́скі тай с комо́ри ўтекло́. Ви́тко, жи то буў чорт“. — (Бу́ло ў скри́ню схова́ти, бу́ў би ни ўті́к, зам. Андр. Марунчьика́). Ая, бу́ў би ни ўті́к...

Зап. І. Волошинський, в жовтни, 1910, від Николи Круца з Далешева, пов. Городенка.

38. Чорт вівцею.

Я ше хлопцим пастушиў и раз издрімаў сї, а ярчіта пішли ў о́біч. Али я задрімаў сї и спю, а то разом шос пхає минї стибло у ніс... Я до́мкну очи, а то менї с перед очий віўцє тай ў обіч... Я зноў издрімаю сї, а то мине зноў стиблом заскобочи тай я домкну очи, а то зноў віўцє с пиред мени тай ў обіч... Так, видити, мене загурєло аж до ве́чері. Але я разом лиш о́кємиў сї тай за ярчєтами — ага! ти Бог знає де.. Тай так, шо я ледви, з нибіщиком Петром, відшукаў.

Тот — цураха му — минї усе из перед очий, усе заскобоче тай ис перед очий, а минї сї виґіло, шо віўцє.

Від Андрія Калинюка зап. в Зеленици, Надвірн. пов., А. Онищук.

39. Чорт у виді барана.

Ішло́ два чолові́ки с ко́ршми попри во́ду, а ў воді́ сї бара́н бє, і собі́ гово́рьи, ка́ут: „Се́го барана́ злапа́єм і зарі́жемо, а́бо яки́йс нам даст запла́ту за то, що злапа́єм“. — Полі́з оде́н у во́ду, а дру́гий побі́г до до́му за курмі́єм. І-той прині́с курме́й і полі́зли оба́ у во́ду. І то́го барана́ взьи́ли за ро́ги і приве́ли до до́му і привийза́ли ў ста́йни. Віхо́дьи ра́но, — барана́ нима, лиш де́готь і курме́й сто́їт. І ка́жут, „шо то ни буў бара́н, а́ли чорт“.

Зап. І. Волошинський, в жовтни, 1910, від Федя Круца з Далешева, пов. Городенка.

40. Чорт у виді вояка.

Йшов оден чоловік зі Стрия, тай взєв го сї блуд, тай він зайшов на кладовищи товарічи. А на кладовищи надибав жомнєра і той жомнєр зачив сї го питати, де він йде. — А той чоловік кажи, жи заблудив і ни знає, куди вийти, жиби трафити до дому. — А жомнєр зачив тогди вповідати, жи він здизинтирував і як укікав, то такой був заблудив, али вже сї упамєтав, і кажи до чоловіка: „На мій ґвер і таністру, то я тє завиду до дому“.

І так йшли оба аж до хати того хлопа, а хлоп був дужи змучив сї, як ту таністру ніс і дивував сї, жи вона така кєшка, али вже ніц ни казав.

Тай як вже прийшли на подвірє, а жомнєр кажи до того чоловіка: „Йди до хати, засьвіти, а я зараз прийду“. — Чоловік прийшов до хати, положив ґвер і таністру на стів, а сам засьвітив; таї як засьвітив, дивит сї, а на столї ни ґвер, іно кіньска нога з копитом, а то жи він гадав, жи таністра, були тельбухи. А той сї під вікном засьміяв, у долонї сплеснув, тай пропав.

Зап. від Василя Онишкова, Іванівцї, пов. Жидачівського, Нат. Левицька.

41. Чорт у виді кума.

У нашому хуторі один чоловік ночу з кабака ішов до дому. На дорозї на зустріч йому де ни взяв ся кум. Підійшов, каже, до його, поздоровкав ся: Здоров був, кум Іване! — Здоров! Це ти Василь Федорович? — Я. — А далеко йдеш? — До дому. — І я до дому. — Ну ходім в місті. — Пішли вони. Ідуть, розказують. Ішли, ішли, а далї той приятель каже: „Сїдай, кум, та давай покурим. — Давай... — Посїдали вони, почали крутить цигарки. Іван скрутивше цигарку потяг ся і позїхнув; коли рот роззявив, то звичайно пирикристивсь. Дивить ся, кума нима. Обдививсь кругом, аж він сидить в глинищі, та іще в такі баюрі, шо ни сьогоднї, так завтра обрушить ся. Він кой як віттіля видрав ся та гайда до дому. Біг біз оглядки до самого двора; поки до дому добіг, так хміль як руками одняло, одразу протвиризив ся.

Зап. од Мих. Бондаря, родом з Сеньковських хуторів, Купянськ. пов., П. Тарасевський.

42. Кого бере ся чорт.

Ка́жут, що він сї до чолові́ка бо́рше бере́, як сї за не́го зга́дує. Ка́жи: „За Бо́га ни зга́дуєш, а за не́го раз-у́-раз?...“

Зап. І. Волошинський, в маю, 1911 р., від П. Семовоника з Далешева, пов. Городенка.

43. Через чорта бежевільний.

Климиків йшоў з вечері на ніч. Тай вілїз панич з під моста тай каже: Де ти йдеш? — А він дурний, шо си обзиваў: Йду з вечері, ка́е. — Ходи, підем на спацир. — Ка́е: Я ни маю часу. — А він йиму на то каже: Ти дурінь. — Прийшли ми з вечері, зачинае розказувати, а я му кажу: Цїхо, не росказуй, бо то на другий день тілько можна. — Рано встаў тай нам то росказує. В нидїлю росказаў чисто гет тай як роспові́ў, як поїхаў за поливоў і прибіг до пана до покою: Прошу пана таке крадут овес, пшеницю — Катерина, Катерина... Тай го вітрутиў на двір, пішоў на гумно, зноў пустиў сьи йти, тай тілько каже: „Я шос скажу: Катерина, Катерина. — Кажу я Юркови: Ки́вай сьи з ним. — Ксьондз му воду сьвитиў і не помогає. Так, то нїц, іно як місьиць настане, то приступає до него.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Гриця Кузя, 1904 р., М. Капій

44. Чорт утїкає від дзвонів.

Як дзвін дзво́нит, то розго́чит хма́ри; а́ле заборони́ли, бо як ў одно́ мі́сце сї зібе́ хма́ра, то вели́ку шко́ду ро́бит, а злий дух від дзво́нїў з ві́тром тїка́є. Якби дзвони́ли потопельнико́ви, то би той дзвін не помі́г ўже на хма́ри.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

45. Запродане души.

Тот, жи сьа пітпи́ше дїткови, то з мізинного пальцьи йиму дїтко кроў пустит. І тоў ке́рвеў чоловік сьа майе пітписати на папєре, жи му душу даст, а пак він му помагат. Тот дїтко може коли будь го підмовити, жиби сьа підписаў. Як му сьа пітпиши, то с цїлоў чельадеў, то шо в хатї йе.

Зап. у Бандрові, Лїського пов., від Г. Бідник М. Капій.

46. Чорт відбирає мову.

Льи́гім спа́ти, а минї́ сї приви́дїў дї́тько, тай до мене. Я сї зачьи́ў христити, а він минї́ ўмика́є мо́ву... Та́й як ми ўмо́к, том ни міг сї обізва́ти нї до ко́го. То так нї три ра́зи му́чиў, що ни мігім ві́тримати. Тай віта́к я́кім сї до́бре поти́с, тай щез і не зна́ти де тай що, лиш ви́тко, що вже нема.

Зап. І. Волошинський, в сїчни, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

47. Чорт записує собі.

Пан-о́тец нибо́щик у̌се, бува́ло, нака́зуваў, аби́ не зга́дувати нечи́стого, бо вин собі запи́сує тай вита́к то́го бере́; а́ли каза́ли, шьо́би все ра́но каза́ті: „Сиру́ му си у̌ письмо́“.

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911, від Одок. Матіос з Ростік, пов. Вижниця.

48. Чорт ходить з парубками.

Даўно́ ходи́ў чорт по дїўка́х с парупка́ми на вичирни́цї тай пита́ў сї: „Чи там йи ба́ба і хло́пец? Як є хло́пец і ба́ба, то мене́ там не тра́ба!“ — Тай співа́йи собі́: „Коби́ ни лут чиснику́, та ни тота́ то́я, то би бу́ла дїўчи́ночка котра́ будь мо́я“.

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911, від Каролїни Сарнецької з Вижницї.

49. Чорт на коминї.

Як я буў вартїўнико́м при ґура́льни, мі́сїць сьвіти́ў так фа́йно..., а щє́зби дїя́вол ві́йшоў на ко́мин тай сї сьмія́ў до ме́ни; тай я стрілýў у не́го, а він сї схова́ў у ко́мин тай сї сьмія́ў до ме́не — тай шо я єму́ мо́жу зроби́ти?

Зап. І. Волошинський в липни, 1911, від Мих. Олексина з Черновець.

50. Чорт у льоху.

Бу́ла у дьи́дї льо́ха стара́ і таку́ нату́ру ма́ла, що як попої́ст, то тогди́ зачина́є ду́же хропі́ти. А лю́ди йду́т доро́гоў, тай чу́ют, тай гово́рьи: „От Мики́та[1]) збудува́ў собі льох, тай трима́є там чо́рта, аби́ пу́джіў люди́й, аби́ лю́ди не могли́ й перейти́ доро́ги“.

Зап. в червни, 1910, від Параски Тимрик з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

51. Чорт у пивницях під замком.

У Чернели́ци йи стари́й за́мок, будо́ваний для хо́ваньи сї від Ту́ркіў і Тата́ріў. І там йи на око́ло пиўни́цї на дві ми́ли, а́ли нїхто́ не мо́же до кіньци́ перейти́, бо не дає́ перейти́...

Борони́ли сї лю́ди і хова́ли, а як вони́ до них лі́зли, то вони́ вари́ли пшоньину́ ка́шу і льльи́ли на о́чи.

Зап. в серпни, 1910, від Ант. Трачука з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

52. Чорт у бзинї.

От ту нибі́щик Штрик, ста́рший брат Андрі́й, як зруба́ў бзину́, хотї́ў ко́лики би́ти, жиби́ плі́ў плїт, так за́раз ру́ки ста́ли де́ревом, що ни

---

[1]) Богач, котрому завидували.

міг нічо́ роби́ти. Тай каза́ў за́раз пліт роски́дати, тай тогди́ му за́раз ста́ло ле́кше, як забра́ў пліт с то́го місьцьи.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

53. Хата на місци, де росла бзина.

Як хто покла́де ха́ту там, де росте́ бзина́, то віта́к не мо́же там сиді́ти, бо там гри́має що но́чи. Але то мо́жна за́раз посьвіщі́ньи найми́ти, тай сї вітпра́вит, тай то ще́зне ві́тти.

Зап в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

54. Як робить ся нечисте місце.

Аби́ бу́ла яка́ по́бліч, ма́є неживу́ дити́ну тай закопа́є, то до сїм літ ро́бит сї скаминю́шник з не́го, тай у́же там йи нечи́сте мі́сце. Тай там на тїм місци аби́ щос побудува́ў за́раз, яки́с буди́нок, так нїчо́ сї у тїм буди́нку не веде́, а́нї худо́ба, як шо́пу сї покла́де, нї ха́та. За́рас там ни́щят, мори́т.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов Городенка, І. Волошинський.

55. Ґазда розбирає хату через чорта.

Кажут, шо в Русилові служиў скарбовец і купиў собі кавалок ґрунту і поставиў хату. Лише с полудньи, йде панич і до піўночи все сидит. Пішоў до ворошки: Зроби, каже, з сирвого полотна каганчик; і накрийиш каганчик горшком. Як воно прийде, відокриєш. І сьи запитайиш: „Чого душа потрибуйи? — Зробиў. Питайи сьи: „Чого душа потребує? — Лиш забири сьи відци гет, абим тьи не видів. — Приходит зноў до ворошки. А шо, було? — Було. — Возми до полудньи хату, бо як не розбереш, то він зложит то дерево на вас двоїх. — Тай розібрали трошки далї посунули, тай вже нима.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Яця Кузя М. Кап'й.

56. Ґазда відступає чортови землю.

У нас у одного ґазди буў „тот“ — осина. Тай „він“ — цураха му — робиў усєкі збитки тому чоловіку. Але тот ґазда, шо би робити? Кажи: Відступлю ти, кажи, кавалї́чок зимлї он-ди від границї; забири сї туди, туй дай поки... Тай „тот“ — осина — пристаў.

Від Петра Онуфрака зап. в Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук

57. Чорт у печи.

Один туй поклаў нову хату тай сиґіў там. Але якос лиш ра́зом тай зачьило єго шос туди пужіти, зачьило ни давати спати, якас біда — цу-

раха ї — зачьила туди, фідлї показувала ружнї. Лиш прийди вечірь, лиш польигают (хатнї), а то шос туди дубонит, шос підскакує, шос миски рече ис полицї, дубає по подови, усєкі збитки туди робит. Але тот, ирщений, погадаў собі: Ага, я мушу тибе имити. Узєў він помаленьки свєченої води и сїрник тай йде поволи ит печи... А „тот“ — цураха му — усе у печи сиґіў, усе спудза розмєтана тай слїдно, шо „тот“ — осина — туди ґаздує. Тай як наблисько уже буў, тай лиш разом зажигне сїрник.. а то у печи таке „мудре“, шо аж віповісти ни мож; якис джеґате, паскудне таке, шо кара... Тай він, ерщений, лиш кропне туди свьиченоў водоў, а то лиш спищит ни своїми голосами, лиш фўшне спудзами тай сплило гет. Потому уже нїчо ни пужіло. То хата на такім місци була.

Від Андрія Перожука зап. в Зеленици, Надвірн. пов. 1908 р. А. Онищук.

58. Чорт при огни.

„Раз у зимі. на лютих, віўчьирь наклаў собі ватру у колибі и лєг тай заснуў. Але цирез чьис чує, а то шос каже: Я, каже, йду-йду, ватерка горит. Приходжу ид ватерцї, коло ватерки лиґінь спиг. Я сї, каже, на ўсї штири боки обертаю, на ўсї штири боки сї нагріваю...

А так зноў зачинає ис почьитку: Я, каже, йду-йду... Але тот дивит сї віўчьирь, а то „він“, цураха му. Ей, падку гіренький! Як „тот“, оссина, оберне сї ид нему плечима, а тот — ерщений — як хапне за голоўню тай тоў голоўнеў — не дивуйте — по ср..цї як ужог! А тот у ноги тай кричит: Поўтори! Поўтори! Та-бо нема шо поўторьити, бо тот кікає гет“.

Зап. від Стефана Осташука в Зеленици, Надвірн. пов. 1908 р. А. Онищук.

59. Чорт у вербі.

Їден чоловік ішов попри дуплаву вербу, а звідти вибіг, як би лев страшний, такий, шо як би чорт. На той раз захмарило си; він вернув назад до верби до дупла та як трісвув в тій вербі, а верба зачила горіти; камінями зачило шос кидати, а він ледви втік до дому.

Зап. у жовтни, 1904 р. від Николи Гараса в Вашківцях над Чер., І. Савицький.

60. Чорт у жерелї.

Ішов брат з Ворокова до Зазїрни і зайшов гет на поли за сило. Там йист фіґура, а коло тої фіґури йи зьрідло і стов. Як шов коло того зьрідла і з того зьрідла виліс злий дух і той злий дух казов ду мого брата. Казов: Стій! — А той сьи зьльик і шов далї, а злий за ним і брат шов по йиднї сторонї, а злий по другій сторонї стешки. Той злий зачив говорити до него, али той сьи бояв; і так го відпровадив аж до

самого дому той злий. Запровадив брата на подвіри і з подвіри вирнув сьи до того самого місьця, звідки виліз. Пішов і сидів там на зьрідлї і конец.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Вороцові, Городецького пов. від Мих. Ловинського Іван Савицький.

61. Чорт на двірськім гумні.

Я возиў тра́ўку цуґо́вими кіньми, і привізім під шо́пу, заї́хаў і чу́ў-йим, шос у кіраті ко́ло ма́шини гри́мнуло; а то чорт утвори́ў двері і йшо́ў пра́во до ме́не. Як ко́ні постерегли́ і си́лне зачьи́ли скака́ти. І я як ко́ні зірва́ў від во́за, то так кіка́ли, шо́би їх буў птах не здогони́ў. І я за ни́ми біх. То на самі́ бра́мі як утаращи́ло ў бра́му с то́ї зло́сти.. — аш сї розле́тїла на шти́ри кава́лки.

Зап. в вересни, 1910, від Юрка Колопенного з Бівки, пов. Городенка, І. Волошинський.

62. Чорт у млинї.

Я видів чорта у млинї. Схилив си над міхом тай дивит си, дивит си, ніц ни каже, лиш си дивит. А люлька у зубах така довга, аж до землї.

Зап. від Ґріґорія Труфина з Раранча О. Рак.

63. Чорт у молотїльни.

А в ночи молотит пшеницу воно на машинї. Чуют, жи позамикано, а машина гуде. Запріже сьа їх с кілька і крутьи.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Федя Провальнюка М. Капій.

64. Чорт у горальни.

Ту, бувало, як ше була ґуральня, то їх богато було. Так ходьи поміж люди. Но си заку́ри люльку і йде. Раз, казаў Максим, йшоў з коршми пяний. А ту йде такий, як бик з люлькоў в зубах. Али го ни чіпає. Пяних той ніґди ни чіпає, тілько таких, бо сьи боїт.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Федя Провальнюка М. Капій.

65. Чорт у кузнї.

Каўт, шо там у кузьни молотком шос робит по піўночи. Іскри йдут. А то той...

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Федя Провальнюка, 1904, М. Капій.

66. Чорт в арештї.

Я ішоў пізно до коршми тай сьвітило сьи в гарештї. Так гульало! Той панич такий буў чорний. Всьо майи, вуха, така борода, маў лиш йиден відай ріг і в чорне вбраний.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов. від Федя Провальнюка М. Капій.

67. Чорти в полонині.

Заложили сї два, молодий из старим, аби молодий тої ночи по розлученю, як сї віўцї заберут из полонини, аби приніс зубец из полонини на полонину. Тай той пішоў лиґінь. Пішоў. Приходит він туди потихоньки, дужи потихоньки иди и чує, а то кричит: Ци!.. Бирррь!.. Ходи, хло, на струнґу!.. Обганєй віўцї ў кошєру!.. Полоч ґилети!.. Ади хроманґи лишила сї; иди, прижини!..

Так там говорьи, як віўчєрі. Але він погадаў: Е, иду аж там ид стаї... Приходит він там, а „тот" — цураха му — подає му зубец; знєў отак (поґазує) над ним зубец... А тот ни богато думаў, али такі за одним фуком буў там, відки вішоў...

Бо то як віўцї підут по розлучіню и людий уже нима, то „они" — осина — то робє тої ночи, шо пастирі робили цале літо.

Від Петра Онуфрака в Зеленици, Надвірн. пов. зап. 1908 р. А. Онищук.

68. Чорт завертає вівцям голови.

А рас шопу таки він самий, як причиниў буў більшу, зноў віўцьим вийзи позавертало, назад голови. Він тогди мусїў віўцї назад ў инче місце перебрати і стало віўцьим назад лекше.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

69. Відки бере чорт леду на град.

Буў такий чоловік, жи казаў злому: „Ни, ни... забагатос набраў с ставу леду на град"... Дес то він маў нести на збитки. І це росказуваў чоловік з нашого краю, же буў воськовий далеко дес коло Веньґріў, і я ще буў малий, як він війшоў з воська.

Зап. в вересни, 1910, від С. Демковича з Колінок, пов. Городенка, І. Волошинський.

70. Чорти наносять моху.

Так в єдні хатї по вечері не йдут так, би сьа положили спати, або в постїў, іно сидят при столї і не гасьат сьвітла, як повечеряют. І мовят, жи того ґазди хоба його тїнь сїдит коло стола, а душа йде по границьох з упирями. Мовят, жи му через ніч спурдзи[1]) нанесут дїтки до стайнї стелити коровам.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Г. Бідник М. Капій.

71. Чорт на плечах.

Він називав сї Іван Демкович. Був на забаві. Післали го по горівку до коршми. Пішов. Ішов він горі селом. На селї єст студня. Коло

---

[1]) Мох.

тої студні великі базники́ (бзина). І відтам вийшов чоловік. То не був чоловік, тілько чорт. Ніц не обзивав сї, лиш виліз на плечі Іванови і ніс він го на плечох аж ід Михайлови Фаршнів. І там сї лишило. Він пішов далї. Прийшов до корчми, взєв горівку. Вертає до дому. Прийшов там на тото місце, де сї той чортик лишив. Приходит там — він вже наперед нього стоє́т. Перейшов він єго, гадав, жи сї вже єго лишит. Але він іде далї, а то на плечі знов лїзе і приніс його назад, відки взяв. Прийшов там, де була та забава. Чоловік змінив сї. Не знати, що з ним є. Питают сї єго: Що тобі такого? — А він ніц, анї слова не може промовити, бо го через дорогу чорт утиснув. Відлежав штири неділї.

Зап. в Доброгостові, в липнї, 1906, від Петра Стецївки В. Левинський.

72. Чорт їздить на кони.

Ма́ўїм коня́, я́кім буў за ата́мана. Тай я насипаў коне́ви обрік у ста́йни, а він о́зме тай відвиже коня́ тай коне́м по ста́йни — ї́здит. Я прийду з лїхта́рнеў до ста́йнї і дивю сї, кінь се́ред ста́йнї, а єго́ нема. А я йшоў, коня́ привйизаў, прийшо́ў до хати, чую, він зноў, — так до опі́ўночи. Я, па́не, ни бо́яў сї нїчо́, тай гада́ўєм си: „Коби́м тї злапа́ў, то тї підру́!“ — Але я піду́ до хати, а він зноў сьи́де на кони́ тай ї́здит по ста́йни. Я ві́йду, а на коне́ви аж піна́, а єго́ вже нима.

Зап. І. Волошинський, в липни, 1911, від Мих. Олексина з Черновець.

73. Чорт сплїтає гриви коньом.

Або рас загнавім конї до стайнї, вічесавім і попритинавім, алим забуў зробити хрест ґральми. Приходжу рано, а ту гриви гет до купи посплїтано, шо аж до полудньи мавім роботи.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Федя Провальнюка М. Капій.

74. Чорт обмотує коня посторонками.

Там коло Ляхо́вічкі мешкайи Жит; він возит воду і майи коньи. Вот якось нидавно купив си він нового коньи і в вечир завів го до стайнї; а він там тримайи й дрова й шнурі й бебехі, як звикли Жиди́. В ночи чуйи, а то щось в стайни пищит; приходит Жит до стайнї, дивит сї, а то кінь замотані в посторонкі висит на бальку в повітри. Жит бідні ледви ни ледви їго відмотов і пішов спати.

А на другу ніч знов щось зачило пищити; дивит сї, а кінь в посторонках знов, але ще гірше замотані висит на бальку в повітри і так страшно ржит, жи йой! Жит, Жидївка і другі Жиди, бо сї багато позлїтало, ледви розпльонтали коньи, но али він такий був поранені, жи го

вже мусїли добити! Та деж то! шось коньи до гори ногами повісило! То вже щось мусїло бути! Чоловік того ни потрафит, мусїла бути якась біда!

Зап. у липни, 1904 р., від Кар. Жемелкі в Роздолї, Жидачівського пов., І. Савицький.

75. Чорт перевертає віз.

Їхаў Кардач з Устрік. Приїхаў на поли, юж ни било нигди села. І вийшоў панич з лїса, мовит: Возьми ньа на віз. — І він ни хотїў брати і ни взьаў. А тот біг за ним, біг і метаў камінье. Пак го перебіг, спер конї, заїхаў в фосу і звернуў на нього віз. Конї як сьа сполошили, відшпилили сьа від воза, прийшли аж доміў, а тот зістаў на поли під возом. Пак ходили з дому і го привели. Та й юж.

Зап. Бандрові, Лїського пов., від Г. Бідник М. Капій.

76. Чорт гонить воли.

Йидного разу я взьиў, пішоў до Городенки. Пригналим шос 10 пар воліў. Каже: Ти, чоловічи, поможи воли підігнати, то дістанеш на пачо́к. — Вернуў я сьи, возили заднїстерські дрова, такий мороз. Я що йду, геп, тай впаду. А на ті прірві той скаженюх кажи: Грицю, вжес відігнаў воли? — Я сьи не відізваў; гадаю си: як до трох разіў, як скаже, то сьи відізву. — Али сьи ни відізвало. Йду, али вогльидаю сьи, якес таке біле, велики за мноў. Тай було назад мене, а потім наперед йду, а воно вище коршми. Я сьи зістрашиў, пішоў до хати і вжем ни йшоў, переспаўім сьа. Я дьакувати Богу твирдий, то мньигкому сьи ни покаже.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Гр. Кузя М. Капій.

77. Як чорт їхав ровом.

Їхав чоловік з міста, уїхав милю, виїхав за єдно сило, дивит сї на бік до рова, а ту їди по при рові якись віском. А той віском їди враз попри віс того чоловіка; той хтїв пиригонити, а той собі враз з ним; той поволїйши гонит, а той собі поволїйши, той чорт. А той фєрман навиртає свою фєру на той візок, а той чоловік, що сидїв з заду на возї, хотїв того вдарити чорта, що їхав віском, єдним коником; а той зїхав аж у рів і єднако їди враз з ним, хоть ровом. А другий чоловік, що сидїв з заду на возї, нарихтував си палицю і хотїв того чорта ударити, тай сї дивит, би в нього потрафити, а то сї зробив кошик, а у кошику так, гий би курі ногами пирибирало, і єднако враз з ними їхало ровом. Так їхали чириз штирі силї; а як кури запіяли, а то зникло.

Зап. від Василя Онишкова, Іванівцї, Жидачівського пов., Н. Левицька.

78. Як чорт возив бабу.

Ту била така невіста, шо любила пити. І та коршма била далеко від села, де вона ходила пити. Вона все йшла вечером пити. І си раз так впила, жи ни годна била йти до дому. Вийшла з коршми і з другоў бабоў сьи пустили йти доміў. Так йшли полем і ще не дійшли дóкус до ліса, як надіхала фура. А то биў дітко, показаў сьа, як тот Жид, що у нього пила. І мовила: Возьми ньа на віз. І тот Жид взьаў на віз, сьа питаў, де її зверечи з воза. — Де буде єдна вода. — А він мовиў: Я тьа там звержу, де сут три води. — А він як сіў, то біг знає, кади́ обїхаў, ниґди води не било. Він ї там зверг в Стебнику, де три води. Поки встигла доміў, аж сьа розвиднїло. І як захоріла юж, нихто ради не даў, вмерла.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

79. Чорт переносить чоловіка через ріку.

Ішов йиден чоловік з Мальчич до Вóроцова. То була північ. І вийшов за село на долини і здибов го йиден чоловік, що палив папіроса, виликий огонь був. І за тим чоловіком ішов до ріки — зара ріка йи — і биз ріку той чоловік чорний пиринїс того чоловіка — той злий нїби — і так го запровадив аж до самого дому. І той став дивити сьи, де він пішов, а він пішов назад на тоті самі долини, звідки сьи взьив.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Вороцові, Городецького пов., від Михайла Лозинського Івана, Ів. Савицький.

80. Чорт мече каміньом.

Йду си раз знов туди на чвиртюву вулицю, пиризходжу коло Шамоти, дивю сї, а то зза того мурованого паркану від кляштору щось таке чорни визирайи. Я сї зльик, пирижигнов сї і хочу йти далї, а то зачинає на мени каміньом кидати і свищи далї. Я вже мусів сї вирнути назад ду дому, а то все ще ки́дало дальше каміньом і свистало.

Зап. у серпни, 1904 р., в Роздолї, Жидачівського пов., від Мих. Савицького (Петра) Ів. Савицький.

81. Чорт кидає в пастуха.

Як я ще був кавальиром, том пас конї там в лїсї за Кýкуровов. Я сї в ночи трохі здрімов, чую, а то щось ки́дайи за мнов каміньом. Я сї настрашив, но али ще голови не стратив. А то знов за мнов кинуло; я вже сї таки добре зльик; взьив, завирнув конї і хочу йти в йинчи місци пасти їх. А то знов за мнов кидайи. Я сходжу з гори с кіньма, а то кидайи тай кидайи шось виликого, чорного, гї чорт (а в тім місци

вже давно казали, жи чорти йи); тай я пішов в йинчи місци, а то зачило там свистати!

Зап. у липни, 1904 р., від Мих. Савицького (Петра) в Роздолї, І. Савицький.

82. Чорт тарахкоче по шухах.

На „Памєтку" (3 мая) забракло пороху до стрілєня, а Ю. С. (бyў тогди війтом) даў корону К., аби пішоў купити пороху; то було вечером. Дес коло одинацєтої години вертає він до дому з міста і пішоў гостинцем на бангоф. Як лиш поминуў снєтинску роґатку, чує, назад него шос тараскотит по шухах так, єк би 20 пар коний гнало; так страшно женут, шо камінє розлїтає си... Але він стаў, обирнуў си тай каже: Мой! Ти гадаєш, шо я страшкіў син? Ти уважєй, бо буде с тобоў зле...

І ни знати, чи він си того спудиў, чи шо, доста шо пішоў уже шанцем, ішоў поровень з К. Видит К. шо шос іде, але шо? Стаў він собі серед дороги, виймиў люльку і стаў палити. А „той" такі стаў і палит люльку. Але К. тут палит сїрник, а тут дивит си, шо то є. А то стоїт чорт: пальцї так, як у пса, а чорні як уголь, а голова цїлком така, як у пса. Но, закурили они тай пішли. Блисько стациї К. хокіў піти штрикоў, аби єго загубити, але біда, шо акурат шибуваў цуґ. Пішоў він гостинцем до села, а той уже ішоў на передї. Тай єк прийшоў на міст, то „той" забіг під міст. Прийшоў на міст уже і К. і спер си на поруче, аби подивити си, шо той там робит, а то запіели когути і зникло усьо...

Від Михайла Рошки зап. в Карлові, Снятин. пов., 1911 р. Антін Онищук.

83. Чорт дає льос.

Був оден чоловік тай був дуже бідний такий, шо навіть ни мав сорочки на собі. Али раз прийшов він до одного чоловіка, а тот чоловік зачьив йиму таке оповідати:

Був оден чоловік тай пішов до трупарнї, али голий і зачив там кричати на дїтьків, аби вони йиму дали льос, аби він дужи вилику суму віграв на лютерії; тай дїтьки йиму дали. Али той чоловік казав йиму, аби він утїкав тай ни обзирав си, бо дїтько йиму дасть у лице, то аш йиму облупи си; той прийшов і йиму дїтьки дали льос тай зачив втїкати. Прийшов близко коло свого дому і обзирнув си, а дїтько як йиму дав у лице, то аш шкірка си злупила і від тогди ни хотїв вже іти давати на лютерії, шоби віграв суму, але робйи самі і гудуют си і вбирают си.

Зап. у падолистї, 1904 р., від Тан. Перепелицї в Вашківцях над Чер. І. Савицький.

84. Чорт бє по лици.

Росказував Микола Фірман, кажи: Вже в вечер хочу йти до дому, закуривім си дзиґар і ставім на порозї. Стою, а ту як ми дасьць в писок, ажім впаў.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Ф. Провальнюка М. Капій.

85. Чорт танцює.

Ту в нас такий хлоп був, Остафій зваў сьи. З жінкоў ни хтіў сидіти, якас була капурницьи. Тай він все в ночи йшоў прати. Вже гет, як пообльигают. Тай зійшоў прати, а вішоў паничиско тай каже: „Шо ту робиш? — А той сьи не обзиваў. Той взьиў, вілобраў від него шматьи тай тим шматьом по голові, тай так го збиў, аж упаў в воду. Тай го вітьиг і каже: Мусиш гуляти. Тай зачили гуляти тай попадали оба. Той, як го злапаў, як ним сїпнуў, то Остафій лижиў аж до дньи.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Ф. Провальнюка М. Капій.

86. Страшний чоловік.

Шов ям з Ворцова до Радимна і зайшов ям гет аж за Яворів і здибав сьи зі мною йиден чоловік. Зачив він сьи зі мною розковльити; я сьи взьив йиго випитувати, шо він за йиден йист. Він казав минї, шо той цїлий сьвіт спалит. А по минї аж страх пішов. І то було коло лїса. І надїхов їден ґусподар і я того ґусподара взьив прусити, жиби мі взьив на віз і той ґосподар стояв з фіров, а я сїдав на фіру, а той чоловік щез коло лїса.

Зап. у падолистї, 1905 р. в Ворцові, Городецького пов., від Михайла Лозинського Івана, Ів. Савицький.

87. Чорт сипле огнем.

Йду си я раз в вечір ду Бириздовиц; вжем куло ґуральнї, так си йду, дивю сї, а то ту куло брами від шипьку стоїть такий чорні чулувік, сипли вогньом, скачи по поручу, ну такий, гі чорт.

Я сї зьльик, хочу сї жигнати, ни мош, ни дайи; ни знаю, що рубити. Я йду дальше; що буду рубити, тра йти; а чорт все ще свищи, їсьць, а так сипли вогньом, гі с пйица. Я йду, а він гиц с пуруча і до мени; я сьи пирижигнав, а він туди знов на пуручи тай гиц чириз вікно до ґуральнї, де сї гурівка варит, а я пішов дальши.

Зап. у серпни, 1904 р., від Кар. Жемелкі в Роздолї, Жидачівського пов., Ів. Савицький.

88. Як чорт з писка вогнем сипав.

Йіхали ми рас на йармарок до Коломийі черес Старогвісцьі. А темно сьі було, шо хоть ў писок бий. Йіхало нас с пйить фірь. Нарас на

одным дереві на галузи над дорогоў сидит шчесби тай сипле ўогонь на дорогу. Ми всьі затримали фіру, зачьили сьі христити, али дух сьвітий при нас рштених шчесби не хтьіў ступити сьі. Ми мусьіли вертати сьі до дому. Йакис потому казаў, шо то була спорохнавіла галуза. Али йа таки віразно видьів чьирвоні очьи, зуби й йазик, тай хвіст.

Зап. від Івана Дронюка в Кулачківцях, 1901 р., Осип Яворський.

89. Як чорт утопив слугу.

Ішов хлоп в вечир до млина. Прийшов до ліса, а в лісі сьи з ним здибав другий хлоп. Так був хлоп — так як звикли — хлоп — но тілько, жи мов твар обро́щиний і руки; і вогорив з ним, де йде. І пувів му, жи йде на Рудни тупити слугу. І на раня акуратни плавав слуга коні, купав сьи з кіньми і втопив сьи. Більши ніц.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороцові, Городецького пов., від Микити Костишина Ів. Савицький.

90. Чорт топить чоловіка.

Був раз оден чоловік; він хотів собі робити в лісі хатку. Коли зачив будувати, прийшов чорт і каже: Ни будуй тутки нічо, бо се мойи місци. — Чоловік запудив си і вутік до дому. На другу ніч закликав собі багато людий, аш вопівночи чуют, щось гудит, земля си трісе так, що ни мош си утримати на ногах. Тогди оден чорт крикну́в: Ідеш звітси, бо зарас тебе убю! — Чоловік настрашив си, але перехрестив си і кажи: Ану борім си! — Чоловік перемагав с початку, але то си перекинуло в маленького хлопчика і він ни міг нічо зробити, бо він був дуже зручний і затягнув йиго в став і він си утопив.

Зап. у падолисті, 1904 р., від Руд. Дурата в Клокічці, передмістю Черновець, Ів. Савицький.

91. Дітько відтинає голову ґазді.

Ту йеден пітписаў сьа діткови і мовиў ґаздини, жи так зробиў. А ґаздиньа мовила: Ни хочу гроший, ни хочу, бим мала ґаздіўство велике, ни хочу, бим з дітками жила. — Тот му даў гроший, вона ті гроші взьила і несла, діткам вертала. А дітко тоти, шо сьа пітписали, відбиў так, йак на фотоґрафії. Вона принесла гроші, а дітко мовит: Добре, шос принесла. — Узьаў си дітко ножички і пішоў і відтьаў тому ґазді голову. Вона прийшла доміў, а ґазда без голови.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

92. Чорт убиває ворожбита.

В Михніўпи я чуў — а десь там далі оніміла дівка в йидного богача. Він маў штири воли тай пішоў до ворожиля, жиби діўка бесіду-

вала, то му даст 4 воли. І він там биў цілий тиждень в него. І ї даў раду. На другу ніч прийшоў панич (то буў дітко) по ворожильа́ і повіў, жи єму захоріла мати. Звабиў го з дому. З бричкоў приїхаў і повіз го там і відкрутиў му голову за то, шо діўчині даў бесіду.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Михайла Молодика М. Капій.

93. Чорт завдає загадку.

Вийшоў ґазда в ліс дрива готовити. І дітко вийшоў і не даваў му готовити. І пігнаў го доміў. І повідат: Як виїдеш на такім кони, жиби я не згадаў, а я тиж виїду, жиби ти не згадаў. — Ґазда прийшоў доміў, так сьа гадат, а жінка повідат: Ґаздо, чо ти сьа так гадаш? — Та я вийшоў дрива готовити, а дітко мині сказаў, жиби я дрова ни готовиў, бим на такім кони виїхаў, жиби він ни згадаў. — То йи глупе, ґаздо, жи ти так гадаш. Ми маєм таку скіру з корови і ти мене обшиєш і сьадеш на мене. — І сіў хлоп на бабу і виїхаў в ліс. А дітко си сіў на козу. І дітко сьа питат: „На чім я виїхаў? — На козї — повідат хлоп. Типер ти гадай, на чім я виїхаў. — Дітко га́дат, га́дат і не може нич відгадати. І питат сьа хлопа: Шо то за зьвір? — А хлоп каже: То баба. І вже му даў дітко дрива готовити.

Зап у Бандрові, Ліського пов., від М. Грицунди М. Капій.

94. Перевізник і чорт.

Стояла над ріков хата пиривізника. І у ночи у 12 годинї зачив кликати з другого боку зза ріки якись чоловік. Той пиривізник учув голос, встав з лїшка і зачив йти, де той голос. Прийшов над ріку, а той чоловік з другого боку зачив кликати, жиби му дав човна. Пиривізник взєв човен і зачив їхати на другий бік, по того чоловіка; приїздит на другий бік, дивит сї, якись пан стоїт над берегом. Той низнакомий пан сїв у човен, відпнув від берега і пириплили на другий бік. Пиривізник зачив питати того пана за грошї, а той кажи: „Та ходи, я йду до теби до хати“. — Прийшли на подвірє до пиривізника, а пиривізник йшов наперед до хати, а пан за ним; пиривізник увійшов до хати, а пана нима; пиривізник вирнув сї на двир за ним, а пана вже й ни було на дворі. Тогди пиривізник лєг собі спати так, як перши спав, а той пан зачив єго знов кликати; той вийшов, сїв у човен і зачив знов їхати на другий бік. Приїздит на другий бік, а там знов той самий пан і знов зачив го просити, жиби го пиривіз знов на другий бік. Пиривізник знов го сї зачив упоминати за грошї, а він знов кажи, що йде з ним до хати. Прийшов пиривізник до хати; той вирнув з хати знов за ним, а пана ни було. То було єдної ночи.

Другої ночи знов го кликав, а він пішов і пиривіз го знов, так як попередних разів і так само він йшов за ним, али до хати ни йшов, тілько як вийшов пиривізник з хати, то на подверу стояла корова. А той взєв патика, тай ту корову патиком; як він бив ту корову, а з корови став сї чоловік виликий і зачив той чоловік до пиривізника говорити: „За що мине, кажи, бєш? я ту ґосподар“. – Він тогди пішов до хати, взєв ліхтарню і вийшов до того ґосподарє, вийшов, а єго вже ни було, а він ліхтарню загасив. І тогди „той“ зачив го по гумні водити і вже му ни дав зайти до хати. Аж рано прийшов пиривізник до хати, і тогди відлежив дві нидїлї з виликого лєку.

Зап. від Василя Онишкова в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

95. Чоловік кидає в чорта качаном.

Йидно́го ра́зу коси́ў у сьино́житах сі́но чоловік. Отжеж він собі́ прийшо́ў, спік кукуру́дзіў, тай прийшо́ў по́над ве́ртіб їх ї́сти. Як зачьи́ў їх ї́сти, а йиму́ пока́зáў сї той чо́рний с скали́, тай зачьи́ў сї на не́го диви́ти. А той, як їў качьи́н, тай як ни лу́снуў то́го качьино́м, а той як звіяў бу́ру, тай то́го на пйить кава́лкіў переки́нуў.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

96. Чорт у Жидівцї.

Ще повідала, жи якас Жидїўка зїла яйко, а в тїм яйку буў якис опір (якис дїтко) тай потому набивало неў. І пішла до жидівського рабина і зачав ся молити перед неў і дуйнуў і мовиў, би крізь мизильний палиц вийшло з неї. І вийшло крізь палиц і пішло гет. Пак з пальцьа кроў ішла.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Молодик М. Капій.

97. Як ворожка прогнала чорта.

Буў у йиднї хатї чорт. А в ті хатї било двойи льуда. А било більше, али ті били малі. І йшли ті двойи спати перед стайньоў в лїтї. І вони сьи дивят в ночи, а там йдут чорні тильата до стайнї. Тот ґазда мовит: Йак пішли до стайнї, най йдут, рано будем видїти, шо то за тильата. — Рано вийшли, нима нич. Моўльат: Підемо ше на другу ніч спати. — Прийшла піўніч, гониў панич бики до стайнї. Він сьа пішоў дивити, в стайнї нема ничого. Мовит: На третю ніч возьму собі вили зелїзні. — Взьаў си вили і поставиў собі в постели. І він дивит сьа, жене панич бики. І мовит: Типер прібю або бики, або панича. — Він дюґнуў вилами, али ничо не било. Напудиў сьа дужи і пішоў до хати спати. Пак велїли му йти люди до ворошки. Він пішоў до ворошки і привіў ворошку

доміў. І та ворошка сіділа там день і ніч до 12 години. Прийшла 12 година, тоти сьа забрали до комори спати. А била там кухарка і з другим хлопцем повели коні пасти. А ше буў їден наймит, тот спаў в хаті, тот ни видіў никус. А тот, шо пас коні, післаў кухарку доміў, шо вони будут робили. Прийшла кухарка і льигла си на припічок. О 12 годині посходили сьа пять дітків до тої хати і такі били голі, як та дітина, шо сьа на сьвіт народит. І вони сьа радили, як би там вигнати ту ворошку. А діўка як сьа напудила, то ни могла спати і нич говорити ни могла. І пішла ворошка до стайні і у кождій стіні вивертіла діру сверликом. І плюнула, клочьи напхала і кілок забила. І юж ни било. То било в Струняка.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

98. Німець і чорт.

Кимирські Німці ходять до Свиржа до косьцьола. Вертало вечером трох Німців до дому. На граници межи Свиржом і Кимиром сів один Німець за потребою (шиную вас яко ґречних) і каже: „Ту на граници кажуть є дітько; ну, то я буду ср...в, а ти, дідьку, ходи і будеш нюхав табаку“. — В тім зараз став перед ним дідько. Німець настрашив ся, почав кричати; його товариші вернули і забрали з собою. Другої неділї ідуть знов всї три з Свиржи до дому. Дивлять ся, стоїть на граници гарний кінь і той Німець, що тамтої неділї видів дітька, каже: „Я сідаю на нього“. — Другі кажуть: „Е дайте спокій, най собі ходит“. — „Е, таки сяду“. — І сів. Кінь пішов дорогою гей цуґовий, біжит просто дорогою, але коло того великого моста перед Кимиром скручує на бік і біжит під міст; Німець завертає на міст, нїчо не помагає, тоді він ударив сього коня лївою рукою три рази на віллї і він зістав сам серед болота, кінь зник десь; як би був ударив правою рукою, певно було би вже по Німцеви.

Зап. 1908, у Вовкові, Перемишлян. пов., від Гр. Заплатинського М. Боднар.

99. Полїтичний ґазда.

Кладка була бис воду. Йшоў чоловік. А стояв щезби і питайи сьи: „Хто у тебе ліпше: Чи Бог, чи я? — А той каже: „Бог добрий, тай ви, пане ґітьку, не согірші. Тілько чос люди на вас зворогували“. — А він сьи бойаў, жи би го не скинуў в воду.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Софрона Хартуняка М. Капій.

100. Чорт з Жида.

Тримов Жид жезьню і різов, а парубки му ходили бульби дерти. І казов сьи він Жидівці зашити в шкіру. Як го Жидівка зашила в шкіру,

тота шкіра на нім приросла і зробив сьи в Жида дітко. Туди ходив ті парубки страшити, жи бульбу му дерли; і так з Жида зробив сьи дітко і вже ніколи ни був Жидом.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороцові, Городецького пов., від Івана Штопка Ів. Савицький.

101. Люлька порцелянка.

Тато йшов в ночи і здибав його жандар, що курив льульку порцийанову і казав татови, жиби чирилільку міньив за порцийанову. А тато сьи заміньив з ним і приньіс до дому. Поставив на вікно, а то кіньски копито по кольіно.

Зап. від Ганни Колодніцької з Бедриковець, пов. Заліщики, О. Деревянка.

102. Чорт у млині міняє люльку.

Вуйко уповідав, як раз він пішов на сьвятий вечір до млина; але в млині було дуже завізно, то мусів він чикати чярез цілу ніч в тім млині.

Вопівночи вішов пиред ним чорт і курив люльку таку файну, а вуй взяв також свою і зачав курити. Чорт запитав його, чи він би ни заміняв си з ним з люльков; вуйко пристав на се; коли лишень заміняв си, то він зарас зник, а з тої люлькі став си простий патик. Він не знав, шо робити, а чорт ще до того зачав росипати курузи; він пішов до мельника і сказав йиму, шо чорт росипайи йиму курузи. Мельник прийшов і сказав до чорта, аби він візбирав курузи. Чорт зарас повізбирував, а від тоди кажут люди, шо в тім млині йи чорти.

Зап. у падолисті, 1904 в., від Николи Половецького в Волоці, Вашківського пов., Ів. Савицький

103. Як пастух виміняв люльку.

Йшов пастух з паші у ночи, дивиг сї, стоєт пан і курит файку; а пастух собі курив дзиґар. Тай той пан зачив просити сїрника у того пастуха; пастух виймив сїрник і дав му. Так йшли вбидва і курили си файки. А пан кажи до него, до того пастуха: „Замінеймо сї за файки". — Дивит сї пастух на ту файку, файна файка, і поміпели сї. Тогди пан пішов свойов дорогов, а пастух пішов до себи: прийшов до дому, положив файку на стїв, а сам лег спати. На другий день рано встав, дивит сї на стїв, а там на столї кіньска нога лижит. А він тогди злєк сї, що він таке курив, і взєв ґралї і викинув гет.

Зап. від Василя Онишкова, Іванівцї, пов. Жидачів, Н. Левицька.

104. Виміняна люлька.

Раз йшов чоловік з Гнїздичова у ночи з полє до дому тай курив собі дзиґар; а надійшов якись пан з файков у зубах, тай кажи до хлопа:

„Дай ми вогню, бо мині файка згасла". — Тай хлоп дав му вогню, а пан тогди кажи: „Або знаєш що, помінеймо сї, на тобі мою файку, а ти дай мині свій дзиґар". — А хлоп гадає собі так: Я дзиґар викуру, тай ни буди піц, а файка ладна, добра, то незли мині трафлєє сї, тай кажи: „Добри". — Помінєли сї, тай розійшли сї. Пан пішов свойов дорогов, а хлоп прийшов до дому, положив файку на стів, а сам лєг спати.

Прийшло рано, жінка встала борши, тай дивит сї, а на столї лижит кіньска нога; вона стала будити чоловіка, тай кажи: „Ти здурів, чи що, на що ти то приніс до хати?" — Він встав, дивит сї, а з его файки зробила сї кіньска нога, гет цїла навіть з копитом. І аж тогди він знав, з яким він паном здибав сї.

Зап. від Василя Онишкова, Іванівцї, пов. Жидачів, Н. Левицька.

105. Як коваль курив люльку.

Єден коваль пив у коршмі до 12-тої години в ночи, і був сї так упив, жи аж здрімав сї. Жид го вигнав з шинку, а він пустив сї йти до дому; приходит у свою вулицю, а там сидит у корчи у бзинї виликий чоловік, тай курив файку. А той коваль казав: „Дай мині свої файки". А він йому файки дав і йшли обидва разом до ковальового помешканє. Прийшли пирид хату, а той чоловік став ковальови нивидистий, тай коваль собі там лєг і як курив файку, так уснув. Вийшла жінка рано його, дивит сї, а чоловік тримає у писку кіньску ногу. Тогди він пізнав, що він йшов з чортом.

Зап. від Василя Онишкова, в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

106. Чорт у видї жандарма.

Їхау-йим з міста і здибау мене́ жанда́р на доро́зї ко́ло цьвинтарьи і просиу сї, шоби йиго́ уьвити на по́вуз і я єго́ узьйу. І я запалиу сїрник і вздрівем єго́ кінцкі копе́та-но́ги і їхалим аж до ко́ршми; а ко́ло ко́ршми злїз і дау менї три шу́стки і дзиґар і пішо́у до ко́ршми і йиму́ нїхто́ две́рі ни втворьиу, лиш так пішоу сам про се́бе. То бу́ло у ночи у одина́цїтї годинї. І я собі закуриу той дзиґар і їхавем с тим дзиґаром і паливім го три кільоме́три і як я приїхау до двора́, найшо́у ключ і розімкну́у возо́вню і ко́нїм вівріх. І я́кім ко́нї вівріх і обрайбува́у і дау обрі́к і пішо́у до кінцкої ста́йнї до форна́ліу і вони сї там з ме́не сьміяли і каза́ли: „Шо ти за такий дзиґар ку́риш с псьичої кістки?" — І я їм відповіу, шо то ду́же сї сма́чно ку́рит, шем не куриу тако́го кітюну́ і не мо́жу зна́ти, шо то за такий смачний кітюн буу і не мігем зна́ти, ци то за пийдисьйть кітюн буу, ци за трина́цїть. Як мині сказа́ли, шо

то за дзиґар і я сї спамньитаў... І подивйуим сї, що то за грóші, що він мині даў. Алеш то не бýли грóші, то бýло три камíньчики.

Зап. у вересни, 1910, від Юрка Колопенного з Бівки, пов. Городенка, І. Волошинський.

107. Чорт із карабіном.

Торішного року йшоў чоловік до коршми. Йшоў, а той (аби пропаў) взьиў коньичу ногу і взьиў перевесло і каже: Добрий вечір. Де ти йдеш? — Йду до коршми. — Я с тобоў піду, али потримай ми ґвер. — Той пішоў до дому і взьиў і поставиў той ґвер за двері в сїньох. Жінка каже: Шо ти приніс? — А він каже: Даў ми шандар ґвер, а я чикаў, чикаў і приніс до дому і поставиў в сїньох. — А жінка пішла до сїний і каже: Бодай тьи Бог побиў с таким ґвером. Та то кобильича нога і перевесло!

Зап. у Костїльниках, Буч. пов., від Марії Дранчук М. Капій.

108. Чортівський карабін.

Ішов йиден хлоп з Мшиної і здибов його шандар і дав йиму свого ґвера нести. І він ніс того ґвера аж до Суховолї, а то ни був ґвер, іно з коньи кісьць — нога. І втїк від него і полетїв вітром, гет пропав. І кісьць тримав на собі.

Зап. у падолистї, 1905 р., в Ворощові, Городецького пов., від Гнатка Мороза Ів. Савицький.

109. За палицю костомаха.

Микита Круц ішóў с прáзнику с Колінóк до дóму і на перелáзї кóло цвинтарі на брáмі стоїт пан. І той іде с прáзнику з бйлнем, а пан тримáє блищиўу пáличку і кáже: „Хлóпе, заміньиймо сї“. — Чоловíк цікáвий заміньити бйлень за ту пáличку... і розійшлú сї. Прихóдит до дóму, дивит сї, а то костомáха.

Зап. І. Волошинський в жовтни, 1910, від Николи Круца з Далешева, пов. Городенка.

110. Чорт закурює люльку.

Їден пас в лїсї в камери бикє. В одинацїтій в ночи гнав їх до дому. Жене їх попри корчі. Дивит сї — а перед ним зачєв корч горіти. Зараз му злетїв капелюх з голови. Бикє сї розірвали і пішли, Пан Біг знає, куди і де. А він забрав сї і пішов в село. Рано встав. Приходит там, де корч горів. Капелюх є, а корч цїлий, ніц не згорів. То тілько злий дух люльку курив. Бикє аж четвертої днини знайшли сї. То був Гнат Торськпй, що бикє гнав.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липнї 1906 р., від Гриня Мотуза В. Левинський.

111. Замість гроший — черепки.

Надійшов оден чоловік з міста і пішов собі так до дому. Нарас дивит сї, якісь стоїт вилпкий чоловік. Дивит сї на него, він курит файку. Єдна нога кіньска, кіньске копито, друга такой така проста. Він єго тогди питає. Кажи: Де ти, чоловіче, йдеш?

Він єму кажи: Я йду з міста.

І він тогди єму кажи: Можебис ти сї ще вирнув рас в місто... Тай купиш мині сєрки?

Він єму кажи: Для чого нє, піду.

І той єму дав десїть ґрейцарів, аби за ґрейцар взєв сєрку, а девіть вирнув.

Купив... Пішов до склепу, купив сєрку і вирнув там на то місци, де він стояв. Віддає єму тоту сєрку. Пачку сєрки дає єму. Він диви сї і кажи до него: Тов сєрков запалив би цїлий сьвіт!

А той чоловік єму виртає ще девіть ґрейцарів, а він кажи: Сховай собі до кишенї тих девіть ґрейцарів.

Ну і він кинув до кишенї, а той сє там лишив. Прийшов до дому, вже ни міх зайти до хати з лєку, нїби настрашив сї і впав піт хатов. Зарас занесли єго там люди до хати і с того лєку заснув. Рано прибуджиє сї, мацнув до кишенї, диви сї, а то ни є девіть ґрейцарів, но девіть чирипків...

Зап. в Іванівцях, Жидачівського пов., 1903, О. Дерезянка.

112. Музика у чортів.

Йшов музика з празнику і здибав його панок. Кажи: Можи би ти нам заграв троха? І запровадив його до своїх палаців ту па пасовиску, там йи кавалок вільшини. Він докі грав, на крісьлї сидів і дали му скрипки, всьо той панич му дов і йиму платили, а як кугут запійов, він сї вістав на болоті на пни. І з тих гроший були чирипки. Й тогди він зачив кричити, а другий чоловік вчув і його виратувов звідтам.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Ворнцові, Городецького пов., від Стефана Петрія Ів. Савицький.

113. Як музика втратив око.

Єден музика грав на весїлю, як єдна дївчина віддавала сє. Али дивит сє — якісь пани приїхали і кажут єму, щоби ішов до них грати. І він поїхав з ними. Приїздит до якогось палацу, сїв на крісло і грає. Він грає, а тії пани гуляют. Али дивит сє, стоїт на столї сьвічка, а кождий пан мачнє палиц в сьвічку і мастит собі воко. Али він взєв і собі помачив палиц в сьвічку так, що нїхто ни видїв. І тим воком, шо помастив собі, видїв, шо то злї духи і нїц ни кажи, но грає. Когут запіяв,

а він дивит се, шо він в озері; настрашив се і зачив втікати. Дивит се — єден чоловік бє жінку, а злий дух батіжком поганеє. Той музика кричит: Що ти робиш, чоловіку? Та за що бєш жінку? Диви се, злий дух батішком поганеє!

А той злий дух як вчув і зачив за тим чоловіком бічи і видер єму воко. Як би був се ни признавав, то би був все тим воком злого духа видїв.

Зап. від батька, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, Марія Деревянка.

114. Музика грає чортам.

Ішо́ў музи́ка з вісі́льи́ тай граў собі́ ў скри́пку — доро́гоў ішо́ў собі́. Али надійшо́ў пан тай запро́шув то́го музи́ку зі собо́ў до двора́. Прийшли́ вони́ оба́ до двора́, — там такі́ паля́ци порьи́цні, паніў йи по́ўні паля́ци, доўко́ла сті́нний сильи́ на кріслах. Музи́ка накoли́ яьиў сї, як вони́ го побачили, що їх той пан старши́й привіў, тай тогди́ ка́жут йиму́: „Но гра́йти нам, па́нї музиканте“. — Той гра́є, та шо віи́дут та́нец, все йиму́ кида́ют гро́ші до скри́пки. Так він там граў від ве́чера до одина́цїтої годи́ни. Тай тогди́ зачьи́ў сї оде́и пан умива́ти; як тала́пнуў руко́ў тай бри́снула вода́ музи́цї ў о́чи. Накoли́ бри́снула вода́ музи́цї ў о́чи, так йиму́ сї за́рас показа́ло, шо то не пани́ і не покої, а́ле ґітьки́ у верте́пі тако́го пусти́ли тумана́. Шо ўни гуля́ли, то гуля́ли, зачьи́ли єму́ дава́ти ї́сти й пити, а́ле йиму́ стра́шно, бо він зоба́чиў, шо то не пани́. Але по тім харчу́нку зачьи́ли зноў гуля́ти. Так вони́ гуля́ли бли́зко до дни́ни. Аш тут уже́ пе́ред дни́ноў ка́же на́йстарший той до одно́го: „Озми́“ — ка́же — „ўтвори́ ка́су з грішми, заплати́ й віпровадь, віткис го ўзьиў“. — А той бере́, яки́с черепо́к с кута́ викига́є тай дає́ йиму́ с то́го черепка́ дрібни́х черепкі́ў; і той спрьига́ў ві́би гро́ші. Не уда́ло сї чорта́м єго́ згули́ти, а́ле він му́сит бра́ти. Ві́провадили єго тай той собі́ пішо́ў. Пішо́ў до до́му тай не ди́вит сї до тих гро́ший, лиш льиг собі́ спа́ти. Але ра́но ўстаў, ди́вит сї на ти черепки́, шо му да́ли, а то золоті́ гро́ші тай срі́бні тай усїля́кі... Уті́шиў сї той музи́ка, шо то є гро́ші, тай даў жі́нцї, ка́же: „Дьи́кувати Бо́гу, шо я собі́ ті́лько гро́ший загра́ў“. — Пішо́ў собі́ той музи́ка по се́лах гра́ти. Кигло́ то сї так рік, мо́же й бі́льше, аж одно́го ра́зу прийшо́ў він до ко́ршми гра́ти парупка́м. Гра́є він там, то сї попи́ло, а́ле ди́вит сї музи́ка, а той чорт хо́дит по ко́ршмі, котри́й то́го музи́ку випрова́джуваў з верте́бу на доро́гу, тай він пізна́ў єго́ чи́сто. Тай ше сї до не́го зоўсі́м не признає́ музика́нт, лиш ди́вит сї, шо той ді́тько буде́ роби́ти ў ко́ршмі. Ди́вит сї, а він одно́му шос до ву́ха ше́пче, — дру́гому, — аж такі́ шо сї почьи́ла бі́йка. Але той музи́ка бере́ тай приступа́є до чо́рта тай ка́же: „Як сї ма́єте, па́нї?“ — „А ти як мине́ пізнає́ш?“ — „Та як я ма́ю вас ни пізнава́ти, коли́ я у вас граў?“ — А той тогди́

каже: „Чикай, ни будеш ти мине більше видїў“. — Тай тогди трас того по очех, а той осліп — очи му віскочили... Тай тут люди дивйи сї, ніхто музику не биў, нї нічо, а їму очи віскочили.

Зап. І. Волошинський, в грудни, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

115. Чудо з музикантами.

Їхали с Черновец музиканти. Надибаў їх на дорозї панок і зачеў їх годити на вісїльи. Не дуже вони хотїли йти, але обіцяў їм великі гроші. Як побачили вони, що він їм дає великі гроші, зголили сї, тай поїхали з ним. Уїхали вони зо 2—3 кільометри, тай побачили велику палату і багато паніў і зачели вони тамечки грати. Добре їм сї поводило, бо пани давали досить гроший їм, давали їм їсти файно тай дуже їм смакували коўбаси. Отже вони вітак с того вісїльи сї росходили. Вони сї пробудили серед дороги, побачили, що лижи ў фосї. Як вони поуставали с фоси і пригадуют собі, як їм сї на вісїлю поводило; мацают сї по кишинех, де тоти гроші стоє, що їм пани дали, мацают у кишинех, де тоти коўбаси, мацают, а то самі кінцкі гїўньики. Так вони сї притверезили тай поїхали до дому.

Зап. в червни, 1910, від Микити Панькова з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

116. Через що музикант зарік ся грати.

Ішов один музикант пізно вечиром з роботи. Він грав у пана в полї дївчатам. Ни дойшов він до сила з пів вирсти міста, сїв на могилку одпихнуть. Закурив цигарку і почав грати на скрипку. Його дуже взяла охота грать. Гра тай гра, здорово грав. Уже він і цигарку викурив, а одно гра тай гра. Уже стало зовсїм пізно. Дивить ся, іде два господини, здорові такі та красиві; в нових чорних жупанах, в ясних ґузиках, похоже якісь виликі началники або члени. Ідуть вони, гомонять проміж собою. Підійшли до музиканта, поздоровкались, почали з ним розмовлять. Ти чого тут сидиш? — спитали його. — Та я грав на буряках у полї, а тепер іду до дому. — Ходїм до нас, ми сьогоднї здумали повисилить ся, а грать нікому. Ходїм з нами, пограїш нам, випїш, закусиш і ми дамо тибі гроший, заплатимо, ни поскупимось. А тодї вже й до дому підиш. — А далеко ж тут до вас іти? — Нї, тут ни далеко, ходїм, побачиш, тут всього на пів часа ходу.

Музикант согласив ся, пішов, схотїлось йому заробить, а найбільше всього захотїлось на шармака випить. Пішов він з ними рядом пличе з пличем. Йому і в голову ни прийшло, куди вони можуть його повисти, коли близько нїяких економій ни було і він добре знав місцевість, нїяких жилищ близько ни було. І самих цих панів первий раз побачив; а заморочило йому голову так, шо він нїяк ни міг з цим розібрать ся. Ішли

вони ни довго. Підійшли до якогось дома. Видно, шо хороми багаті, прибагаті; красиво кругом обділано, все равно, як писанка. В середині огні горять ярко-приярко, все равно як еликтричество, так і сяє все. І тут ни прийшло йому в голову, шо це шось ни так; бо він добре знав, шо близько по всї окружності таких гарних хором ни було.

Увійшли вони в той дом, а там іще нескільки душ сидить гостей і всї в разних жупанах: Гинирали, офицери, разні началники, чиновники, а на них так все блистить. Музикант увійшов, низько поклонив ся і стоїть, кругом озираїть ся, ни зна, шо робить, чи стоять, чи сїлать, боїть ся і пириступить. А ті, шо з ним ішли, взяли його під руки і повили далші, поближче до гостей. Посадили його в кресло і кажуть: Ну, тепер грай нам та получче. — Почав він грать. А вони як пустились в танцї, в нескільки пар — одно танцюють і танцюють. Підійдуть до стола, випють, закусють і упєть танцюють. Уже він грав, грав, аж уморив ся. А чорти одно понукають: грай! Підносють і йому випивать і закусювать. Музикант підпив і іще дужче став грать. Грав він довго; уже і струни закошлатїли, чуть ни попиритирав їх смичком. Уже захотїлось йому спать, напала зївота. Як позїхне, роззявив рот і пирикристив ся. Глядь, кругом нима нїкого, місто ярко освічиної горницї він побачив кругом себе воду, котра од місяця блистить, так сирибром і пириливалась. А сидїв він місто кресла на палї і кругом неї на вилике ростоянїє вода. І він добре знав, шо там страшенна глибина. Тут він злякав ся ни в шутку, скрипку бросив у воду, а сам однию рукою став придержувать ся за палю, а другою почав кристить ся. Тут він всї молитви пиричитував, які тїко знав. Тут низабаром і півнї прокричали і начало світать.

Побачив він біля мелницї людей, став кричать, шоб спасли його. Мірошник сїв на лодку і поплив до його. Музикант бережно з палї спустив ся в лодку і попливли до берига. Вилїз він на бериг і бігом до дому. З пириляку бідолашний аж прихварав. Після того він скрипки і в руки нїколи ни брав. Зарік ся, шоб більше нїколи ни грать. Опісля його питали, як він міг зібрать ся на палю. Він їм все росказав, як було. Мірошник дивував ся, як воно могло вийти, коли пошти всю ніч ни спав, був у мелницї і музики нїякої ни чув. Потім музикант каже шо він бросив скрипку у воду, а нїгде її ни видно було, вона ж дириняна довжна плавать, а нїде ни найшлась. Мірошник уже думав, шо може вона потопла на тому місцї, де він бросив. Взяв багор і поплив до тиї палї шукать скрипку. Проволїк багром по дну разів з три і зачипив місто скрипки дві костомахи з кінських ніг. Догадують ся, шо скрипку чорти одібрали в музиканта, а йому дали кістки місто скрипки і він похоже пиляв костомахами, чириз те і ни чуть було звуку скрипичного посороннїм.

Зап. від Марії Хайлової, с. Шибекино, Білгородського пов., П. Тарасевський.

117. Чорти музиками і панами.

В Коцмиривї буу̌ такий чоловік — на тім боцї — дужи великий злодїй; тай як зачьиу̌ красти, дужи багато накрау̌, тай взьили аж до Львова до криміналу. Він уже там шо побуу̌, зачьиу̌ умерати, тай написау̌ лист до свої жінки, а жінка узьила тай післала до него наймита свого. А той злодїй кажи наймитови: „Приїдеш до дому тай скажеш жінцї, шо там па полу̌ гроші йи за кроквоу̌, аби їх вітти взьила і аби приїхала д минї, бо я вже вмираю". — Але наймит, як прийшоу̌ до дому, тай ни казау̌ йиго жінцї, але сам взьиу̌ гроші тоти тихо, шоби нїхто не знау̌. Тимчьисом злодїй умер у арештї, а йиго жінка такі дома; а наймит гроші сховау̌ в лїтрову̌ скльинку тай закопау̌ у̌ салу̌ піт сливкоу̌.

Тимчьисом він вітак пішоу̌ до воська, віслужиу̌ сї, добуу̌ тоти гроші, купиу̌ вісім моргіу̌ польи і зачьиу̌ ґаздувати. А до тої хати, де були тоти злодїї померли, дала фамілія стольирьи у̌ комірне. Той стольир, як льижи у̌ ночи спати, а тото музика заходит за скіу̌ у̌ ночи тай грає. Але він схопиу̌ сї тай за ними, а у̌ни с хати війшли, тай уже нема — нічо не витко. Али йидного разу приїхау̌ пан шторма кіньми, тай просит того майстра у̌ гостї. Той майстер сїу̌ і їде. Ано приїхали пирид покої до того пана, зайшли до середини уже. Тут йиго приймают пани у̌ гостї, ту локаї носьи у̌сьо їдзеньи — їсти й пити — тай майстер наїу̌ сї, напиу̌ сї тай льиг спати. Він прибуджуйи сї, а він ни у̌ покоях, али у̌ глиньнищи. Дивит сї, а там таке понакеринюване... А він тогли каже: „То такі" — каже — „покої". — Але вже тих нема паніу̌, шо го приймали. Прийшоу̌ до дому, уже більше не хотїу̌ у тї хатї сидїти, уже сї забрау̌, бо там у ті хатї силне дужи пуджіло.

Зап. І. Волошинський в січни, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

118. Як Гуцул згрішив.

Йи такі Гуцули, шо й на полонинаі вікуют. Один Гуцул родиу̌ сьі на полонинаі. Аш йак мали го жинити, повили го до церькви. Йак переходиу̌ черес воду, то ступау̌ по водьі сухоу̌ ногоу̌ йак по земли, бо ше ньіколи ньічим не сгрішиу̌. Прийшоу̌ до церькви тай россглыдайи сьі. Дивит сьі у̌ гору, а там на бантї у середнїй бани сидит „шчесби" й записуйи на воловій шкірі у̌сьіх, шо грішьи у̌ церкві. А йіго грішники не видьи. Дьітко записау̌ уже цьілу шкіру й натьігау̌ зубами, шоби ше кого записати. Шкіра твирда була, а дьітько дужи посилувау̌ сьі, тай пернуу̌. Гуцул засьмійау̌ сьі с того, а дьітко дописау̌ на натьигненьім кавальчьику й йіго. Вертау̌ сьі Гуцул с церкви, та уже йшоу̌ у̌ брід, бо поринау̌ на водьі.

Зап. від Павла Слободяна в Кулачківцях, Коломийського пов., 1910 р., Осип Яворський.

119. Чорти помагають учинити великий гріх.

Коли зарубав старого Хайла його роботник, так до його у вікна заглядали чорти. Це було так: Хайло їздив з роботником у город Вовчу за покупкою. Там він купив сибі все, шо йому було треба, а потім гарненько випив. Роботник теж пив з ним. А далї роботникові здумалось шось купить сибі. Попросив він у хазяїна гроший, а той йому ни дав. Роботник начав требувать рощот. А Хайло йому сказав, шо нїяких рощотів ни дам, а приїдимо до дому, там і рощитаємось. — Роботник довгенько погриз ся з хазяїном, все домогав ся рощоту, а коли той йому на одріз отказав, то роботник замовк і в душі затаїв таку злобу, шо і сам сибі ни міг рахуби дать, чим хазяїнові оддячить. Всю дорогу серце його кипіло, обливалось кровю і він порішив, у шоб там ни стало, Хайла зарубать або убить.

Приїхали вони до дому, Хайло уніс у хату покупку і вечерять ни став, ліг спать на лижанцї. А роботник прокинув свою свитину на долівцї. А всї останнї: стара Хайлиха і дочки лижали на кроватї. Роботник полежав филин з пять, потім підняв ся, закурив і одно ходе і ходе в зад і пирід по хатї та у вікна загляда, чи ни ходе хто по улицї. А воно як нарошне по дорозї в зад і пирід гуляла попова дочка з якимсь студентом. Роботник все ни спав, ходив по хатї, та все куре і куре. Одну цигарку викуре, бросе, другу начина і все на вікна поглядав, підждав, поки попівна піде спать. А сам уже давно налагодив сокиру. Коли уже була одинацята година, попова дочка пішла до дому. Роботник виглядїв, шо вже більше нїхто по вулицї ни ходе; взяв сокиру в руки і довгенько з нею ходив по хатї, все думав, як би їх усих порубать і шоб слїду ни осталось.

Попова дочка з студентом ниназ замічала, шо до Хайла заглядав хтось у вікна із за угла. Якісь дві фигури виткнуць ця із за угла, глянуть на вікно і сховаюць ця. Попова дочка може б іще гуляла по вулицї та замітивши цї фигури, побоялась довше гулять, бо їм показалось, шо вони на людей ни похожї, чорнї і инначе кудлатї. А тут іще та причина, шо тї фигури разом покажуць ця, глянуть у вікно і хто 'на куди дїнуць ця так, шо баришнї з кавалером стало моторошно, вони і удалились.

А роботник як виждав, шо вже нїхто по вулицї ни ходе, підняв сокиру, як тарахнув Хайла по голові. Той з просонку і од болї як підскочив, як заривів ни своїм голосом. Всї дочки і стара Хайлиха проснулись, підхватились на ноги і звили крик. Роботник кинувсь було з сокирою до старої. Вона баба була здорова, моторна, промилькнула мимо його до дверей. Він замахнувсь на неї сокирою, та ни попав, промах-

нувсь. Дивиць ця, шо вона уже втикла, кинув сокиру її навздогін і попав її тіко по нозї, розрубав лапу. Вона вискочила на двір і давай кричать: Караву́л, хто в Бога вірує, ратуйте. — Він тодї баче шо біда і скоріш утїк, ни став більше нїкого трогать. Хайла одвизли у больницю, він там чириз три днї умер. А роботника того найшли і посадили його у острог. На другий день росказував один коваль, шо він теж бачив. Ішов ночу по тї вулицї і бачив, шо у вікна до Хайла хтось заглядав; люди ни люди і на скотину ни похоже, у хатї було темно. Йому стало страшно, аж волося дибором стало. Він ни став придивляць ця, прибавив шагу і скоріш пішов по своїй дорозї. Всї так кажуть, шо то чорти дожидались, поки роботник учине гріх.

Зап. від М. Хайлової, с Шебекино, Білгородського пов., П. Тарасевський.

120. Як чорт у богача служив.

Кажут, жи даўно прийшоў служити бідний наймит до богачи́. Ни хочу, каже, плати, лиш шо си замолочу за день, то буде мойи. Я буду чирис день спати, а в ночи буду молотити. — Вже смеркло сьи, пішоў в лїс, врубаў березу на мітлу, дуба на чистилиш, а граба на чіпилну. Прийшоў, вже си поскликаў, гет перебили, дещо було: пшиницу, жито, горох. А він маў такий шпікльир теньґий тай по засїках позносиў до опіўночи, нім когут запійи, чисто тай льиг. Ґазда іде, гумно чисти; каже: Іване. — А той: Га. Я маў з вами згоду, шо си замолочу, то мойи. Ни пичіт ми хлїба пшиничного, но ячмінний. — Від ячмінного він кишкий, а від пшинишного лехкий. — Спекла му шос два бохонки, попоїў, взьиў вужище, обвезаў шпикльир, взьиў на плечі і поніс. Той каже: Ей, жінко пустім бика, то го поколе. — Пустиў, а той бика за фіст тай поніс.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Гриця Кузя, М. Капій

121. Як чоловік души ратував.

Був такий чоловік, пішоў в лїс, шос рубайи. Йде до него пан на кони. Шо ти ту робиш? — Рубаю дерево. — Найми сьи в мене служити, я тобі дам, шо ти сам схочиш. — Пішоў с тим паном. Майиш палити і мішити в тім кітлї, ніц ни майиш сьи дивити, лиш шо три мінути кидати дроў. — Шо мінуту кидайи і цалий рік і ті души мішайи. Вішоў му рік: Добрес палиў. А ті души му казали: Абис ніц ни хотїў, лиш три рази в котел помачити веслом. — Прийшоў до него: „Шо жидайиш? — Лиш три рази весло мачити. — Я тобі не позволю. — Просит го: „Ну, най буде. — Помачиў рас, тільки сьи вчіпило, як на небі зьвізд, а в мори піску. Помачиў другий, вікінуў на то́луку, тай як поблагословиў, то сьи вівцї поробили. Тай той кажи: Буду пасти їх. — Приходит св. Никола

тай каже: Дай ми овичку. — Не дам. Якім тьи просиў в церкві, том тьи просиў їсти, а ти ми ни даў. Дай ми. — Приходит Сус Христос, просит го: Дай ми хоть йидну овичку. Як я приходиў, тос не даў. — Приходит Матка Божа, такі не даў. Вітак зачиў гнати, тай небеса сьи втворили тай забраў Пан-біг всї до неба.

Зап. у Костїльниках від Михайла Гаврилюка М. Капій.

122. Як жовнїр палив у печі чортови

Буў жомньир, віслужиў сьи, йде до дому. Йде пан: Де ти йдеш, хлопе? — От, абим не був в дома. — Я за таким питаю. Найми сьи служити. Нїц ти ни дам робити, дам ти в печі палити; майиш на годину 60 полїн. І нїґди абис не дивиў сьи в той котел. — Палит, палит, аж му рік виходит. Божи, абим сьи ни подивиў? Подивиў сьи, дивит сьи, а там тілько кьсондзіў. А той скаменюх литит. А той три полїна більше кинуў. І каже: Як бис буў не кинуў, то бим буў тьи кинуў в піч!

Зап. у Костїльниках від Михайла Гаврилюка М. Капій.

123. Дїтько з шалика.

Я одно́го ра́зу щем сї вчиў тка́цтва, тай прийшла́ профе́сорчина на́ймичка, тай прине́сла шаль — я не зна́ю, як сї назива́е — чо́рний. Ма́йстер мій взьиў той шаль тай ка́же: „Чика́й, я за́раз зро́бю с те́бе чо́рта". — Я обвіў шале́м го́лову, а він узьи́ў, укиў два патички́ і зроби́ў ро́ги. І так тим шале́м обьиў патички́, аби́ то відбива́ло, жи то йи ро́ги, угорнувім, взьив до́вгий сарда́к, черви́ки ски́нуў і вийшоў на доли́ну д ло́зам і стаў на місто́к. Стою́, ніхто́ ни натхо́дит; аж нара́з натхо́дит Паўло́ Самово́ник. Він уздріў мине́ і уздріў ро́ги на голові і узьи́ў моли́ти сї. Він сї мо́лит тай йде бли́ще, а я не вступа́ю сї. Так прийшо́ў на 6 кро́кіў, тай стаў тай мо́лит сї, а я ни кива́ю сї а́ні раз. Нара́з як тра́сну ў доло́нї... а він, як сї оберну́ў, тай пусти́ў сї кіка́ти. Я тогди́ забі́г у Мики́ти Писанюка́ сад, тай патико́м по де́реві зачьи́ў тра́скати тай йо́йкати. То на дру́гий день Паўло́ роска́зуваў ко́ло це́ркви, шо вже ви́ґіў доро́слого чо́рта і биз ду́ху тіка́ў до до́му, так сї його́ ду́жи настра́шиў. То каза́ў, що вже дисьи́тому би зака́зуваў, аби́ туда́ не йшо́ў.

Зап. І. Волошинський, в жовтни, 1910, від Николи Курчака з Далешева, пов. Городенка.

124. Чорти переховують гроші Жидка-сироти.

Лиши́ў сї йиде́н Жидо́к сирота́ без та́та без ма́ми, тай узьи́ў го дру́гий Жид до се́бе на перетри́мок. Так йиму́ буў, як та́то, даў го до шкіл. Але йде́ він одно́го ра́зу — той стари́й Жид — тай зайшо́ў у якийс верте́п; ди́вит сї, а там тї чорти́ так гро́ші су́шьи.. Але він ка́же: „То

чії гро́ші?" — Але скаменю́шник ка́же: „То то́го хло́пцьи", — ка́жи — „то́го сироти́, шо ти го перетри́муйиш". — А той Жид тогди́ ка́же: „Ану́ заміньи́й миві" — ка́же, — тих три черво́них". — Той заміньи́у. Той приніс до до́му гро́ші, тай єдно́го разу́, як ма́ли шкілники віходи́ти з шко́ли, а той Жид узьи́у, тай ті гро́ші ки́нуу на схо́ди. Але туві́йшли с шко́ли у́сї шкілники, перейшли́, ніхто́ тих гро́ший не міг ви́йіти, аш с само́го за́ду йде той Жидо́к, той бідний сирота́ і ті гро́ші підоймає. Прихо́дит він до до́му, а́ле пита́є го сї той Жид, що го перетри́мує: „Ти не находи́у нічо́?" — Він ка́же: „Найшо́уйим три черво́них". — Але він ка́же: „То так тепе́речки. Ма́ю", — ка́же, — „доньку́, озму́ ті за зьитьи тепе́р". — Тай оживи́у сї той Жидо́к... Але той прихо́дит, тай ка́же: „Та йди, та озми́ си гро́ші, до́кі я бу́ду ко́ло них ходи́ти". — Тай той поїха́у тай йиму́ ті скаминю́шники у́сї гро́ші ві́дали.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

125. Чорт ходить до дївки.

Миханько Кузїв пішов до войска до Бережан, а Марина Качмариха тужила дуже за ним. — Тодї приходит одної ночи Миханько Кузїв до неї й намавляв її, аби йшла за ним, а коли не хотїла, він прийшов другої і знов її намовляв, а третої ночи, коли не хотїла йти за ним, почав її темлевити; дївка почала кричати, мати почула, прийшла до пекарнї і той кавалїр утїк.

Коли Миханько Кузїв вернув з войска, питала Марина Качмариха, чи він ходив до неї, а він відповів, що не був анї разу, отже ходив до неї бий го божа сила.

Зап. 1908, у Вовкові, Перемишлян. пов. від Гр. Заплатинського М. Боднар.

126. Як чорти налякали дївок.

Як була я дївкою, то ми, бувало, часто з подругами ходили у нидїлю або на празниках аж до кирпишного заводу, шо ото на горі стоїть на ту сторону, куди на підольхи їздють, та його і віцціля видно. Він ни далеко, ни більше як з вирсту міста або півтори. Там, бувало, ми посїдаїм на горцї на травку і співаїм цїлісїнький день. Поприходють хлопцї, жартуїм там, гуляїм у мняча або ще в чого небудь. У буденні дні мінї нираз приходилось носить обід батькові; він служив на тому заводї. Скіко раз приходилось там бувать і Бог миловав, ну шо називаїць ця нї одного разу ни злучалось бачить шо нибудь таке на пробі ничистого. А то раз у якийсь виликий празник піп рано одслужив обідню. Після церкви ми зараз же і пообідали. Було іще рано, сонце іще низенько було, ну як би вам сказать, так було, як у снїданню пору. Я

зайшла до Стипаненькової Оксани Вона вийшла. З нею ми мимоходом гукнули під вікно Попілнухиної Химці. І в трьох пішли ми до кирпишного заводу. Прийшли ми туда, посідали на горці на травку, так ни подалеко од горна, тиї печі, шо саме кирпич випалюють. Сидимо сибі, шуткуєм. Проспівали два чи три рази пісні, балакали про всяку всячину. А далї слухаїм, десь підняло сміх і ниначе у ладошки шльопає. Ми стали прислухаць ця дужче і воно показалось нам, ниначе голос оддаєць ця у сараях, де бува сушка кирпичу. Я й кажу Химці: Це хлопці од нас сховались. Смієць ця як раз так, як Шаповалів Грицько та Питро Вільха. — Я й сама на їх подумала — одвітила Химка. Ходіть, їх пошукаїмо, вони похоже там за сараями присїли. — Я було ни согласилась, а Оксана сміла була, хоч куди, бувало, піде, ніже ни боялась, хоч у огонь, так полїзе. Мирщі підхватилась, взяла нас за руки, тягне: Ходіть, каже, чого ви боїтесь, ниначе нічу? Тай нічу чого бояць ця? Од собаки палка є, а од ничистого хрест.

Ото ми всї три побрались за руки і побігли кругом сараїв шукать хлопців. Оббігли кругом, нима нікого. Ми з Химкою врябіли, стало якось моторошно, волосє на голові так і заворушилось. А Оксана бойка була, розвисилила нас: Чого ви, каже, дурні рябіїте, хіба хлопції чорти чи шо? Давайте, ми постоїмо тихенько і прислухаїм ся, вони іще засміюць ця, або загомонять. — Ми захилились за сарай і стоїмо, ни ворухнем ся, тихесинько, і дух притаїли. Слухаїм, упєть як звило сміх і чуть, шо в ладошки плеще. Оксана й каже: Ходіть, ходіть скоріш до горна, це вони прахвости у піч залїзли тай викомарюють. — Ми з Химкою стали було опинаць ця, а Оксана взяла нас за руки і силою потягла до печі. Підійшли ближче, чути, шо там сміх, пляска і в ладоші шльопає. Оксана хотіла було прямо з розгону туди скочить, шоб удивить хлопців, нижданно пустиць ця пирид ними у пляску. А ми її за руку удержали: Куди ти, кажим, спішиш, може то ни хлопції. Давайте іще поперед гарненько придивимось, хто там, а тоді уже підим усі разом. — Вона трохи схаминулась, послухала нас. Пішли ми всї разом. Ідем потихеньку до вічка тиї печі і придивляїмось, а воно там тимнувато було. Підійшли ближче, коли дивимось, аж там нескільки душ нивиличких людин, завбільшки так як трьох років хлопчики. Всї у красних колпачках, красні па їх жупанчики, писані чулочки і в чорних лакових чиривичках. З під колпачків видніюць ця маленькі рожки, а в заду з під жупанчиків тіліпаюць ця хвостики. Ми як глянули, так усї і похолонули. А вони нас побачили, та як засміюць ця, як заплискали у ладоші, та в пляску! Ми тоді зібрались з духом та мирщі навтікача. Як пустились бігти, так ми сами себе ни помнили: чи ми бігли, чи литіли, ниначе і до зимлї ни приторкались. І вже коли вбігли в сило, так тоді тїко оглянулись, чи

біжить хто за нами, чи ні. Нас питають люди: Чого ви біжите? — А ми ни можим і слова вимовить. Тут ми заморились здорово, а тут іще з пириляку всї жили трусились. Ни скоро ми опомнились вже тоді тіко почали росказувать про привиденцію. Після того я днїв з три пирилежала, всю так і трусило, як пропасницию; довго боялась сама на двір вийти вечиром. А Химка так та тижнїв два прохварала. Тепер, мої голубочки і я знаю, які чорти бувають; своїми очима бачила, довго в помки будуть.

Я тодї, як тікала, хустку згубила, сама ни знаю де. А Оксана, так та намисто розгубила. І вже після того більше ніколи туди ни ходили. Казали, шо іще кой хто вираз чув, шо там шось сміялось і задавало трьопака.

Зап. від Мотрі Буйваловоі, с. Новоселївка, Купянського повіту, П. Тарасевський.

127. Чорти на вечерницях.

Сидїли дївчата на вичирницях і томились од скуки біз хлопців. Ждали, ждали, ніхто ни йде. Уже вони почали сердиць ця і лаять хлопців: От бісові прахвости, де вони подївались? Чи вони там дома на печі чірінь давлють? — лютувала одна; а друга з насмішкою каже: Ні, вони бояць ця од матириної пазухи одірвать ця, у матирі біля пазухи сидять. — Уже вони і лаяли їх і глузували; пройшла десята година, повирнуло на одиницяту, а хлопців нима нікого. Дївчата уже захотїли спать, а самим лягать ни хотїлось, одним якось ни весило, скушно, дожидали кого нибудь з хлопців.

Паніматка й каже дївчатам: якого ви біса товчитесь, пора вже на сїдало, який тепер біс до вас прийде? Уже коли ранше ни прийшли, а тепер ни дожидайте. Вони всї поїхали в ізвоз. Трохим Бурлака взяв підряду муку возить на станцію од Рижового і либонь під буряки йиднать пішли, будуть робить условія на літо і завдаток забирусть. — Ну так шож, шо пішли, чи там поїхали до пана, — обізвалась дївчина, а всеж таки ни всї вони пішли; он Питро Сїдих, Яшка Кирилюк, Мирон Кваша, ті я добре знаю, шо дома, наймаць ця ни підуть, у їх по одному робітникові в домі. — Паніматка ни стала з нею дарма язик чисать, начала уже слать свою постїль. Оставалось і дївчатам за теж браць ця. Одна дївчина була сміла і бойка на все, вона більше всих хлопоталась і сердилась, шо ни прийшли хлопці. Почала слать постїль, а сама бурчить: От ракли, чисто жулїки ростовські. Хоч би один який чорт прийшов! — А друга каже: На шо він тибі, чорт, здав ся? Ти поклич чортів у трубу, вони до тебе і прийдуть. — Сміла дївчина з сміхом і шуточками підійшла до печі і крикнула в трубу: Ой хлопці, приходьте до нас спать, нам самим скушно. — Після цього вони посміялись, пошуткували і почали

улягаць ця спать. Про те й з голови викинули, шо звали в трубу хлопців. Уже намірились каганець тушить, коли слухають, по дорозї по морозу чобітьми тїко скрип, скрип. Дївчата кинулись до вікон, стали приглядаць ця, бачуть, іде читирі чоловіки і направились прямо до вичирниць. Тут всї наші дївчата заметушались, почали осмикаць ця, причипуряць ця і проміж собою завили спор: Одна каже, шо се з того краю хлопцї, а друга каже, шо це з нашої вулицї, похоже на Питра, на Грицька і на Одокима і четвертий іще якийсь ни знакомий; а третя каже, шо се вовсї ни наші, а якісь сторонні, всї ни знакомі.

Підійшли тї хлопцї до дверей, постукали, їм з радістю одчинили. Увійшло чотири парубки, всї красиві, чисто одїті і виликі, всї один у один. Увійшли, поздоровкались, почали шутить і росказувать, шо вони ідуть з города наймаць ця у икономію і шо вони припізнились і на огонь направились, шоб попросиць ця пириночувать. — Дївчата і паніматка і справдї подумали, шо вони люди і шо зайшли по нуждї, бо припізнились, то дїваць ця нїкуди, прийняли їх за гостей. А одна дївчина догадалась, ниначе хто її товкнув, шо це ни люди, а чорти; вона згадала про те, шо їх звали у трубу. І низамітно проміж дївчат задки-задки і з хати і бігом до самого дому мчалась ни оглядаючись. Прийшла до дому і мовчки полїзла на піч, нїкому нїчого ни сказала. А останнї дївчата остались ночувать на вичирьницях. Почали вони з хлопцями жартувать і разні тари-бари заводить. Хлопцї тї подоставали з карманів водки, вина, разних закусок, начали випивать, закусувать і дївчать угощать прийнялись. Дївчата були раді, шо дождались такої чести, шо хлопцї їх поштують вином і водкою. Після випивки, закуски, полягали вони спать. Всї вони були такі раді, такі веселї, шо й з голови викинули про те, шо Сїдунової Гальки нима на вичирницях і куди вона дївалась, нїхто нї в кого ни спитав. Тай допитуваць ця було ни треба, бо їх було чотири, а Галька пята все равно лишня. Полягали вони спать. Тї хлопцї як почали дївчат лоскотать! Вони то сміялись, то сміялись, аж до сліз. Так вони їх так залоскотали, шо дївчата чуть живі та теплї остались. Бо вони так лоскотали, так лоскотали, шо дївчата ни могли зібраць ця з духом, шоб утикти од їх і ни хватало сили, шоб одбиваць ця од чортячих рук. Як тїко півнї прокричали, хлопців тих ни стало. Дївчата всї лижали хворі і тїло по них все було здряпане, бо коли їх чорти лоскотали, так кигтями поздряпували кожу. Після того вони довгенько шось лижали хворі; які скоро очуняли, тї видужали, а инші так зовсїм ни оклигали, скоро повмирали. А та дївчина, шо втикла, осталась цїла, ни вридима і усим на другий день росказувала, як вона тїкала і шо бачила.

Зап. від Марії Хайлової, с. Шебекино, Білгородського пов., П. Тарасевський.

128. Чорт на вечерницях.

Ходи́ло шісьть дьі̆учат на вечерни́цьі. До тих вечерни́ць ходи́ло и пиать хло́пцьі̆у: ма́ла ко́жда сво́го одно́го помішника́, котри́й бўу завийзаний за нарече́ного. Ожиж тих пиить ко́жлий помага́ў одні́ присги, а ше́ста за́ўжди сибі́ сиді́ла ў ку́тику, само́тна була́, ни ма́ла сво́го прийдуна́. Ш чо́го почува́ла ниuдобро́, шчо не ма́ла помішника́, йак ви́шше ска́заних пиить. Просила Бо́га за́ўши, коби і вона́ ма́ла так йак ті́йі. Фсьа про́сьба задарма бу́ла; на ўоста́нку ка́жи: „Бода́й би хоць чорт до ме́ни прийшо́ў, так бим ни відігна́ла“. — На дру́гий ве́чьир посходи́ли сьа вечерни́цьі фсьі йак пе́рше и хло́пцьі тако́ж; забра́ли сьа до дьіла́, ку́жиль приду́т, співа́йут, — ше́ста сиди́т, сама́ ў сумотьі. Аж нара́з отвира́йут сьа две́рі, — ўхо́дит пан, кра́сного ро́сту, прийимного лицьа́, не сказа́ўши „до́брий ве́чир“ до ше́стойі приближи́ў сьа, за веретено и приде́ (йи помічни́к). Спірно при́ло сьа, с почи́нками випередила ўсьіх попере́дних дьі̆уча́т, шчо аж товари́шки́ зава́здростили то́го шча́сьтьа дльа не́йі. І так пізно ў ніч пішли́ до до́му ўсьі спа́ти, йак пе́рши, — росповіда́йи ше́ста дьі̆учина ўдо́ма, котра́ ма́ла йишче́ та́та, ма́му і бабу́сьу: „Бабу́сеньку мойі́ рі́дні, послу́хайти о мойий приго́дьі. Роска́зувалам вам про мо́йі вечерни́цьі (то значи́т, вона́ роска́зувала ўже), — а мину́ўшойі но́чи змінили сьа миньі́. Пізньі́йши від ўсьих ўйшо́ў у ха́ту пан и цьіли́й ве́чир при́сти помага́ў миньі́“. — „Зна́йиш, си́ну, з лицьа́ то́го па́на?“ — „Ньи“. — „Ви́дьілас го коли́?“ — „Ньи“. — „Бе́сьідував з ва́ми ўсьіма́? Більши йак ўсьі зачіпа́ў тебе́?“ — Ті́лько кра́сно погльада́ў сьи, зачіпки ни було́“. — „Йак дру́го ве́чіра піде́ш, то самохі́ть пусти́ веретено на зе́мльу, і ф той спо́сіб посмо́триш йиго́ но́ги“: — „Йак бабу́сьи сказа́ла у ве́чир (до поді́бного ви́шше), зроби́лам так, — схильи́йиу сьа по вере́тено, посмотри́лам йиго́ но́ги, — а то не но́ги, а то кіньскі копи́та... Обньа́ў мене́ страх, але йи́цнак ньічо́го не ка́жу, инó прийду́ и гада́йу собі́: Буду́ ма́ла шчо бабу́си росказа́ти. Прихо́джу ве́чером до до́му у пізні годи́ньі, — а ра́но росказа́лам бабу́си. Зроби́лам, йакисьти ми каза́ли, ажим с то́го зльи́кла сьа, бо то не но́ги, бабу́сеньку, ті́лько кіньскі копи́та“... — „Ож то ви́диш, ўну́чко мойа́, хотьі́лас ду́жи ма́ти кавальи́ра и „бий го бо́жа си́ла“ (чорт) прицафну́ў сьи до те́би. Тепе́р возьми́ ті́йі почи́нки, усучи́ ни́тку ў двойи, звини́ на клубо́к, фсели́ ў коне́ц йиглу́, схова́й за свойу па́зуху. Йак у ве́чир прийде йак ўсе, бу́дете при́ли йак пе́рши, йак бу́дете вітходи́ли, то возмеш го́лку, ўстро́миш ў йиго́ жупа́н и шче запу́тайиш, шоб сьа не ви́ньала, а тогди́ бу́деш за ним сьльіди́ти. Клубо́к бу́де сьа розвива́ти с тво́йіх рук і ти бу́деш ви́дьіла, куда́ той пан піде́“. — Пришло́ ў ве́чир: — „Зроби́лам, йак бабу́сьа каза́ли, — клубо́к сьі розвива́йи, бі́жу шо си́ли і тьи́шко о́ком догльа́нути, так пиі́дь ме́не біжи́т.

А хоть ніч те́мна, йиднáко добачáйу, шчо полетьíў на стародáўний цвинтáр; переньи́ў мене́ стрáшний льик і зачьи́лам утькáти. Обгльадáйу сьи́: — Жене́ за мноў. Шчо си́лим мáла, утькáлам аж до до́му и ўсьом бабу́си роскаэáла". — „До́бри, си́ну, зáўтра ўже ни підиш на вечерни́цьі, бо зáўтра твій тáто умре́". — „Бабу́сенько, йа хоть тро́шка піду". — „Йа не кáжу, áле йак хо́чеш, то йди, тáто умре́". — Пішлáм, — ўсьі поприходи́ли, йак пе́рши, хло́пцьі і дьіўчáта, а мо́го пáна немá. Прихо́джу ве́чером до до́му: — прáўда, шо бабу́сьа воро́жка, бо тáго ўме́рли. Сховáли тáта ў гріб, йа зістáла половйна сироти́, — на вечерни́цьі таки́й хо́чу піййти́. — „Ни ходи́, си́ну, — зноў бабу́сьа кáжи — бо то́йі но́чи твойá мáти ўмре". — „Таки́й піду, бабу́сенько, але за коро́тший час йак пе́рши прийду́". — „Прийшлáм, і зноў пáна нимá. Тро́шкам поприла, чось на се́рцьу міньí тьáшко, — ей, мо́йі льу́бі товариш́кí покидáти бу́ду и до до́му иду́. Прихо́джу до до́му, — и ўже мáти ўме́рла. Тепе́р цьілковйтом сиротоў. Поховáли мойу́ мáтьір, инó йа з бáбусйу зістáла сьа ў хáтьі. — „Бабу́сенько мойа рі́дна, а чиж йа ў ве́чир піду́ на вечерни́цьі?" — „Ньи, не піде́ш, бо ни́ньі ў ве́чир ти самá умре́ш". — И жальу́ ни мáйу, краснó умивáйу сьа, у бі́ли шмáтьа убирáйу сьа и ро́бльу завішчаньи. — „Слу́хайти бабу́сьу, — йак йа умру́, то шчо́бисьти не дáли мо́го тьі́ла ўзьáти, аньі двéрми, аньі вікно́м, ті́лько попід підвáлину ви́копати таку́ йáму и ўзьáти мойи́ тру́мно зі мно́ўу тоў йáмоў на двір. И ше про́шу, ни ховáйти мине́ на цвинтару́, ті́лько поховáти мене́ на грани́ци". — Зроби́ло сьі усе то́йи, йак небо́шка роскаэáла. Аш ту пі́зно ў ніч прихо́дит до вікніў: — „Ві́кна, бáчилисьти мерцьи́?" — „Бáчилисмо". — А де він йи? Ўповідáйти, бо вас пібйу". — „Ви́дьілисмо, ви́дьіли, ўпові́сти ни мо́жим, бо ни знáйим де". — Прильітáйи до двери́й. — „Две́рі, ви бáчили мерцьи́?" — „Так йи". — „А деж він?" — „Ми ни знáйим, біз нас ньіхто́ не ньіс, то ми ни ўповімо́, хотьби нас і зáраз поломи́ў або жиби і на ўогни́ спали́ў. Шчо ни знáйим, то ни знáйим". — А йак ви́шши скáзано, на грани́ци стойі́т похо́ваной мбги́ла, на котрі́й крáсни зьі́льи ви́росло, моў золотá цьві́тка зацви́ла. Пирийі́жджáйи вильмо́жій і так при́гьмом ки́нуў о́ком, аж му сьа се́рци закрути́ло. — „Верта́й, фі́рман, он до кінцьá то́го, поди́вим сьа бли́шши, шчо там йи тако́го". — Прийі́хали, а вильмо́жій сам з бри́чки ско́чиў, увьиў за зьі́льи, моў напи́тком весеље́ньким так сьа розохо́чиў. — „Но, льокáйі, помагáйти миньí тото́ зьі́льа взьáти, — ньі ў городо́к ньі ў садо́к го не дам, інó ў вазо́нок у мо́йі сьві́тлици буду́ го тримáти". — Верну́ў пан до до́му, зьі́льи посади́ў ў вазо́нок і го пі́дливáйи, — чось ўохо́та йиго́ ўо́чи, йиго́ се́рци ўсе до то́го зьі́льи йиму́ потьигáйи... Аж нарáз, мі́сьаць крáсно сьві́тит, льокáйі с пáном у лі́шку начу́йут, слу́ги ходьат йишче́ по подві́ру, йак зви́кли, шчось собі́ вішчу́йут, — аж нарáз гльадьáт у вікно́ пáньской па-

ла́ги: з вікна́ зьільи зачьийю зникати. Гльадьа́ть бли́шши — по пала́тьі кра́сна па́нна хо́дит. — „А диві́г сьі, побрати́ми, наш вельмо́жний йакі́сь си панни́ заво́дит!“ — Тай на ра́но тийі слу́ги льока́йіў спита́ли: „А скажі́т но нам, пано́ви, йаку́ ви там па́нночку ма́ли? — „Прови́дьіло сьа вам. У нас ни бу́ло ньіко́го. Іно́ нас два льока́йі, а вильмо́жій у́ дру́гім лі́шку та й то ті́лько у́сього“. — „Заприсьи́гним пирид ва́ми, іно́ нам повийрти, — не спі́г вічку ту́йу, а по на́ших слова́х на́шу про́сьбу змийрти“. — А льока́йі сво́му па́ну та́кож то сказа́ли: — „До́бри, до́бри, мойі хло́пцьі, буде́м пантрува́ли“. — Прийшла́ ні́чка, йак мину́ўша, — ко́ждий о́ком гльади́т, — у дисіа́ті годи́ноньцьі шчось сьа з вікна́ сади́т. Пра́ўда, шчо з вазо́нка мо́уби со́нци кра́сна па́нна схо́дит, ручки́ собі за́пі́д бо́ки по ста́нцийі хо́дит. Усьі три вара́з зірва́ли сьі та й зла́пали па́нну. — „Шо ти за йідна́?“ — „Твойа́ льу́ба, ти вильмо́жій, даў ти Па́нбіг йак Жида́м у пусти́ни ма́нну“. — Зрадошчі́ўши вильмо́жій, тай сьа подружи́ли, дьіточо́к сьі дочика́ли, мно́го у́ сьвіґьі прожива́ли и маґи́тку сьі доро́би́ли. — Но, у́же у́сьо.

Оповів господар Атаназ Швець в Утїховичах, пов. Перемишляни, в маю 1899 р.

129. Чорт мордує дївку.

Була така дївка в Вівкові, сама одна, а що не могла сї сама отримати, то жила поміж сусїдами. І вона мала кавалїра аж в Янчинї, паньского фірмана. Раз вийшла вона собі перед вечиром і її сї зявив той кавалїр і каже: „Чуєш ти, абись ночувала в своїй хатї, бо я прийду до тебе“. І в ночи приходит акурат так як той сам, і взєв її мордувати тай замордував. Люди рано приходєт, а вона нежива, пробита на плечах і під цицков. Чули се Дичковського, Ядамкового. Се був злий дух, що її замордував, перебраний за того кавалїра.

Зап. 1908 у Вовкові, Перемишлян. пов., від Гр. Заплатинського М. Боднар.

130. Чорт роздирає жінку.

Займиў чоловік штири воли на ярмарок, тай продаў, взьиў двіста. Йшоў до дому тай сьи знимів тай льиг собі в корчі спочити. Дивит сьи, якис іде в сьвіглом. Взьиў, встаў, іде до него, а то шандар (то не шандар, а ви знаєте). Каже: А де ви йдете? — Йду до того а того села. — Тай я відти. — І пішли. Обидва вішли аж до того ґазди до хати. Тай він каже: Жінко, дай мінї вечеріги і злагідь шо доброго для пана. — Тай дала му масла, хлїб питльований... тай каже: Ґаздо, шо би ви хтїли, шоби я з вашоў жінкоў перспаў йдну віч? — А він каже: Я знаю? Будем сьи обоє радити. — Пішли сьи радити на двір тай йидно до другого каже: Будут сьи з нас люди сьміяти. — А він каже: Дурна, я ще більші гроші возьму, як за воли. — Ну тай взьила подушки тай пішла

до стодоли. Польигали, а чоловік собі в хаті; тай наймит спав на дворі. По півночі вбігає наймит тай каже: Ей, ґаздо, йдіг, шос жінка кричит. — Йди ти дурний, тобі сьи шос причуває. — Тай ґазда спит до раньи. Встаў, звариў обід тай вже сонце дотьигає до полудньи, а вони ше спйи. Він бере і йде їх будити. Приходит під двері, двері замкнені; віважиў двері, входит, а жінки нима, лише шіка на бальку. Пішоў до ксьондза радити сьи. Ксьондз каже: Будем ховати, шо є. Поховаў ї тай бурьи як сьи звіяла, то му стодолу рознесла.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Федя Провальнюка М. Капій.

131. Як дітько торгував з бабою.

Дідько і баба сіяли жито на спів. Як посіяли, зачели сї годити, як будут збирати. Нарешті прийшло до згоди, що баба має собі збирати верх, а дідько спід. Баба вижела жито, забрала собі до дому, а дідько видер стерінь тай собі позносив на купу. Баба вимолотила, завезла до млина, намолола, напекла хлїба і жиє собі, нїчим сї не жури. А дідькову стернївку порозбирали пастухи, попалили і мало що лишили. Дідько, не маючи що їсти, приходит раз до баби на скаргу. Баба каже до него: „Ти дурний, ти не знаєш, як то сї роби. То треба насамперед насушити, намолотити, розчинити, спечи, аж тоди є що їсти“. І вкраєла єму кавалок і каже: „На покушай, яке то добре“. — Дідько з втїхою полетїв до дому, напхав стернї повний пєц, — а в пєцу було недопалене вуглє і стернївка згоріла вся. Тоди дідько не переставав ходити до баби, щоби му дала хлїба. Баба не дала му хлїба і казала так: „На другий рік ти собі заберешь верх, а я спід“. Дідько на то згодив сї. — Але каже баба: „Не можемо сїяти того самого збіжа на тім поли, бо сї не вроди. Посадім картоху, то ти собі забереш верх, а я спід“. — І так сї погодили.

Прийшло в осени, дідько поров бандилї, позносив на купу, а баба вибрала собі картоху. Але одного разу приходи знов дідько зі скаргою до баби. Каже: „Ти мене знов ўшукала, я не маю знов що їсти, а ти собі жиєш як та панї. — Баба знов зварила картохи і дає дідькови, каже: „То треба насамперед натеребити, зварити, а тоди, каже, їда є; а ти хтїв не робити нїчого, а їсти“. Каже: „Ходім, ту є у мого сусїда ябка добрі та ще на зиму си нарвем“. — Прийшли до саду, нема як рвати, бо яблонї висока. Каже баба до дідька: „Пригни яблоню, а тоди будем рвати“. — Дідько так зробив. Злапав за вершок, пригнуў на діў, тай баба рве; а дідько не має як, бо як хоче пустити вершок, то яблонї до гори. Баба нарвала цїлий придіў вже, а дідько анї одного ще не вирвав. Тоди видїв, що знов єго хоче зрадити, взєв бабу, привізав до вершка за спідницю і пустив вершок. Як пустив вершок, так яблонї бабу

роздерла, а ябка з придола висипали сї на землю. Тоди дїдько позбирав і пішов собі, каже: „Вже мене більше не здуриш“.

Записав у Цеперові, пов. Львівського, від Данила Бартоша, в вересни 1909, Ів. Панкевич.

132. Біс у молодици.

У одні слободї отам за воронїжськую губернию, в началї курської, так ще така штука случилась. Одно було чимале сїмейство: старик, старуха і два у їх сини жинатих, одного оддали у салдати. А саме та нивістка, шо остала ся салдаткою, і влюбилась у того, шо дома остав ся. А ця друга нивістка, у якої був дома мужик, та замітила і кой-ди поміз людьми прочула, шо воно творцця і полаяла свого мужика добренько, а ту салдатку, шо з мужиком любиця, здумала її згубить із світу. От вона пішла раз до батька у гості і побула там днїв два, потом прийшла до дому. А це дїло було на маслянї. От вона прийшла до дому, уходе у хату, а ця живо її бленець тиче: „На ізвїж, голубочко, покуштуй, чи ловкі блини: я так їх на поспіхах затїяла і сама ни знаю, чи ловкі будуть“. — Вона так за согласію узяла. А вона була нипритворенна яритниця, та, шо дома був мужик: так вона і услала у той бленець біса, а та дура з о́палу і ни пирихристилась тай стала їсти той бленець і ізвїла того́ біса у містї з бленцем. Так вона після того стала бісицця і як ляже спать, так у серединї біс озиваїця, і як хто росерде, так укине її у припадок і бєця часів два, поки і засне. Оце коли задума умиця та Богу помолицця — нїльзя: стане усю тріпать і кидать. У церкву і десять душ ни затягне. Так свекор і свикруха мучились-мучились, с тим і одправили її до її батька, а у батька тож нікому було її возить на лїчене: Жили вони у двох і обоє старі, а тут іще ни було у їх коний, так сожалїлись над нею одні сїмейні і багаті родичі, стали її возить скрізь по ворожіях лїчить. А вона як ляже спать, так у неї біс балака, як хто з ним заведе розговор. Один у туму сїмействі усе з ним розговор заводив. Його звали Артимом. Він усе її саме і возив скрізь. Це дїло було у Тишанцї. От він прочув, шо можно біса із її вигнать таким способом: звозить її три рази на посвященє нових церков, так кажуть — пройдиця. От там у близу затїяли посвящять церкву на такий-то день, він і повіз її туди. Так він її на силу довіз: конї ни йшли; а воно бач той біс ни пускав, шо у тї молодицї у серединї. От він сяк-так довіз її, положив її коло церкви, так вона биз памняти лижала як убита. А тодї уже, як стали із святостю ходить кругом церкви, так вона і кричить і підкидаїця і шо-ни шо, запінилась, як собака. Так піп як дойшов до її, так узяв, покропив її і прочитав молитву: так вона упять зделалась, як мертва і посинїла як чавун. Так він тодї її положив на віз і поїхав до дому. Конї як ни тї наче стали: везли легко і нїчого ни мішало їм.

Привіз її до дому, полізла вона на піч, а Артимон роспріг коний, прибрав їх і уходе у хату. І толко на поріг, а біс і укоря йому устами тиї салдатки: И, проклятий! Коні ни йдуть та лає їх і бє їх так і сяк, як наче вони виноваті; а вони, бідні, то на той бік вильпуть, то на той. А ти псякуїш їх: сякі-такі, скілко полопали вівса, а визти ни хочете; а вони по ниволї ни визуть". — А Артимон тодї і пита його: А чогож вони ни йшли?" — „Чого ни йшли? Ти бутьто і ни знаїш, чого то? То я їх ни пускав: і з боку зайду і с периду, хвоськаю їх дубинкую і за обрать возьму, і на бік їх з дороги звиртаю, шоб пристановить. А ти ни потураїш та одно — туриш їх, шо й я ни пороблю нїчого з ними, нїяк ни спиню; а коний, бідних, уходив, аж мило з їх пада, а ти женеш. Повіз на посвященння, шоб мене вигнать, а я то ни дурак, ни подав ся. Один піп, спасена душа, мимо пройшов, нїчого і ни сказав, а другий, патлата собака, як зачав кропить та липитать язиком, чого й ни треба, так жмав ся-жмав ся, а таки видиржав, ни втік геть". — А Артимон каже: „Ну, постой же, повизу ще на одно посвящене, у Рублине: у Оликсандрівцї ни вдалось, так у Рублинуму виживим; а як ни пособиця двома разами, так ще де-нибудь прочую третїй раз". — А біс і каже йому: „Ну тепер ни повезеш: хіба пять пар биків запряжеш, а тодї конї ни потягнуть". — І так він на друге посвящение і ни возив потому, шо далеко було, а коням дуже важко визти: так він і оставив, а повіз до одного дїда. І туди таки на силу довіз.

І там її поворожив той дїд; нїчого й після того ни пособилась. Приїхав до дому, положили її на піч, а Артимон тож таким манїром став роспитувать біса. Він і каже: „Ну шо? вигнав мене? Звозив до ворожа, а він нїчого ни понїма, а береця виганять. Знав, до кого і звозить, тілко промучив дурно коний". — А Артимон і пита його: „Яким ти родом увійшов у неї і де ти узяв ся?" — А він каже: „Мене ятровка її узяла у копанцї у кубушку і на первому блинцю посадила і дала той блинець її, а вона, дура, з опалу і ни пирихристилась, зачала їсти і ковтнула мене; а як би пирихристилась, так вона може б удавилась і викинула б мене геть із рота; а бач, дура, ни догадалась". — А Артимон і пита його: „Як же ти улїз у неї або як вона тебе узяла у кубушичку, коли ти здоровий?" — Він і отвіча: „Я хоть у щілину, так пролїзу і ввійду потому, шо я так як вітир: у мене тїла нима — одна душа". — Потом він іспитав ще його: „На шо ж ти її мучиш, бідну? Смирно б і сидів у її". — Біс отвіча: „Потому, шо вона ни по моєму робе; як би вона ни молилась Богу і ни ходила у церкву, і ни вмивалась, і жила собі роспутно, так я б і ни тирзав би її". — Артимон пита його ще: „Шо ж тї ятровцї ни гріх, шо вона так бідну молодицю призвила?" — Біс каже: „Еге, ни гріх! її душу давно чорти носять по-під небесю — дванадцять

штук саме главні: вона буде у аду сидіть на первому місті. Вона нидавно родила сибі сина, а то у неї ни було дітей, так вона попросила їх, шоб вони її дарували хоть одного сина. Так вони злитілись усі двинадцять і повисцикались її у жолудок, так вона і родила сибі сина одноокого, кривоногого і прямо нікуда нигодящого каліку". Так вони і сами почули, що це иминно правда, шо саме та жінка, шо спортила свою ятровку, родила каліку. — „Ну, а цї бабі шо буде, у які ти сидиш?" — „А цї нічого ни буде: ця буде у раю поміж святими і буде в радості і ликуватиме її душа в місті з ангилами". — „А як же ти ни боїс ся христа і божествиних молитв, коли ти біс? Кажуть, шо біси бояць ця христа". — „А я потому ни боюсь, шо я сам із хрещених. Я був у батька один син, звали мене Грицько, ходив я у красні сорочиці, в драповому картузику, в плисові жилєтоці, в щиблєтиках. І мене любили, як при рідні був матирі, а як узяв мій батько мачуху, так вони мене ни злюбили і прокляли на віки. Так я і попав у роботники до чортів і тепер вони нашим братчиком управляють — нас таких по світї багато. А то бач яка-нибудь яритниця попросе сатану, шоб увійшов у такого то чоловіка, а він і посила нас, а сам він ни може потому, шо боїця хрищеного чоловіка".

Тут тодї кой-хто прочув, шо у ті жінцї біс з людьми балака, і так вірять і ни вірять. Кой хто даже і приходив слухать. А то раз одна баба прийшла до Артимона питать безвіна, чи ни брав він, а то третій день шукали і ни найшли; а Артимон і каже, шо ми його ни брали, а хоть і брали, та однисли. — От той біс і каже: „Еге, бабо, прийшла шукать безвіна, як наче і ни зна, хто його і узяв! А ти знаїш, як до тебе вечиром приходила баба, та ни довго побула і виртнула до дому: ота саме і узяла його". — Коли так, присікалась вона до тиї баби, (та) призналась і вирнула той безвін і іще купила могорича, шоб нікому й ни казала.

А то от який іще був случай, шо узнали всї люди тодї і риготали часто усе з одиної баби. Одна баба старувата та зачала у сибі сина. І вона уже ходила до кой-кого бабувать, дїтям пупи привязувать. І доходивши вона до половини року, злякалась дуженько, як був у їх хуторі пожарь, і після того замітили, шо в неї шось у животї єсть. Так вона кинулась тодї до бабок: така думка, шо прикинув ся до неї супротивник. І вона куди ни ходила, так нічого ни пособлялось од бабок. А раз вона прийшла у церкву і зайшла до Артимона погріця (зімою дїло було) і стала росказувать про своє лихо. А біс слухав-слухав та й отвіча: „Еге, бабо, у тебе супротивник! Шлялась по бабках, а подумаїш — чого? з якого ради? Як наче і ни знаїш, шо воно у тебе і єсть? Пирилякалась вона на пожарі! Хіба й ни видно? Ходиш бабувать, а самі скоро баби буде

треба: уже чириз половину пирийшло, як зачала сина, а ни супротивник!“ — Баба та тоді і замовкла, покраснілa. Коли так ниділь чириз стіки найшла та баба сибі сина.

Потом Артимон у одно гуляче времня спросив: „Кудиж ти дінис ся, як вийдиш коли-нибудь із неї?“ — А він каже: „Я сім год буду у її потому, шо я усланий на сім год, і як вибуду срок, так піду туда, віткіль узятий, і її утоплю“. — От вона пробула у Артимона годів около двох, сімейство уже й ни раде її. Артимонів брат і жінка братова і його уже стали лаять, Артимона і матір; а мати була милостива женщина, жилала всякому добра. От вона посила Артимона іще до одного ворожа: прочула, шо він за всіх ворожів ворож: хоч кому так пособе в нищасті. От він повіз і на силу доїхав до того ворожа: коні стали як скупані і тілко шо долізли. Так той ворож уніс товсту книжку і читав її, поки вигнав, і ще там кой-шо притворяв, кроме читаня: увязував рушником тим, шо паску у йому носять, с тим і одходив її. Після того вона була благополушна і жила у Артимона годів пошти три і все робила, як і слід: Ходила у церкву і молилась Богу, поки прийшов її мужик із салдатів; а як прийшов, так узяв до дому. І тоді уже упять кой-коли у неї очувалось те, шо було, опроче як хто росерде. І пожила вона нидовго: як сім год вийшло од того, як її услано біса, так і утопилась у копанці у ті, віткіль узятий біс. А вона ходила прать пилюшок та як стала раком вижимать, так і пішла стовбулá у копанку. А він во все времня ходив за нею до того дня, якого усланий був. Так отак яритників або яритниць бизпокоять.

Борисов. вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

133. Як появила ся горівка.

Було́ село́ Липо́вицї. Лїт сто пеідеся́ть с то́го села́ ни було́ грі́шника. Д'я́вол сидї́ў за селом і штудеруваў, я́кби ся дїста́ти ў село́. Ї́хаў Іва́н Проць с тро́ма слуга́ми ў по́ле по снопи́. Шчось напе́ред пьо́го покоти́ло ся, ги клубя́. А то бу́ў кра́сний день. Він зачина́є ся диви́ти, а ту яки́сь шум ў лїсї. І ў́же доїхаў до сво́го по́лє. Вели́ка бу́ря ста́ла, дожджі́. Зближа́є ся д' ньо́му оде́н па́рубок: Коби́сте мня, ґазду́ню, прийми́ти д' со́бі, бо пога́на хви́ля-бу́ря бє, я би вам даў таку́ пла́хту, шчоби́сти си прикри́ти. — Він ся ди́вит, а па́рубок ї́дну́ по́гу ма́є кізля́чу, так як коза́. Він си поми́слиў, жи то мо́же такі́й в ро́ду, калі́ка. Снопі́ў ў́же не бра́ли, бо змо́кли. При́їхали до до́му. Три стра́ви вари́ли ся на вече́ру, але не пові́м, які. Повече́ряли, ви́правили слугу́, де бу́де спа́ти. Мо́вит: На дворі́, на хо́лодї. Ні-же́ день ся стаў, вибраў си найста́рший віз й воли́ (шче че́лядь спа́ла) і ў́гік. І бога́то сусі́дїў ся посходи́ло:

кумо́ви, свато́ви, шчо за ди́во? Тай пропа́ло. Слу́хают, а оно серед-бідку[1]: со́б-багри́й, сабе́-бо́кший... Усї сусї́ди ка́жут, шчо на таке́ ймя нема, но ва́ші волі́. Ди́вєт сї — весь маєток везе́, кілько маў, а то буў таки́й госпо́дар на ціле́ село́, маєтні́йшого не бу́ло. Привіс ўсї снопи́ — ці́ли́й маєток. Кли́че го ґа́зда обідати. Луць Неро́вич (так сї назива́ў): Пере́д тре́ба шчо зроби́ти. Заці́ли́ скида́ти снопи́. Але то ўсьо́ було́ так на ку́пі помішане, шчо не зва́ти, як скида́ти. — Та не бі́йти сї, моя́ ў тім голова́! Ґазди́ пішли́ ў оба́ перила відбира́ти, а він так кида́ў снопи́, як би до рук клаў. Пообідали. — А тепе́р заплатї́т ми! — Тас ўчора каза́ў, Лу́цю, шчо будеш сї найма́ти, а ни́нї хо́чеш пла́ти? — Та йдіт сї з ґазди́неў пора́дити! Пішо́ў. Ґазда́ з ґазди́неў сї ра́дєт на дворі. Ка́же ґазди́нї: Як буде́м ма́ти тако́го слугу́, буде́мо три села ма́ти. — І ся згоди́ли. Так як дру́гим слуга́м запла́та. Пита́є ся слуга́ ґазди́: Шчо ме́мо роби́ти? — Роби́, Лу́цю, шчо хо́чеш, ти зна́єш до́бре господа́рити! — Буде́мо найпе́рше сї́яти зирно, хлї́п, потому на хлї́п маґази́н ста́вити, потому вози́ти мно́го дроў, по древа́х піде́мо роби́ти ґо́нти, бо тре́ба гроше́й. — Тай так ўсьо наробили. Так са́мо наробили мно́го ґо́нтіў. Везе́мо на про́даж продава́ти. І пішо́ў-єм до міста купця́ гляда́ти. Як-єм ви́йшоў на гору́, як-єм поду́ў на місто, то єдно́ї кро́кви і ґо́нти не ста́ло. Верну́ў-єм, ўже́м найшо́ў купця́ на ґо́нти. Більше гроше́й дали́, як ті ґо́нти ва́жили. Приї́халисьмо до до́му, нема де хлї́п поді́ти. Ста́вили маґази́ни. Як поставили маґази́ни, ка́же Луць: Буде́мо гора́льню ставити ў той час, ґа́здо, буде́мо горі́ўку роби́ти. — Та яка́ тота́ горі́ўка? — Як ся напе́ хто, буде́ розу́мний, міцний, працьови́тий, — Ўбзива́є ся ґазда́: На то тре́ба гроше́й. — А шчо, не зароби́ў я гро́ші? Тре́ба поста́вити гора́льню, тре́ба купи́ти коте́л, ўсього мно́го, шчо тре́ба. — Та роби́ так, Лу́цю, яку́ га́тку ма́єш! — Взєў Луць три па́ри волї́ў, поїхаў ў місто. Привіс ўши́тко, шчо потрі́бно. Намоло́ў хлі́ба і ви́курив[2]) горі́ўку. І спро́шуваў людей на коштовок горі́ўки. Луць, шчо хто надійшо́ў до хати, ви́пиў по́рцію горі́ўки, тай поста́виў по́рцію на стіў. Ви́пили штири, пять фляшо́к горі́ўки. Луць каже: Фе, пано́ве господа́рі, то не ладна така́ робо́та — надійшо́ў, ви́пиў і поста́виў; пи́йте до приходя́шчого, мо́ўте: Ва́ше здоро́вє! — А він: Пи́йте здоро́ві. — Довідаў сї о тім єде́н ста́рик, ду́же побо́жний. Прихо́дит там до них, ка́же: Пано́ве-ґаздо́ве, кумо́ве, свато́ве, вели́ке покая́нїє. Ў біблії сто́їт, шчо винайдут горі́ўку і тоди́й буде́ вели́кій гріх. — Але люде го не слу́хали, тай ви́гнали. Прихо́дит він дру́гий раз, але його́ ви́гнали шче й пошту́ркали. Прихо́дит тре́тий раз: Ой, кумо́ве, зле роби́те! — А люде як сї розлюти́ли спи́тї, то го до́бре наби́ли, тай ко́пнули с ха́ти

[1]) Опосередбідок = 6 год. вечером — прим. опов.
[2]) Випалив — пр. опов.

так, шчо він аж упаў за порогом. — Аби сї землицї під вами запала! так їм клеў. — А ту парубки подзвінкуют піткіўками. Кажут: Нам би сї здаў арендар і музика. Поїхаў Луць і привіз Сруля арендаря і музику. Каже: Ґаздо, ми не можемо самі господарство і шеньк тримати. І провадиў Сруля годити сї з Іваном. — Procю, шчо хочете за рік від хати за аренду? — Іван Проць каже: Двіста червоних-золотих за хату, за аренду, а за горіўку особно. — Згодили сї якось на сто. — Срулю (а він прийшоў голий, босий), а вітки ти возьмеш сто золотих? — Ґерсти, вітки? чому вітки? чому на весїля, на хрестини, на красну провізию, чи я не можу поборкувати, ни... а як сї пінете, ци я не можу місто кварти піў даги? А як я зробю грубу крейду і ў двоє порахую?..

Но, юш до такого село прийшло, шчо стали гет ўсї пити, не було жадного чоловіка, шчоби не пиў. Тодий корчма сї запала під землю. На урочистї сьвета, на різдвені сьвета, на велиґдень і ў сьвету неділю підийде корчма о 12 голинї ў почи, там музикі, ігри, аж земля стуконит-бубнит, але доступити там не можна.

Надїхали черцї. Шче було пару господаріў. Скаржіть ся, шчо так і так. — Ми то знаємо, шчо то Луцьова справа! — так кажут черцї. Як вийняли книги, як зачили читати, тота хата гет сї запала, а там сї стало синї озеро на ўсї штири части по три милї, а смердяче, шчо ю, за позволєньом, чути було.

Зап. в Лікти, у серпнї, 1901, від Івана Кулинича, по прізвищу Гаврильцева, В. Левинський.

134. Чорт — брат.

Буў раз йиден такий чоловік богатир, маў усї добра, але шо с того, як їде з дому, то добре, али як їде до дому, то усе му сї конї пуджіют, або зломит дишиль, або шос такого; хотьби коли їхаў, усе сї на воротьих мусьи збитки зробити. Али з боку на воротьих була велика тупольи віросла. Радит він сї жінки: „То пеўне сї конї ў воротьих туполї пуджіют". — Корчувати казаў, нїхто ни хотїў рубати, аж якийс ґід прийшоў. Кажи він до того ґіда: „Ґіду, шо би, я вас просиў. Зрубайте минї ту туполю, шо там коло воріт росте". — А ґід каже: „Та чому ньи?" — „Прошу вас" — каже — „зрубайте, я вам файно заплачу". — Али той ґід узьиў сокиру, плитку тай острит ї коло туполї — хоче рубати. Як зачьиў рубати, а той кае: „А ти шо робиш?" — с туполї чортиско. А він кае: „Та рубаю". — „Гай, гай" — кае — „рубай, рубай; тобі" — кае — „нїц ни буде, бо ти наймлений, али тому ґаздї буди, бо я си піду до стайнї, як ти минї хату рубаєш".

Їде чоловік ў вечір до дому, тупольи уже зрубана, так фіра заїхала, ўже сї конї не полошили. Віпрьиг він конї, загнаў до стайнї, даў коньим їсти, сам увійшоў до хати. Ше ґід зачекаў на него, заплатиў

ґідови, дау повечéріти тай ґід пішóу собí. Али ґаздá льиг спáти, переночувáу, рáно устау, ухóдит до стáйні, дíвит сї, а кóні уже поперевертáли сї до горí ногáми, уже ни живí — уже помордувáло. Ше він собí є тóго нічó не рóбит. ніц сї не жýрит, бо мáє за що купити другі. Пішóу він на ярмарок, купíу собі ще дущі кóнї, тай пригнáу до стáйні, дау кóньим на ніч їсти. Рáно дивит сї, кóнї зноу ниживí. Той ніц ни рóбит, купýйи собі трéгї. Загнáу він до стáйні, рáно віхóдит, кóнї зноу погинули. Так він плáче, аж головóу тоўчé, бо уже сї збищиу, що кóні гинут і з бóку ше єнчі рíчи пропадáют — не знáти, шо то сї рóбит... Али ніц він не рóбит, лиш дуже плáче, а той чортиско сидит у стáйни тай слýхайи тай зробиу сї аш тóму чóртови жьиль великий тай тогди є тóго жьилю чортиско промóвиу: „Видиш, брáте, ти плáчеш за своóу худóбоу, а я мýшу ітй до стáйні. Ти нá шо мені хáту зрубáу?“ — Але той чоловíк тóго не вицит тай каже: „Як ти брат, то покажи сї мені. Ти до мéне балáкаєш, а я не вижу хто“. — А той чорт кáже: „Та як я сї покáжу, то ти сї напудиш“. — „Ни бій сї“ — кáжи — „як ти мій брат, то сї не мáю чогó пýджіти“. — Той сї показáу, а той тогди кáже чоловíк: „Та по якóму ти мені брат, як ти“ — кáжи — „йи чорт?“ — А тогди чорт кáже до тóго чоловíка: „Тáже я твій рідний брат, ми“ — кáже — „обá від одного тáта і мáми“. — А той кáе: „Та по якóму?“ — „Та так“ — кáже — „бо ти йи ирщéний, а мине мáма як мáла тай уже бýла старá тай“ — кáжи — „було устидно, що уни старí, тай будут ще мáти дитину тай вонй взьили, тай мине стрáтили, абй ніхтó ни знау, шо сї стáло тай“ — кáжи — „з мéни зробиу сї таким спóсобом ґіґько“. — Тай тогди чорт кáжи: „Но брáте, підпиши сї мині, тай будéш зноу такий богáч, якіс буу, ще дущий будеш“. — Той тогди думáйи судá й тудá, рáдит сї жінки: „Трáба сї пітписáти, бо збіднїю; вже“ — кáже — „що бýде-бýди“. — Як він сї пітписáу, зáраз купиу собі зноу кóні, так йимý сї уже дóбре повóдит.. Зробиу він сї ще кілька раз богатїщий, як буу колис.

Шо він ґаздýйи то ґаздýйи, áли уже му й стрáшно, бо трáба колис умирáти. Прихóдит він до ксьóндза сповідáти сї. Але ксьондз як го віисповідау тай кáже: „Так трáба на се робити: Ти“ — кáжи — „кобй як йигó вігулиу у поле, то єгó“ — кáжи — „там грім убє“. Прихóдит той чоловíк до дóму, уже єгó ксьондз нарозумиу дóбре, як він має казáти перед чóртом. Ухóдит він до стáйні тай кáже: „Брáте, ходи по суди, шос я тобі мáю казáти“. — Закликáу він йигó до хáти тай кáже: „Кобй ти, брáте, так буу дóбрий послýхати минé“ — кáжи; — „ходи зо мноу, подивиш сї, який у мéне фáйний хліб у поли — дужи фáйний виглядáє. Вітколи ми обá ґаздýєм, ти ще не буу у мóїм поли, не видїу, як там віглидáє“. — А той чорт кáже: „Брáте, я ни мóжу піти на поле, бо я сї

бою, бо я якби пішоў, то мене би грім убиў". — А він каже: „Ни бій сї" — кае — „я тибе не дам, я тибе накрию, я тибе сховаю". Та як ти мине можем сховати?" — „От так я на тебе сьиду, капелюхом тї накрию". — Запрьих тогди богач конї, посїдали оба с тим чортом — їдут ў поле. Али така файна погода. „Ни бій сї" — каже — „брате. Ти сї бояў, ади яке файне веремйи — нїгде хмарки не вигко". — Віїхали вони ў поле, фіру лишили коло дороги, сами пішли на ниву аж на другий конец. А ту нарас як була погода, так вже сї збирайи вітти хмарка, ўже гуде, лискайи... А чорт ужe сї трісе, боїт сї, аби го грім не убиў, тай кае: „Ий брате бій, сї Бога, сховай мине!" — „Ни бій сї" — кае — „як я коло теби — ни бій сї!" — Али тут такі добре гуркотит. Той кае: „Бій сї Бога, роби шо, накрий мене!" — Той капилюх с себе тай каже: „Сїдай, брате". — Тай сїў чорт, той накриў го капилюхом. Али тут як згримотїло, як злускотїло, а чоловік вітскочиў віт того. Бурьи як сї звіяла, капилюх струтила с того полем кілько вигко, а то як гриммнуло, а с того лиш сї деготь розіллиў... Той тогди прийшоў до фіри, сїў, приїхаў до дому — вже спокійний, вже сї збуў злого духа с свого ґрунту, вже йиму нима нїчо на пирискарзї і до нинька на тім ґрунтї.

Зап. в червни, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

135. Як Олекс голив дїтька.

Олекс ораў у поли; в полудне даў волам їсти, а сам сїў на плуг тай сї голит. Надбіг чорт тай питає го сї, кілько би він хотїў, щоби єго підголиў. Олекс заправиў шьипку гроший, тай чорт побіг по гроші, а він тимчьисом віймив леміш, вікопаў ямку, зробиў у шьипцї дьиру тай поклав на ямку. Чорт мусїў три рази носити гроший, нім напоўниў шипку, бо гроші падали через ґирку ў ямку. Вітак розігрів леміш у вогни до червоности тай опалиў чортови лице з обох бокіў.

Прийшоў чорт до дому, росповіў своїм братам, що єго голиў Олекс тай шо му даў за то шьипку гроший, а ўни зачьили сї з него сьміяти тай намовили го, шоби пішоў до Олекса, аби му звернуў гроші, а як не хоче, то аби оба бігли, котрий борши добіжит, того будут гроші.

Прийшоў чорт до Олекса тай каже: „Ти мене осьмішиў, верни минї гроші, або ходїм бічи, котрий з нас борше побіжит, того будут гроші". — А Олекс каже: „Іди ў капусту, там спит мій маленький брат; біжи з ним, як ти єго передогониш, тогди я с тобоў буду бічи". — Побіг дїтько у капусту, а там спаў заяц, тай як учуў, шо дїтько йде, сфатиў си тай ў ноги. Дїтько за ним, але го не дігнаў тай вернуў до дому.

Але єго братї стали си з него зноў сьміяти тай намовили єго, аби він їшоў до Олекса, аби віддаў гроші, або аби з ним побороў си, а хто

буде́ лу́щий, той озме́ гро́ші. Але Оле́кс ка́жи: „Іди́ в ліс, там йи мій стари́й ді́ду́сь; як єго́ побо́реш, тогди́ я с тобо́у му боро́ти си“. — Пішо́у чорт у ліс, а там буу медвідь, тай як злови́у чо́рта, як го здуси́у — ма́ло му ко́сти не поломи́у; тай дітько уті́к до до́му.

Але єго́ брати́ сьміяли си все з него тай зноу го намо́вили, аби́ ішо́у до Оле́кса по гро́ші, бо го Оле́кс осьміши́у, а як не хо́че да́ти, то аби́ оба́ свиста́ли, котри́й голосні́ще свисне, то́го бу́дут гро́ші. — Прийшо́у чорт до Оле́кса тай йиму́ то ка́же, а Олекс ка́же: „До́бре, ході́м у ліс свиста́ти, а́ле ти озми́ собі́ горне́ц на го́лову, бо я як сви́сну, то ти мо́же і голова́ пу́кнути“. — Прийшли́ до лі́са, чорт як сви́снуу раз, тай всьо ли́стьи облекі́ло з дере́у; сви́снуу дру́гий раз, тай гілє́ сухє́ з де́рева опа́ло, сви́снуу тре́тий раз, тай де́рева поломи́ли си. Тогди́ ка́же Оле́кс: „Ну, тепе́р я бу́ду свиста́ти. Бери́ горне́ц на го́лову“. — Закла́у дітько горне́ц на го́лову, а Оле́кс як го поки́гне до́убнеу по голові́, аж горне́ць розле́кіу си: А дітько ка́же: „Най, най, не свищи́ вже дру́гий раз, бо ми ще голова́ пу́кне“. — Прихо́дит чорт до до́му тай ка́же: „Да́йте мині́ спокі́й, вже не хо́чу гро́ший, він як свиснуу раз, то ми тро́хи голова́ ни пу́кла“.

Чув і власними словами записав І. Волошинський від Пітея з Черновець.

136. Як хлопець дітька змудрував.

Раз хлопець пас товар в долині, де росла дика цибулька. Хлопець нарвав степірі з цибульки і плете ніби якийсь голубник, ніби щось. Аж приходит до него дідько. Каже: „Що ти робиш, хлопче?“ — А він каже: „Що роблю, сітки плету“. — „Та які сітки“, каже дідько. — „Та буду лапав всї дідьки“. — „Іно мене не злап“, каже. — „Як добре заплатиш, то тебе не злаплю“. — Зачинают сї годити. Каже хлопец: „Я більше не хочу, но мій капелюх гроший. А як не дась, то тебе злаплю також“. — І так погодили сї. Дідько пішов по гроші, а хлопец найшов лисячу яму, встромив капелюх, придер дірку і так стоїт, аж дідько принесе гроші. — Приносит дідько може де яких зо два, зо три ґарци, висипав в капелюх; але де, нема ніц! всьо пішло в яму. В капелюху лишило ся може кілька гроший. Пішов дідько знов, ще більше набрав. Приніс, висипав і знов мало що лишило ся в капелюсї; а решта пішло в яму.

Так дідько кілька разів ходив, аж наносив повну яму; тоди капелюх був повний. Зробило сї жаль дідькови тілько гроший, а не має їх як відібрати.

Пішов дідько до свого найстаршого радити сї, як би тоті гроші відібрати. Той єго командант каже: „Як прийдеш до хлопції і кажи — хто кого передогонит, то того гроші“. — Дідько так зробив. — Приходит до хлопції, каже: „Знаєш що, хто кого передогонит, то того будут гроші“.

— Каже хлопец: „Ти дурний, дїльку! Йди прибуй сї, з моїм синком; а як єго передогониш, тоди зо мною будеш сї брав“. — Каже дїдько: „А де твій хлопец“? — „Мій хлопец в капустї, називає сї Яцко; але поволи йди, бо він спит тепер, а такий полохливий, що як зі сну зірве сї, то жене як варят“. — Дїдько йде без капусту, талапає; ах як сї зірве заяць, як стане втїкати! А дїдько за ним кричит: „Чекай, Яцку, бо ми ще не вразні!“ — Дїдько гнаў, гнаў, задихаў сї і вернуў сї назад.

Приходи назад до старого свого коменданта і повідає всю сторію, яку мав з єго сином з таким малим. „Я єго ще і потім не здогонив бим“. — Старий комендант каже: — „Йди тепер і пробуй, хто сильнїйший“. — Приходи дїдько до хлопцї і каже: „Борім сї, хто сильнїйший і хто кого кине, того будут гроші“. Хлопец каже: „Ти дурний, дїдьку! Йди, пробуй сї з моїм дїдом, котрий вже одною ногою над гробом стоїт, а він тобі покаже, яка в него сила. Як дїда побореш, тоди зо мною будеш сї брав“. — Питає сї дїдько: „А де твій дїд?“ — „Та де, під дубом“, — каже хлопец, — „лежит слабий“. — Приводит дїдька під дуб, а там лежит медвідь. Дїдько копнув ногою і каже: „Ставай, дїду, будемо сї бороли“. — Як не зірве сї медвідь, як хопне дїдька, як гримне до землї, аж дїдько підскочив від землї. Тоди дїдько ледво став і поволїк сї знов по пораду до свого старшого.

А старший каже єму: „Йди і хто голоснїйше свисне, то того будут гроші“. — Приходи дїдько до хлопцї, каже: „Хто голоснїйше свисне, то того будут гроші“. — Каже хлопец: „Свисти ти вперед“. — Як дїдько свиснув, то аж на дубах вершки повсихали. А хлопец каже тоди: „Завіжи собі очи, бо як я буду свистїв, то тобі будут очи вилазити“. — Завізав дїдькови сильно очи, вирізав собі бука кавалок; як не свисне дїдька по вочех, аж дїдько з болю зачєв кричити: „Буде! не свисти вже, бо менї очи вилазет“. Розвізав собі дїдько очи і побіг знов по пораду.

Тоди старший дав єму свою палицю зелїзну, кілька ліктїв довгу і каже йти до хлопцї, хто висше кине, того будут гроші. — Приноси дїдько палицю і каже до хлопцї: „Хто висше кине, того будут гроші“. — А хлопец каже: „Кидай ти вперед“. — Як дїдько кинув палицю в гору, то аж за кілька годин ўпала на землю і встрєгла, мало що її було видно. Хлопец каже: „Витїгай, колись вкинув“. — Дїдько виймив палицю і дав хлопцеви; а хлопец ледво піднїс ту палицю і диви сї до гори. А тоди акурат зійшов місяць і зьвізди. Хлопец тоди зачинає кричєти: „Братї! лапайте палицю, я буду кидав до вас“. — А дїдько каже: „Що ти говориш?“ — Хлопец каже: „Диви сї, то мої братї ковалї. Я до них кричу, щоби лапали палицю, а їм сї здась желїзо“. — Тоди

дідько каже: „Дай сюда палицю, бо то мого старшого. Він би мене забив за палицю“. — І хлопец виграв гроші.*

Записав у Цеперові, пов. Львів, від Данила Бартоша, в вересни 1909, Ів. Панкевич.

137. Чоловік ловить чортів у торбину.

Був оден чоловік тай жінка тай мали сина; вони його дужи любили і давали йиму добри їсти. Але та жінка умерла тай чоловік оженив ся з другов. А та жінка тому хлопчикови ни хотїла дати їсти; а він взьив стрілу тай пішов в поли стрільити в заяцї. Убив одного заяця тай зачив дощ іти, а він сховав си у лози; дивит си, а то такий виликий птах лижит! Він взьив тай убив того птаха; дивит си, ангил литит тай кажи: Що хоч за того птаха? — А він кажи: Я лиш хочу той торбинкі і паличкі, шо Госпоть носит. — Ангил узьив тай дав йиму. Кажи: На тобі цу торбинку, шо схочиш, то тобі буди.

Али прийшов він до одного села тай нагудував то село, а оден пан кажи: Я маю такий двір, шо як у нїм переночуйиш, то тві буди. — А він кажи: Буду. — Тай пішов до того двора тай читайи книжочку, а то так бігают дїтьки! Він розімкнув ту торбинку, а то оден у ту торбинку тай всї позамикали си у ту торбинку, а той хлопчик дав ковалям тай ковалї побили їх, лиш оден утїк тай сказав тим, що в пеклї, аби си заховали тай сїм рік були у пеклї.

Зап. у падолистї, 1904 в., від Петра Слободяна в Прилипчу, Кіцманського пов., Ів. Савицький.

138. Салдат і чорти.

Один салдат іще старої служби, шо ще по двадцять пять годів служили, одслужив ся він і йшов уже до дому. Він був чоловік хороший і усім чесний, і був миросердний. Ішов він до дому і ни було у його нїчого, кроме трьох грошів. От Бог задумав вивірить його, чи він дасть милостинї. Послав Бог анголя. Анголь, явив ся йому стариком і пита його: „Куда ти, салдат, ідеш?“ — Салдат одвіча: „Іду на родину!“ — Анголь і просе його: „Дай, пожалуста, мінї милостинї!“ — Салдат подумав-подумав: єсть три гроші, та мабуть одип оддать: зайду у кабак — там запіяки пють, мінї водочки дадуть, і куряки курять — мінї трубки дадуть, а на остальні мнякої булки куплю“. — Узяв і дав тому старикові грош, а сам пішов далї. А він та був любитиль водочку пить та трубочку курить і мняку булку їсти. А той анголь, получивши од салдата грош, полигїв до Бога.

От Бог і пита: „Ну, шо? як? дав милостинї?“ — „Дав один грош!“ — Бог тодї і каже анголькові: „Ну, піди ж ти іще попроси у його милостинї“. — Анголь пішов, перистрів його і таким же стариком зделав

ся, як і являв ся прежде, тілко на друге облича, і спрашує того салдата: „Куда ти, салдат, ідеш?“ — „Та іду на родину“. — А той старик і просе його: „Дай, салдат, пожалуста, мінї милостинї!“ — Салдат подумав-подумав сам сибі: „Зайду в кабак — там випиваки випивають і мінї водки стакан дадуть і куряки курять — мінї трубки дадуть, а булки мнякої на остальний грош куплю“. — Узяв, оддав і другий грош. Той старик поблагодарив і пішов. А салдат тож пішов по своїй дорозї.

От той анголь являї ця до Бога. Бог його пита: „Ну, шо? дав салдат, милостинї?“ — Анголь одвіча: „Дав грош!“ — Бог тодї й каже йому: „Ну, так піди ж ти іще попроси у його і послїднїй грош. — Анголь пішов, упять пиристрів його, поздоровкав ся і пита: „Куда ти, салдат ідеш?“ — Салдат отвіча: „Іду на родину!“ — От анголь і просе його: „Дай, пожалуста мінї милостинї!“ — Салдат подумав-подумав: зайду у кабак, там випиваки випивають — мінї водочки дадуть, куряки курять — мінї трубочки дадуть, і на столї закусочки — закусю: оддам і послїднїй грош“. — Узяв, оддав.

Анголь тодї явив ся до Бога. Бог і пита його: „Ну, шо? оддав і послїднїй грош?“ — „Оддав!“ — „Ну так піди ж ти тепер, зострінь його і роспитай: чого йому треба — того й дай. — Анголь пиристрінь його і пита: „Куди, салдат, ідеш?“ — „Іду на родину!“ — „Шо ти кому нибудь милостинї давав?“ — „Давав: було у мене три гроші, і ті оддав у милостиню“. От тодї анголь і пита його: „Чого тибі, салдат, треба: гроший, чи хлїба, чи водки? Кажи, чого ти жилаїш?“ — От салдат і одвіча: „Ни треба мінї гроший, а мінї як би була водочка постоянно та трубочка-самокурочка та мнякенька булочка — оце мінї білш ни нада нічого. — От тодї анголь і каже йому: „Ану заложи у карман руку, шо там єсть?“ — Коли він заложив у один карман, аж там бутилка водки, заложив у другий — трубка-самокурка, заложив у третїй — мнякенька булка. От тодї анголь і пита його: „Ну, тепер тибі, салдат, нічого ни треба?“ — Салдат каже: „Ни треба мінї тепер нічого!“ Анголь тодї отправив ся до Бога.

Бог і пита його: „Ну шо? бачив салдата?“ — Бачив!“ — „Чого-ж він пожилав?“ — „Та от чого: він каже, шо мінї нічого ни треба, а тілко шоб була водка та трубка-самокурка та мнякенька булка“. — „Шож ти йому дав?“ — „Дав!“ — „Піди ж ти, пиристрінь його іще: може ще чого пожила“. — Анголь пиристрів його, поздоровкав ся, розпросив ся і каже: „Ну, салдат, бачив ти старика тодї-то і отодї?“ — „Бачив!“ — „Подарки він тибі давав?“ — „Давав!“ — „Шо та шо?“ — „Дав мінї водки, трубку-самокурку та мнякеньку булку“. — Ну, так то ж гляди, тибі прислав Бог за те, шо ти свої послїднї гроші оддав у милостиню. — Ну, а тепер ти ще чого пожилаїш?“ — „Ни нужно мінї ні-

чого: водка єсть, трубка єсть, булка єсть — буде з мене і цього". — Анголь і каже: „А може ти чим із-молоду занімав ся, до чого-нибудь був охотник? — подумай-ка!" — Салдат думав-думав та тоді сам сибі: „Стой! єсть, я охотник був у карти гулять; хоч і ни вигравав нічого, а охота була". Та тоді уже і каже анголькові: „Жилаю я іще, шоб дали мінї карт колоду, та таких тілко, шоб с ким би ни сів гулять, так усе шоб я обогравав". — „А чого ж, можно!" — Вийняв анголь колоду карт, оддав салдатові, а сам удалив ся. Салдат тоді випив, покурив, закусив і пішов у путь.

Ішов він, поки застигла його й ніч. Дойшов він до сила, проси ця нучувать — ніхто ни пуска. Він тоді пішов далї, попав там за хутором икономію. Там двір здоровий і дом там був виликий та гарний, та тілко ніхто у йому ни жив: боялись потому, шо там жили чорти, по ночам збирались туди гулять. От салдат підійшов до тиї икономії і проси ця нучувать. От виходе пан і каже йому: „От шо, чоловіче: я і раднїший би пустить, та нікуди: сам от, дивись, у які завалюзї живу. А он хоч і єсть виликий дом, так туди ми і сами боїмось ходить. Он скілко робочих, і усї на дворі нучують, а у хату боя ця ходить". — Каже салдат: „Чого нільзя туди ходить? Та я ни бою ся: я буду там почувать". — „Так нї, салдат, ни ходи: там чорти ночують, кожной ночі вони у цьому домові гуляють. — Салдат і каже: „Мінї того й треба! Я ни бою ся". Пішов він у той дом, скинув раниць, положив на койку і сам сїв. Випив, покурив, закусив і лїг сибі оддихать Полежав він і до півночі; слуха — гримлять грицї. От вони тілко паткнулись до дома, і живо зачули христіянський дух. Стали спрашувать: „Хто іміє право у нашому домі находи ця?" — Салдат одвіча їм: „Це я: ідїть сміло, ни бійти ся!" — Вони так і хлинули у дом, у особливу комнату, де саме їх було гнїздо. От старий чорт і посила своїх трьох опуків до салдата, шоб розвідали, хто воно такий єсть; а сам остав ся у своєму гнїздї. От онуки його нахлинули до салдата у комнату й питають: „Хто ти такий єсть? куда ти ідеш? і чого ти сюда забрав ся?" — Він їм і одвіча: „Іду я із службы на родину, зайшов оддихнуть, водочки випить, покурить і мнякенькою булочкою закусить, і я охотник у карточок погулять". — А вони кажуть: „А нам, чоловіче, того і треба. Коли охота, так давай, згуляїм!" — „Давайте!"

От вони сїли за стіл у кружок. Вийма салдат свої карти і каже: „Ну, хлопцї, мінї гулять нїщим: гроший нима; а виграйте у мене оцю колоду карт!" — Вони согласились. От вони програвають і програвають, а виграть ни виграють. А салдат тілко управляї ця кидать у угол сирибро та золото. Так їх два з салдатом сидять, гуляють, а один гроші носе. От той носив-носив, поки уже у одному сундуцї гроший ни стало.

От тодї старий чорт і пита свого онука: „Куда ви гроші діваїте? уже нима у одному сундуцї. С ким ви сїли гулять?“ — „Та там який-то салдат сидит, гуля“. — „У, ви, молокососи! Якого нибудь паршивого салдатишку — і то ни обограють. Усе треба самому із старістю возжаця“. — Устав сам старик, завів ся в салдатом гулять, а ті три стали гроші носить. А салдат сибі кида та й кида у куток гроші. От того старика онуки носили-носили золото, поки й вийшло усе, та тодї і кажуть старому чортові: „Дїдусю! уже гроший нима“. — Старий чорт почухав ся, почухав ся — нїчого ни поділаїш: совісно тїкать і вивиртїця ни вивиртиця. Та тодї і каже салдатові: „Гуляй тепер під мене!“ — Салдат согласив ся, став уже гулять під старого чорта: оцїнили його рублїв у сто чи там у двістї. От виграв той салдат і чорта та тодї мирщі його за хобот та в раницю завязав і положив його на койку. А ті його онуки аж тілко загули із хати. А старик-бідняга пручав ся-пручав ся, нїчого не поробе, ни вилїзе. Так той салдат положив його у голови, шоб ни втїк, а сам став спать.

От у ранцї посила пан роботника подивиця у дом, чи живий салдат. Роботник пішов у той дом, заглянув, аж там салдат лижить і коло його водка і у одному углу повно золота та сирибра. От прийшов роботник до пана і каже йому: „Ни знаю, чи він живий, чи нє, а тілко лижить цїлий, і коло його стоїть водочка, і у одному углу ворох золота“. — Пан ни повірив, а сам побояв ся іти, зобрав полицевських і пішов. Уходять вони у дом, а салдат почув, шо шось шамотить, та як схватиця: „Ах, як я кріпко заснув!“ — А пан аж було сполохав ся: „Як ти, брат, живий остав ся, шо й ни розорвали тебе чорти? А золото де ти набрав?“ — Салдат і одвіча йому: „Я тут цїлу ніч із чортами гуляв у карти і вигуляв у їх усї гроші і іще самого старого чорта виграв“. Та тодї на пана і каже салдат: „Забири оцю мілочишку!“ — указує на золото.

Пан тодї скорій гукнув на роботників, шоб запрягли двї гарбі. Вони мирщі підогнали дві підводї і навалили повно золота. Пан даже честю просив салдата, шоб на дорогу сибі узяв хоч у раницю золота, а салдат ни схотїв, каже: „На шо воно мінї здало ся носйця з ним і іще биригти ся, шоб хто ни вбив. А то я сибі вольно буду ходить: нихто мене і ни троне“. С тим і ни схотїв брать — оддав усе панові. Ізвісно, шо йому гроший ни нада: випивка у його єсть, трубка-самокурка єсть, закуска єсть, значить, йому і ни нада нїчого.

От той салдат приказав панові, шоб було три тройки послать у слободу за молотниками. Чорт уже і догадуїця, шо це його будуть молотники бить, і став уже жмиця у ранциві — дожида, як віл обуха. От привезли молотників на трьох каретах — у кажнї каретї по читирі чо-

ловіки. От салдат постановив їх у круг усїх дванадцятирьох, положив по середині ранць і каже: „Ну, рибята, бийте мій ранць!“ — Вони ни хотїли, опираюця: „Та на шо ж ми його будим бить?“ — Кажу вам, шо бийте!“ — Вони було стали опинаця, накінець рішились — стали молотить. А старий чорт звиваїця там, як той цуцик. Потім салдат приказав молотникам: „Бийте дужче, шоб різкіш приставало!“ — Молотники як прихопнуть уже з усиї мочі. Один як просїк бичем ранць, а чорт як вискоче у ту щелю та сажень пять у гору як пряжений підскок і закричав (товсто, як инаше по вовчій): „І сам ни піду у той дом, і онуків ни пустю, і закажу, шоб нїколи ни ходили!“ — Салдат тоді панові й каже: „Ну тепер, чоловіче, іди у той дом, живи і нікого ни бій ся: чорти тепер ни одважу ця у йому жить!“ — Пан увійшов у той дом, став жить биз усякої опаски і получив іще дві гарбі золота. Так вони попрощались, пан салдата поблагодарив, погостив — розпрощались. А салдат пішов сибі спокойно до дому, і ті карти узяв з собою, шо йому Бог дав: хоч і випить і їсти є шо, а ще ж треба гроший виграть на одежу хоч.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

139. Чорт в шкірянім міху.

Бу́ло раз два бра́тї: бога́ч і бі́дний; тай бі́дний ни маў ніц, шо сї назива́йи. Али він собі́ погада́ў, шо дес дру́гі стаю́т богачьи́ми, шо запи́шут ду́шу, а він собі погада́ў, най би й він ду́шу записа́ў, лиш коби́ буў богаче́м. Али вій́шоў він у по́ле так на роздоро́жьи, йде віткис шля́хтич тай питайи сї то́го бі́дного: „Ти шо хо́диш?“ — А він єму́ роспові́ў: „От“ ка́жи — „бі́да́, хо́чу, аби́м буў бога́тий, бо я є бі́дний“. — А він єму́ ка́же: „Ну, запиши́ сї, то бу́деш богаче́м“. — Тай записа́в сї, зроби́ли ко́тракт тай пішо́ў. Той собі пішо́ў бі́дний до до́му, а той собі́ пішо́ў с ко́нтрактом ў сво́ю доро́гу.

Прихо́дит до до́му, вже дес тро́ха гро́ший з'яви́ло сї, майи́ток розво́дит сї у порьи́тку. Так він поґаздува́ў па́ру рік, шо ўже перейшоў то́го бра́та, шо буў пан. Али то йи́дно́го ра́зў, так дї́яло сї уже́ під о́сїнь, тра́ба було свинаре́ви чобі́г, бо змерз у но́ги. Прийшо́в свина́р до па́на і про́сит, жиби́ той даў му гро́ший на чо́боти, а́ли пан йиму́ ка́же: „Ўступи́ сї від ме́не, мині́ то на́віть ни ў голові́, я ма́ю и́нашу журу́ на голові́“. — А свина́р ка́же: „Та скажі́т мині́, мо́же би я вас пора́диў?“ — „Е, шо ти мині́ го́ден пора́дити?“ — Як зачьи́ў свина́р па́на сї допитувати, а пан узьи́ў тай сказа́ў, шо за́втра ма́є прийти́ злий дух і ма́є ду́шу взьи́ти. А той свина́р ка́же: „Я вас пара́джу — кі́лько би ви жу́ри

мали! А якуж ви згоду мали з ним, як ви робили дистемент?" — А він уповідає: „Та такум мали згоду, що ще на останку він мине має ще раз послухати". — А свинар каже: „То уже добре йи, коли має послухати. Купіт собі з девіть буйволіу девіть шкір і скажіт римарьим, жиби сшили мішок і тогди закличте єго і скажете, аби він лїз у той мішок. Як залїзе у той мішок тай тогди римарі живо йиго зашиют і вікигнете єго на зелїзний кік, і наймете дванацїть змолотникіу, як їм заплатите по левови, як зачнут єго бити... і єго убют у кім міху".

Али уже пан сшиу міх тай каже чортови: „Гай, лїз у сей мішок". — А той єму відповідайи: „А деш ти видїу, аби я тобі лїз у міх?" — А той йиму кае: „А ти забуу, шо ми зробили контракт, що ти маєш мене послухати?" — „А прауда". — Бире той, лїзе у міх. Залїз у міх, римарі живо зашили, вікигли йиго на зелїзний кік, а змолотники так го бют, так молотьи, аш віпріли. Били го аж до вечіра, али той того нїц ни чує. Уже й вечір, змолотникии, уже поросходили сї, тай питайи сї пан свинарьи: „Шош то" — каже — „йи, шо їх дванацїть било, а він сї анї обізве?" — Свинар вітповідайи: „То" — кае — „тому він сї не обзиваў, бо вони єго лехко били, бо оден другого бояу сї, аби не ударину. Заўтра" — кае свинар — „найміт ковалїу, заплатїт їм як найлїпше і у порьитку аби буу снїданок, обід і вечерьи".

Заликау пан рано шість ковалїу, як їм дау на снїданок горіўки, як ти си цітпили, як зачьили того бити молотками... — той нїц навіть ни чує... Але уже пообідали, як сї прискіпали, як зачьили гакувати... аш той зачьийу сї обзивати: „Гий, бійте сї Бога, не бийте!" — Але тоти уже як попали, як си попітпивали, то уже били, що сили мали. Той кричит: „Ґвауту! Бійти сї Бога!" — А той каже: „Ой ни пущу тї, покіу дистемент ни вернеш". — А той каже: „Ой ни верну!" — А уни тогди бют ще дуще. А він кричит: „Ґвауту, пустїт!" — А той кае: „Верни дистемент, то тї пущу". — А ти бют — той кричит: „Вже ти верну, лиш пусти". — Питайи сї пан: „А кудаш ти минї вернеш?" — „Бий менї" — каже — „шилом ґирку у міху". — Той як пробиу ґиру, той як свиснуу, — нима нїц. Як свиснуу другий рас, вже йи їх так як хмара, тай тогди кажут: „Якої ти від нас помочи потрібуєш?" — „Нїц у вас ни потрібую, лиш тому панови дистемент вернїт, бо вже" — каже — „гину!" — Али полекіу йиден, принїс таку паку велику тих дистиментїу... Пирикидали, нима. „Гий" — каже — „біжїт, вішукайте!" — Тоти бют, покіу нима дистементу. Пішли, принесли другу паку, перешукали — нима. Той пісдау третого. Аш дивйи сї, летит якийс кривий, таскає цїлу паку тих тистементіу, тай тогди зачьили шукати, вінайшли, дали тому, він узьиу, на вогни спалиу, тогди бере, той міх поре. Як роспороу, як той

вітти вілїз, як сї звіяла бурьи, згорів вес той маєгок — нїчого сї не лишило.

Зап. в червни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов Городенка, І. Волошинський.

140. Собака вірнїйша від жінки.

Один мужик пішов ночу до болота з ружжом поохотить ся на диких утят. Було уже пізно так, шо приближалось до півночі. Ходив, ходив по болоту, ни одниї утки ни сполохав. Став підходить до річки, дивить ся, вовк, і прикрадаїть ся до гусей. Мужик потихеньку підкрав ся до вовка, поближче прицілив ся, бух! в того вовка. Вовк пирикинув ся і тїко ногами задриґав. Мужик одтяг вовка подальші од берига, став біля його і дума: Шо з ним робить, чи волокти його на сибі до дому, чи бросить туть до ранку, а ранком приїду возом і забиру? — Гусей на воді як і ни було, хто 'на куди дївались. Чириз мінуту дивить ся, з за куща іде до його чоловік. Підійшов і каже: Спасибі тибі, чоловіче, шо ти мене спас. Як би ти вовка ни убив, так він би мене зїів. Тибі казалось, шо він підкрадавсь до гусей, а то він підкрадавсь до мене. Приходь завтра у цю пору на це саме місце, я тебе награжу. А шоб тибі ни страшно було, возьми з собою сокиру і свого вірного друга. Хто для тебе вірнїйший од усїх, того і бири. Сказавши цї слова чорт скрив ся за кущ і хто 'на де дївавсь.

Мужик був одважний, він догадавсь, шо це чорт, а ни дуже злякавсь, пішов ни спіша до дому. На другий день ранком запріг він коня і поїхав. Забрав вовка і поїхав до дому. Настав вечир, мужик і дума: Ну, когож його взять з собою? Взять дядька або брата, дїло ни підходе. Як дасть минї чорт гроший, то брат або дядько скажуть: Грошї, давай, подїлим по полам. А дать йому трохи, обідить ся, та ще з зависти убє мене або всїм розкаже, шо я з чортами знаюсь. Нї, ни буду я нікого просить, а возьму з собою жінку. Вірнїше од жінки друга ни найдиш, вона ближче од усїх.

Коли уже зовсїм смерклось, чоловік і каже жінцї: Ходїм, Кулино, до річки, там посидим до півночі, нам принисе один чоловік гроший. — Який чоловік? — Та там я одного спас од смерти, його вовк хотів іззїсти, а я вовка убив. — Ходїм, чоловіче, од гроший нїчого одказувать ся, вони нам пригодять ся. — Пішли вони. Сїли біля річки на беризї і дожидають, поки їм принисе чорт гроший. Сидїли, сидїли, мужикові уже стало дрімать ся. Він приліг до жінчиних колїн і задрімав, а вона почала довбать ся в його голові, вош шукала. Чоловік забоюкавсь на жінчиних колїнях і кріпко заснув. Жінка сидїла і сибі уже начала дрімать. Пирид північу жінка дивить ся, із за куща іде молодий, красивий

паринь і на пличах нисе мішок повний, битком набитий. Припер до них той мішок і поставив на землю. А сам каже: Хто тут сидить? — Це я з чоловіком — одвітила баба. — А мужик твій спить? — Спить. — А знаєш що, галочко? Я ось приніс мішок золота, так ти коли хочиш, ходім до мене жить. Гроший у нас богато буде. Ти будеш у мене бариниою. Робить ти нічого ни будиш, я найму штук дві батрачки. Ти будиш зодягать ся, як краля, вся будиш в золоті ходить. І я, як ти сама бачиш, чоловік молодий, красивий, а твій чоловік шо... простий мужик, лахматий. Так от, як ти согласна, так давай мирщі тікать до мене. — Та я согласна з тобою хоч за море, тіко одного боюсь, шоб ни найшов мене чоловік, тоді він мене затовче і тибі достанить ся, як знайде нас. — А ти от шо, галочко. Шоб він ни пиречив твойому щастю, бири сокиру і одрубай йому голову. Тоді уже ни будиш боять ся, шо він тебе нагиба. — Вона ни довго думавши, схватила сокиру і вже замахнула нею рубать чоловікові голову. Чорт удержав її руку, пожалів мужика за те, шо він йому услужив. А далї каже: Погоди, галочко, ни рубай, я пошуткував, а ти все у правду подумала. Гроші все равно і так ваші будуть, це я вам приніс. — Тоді уже чорт збудив мужика і каже: Ну, таж ти припер ся з жінкою? Яж тибі казав, шоб ти взяв з собою вірного друга, а ти жінку приволїк? — Та когож би я взяв? Вірніше жінки у мене нікого нима. — А собачка у тебе є? — спитав чорт. — Є. — Ну так чогож іще тибі треба? Тиб узяв собачку. Ти хочби й заснув, так вонаб ни допустила до тебе врага. Як би хто підходив до тебе, вонаб загавкала і ти проснув ся б. А то твоя жінка чуть-чуть тебе ни зарубала, уже я удержав її руку. Се я тебе спас од смерти. Пожалїв тебе за те, шо ти мене спас. Так, шо жінці ти ніколи ни довіряйсь. Вірніше од собаки ти нікого ни найдиш!

Зап. від Павла Барибіна, с. Шибекино, Білгородського пов., П. Тарасевський.

141. Бідний фірман і дїтько.

Був йден фірман і такий був бідний, що не мав нічого, тілько хатину і пару конят, котрими заробляв на себе і жінку. Раз поїхав він до лїса по дрова і забавив сї до пізної ночи. Вибрав ся з лїса і їде дорогою і нараз став в малїй баюрції. Ходи навкола коний, пробує на всї боки виїздити, не може виїхати. Аж диви сї, наперед коний стоїт якийсь панок з файкою в зубах і сьміє сї з фірмана. Хлоп просит: „Пане, поможіть виїхати менї“. — А панок каже: „Добре, я тобі поможу виїхати, але ти менї запиши, шо ти в дома не знаєш“. — Бідний хлопчиско подумав собі, що всьо в дома знає і не має нічого такого більше, взєв, записав то, що не знає в дома. Паниско злапав за кінец дишлї тай по-

тєгнув віз з баюри. І хлоп собі поїхав тоди до дому. Приїздит до дому, випріг коні, приходи до хати, аж остовпів зі страху. Наганув собі, що він, як був в дорозї, записав свого сина, о котрім не знав, що вродив сї в тім часї, як єго не було в дома. І зараз догадав ся, що то нїхто не був той панок, як Іван Безпєтий.

І дуже був смутний завше. Коли той хлопец підріс трохи, післав він єго до школи. І той хлопчина дуже добре сї вчив так, що ксєндз і професор дуже собі єго сподобали. Зачєли намовлєти фірмана, щоби єго посилав до більших шкіл, бо шкода такого хлопцї, котрий дуже добре сї вчит. Але нїяк фірман не хтів сї намовити, бо єго нудило те, що він єго колись записав в ночи під лїсом. Ксєндз і професор виділи, що не намовіт фірмана, щоби єго дав до шкіл, взели і сами єго післали. — Вчит сї той хлопец дуже добре, скінчив ґімназию, пішов до семинаря на ксєндза вчити сї. Вже кінчив четвертий рік і прийшов до дому, щоби родичі ним потїшили сї трохи. Приходи до дому, а батько єго такий смутний, що навіть з ним не хоче нїчого говорити. Тай тоди хлопец каже: „Тату, та ви повинні мною сї тїшити, що вас нїчо не коштує, а я так далеко сї вивчив, а ви не тїшити сї, а ще й мене смутите“. — Тоди старий фірман заплакав сї тай каже: „Сину, як я маю тобою сї тїшити, коли я тебе записав Іванови Безпєтому“. — Тоди той син каже: „Не бійте сї, тату, я завтра піду і свою метрику відберу. — Зараз раненько взєв собі, відмірив метрову палицю з кликічки і пішов по свою метрику.

Йде він, йде цїлий день до самого вечера, аж го заскочила ніч в лїсї. Той диви сї, де би то заночувати, аж наперед него блиснуло якесь сьвітло. Йде він за тим сьвітлом, приходи близше, а то якась хатинка стоїт і нема нїкого в нїй, тілько якась стара баба. Той приходит до хати і проси сї на ніч. А стара баба каже: „Я бим вас переночувала, але в тій хатї мешкає великий розбійник; і втікайте як найборше з хати, бо він вже десь сї верне з лїса і вас забє“. — Тоди той семинарист каже: „Не бійте ся, бабуню, він мене не забє. Я собі ляжу там за пєцом тай буду спав“. — Каже баба: „Коли так, то лїгайте собі“.

Ще хлопец не лїг, аж слухає, щось дуднит під хатою. А той самий розбійник вернув сї з лїса і ще зі сїний наробив крику. „Давай, бабо, вечеріти“! — Подивив сї за пєц, заглєнув того хлопцї, злапав за ногй і кричит: „А ти що за йден?“ — Хлопец зі страху признов сї єму до всього. Каже: „Я йду до пекла по свою метрику“. — Тоди розбійник каже: „Коли ти йдеш до пекла, то ти подиви сї, що ті рішкаті для мене приготовили“. — І дав єму ще файно повечеріти, а на другий день поснїдати. Каже: „Як будеш вертав сї назад, то вступи до мене і повісь менї, що вони для мене пририхтовали“.

Приходи хлопец до пекла і зачинає тою палицею свою мірити зараз від порога до середини пекла там, де стойов найстарший анцихрист привезаний до зелїзного стовпа на ланцуху. Як не підойме палицю, як не влупи анцихриста поздовж, аж той сї скулив. „Тїкай, каже, я ту буду ставив хрест“. — Анцихрист поволїк сї в другий кут. Той знов мірів палицею просто до анцихриста. Як не влупи другий раз! — „Тїкай, каже, я ту ставлю каплицю“. — Анцихрист знов побіг далї в єнчий кут. Той знов мірів до него. Як не влупи єго третий раз! „Тїкай, каже, я ту церкву буду ставив“. Тоди анцихрист злєк сї тай каже: „Йди собі звідси. Я тобі дам, що хочеш, а нам не роби завади. — Каже хлопец: „Я не хочу нїц, іно менї віддай мою метрику, то я собі піду“. — Анцихрист як засвистїв на пальцї, як стали дїдьки зі всїх боків гнати, аж сї пекло трєсло. Тоди анцихрист каже до них: „Котрий маєте єго метрику, віддайте єму і най собі йде відти“. — Але з них жаден не мав. Свистит анцихрист другий раз. Аж ту надходит Іван Безпєтий. Питає сї єго анцихрист: „Маєш єго метрику?“ — Безпєтий Іван каже: „Маю“. — „Ну то віддай єму, най собі йде звідти“. — „Я не віддам“, каже Іван Безпєтий. — „Як не віддась, то беріт єго, каже анцихрист, і киньте до Климового ложі“. — Злапали дїдьки Івана Безпєтого і несут. Відтворили йден куфер, а там було повно шпильок розмаїтих і бритвів, а на віку було написано: „Климове ложе“. Тоди собі хлопец ваганув, що єму той розбійник казав подивити сї, що для него приготовили і повів єму, що сї називає Клим. Іван Безпєтий видит, що не жерт і взєв, віддав єму метрику.

Хлопец йде назад, вступив до тої самої хати, де розбійник мешкав і повів єму, що там для него приготоване. Розбійник каже до него: „Коли ти вчив сї на ксєндза, то завдай менї покуту, щоби я за ті гріхи відпокутовав і щоби я там не пішов“. — Каже хлопец: Я ще не ксєндз, то я не можу покуту завдавати. — „Як не можеш покути завдавати, то я тебе забю“. — Хлопець сї злєк і каже: „Принеси сюда ту палицю, якою ти люди бєш і знайди озеро в тім лїсї і ходи зі мною“. — Злодїй привів хлопцї над озеро і приніс з собою палицю квасникову, що нею людий забивав. Хлопец відмірив єму 100 кроків від озера і каже: „Носи писком воду з озера на колїнах і підливай ту палицю, а як вона виросте і зроди ябка, то тобі гріхи будут відпущені“. І злодїй так зробив.

Хлопец пішов до дому. Приходи до дому, показує татови метрику; аж тоди тато зачєв сї ним тїшити. Хлопец пішов далї до школи, висьвітив сї і був ксєндзом.

Раз він їде без той лїс з фірманом і зачув, що десь дуже ябка пахнут. „Піди, подиви сї, каже до фірмана, що то за ябка так пахнут“.

— Приходи фірман назад і каже, що ту в корчи є дуже ладні ябка, а під яблонею якийсь сивий дід клїнчит. — Ксєндз сї зараз догадав і пішов під ту яблоню. Пізнав зараз, що то той самий розбійник і каже: „Тепер я тебе висповідаю, менї тепер вже можна. — Висповідав сї той розбійник, а ксєндз потрєс яблінею і всї ябка попадали, но сї дві зістало. Каже ксєндз: „Ще маєш якихсь два великих гріхи". — Розбійник каже: „Я забив свого тата і маму". — Ксєндз потрєс яблінею і ті обидва ябка попадали, а розбійник при нїм вмер.

Записав у Цеперові, пов. Львів, від Данила Бартоша, в вересни 1909, Ів. Панкевич.

II. Страхи.

142. Рада, аби чоловік не дістав страха.

Страх бо́рше чолові́к ді́ста́не, як сї обзира́є; то не тра сї обзира́ти, лиш як іде́ш, то йди́, а сиди́ш, то сиди́, а́ле не обзира́й сї.

Зап. в червни, 1910, від Митра Дутки з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

143. Рада на страх.

Тут у нас так балакают, шо як чоловік іде сам в ночи, жиби сьи ни бояў, то най собі так думайи: Разім сьи вродиў, рас вмирати буду. І ни буди сьи бояти.

Зап. у Костї́льниках від Софрона Хартуняка М. Капій.

144. Як перелет перелетить...

Переле́т, ка́жут, шо в ночи́ яке́с лїта́є тай си́пле вогне́м. Я зна́ю? Ка́жут, шо як че́рез чій ґрунт перелетит, то не мож сї нїчо́ дороби́ти.

Зап. в лютім, 1911, від Анни Воробець з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

145. Планета.

Плане́та, то шос таке́, що хо́дит, таке́ гий Жид, чи гий па́нї, пока́зуйи сї чолові́кови і дає́ страх тогди́, як ї сї ви́дит.

Зап. І. Волошинський, в маю, 1911 р., від П. Семовоника з Далешева, пов. Городенка.

146. Які є планети.

Плане́ти є, що в ночи́ всїля́кі бува́ют плане́ти, є до́брі і влї. Як хто пізно дес пусти́ў сї у́ доро́гу, а тра́фиў дес на нечи́сту плане́гу, так с то́го мо́же рі́жнї калі́цтва дїста́ти. Плане́та то невидима, ї не мож ви́дїти — плане́ту.

Зап. в січни, 1911, від Ант. Трачука з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

147. Планета залітає в пусту хату.

Як є яка́ пуста́ ха́та така́, шо ніхто́ не сиди́т в рік, во два, тай така́ плане́та літа́є, тай залети́г, а віта́к як хтос там прийде́ сиді́ти, так вона́ єго́ вже ва́раз пу́джіє. Ніхто́ там уже́ не мо́же ме́шкати у ті хаті, аж му́сит найма́ти посьвіщі́ньи, жиби ксьонц посьвіти́у ту ха́ту, вітпра́виу штíри параста́си, — аш тогди́ воно́ сї забе́ре і там сї добре́ сиди́т.

Зап. І. Волошинський, в сі́чни, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

148. Планета стукає у вікно.

А ще роска́жу вам за плане́ту. Бу́де то́му пару рік — ще буу Ула́сій тут — тай поі́хали з небо́щиком ґе́дим до Городе́нки оба́, а я льиг собі ота́к горі́ли́ц на ла́ву, тай очі́кую, а жі́нка пріде́ та йиго́ жі́нка. Але нара́с чу́ю, у вікно́ затарабанило (так я́кби тепе́р ре́єнт у две́рі, зам. жінки). А я ка́жу: „Гира́йнь, про́ше до ха́ти“. — Я гада́у, шо то дьи́дї і шва́ґер приі́хали з Городе́нки та ко́утают. Віхо́джу ни ва́раз с ха́ти (чу́є, шо бі́льше нима нічо́, тай му́сїу віходи́ти, зам. жінка) — і нема ніко́го, лиш яки́йс слід йи, лише́ не мож пізна́ти, шо то за слід, бо то молоде́нький буу снїжо́к упа́у і ни мож пізна́ти, шо то за слід, ци това́річний, чи христьи́нский, ци псьи́чий.

Зап. І. Волошинський, в падолисті, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

149. Страх тріскає дорогою.

Вме́рла у Грицьи́ дити́на, тай я роби́у дереви́ще. Війшо́уєм до ха́ти, віпилим горі́уки, повечє́рілим і потому взьи́вєм свóє на́чинє і пішо́уєм до до́му. І пото́му зайшо́уєм на міст і зачьи́ло мене́ шос стра́шьити. Ті́лько наколи́м перейшо́у недале́ко Заха́рія, то як тра́сла вимльи́, том гада́у, шо сї запада́є підомно́у. І пото́му взьи́уєм соки́ру до рук і пішо́уєм да́лї. І пото́му прийшо́вім ко́ло канціля́рії і так мині́ да́ло страх, шо я аж не зна́у, шо я ма́ю роби́ти с собо́у. І пото́му, як трі́сло ко́ло канціля́рії, то я не міг промо́вити і з ціло́у си́лоу кричьи́уєм на ва́рту. І пото́му прийшо́у вартїу́ник і ка́же: „Ти ше не чу́у... най си тро́ха полу́скає... най“. — Віта́к ше тро́ха гуді́ло і не бу́ло чу́ти. І у́же́м ма́у так, шом у́же би́у, а́лем сї так не боя́у, як тогди́.

Зап. І. Волошинський, в жовтни, 1910, від Федя Луцика з Далешева, пов. Городенка.

150. Страх перемінює ся.

Бу́у я раз на вісі́лю́, тай там шчо́с зговори́ло сї за страхи́. Ко́ждий каза́у, шчо ї́го́ шчос нира́з стра́шіло, а я каза́у, шчо то пусте́, шчо я страха́ ни бо́ю сї, а як бих вздрів, то бих би́у.

Які́м сї вирта́у з висі́льи, бу́уім тро́хи пітпи́тий тай іду́ по при цви́нтарь, в опівночи, попри́ сами́й ку́т, там, де хова́ют повішільників.

Думаю си: Шчо буде, то буде, кобих вздріў мирцьи, ци праўду люди кажут. Тай лїгаю у ріў, такі коло гробу, ше й кажу: Ану, ци ми сї покажиш? Али нічо ни було тай я пішоў гет. Тай смію сї з людий, шчо їм шчос сї привиджує.

Так раз йду я з Пичиніжина, вже пізненько тай приходжу до Березова, а місїць світит, аж гей... Лиш поминув я згарище, входжу у вуску вуличку тай глип — а то шчос таке ніби котик чорний, ніби шчур, навприт мени с плота на пльіт, с плота на пльіт, фурт навприт мени скачи. Аж нараз зробила сї з него ніби сучка, а потім вияикий пес. Тай фурт наприд мени йде, виде ні, виде, тай зробила сї свиньи. Мині капилюх сї ссунув, хочу сї пирихристити, ни дає. Шчо я суда, шчо туда, аж нагадавім си, шчо як бих го ударву на віллї, то може би ні відступило. Як замахну буком, а то лиш зробило сї полотно, біле, а таке доўге, тай лиш зашуміло. А то уже було коло мої хати. Якім загримаў ў двері, вібігла жінка, втворила, говорит до мени, а я ачї тни, гет ми рот зацїпило с того страху. Тай ні цьилий тиждень голова больіла.

Зап. в Березові Виж., пов. Печеніжин, від Василя Симчича Дм. Бойчук.

151. Страх перепуджує на смерть.

А Федір Блошка росповідаў, що єго деді Остап у сіножетах ораў ў поли. І так каже: Ору, іду собі за плугом, іду, пообзираўєм сї позад себе, диўю сї. іде якийс панок зібраний, — тай такий му сильний лєк дало, що до тижнє вмер. То було місїшно, тай той панок зник.

Зап. в червни, 1910, від І. Лозовського з Колінок, пов. Городенка, І. Волошинський.

152. Страх гонить мокрим шматом.

А оден казаў, що тут во, як сї йде коло млина, там заўше світило, тай там нище того світла на толоцї таляпало сї. Він надійшоў, тай сказаў: „Добрий-вечір", — а воно тогди вілізло з води і єго мокрим шматом гнало аж до дому. А він дуже бояў сї.

Зап. в червни, 1910, від Івана Лозовського з Колінок, пов. Городенка, І. Волошинський.

153. Страх пересновує полотном.

А Василь Блошка росповідаў: Ішоў я раз ў вечір, а там є цєлаўка, кирницє така. Я зайшоў там води і мене переснувало полотном. І я лишиў капелюх і коноўки, утїк до дому і не міг говорити більше як годину.

Зап. в червни, 1910, від Івана Лозовського з Колінок, пов. Городенка, І. Волошинський.

154. Страх їде конем.

Трафйило мині сї... війшоўїм до кирницї по воду, набраў води і хтїўїм вітходити. Аж нараз чую, а то щос поїхало як конем до гори

по́при мур, а ві́тер зробиў сї і минї́ здуў капілю́х з голови́. Таки́й то я маў страх пе́рeд опі́ўночеў.

Зап. в лютім, 1911, від Як. Лозовського з Колїнок, пов. Городенка, І. Волошинський.

155. Страх їде возом, кричить і їде верхом.

Ішо́ўем с Чирнили́цї, бу́ла дес мо́же 11 годи́на і чу́ю тут у доли́нї ї́хаў хтос за мноў. Я приставаў тро́ха та́ем си хотї́ў присї́сти, а́ли ни бу́ло фі́ри нія́кої, лиш ўсе́ за мноў гуркотї́ло. Ві́йшоўши на гору́ піт село́ та́ем учу́ў крик піт Кусько́вицеў, тай минї́ ста́ло льічно та́ем навернуў у ву́лицу, а с села́ литї́ло два їздцї́ верхо́м, що могли́ зарва́ти на той го́лос. То бу́ло шос нечи́стого.

Зап. в червни, 1910, від Мошка Шора з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

156. Страх ловить ся за коли.

Я ше малим хлопцем буў, як ми ішли з весїлє до дому. Але треба було іти поцирез болото. Я дивю си, а то таке гарне (gross), біле, гарне, ніби на піў чоловік, так гей би у білї сороцьцї. Але то попри пліг, попри пліт, так, як би си за коли ловило — іде...

Але я затровиў псом. Пес побіг, бреше, але не було кого кусати... Ми дивимо си, а то шос чорне туди посунуло си...

Зап. від Петра Григоровича в Орелци, Снятин. пов. А. Онищук.

157. Страх скаче через пліт.

Мій Петро́ роска́зуваў, що йшоў у ночи́, як му дити́на ўме́рла, тай ішо́ў, тай ка́же, що плїт трі́щьиў і шос скака́ло то на той бік, то на той бік... А ра́но віходиў дивйти сї і не буў плїт поло́маний і не було́ нічо́.

Зап. І. Волошинський в жовтни, 1910, від Ф. Луцика з Далешева, пов. Городенка.

158. Страх колишеть ся на воринї.

Казаў минї один, шо ишоў раз из бутина, ишоў сам. Али казали єму, шо буде, каже, тибе там и там, на кім місци пуджіти. Приходит він на то місци — нима нічо... Иде він далї. Приходит він блище, дивит сї, а то чоловік такий, ве́ликий як піў смирека; поклаў собі ворину на пресло тай колише сї... Але переерстит сї... Пропало!

Иде він далше, а то разом кінь сивий сивий, качеї сї по гороґі... Переерстит сї він зноў... Пропало зноў!

Иде він далї аж онди проти Хаїма, на москі білий пес сїў тай сидит... Али єму дало лек дужи и він крунуў сї до Хаїма и там були ґазди и як він то їм росказаў, то повіходили, али ни було нічо.

Від Петра Онуфрака зап. в Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук.

159. Страх сипле огнем.

Йшов ям в місто і здибов ям пів до дванайцїтої коло води на дорозї хлопа: таке гі хлоп виглядало, чорне, шаласкотїла на нїм водежі, жи аш голос видавала. Я зачив йти поволїши, а воно собі ще поволїши; я хтїв го минати боком, а воно собі боком. Наперло мине, аш ям вийшов на ширшу дорогу і воно сьи попри мени пирисунуло. Я попри нього сьи пирисунув і ям го лишив з заду, а воно зачило сипати вогньом так, як би вирета широко.

Зап. у вересни, 1904 р., від Стаха Андрушкова в Григорові, Рогатинського пов., Ів. Савицький.

160. Страх летить і сипле вогнем.

Одно́го ра́зу, як я буў ві́том тай ми йшли́ — три нас — межеў сеў та яка́с біда́ лекіла і си́пала вогне́м. То ўони́ сї оба́ попапу́джували, а я нї. Віта́к вони́ оба́ вітско́чили, а я сї вернўў, тай шука́вім у ло́зах, шо то є.

Зап. Ів. Волошинський в жовтни, 1910, від Ф. Луцика з Далешева, пов. Городенка.

161. Страх гасить свічку.

Тамто́го ро́ку ішо́ў я до мі́ста; потім ішо́ў я з мі́ста і купи́ўйим собі́ сві́чку. Купи́ў я собі́ сві́чку і та сві́чка горі́ла. Аж бли́ско до́му, а ў тїм до́мі пу́джіло — я хтїў перелазьи́ти і сві́чка зга́сла. Я засьвіти́ў, вона́ ще раз зга́сла. І я перелазьи́ў че́рез мур і мене́ щос тру́тило, і ішо́ў я доро́гоў і мене́ переходи́ло. І я йиго́ мина́ў у той бік, а пото́му у той бік і не міг я че́рез то перейти́. Пото́му я сї перехрести́ў і зговори́ў очена́ш. Пото́му як я зговори́ў очена́ш, то мене́ пусти́ло до до́му. І прийшо́ў я до до́му і слабува́ў я чи́рес два дни.

Зап. в липни, 1910, від Петра Добровольського з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

162. Страх світить лямпу.

Раз пізно в ночи вертаємо ми з Гаврилівки, приїздимо на наше подвіре, дивимо ся, в цїлім помешканю світить ся. В отсїм покою, де сидимо, стоїть лямпа на столї і світить на цїлий дім. Се нас незвичайно здивувало, бож ми, виїздячи, замкнули всї двері, яким же способом в хатї світло? Чи хто приїхав, як нас не було, але як отворив двері? Може злодії? Кличемо від церкви варту, в тїй хвили світло зникло. Входимо до середини, обережно світимо сїрник, запалилисьмо свічку, шукаємо всюди, в кождім кутику, нема нїкого, всюди тихо, на столї лямпи нема, як то через вікно було видно. Я лиш подивила ся на чоловіка і на доньку, вони на мене, питалисмо себе мовчки, очима, що се могло бути, привид, чи дїйсність, нїхто не відповідав, та здає ся, між нами двох га-

док не було. Тут був страх і він не зник зараз, ми чули его довкола себе ще довго так, ми чули, як его тїнь пересувала ся по наших лицях.

З оповіданя п. Марморовичевої в Винограді, пов. Товмач., зап. Дм. Бойчук.

163. Страх кидає до хати каменем.

Сиджу я раз в вечір у хатї на постили, а жінкі ни було дома. А ми тогди сиділи шче в старі хаті, на беризї, нидилеко, такі зараз коло цвинтарі. Али сиджу я, а то як гримне шчос в вікно. Шибка ваджелинькокіла, а попри мени отакий камінь, гій кулак як полетит! Я схопив сї тай до вікна. Агій! а це шчо? шибки цілї, нїгде ни збито, шчо це сї стало? Шукаю я за каминим, нима. То такім сї настрашиў, шчо ми сї рукі трісли, як с пропасницї. А то хата на ничиским місци стояла.

Зап. у Текучи, пов. Печенїжин, від Федора Бойчука Дм. Бойчук.

164. Страх шукає по водї.

Я малим йшоў в вечір на ягоди. І якім йшоў попри Днїстер, то туда-м нїц не видїў, а відти шос стояло у ріцї велике, біле і шос шукало в водї. І такім дужи нальикаў сьи, шом ледви прийшоў до дому.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Софрона Хартуняка М. Капій.

165. Страх дре дерево.

Бувім на долинї, шовім в ночи, так місьиць сьвіти. А там Пилип в Провалї гнилім забиў сьи, аж пси нєгу вітьигли. Перевівім сьи тай коло човна прибіг пес; а то він, скаменюх. Єму фісг так закручений, як скрипцї і латки чорнї, білї, жовтї (то ви виділи, зам. Ганї Провальнюк). А я, тайм шоў, а босими ногами зле йти на скалу. Тай побіг на скалу, а менї такий страх. Я чалап, чалап по болотї, а воно плеще і кривит сьи. Али я йду далї, вже лечу, зноў ми покривляло сьи. Думаю си: Буду йти попід лїс, дам ти два рази буком і спитаю сьи, чо хочеш. Йду, не видко; думаю си: Шоби ми не фгрунуў в провал! Ном вішоў на поли, як ни свисне в лїсї, дерева зачило дерти. На другий день приходжу, аби хоть листочок, то но страх!

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Гр. Кузя М. Капій.

166. Страх бє лопатами.

Ксьондзова наймичка повідала, що шос у льоху лопатами било. Як пішла там, то тихло, як вішла, то зноў то било лопатами.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від М. Ракочої М. Капій.

167. Страх меле жорнами.

В вечір сиділи до пізна, в карти грали. Була дисьита година. Порозходили сьи, а свої зачили льигати спати. Но польигали, а ту шос меле жорнами. Встают, сьвітьи, а ту когут запіяў. А там під жорнами були фльишки; то шос тарах фльашкоў і на дрібний мак розбило.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від М. Ракочої М. Капій.

168. Страх шумить, як машина та світить очима.

Я йидно́го ра́зу молоти́ў у Симово́ника Ро́мана і зві́тти я́кім ішо́ў ве́чером, то мині́ ко́ло капли́ці зачьи́ло ў ухах шумі́ги, як ма́шина і капелю́х зрива́ло і пото́му, як я ві́йшоў на сте́шку на левади́, то ўно́ мині́ за ма́ло не віскочило на пле́чі. Пото́му я сї обернуўў і ці́пом махнуўў на ві́длїў і кричьи́вім: „яй", і воно́ вітско́чило від ме́не і ста́ло собі́ на лаці́ і очи́ма сьвіти́ло.

Зап. в лютім, 1911, від Мих. Луцика з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

169. Страх — піє.

Хоті́ли ме́не дьи́ді бити, а я схова́ў сї за пліт. Як я схова́ў сї, а там у другі́ ха́ті ніко́го ни бу́ло і когу́т піяў. Тай когу́т піяў тай я сї напу́диў, тай ві́тти ўті́к. Тай я си гада́ю. Ўже́ най дьи́ді бют, лиш аби́м тут не сидіў. Там не мо́же ніхто́ сиді́ти у тї ха́тї, бо ва́раз дверми́ гримає і на поду́ гри́мотит. І як там сиді́ла та па́ні, Штру́цова ма́ма і як вона́ сиді́ла і вона́ собі́ купи́ла двоє пацьи́т. Купи́ла двоє пацьи́т, бу́ли одна́кі і одно́му зако́рчило но́ги, попереплїта́ло одну́ за дру́гу; дру́га бу́ла свиньи́, бу́ла ўже́ га́рна і ра́но ще і́ла, а ў ве́чір ўже́ ї заморду́вало. Тогди́ там мо́жна сиді́ти, як йиго́ ґазда́ замо́вит.

Зап. в липни, 1910, від П. Добровольського з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

170. Страх квичить.

Я пігнав був коньи пасти в ночи; вже було пів до одинайцїтої. Коням припньив і собі лїг спати з псом з тим маленьким. Як то скрикнуло раз а-а-а, я гадав можи, шо на збитки, а пес дужи квичив і пхов сї дужи ду мени; ни вкікав. Я пса відганьию: пес ни хтїв йти від мени, а кінь зірвав сї і потім 'жим куньи злапов, привїзав куньи коло себи і кінь сї ни пас вже. То три рази кричило а-а-а, али ни такий голос, як хрисьціїнина, такий голос страшний! То було просто церкви в лїску коло печери.

Зап. у падолистї, 1905 р. в Страдчу, Городецького пов., від Левка Іоралевича Ів. Савицький.

171. Страх клене.

В нас в Будзанові ксєнц любив все собі ходити коло одинайцятої, дисєтої години на спацир в ночи. І рас шов вечир коло баштів. Надійшла жінка завита чіпцем, чи то в фартусї. Тоди ксьонц сказав: Wszelki duch Pana Boga! (то був польский ксьонц). Так сказав три рази. Баба сє вобізвала: А, дїтько би тобі на гробі заграв, ти чо мине чіпаєш?

Тоди ксьонц зимлїв зарас і три дни до нїкого ни вогорив і слабий лижив.

Зап. від Яндруха Стецїя, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

172. Як страх плакав.

Був я рас хлопцьом на вартї, а був дуже морос. Зашов я піт сусїдну хату на солому, сїв ям, щоби сьи вгріти в ночи. Тимчасом задрімов єм сьи, слухаю, щось під христом на гостинци починайи плакати; али витко було, жи то їх двойи було, бо одно плакало тонким голосом, а други грубим. Плакали з годину так, вили, али слова ни було чути жадного; отжиш тугди я туркнув свого кольнґу, щоби він сьи пробудив і чув тото. Збудив сьи мі кольнґа і сказов минї, жиби я бу' тихо, жиби сї я віц ни вбзивов: „То страх який, то би нам зашкодило".

Той страх ни встаючи плакати посувов сьи чимраз далї вôг креста дорогов до цвинтара. Ми фтогди встали, чулисмо, жи голоси дальши чути. Вийшлисмо на дорогу прислухувати сьи, де той голос сьи повиде тай плачи. Однак тоті голоси пішли на цвинтар і так було довго чути, що ми аж померзли і пішлисмо сьи гріти і смо полишали тото.

Зап. у вересни, 1904 р., в Журові від Стаха Беркія, Ів. Савицький.

173. Страх пере.

Їден чулувік кукурузи тирибив пізно в ночи і йшов ду дому. Дивит сї, щось пере в пралї; дивит сї, ни ґівка, ни кінь, нї нїщо; щось такє, ни рузумію, що то. Він приходит близши, то стало, ни хочи рушити сї. А він туди бире каміньи й кидайи: ну, воно туди зачьило вступати сї і так під міст і щезло десь.

Зап. у серпни, 1904 р., від Федя Кравцева в Явчу, Рогатинського пов., Іван Савицький.

174. Страх перевертає лавки.

Одéн пан побудувáў дім, то ўсé йиму ў хатї на рáно нáчиньи перевертáло. Він не міг у тї хáтї сидїти. Склúкаў людúй, посїдáли докóла стїн і дивúли сї на середúну хáти. Нарáз поперевертáло лаўки і вонú сї поперевертáли.

Зап. в липни, 1910, від Петра Панькова з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

175. Страх тручає віз до рова.

Раз їхавєм зі Стрия і приїхавєм до Цуциловец у липи, і щось стримало коні. Я: вє, нє; тимчисом зачило віз пхати і зачило друлєти до рова. Тимчисом я крикнув: Що за біда? — І як єм крикнув: що за біда є, — посипало вогньом, і як коні пірвали, то гадавєм, що без одного колеса до дому приїду.

Зап. від Сеня Кукуяна в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

176. Страх жене за саньми.

Йіхала йа с Міхайлом Далавурьіком до Коломийі до свого Микольцьі. Він тоди ше не був ксьондзом, але ше у ґімназьійі. А то така була завийуха, така сьньіжници, шо сьвіта не було витко. Ми вийіхали дуже досьвіта. Нарас за Малогвісцьами шос сьі узьило за саньми, та бігло аш до Підгайчик. Йа сидьіла з Йванихоў Самульичкоў ў зад звернена. Та ми ньічо не кажимо Міхайлови, бо боїмо сьі, шоби „біда" на нас не скочила. А „воно" то трохи прилишит сьі, то зноў прискочит. А коньі мусьіли чути, шо „воно" біжит за нами, бо так ўкікали, йак вітирь. Стаў Міхайло ў Пітгайчиках коло коршми, а „воно" дес шчесло. Ўповіли ми Міхайлови, тай уже аш рано дальі пойіхали.

Зап. в липни, 1905, від Антосихи Терлецькоі в Кулачківцях, Коломийського пов., Осип Яворський.

177. Страх хапає капелюх.

Мій тато старий забавлєли раз у їдного господаре. А єден чоловік виграв на кумедиї скрипку. І закликав мого тата, аби си тато її купив. І тато пішов і купив скрипку за єдну корону. Старий тато був напитий. Ішов до дому долинами і ту скрипку ніс. Ніс і терликав старий пяний. Прийшов на лавочку через ріку, а щось хопило капелюх му з голови і понесло. Старий кличе: Хто капелюх взєв? — Ніхто сї не обзиває. Дивит сї старий: йде щось із сьвітлом. Старий кличе: Ходи сюда! — А тото вже з єнчого боку засьвітило. Старий сї встрашив і вже нїчо більше не каже. А потому десь жєль му сї зробило за капелюхом і каже: Віддай капелюх, я тобі заграю за тото. — І старий пішов і капелюх лишив. Пішов раненько шукати. Шукав по берегах, по воді — не було. Ото була справедлива біда.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липні 1906 р., від Митра Клепала В. Левинський.

178. Страх скидає капелюх.

Тут їден чоловік їхаў на кони. Тай чос коні форкотіли, а чоловік стояў на окопі на цвинтарі; як го кинули, пішли по кукурудзах, а він

встаў, капелюх кинуло на цвинтар, і він аж на другий день пішов по капелюх. То бўў опир.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Грицька Хартупяка М. Капій.

179. Страх скидає шапку.

Раз йшли тато з Івановиц, і ніц вітру не було, ані ніц, цавком тихенько, тай з них шипку щось так гейби руков скинуло; що вони заложут, а то знов скине, так до трох разів.

Зап. від Насті Питель у Турадах, Жидачівського пов., Н. Левицька.

180. Страх зупиняє жандарма.

Ішо́ў рас шанда́р с Чирнили́ці і єго́ хтось зупини́ў. Однакож він стріля́ў, а́ле ні́ко́го не бу́ло ви́дно. Пізні́ще почўў якийс го́лос і єму́ ста́ло ся ле́кше. Він зайшо́ў до села́ до віта і роспові́ў лю́дем, що йиму́ сї по доро́зї ста́ло. І він за́раз положи́ў сї ў лі́шко і ўме́р.

Зап. в липни, 1910, від Петра Панькова з Далешева, пов. Городенка І. Волошинський.

181. Страх стогне.

Одного разу ішов я із Шибікиної на Заголіївку до себе до дому. Діло було якраз опівночі. Признать ся, я був трохи випивше. Пирийшов я міст, уже у край мосту почулось минї, ниначе шось стогне. Я остановивсь прислухать ся, подумав, шо може бути чоловік біля мосту валяїть ся. Придививсь гарненько, дивлюсь, а воно з берига котить ся та в воду шубовсть! Так вода і розлялась по всї річцї. Воно так по фигурі здорово схоже на чоловіка. З гаряча мінї промилькнуло в голові, шо то пяний чоловік звались і ворочавсь на беризї. І упеть таки набігало на думку, ниначе мінї в серединї хтось підказував, шо це ни чоловік, бо скорчилось у три погибілї і ни лїзло на четверенькаx, а котилось як клубок. А коли уже шелехнуло у воду і хто 'на куди дївалось, то тодї я пойняв, шо це ни чоловік, а ничистий дух. Тодї у мене волося так дубом і стало і по всьому тїлу ниначе мурашки поповзли. Я тодї дай Бог ноги, тїкать біз оглядки. Поки добіг до дому, так де й хміль дївалась. Од пирилолоху увесь тримтїв, як Жид на г...нї. Пісня того я бояв ся пізно ходить, оторон брав, бо там уже ни одному була привиденція.

Зап. від Павла Шаповалова, с. Шебекино, Білгородського пов., П. Тарасевський.

182. Страх стогне на цвинтари.

Я чўў, оде́н каза́ў, такі́ сусі́д той... він сиди́г ко́ло ксьо́ндза — Наўмі́ў — ка́же: „Ві́гнавим одно́го ра́зу воли́ на цви́нтар, де хова́ют,

ў ночи́. Але, — ка́же — „так воли́ не хотьи́ сї па́сти... а ту“ — ка́же — „так ві́горіла трава́, що нема де воли́ попа́сти“. — Ка́же: „Я зноў загна́ў, вони́ зафутї́ли, тай вілетї́ли, тай“ — ка́же — „та́кім сї зальика́ў, тай хо́чу си лю́льку закури́ти с то́ї жури́ тай не ма́ю сїрника́, бо да́ўно сїрникі́ў не бу́ло, лиш кре́мінь тай гу́пка тай креси́ло — тай кре́шу вогню́. Але“ — ка́же — „як засто́гне мині́ за плечи́ма... а я пусти́ў то кресили́ньи і лю́льку і пішоў ў доли́ну с страху́... Ві́йшоў ра́но, як віспаў сї і“ — ка́же — „там лю́лька і креси́ло стоі́т, нїхто́ його́ не ўзьи́ў“.

Зап. в вересни, 1910, від Андрія Богоноса з Колїнок, пов. Городенка, І. Волошинський.

183. Страх телепає парубком на цвинтари.

Одно́го ра́зу я приї́хаў с по́льи і запе́рім воро́та, а ко́нїм лиши́ў на подвірю. Зачьи́вім сам вече́ріти. Сусі́дний чоловік прийшо́ў до ме́не і шос там зо мноў бала́кайи, а я єго́ пита́ю: „Ци́сте запе́рли воро́та?“ — А він ка́е: „Ньи“. — „Ого́, то уже́ мо́їх ко́ний нема до́ма“. — Я ві́хопиў сї с ха́ти, ухо́пиў бук, прибіга́ю на цви́нтарь, а мо́ї ко́нї на цви́нтари. Я прибі́г, зачьи́вім віганьи́ти, одно́гом ві́гнаў на доро́гу, а дру́гий укі́к на цви́нтарь у гору́. Я за ним зачьи́вім бі́чи, прибі́гім про́сто скле́пу, де похо́ваний ксьондз Вітві́цкий і мноў як стеле́пало три ра́зи, том сї зльика́ў і пото́му зо страху́ то́гом коньи́ ві́гнаў на по́ле тай я́кім сї́ў на не́го, том обі́хаў доко́ла село́, а вжем не ї́хаў по́при цви́нтар, бом сї боя́ў.

Зап. в жовтни, 1910, від Федя Луцика з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

184. Страх термосить у снї і бє.

Ра́зім корчува́ў ў лї́сї, а́ле ту на доли́нї ко́ло Днїстра́ є покла́дена ха́та, а там ко́ло то́ї ха́ти буў оде́н сто́рож, що пантрува́ў то́го, а ў тї ха́тї ще не бу́ло а́нї вікон, нї двери́й, лиш так зало́жено; і той чоловік рас пе́ред Дмитрєм пішо́ў собі на я́рмарок, а мене́ лиши́ў само́го ў ха́тї, жеби́ я нучува́ў. Але я льиг спа́ти ўже́ ў ве́чєр, тай ли́шем задріма́ў, я чу́ю, а́ле мене́ шос термо́сає за плече́. Я ўста́ў, лего́нько підойми́ў сї, так аби́м і до соло́ми не дотули́ў сї, аби́ воно́ й не чу́ло, що я піднима́ю го́лову, я подиви́ў сї, нема нїгде́ нїчо́. Роззира́ю сї, ци сї де не схова́ло ў кут — нема, нїчо́ не ви́тко, лише́нь чи́стї стї́ни. Я льиг дру́гий раз, лишім задріма́ў, а воно́ зноў теле́пає. Я тогди́ ўста́ў, ўзьи́ў соки́ру ў ру́ки, обійшо́ўєм доко́ла ха́ту, нї́гдé нїчо́ нема, а щож мноў теле́пає, що нїчо́ не ви́тко? Я тогди́ верну́ў сї, кожу́х на го́лову, та́йєм льиг наза́д ў соло́му. Я тогди́ задріма́ў тре́тий раз, а то як щос прийшло́, як нї ўгріє яко́вос ві́роў ў пле́чі... а я собі гада́ю: Бий тепе́р, кі́лько хоч, то

ўже не ўстану, бо не виджу нікого. Чую, що бє, а не виджу нікого. То мене не боліло, лиш ми страх такий дало...

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

185. Страх набиває ґулю на чолї.

Був я коло хорого Лейби на варяцію. Тай як я йшоў, не йшоў сніг. А той Лейба каже, що його кінь ходит тай їст манну і же єго нема в стайни. Я собі віру не даваў, а він каже, аби я сї пішов подивити. Я пішоў з лїхтарнеў до стайнї тай перед дверми щос нї так ударило в чоло, шо ми набігла аж ґушє. І я утїк до хати. Як сї розвиднїло, війшоў старий Лейбіў на двір і видїў слїд коньи на новім снїгу, а стайньи була защіплена... а кінь ў стайни. Я сї буў тогди дужи напудиў. То було щос нечистого... І та ґушє мине нїчо не болїла, лиш тогди, як нї ўдариў. Три дни стояла.

Зап. в червни, 1910, від Мошка Шора з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

186. Страх кидає чоловіком до землї.

Одного разў ішоў тато з Городенки на Дубки, бо суда була дорога прикра, і тут межи кіпцьими шос сї очіпило і зачьило кидати до зимлї. І шо тато підоймут сї, то назад валило ў другім місци. І так струджений ледви дійшоў до двора. І ту ўходити до села, показали сї якіс горби, блуд і лїси, потому він видїў, що туда не перейде і хотїў перейти инчим місцем, і тимчьисом не мож було, туда так само робило. І так мусїў на дорозї спочивати, аш післї опіўночи прийшоў до дому.

Зап. в вересни, 1910, від Івана Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

187. Страх викидає чоловіка з цвинтаря.

Йидного разу заложиў сї Федь з Вальирком о люльку, шо коштує пейтку; поставиў він ї у цвинтар на хрест і Вальирко маў ї в опіўночи о дванацїтї годинї ўзьити. Отжеш як він прийшоў за тоў люлькоў, як хтїў брати, то як го вітти шпурило, то він не міг аж устати.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

188. Страх тручає жінку на нечистім місци.

Йидна жінка йшла з вісільи пізно аш по ўсім тїм скінченю, бо она мала занятиє кухарки. І не витко сї, болото цалком, як то вже ў кінци листопада. Іде, молит сї Богу, бо то с страху зараз молит сї. Аж нараз приходит шос з лївого боку, у плече ї торкне, а не витко нїчо і форт так далї. І хвилю пропускає і зноў так далї, аж допоки не поминено той

ґрунт — то де шко́ла — то да́ўно буў нечи́стий ґрунт, бо ніхто́ там не ме́шкаў.

Зап. І. Волошинський, в жовтни, 1910, від Т. Блошки з Колїнок, пов. Городенка.

189. Страх паралїзує чоловіка.

То повідат мульар. Спаў на постели. Із пийца шось падало. І він потому сьа питаў Мотильака, шо то падат. А вони повідают, жи ни знают. Потім на другу ніч пішоў назад спати. Видїў, повідат, кота, тай верг у нього вагў і воно сьа сховало. А там била поличка і він верг у нього поличкоў. То вийшло і си закурило дзиґар. Він собі гадат: Закуриў ти собі, закурю я собі. Як пішоў ше на третю ніч спати, як верг у нього палицеў, а воно хопило йиго з подушками і вергло го на землю. Ше пішоў на четверту ніч спати. Воно вилїзло і тріскало. І він узьаў і хлюпнуў води. А воно му сьа показало гей панич який, потім відньало му руку; наробило вітру і му рука задеревніла, шо не міг робити.

Зап. у Бандрові, Лїського пов. від Михайла Струняка М. Капій.

190. Як хлоп занїмів зі страху.

Йеден хлоп такий биў, жи повідат, жи би сьи ничого не бояў. А єдна невіста мовила: „Я би тьи зарас напудила! І він повіў конї пасти в ночи, а та невіста також повела, але він не знаў. Він си пішоў в лїс на дрива класти огень. Вона сьа дивила за ним і там пішла. І го напудила. Хлоп з лїса вибіг, конї лишиў, прибіг доміў, то ни міг ни одного слова мовити. Як го сьа питали, шо му є, а він ни міг мовити.

Зап. у Бандрові, Лїського пов., від Г. Бідник М. Капій.

191. Страх забиває худобу.

Одно́го разу́ сидї́ў чолові́к у поме́шканю і ў ночи́ йиму́ не дава́ло спа́ти. Ўсе гри́мало по стри́ху. На дру́гу ніч зачьи́ла рика́ти худо́ба. Ра́но віхо́дьи — худо́ба поги́нула ўся. За́раз ві́тти перені́с сї на и́нчу ста́нцію, а Жид роски́даў хату. То бу́ло ў Коломи́ї. Се росповіда́ў мині́ коломи́йский.

Зап. в липни, 1910, від Петра Панькова з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

192. Як страх спацерував.

Єдного разу знов спали тато в будї. В садї тиш се діяло. Тато ночували коло буди і заснули. Десь коло одинайцятої години збудили сє. Дивют сє, шось сє звило високи, біли. Спацирує собі. Так шо десіть кроків. Нарєсьцї пішло в кут, сильний сє вітир зірвав, аж дериво тріщіло. І щезло в тім місци.

Зап. від Стаха Заранка в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

193. Страх прибирає стать знакомого.

Йшов я раз на толоку в вечір до свого тескі в Бирезів. Али я так йду навправці, а тут за цвинтарим з вільхів віходит до мени мій знайомий парубок, такі биревьівский тай просто йде до мени. А я знаў, шчо того парупка нима дома, бо він ў шухах на Веньґрах. Тай дивно ми стало, віткі він сї тут взьив. Тай кажу до него, але такі му сї в лице дивю: „Добрий вечір!“ — А він обирнуў сї тай пішоў. Якос ми так дало льик, али гадаю си, шчо то можи такі він, можи прийшоў з Веньґрів. А я акурат пириходвў попри їго хату. Дивю сї, світит сї.

Входжу я туди, стара топит в пичи, питаю сї: „То ваш Міхайло дома?“ — Вона каже: „Нима, ще ни вирнув сї. Писаў, шчо аж за дві ниґіли прийде“. — Тажи я го виґіў ў вільхах. — „Ий де“ — каже — тажи як би буў, тобим ни таїла“. — А то була ничиста сила.

Зап. у Текучи, пов. Печеніжин, від Ф. Бойчука Дм. Бойчук.

194. Страх то росте, то малїє.

Лижит садівник собі в саді коло буди і дивит сє, дивит сє на корчі малинів. І так собі ві дрімає, ні нічого. Десь сє хлоп такий нарас взєв виликий в шапці. Кажи: Такєм сє на того чоловіка видивив, як він виглидає, а він стоїт, но тілько сє дві бадилини махає. Али ніц, ном сє видивив. Дивю сє, а воно чим рас маленьки... Я сє здумів, пирихристив сє тай воно щезло, но тілько вітир став тогди... В дзвінєцкім саді на Юзифовім то сє діяло.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

195. Страхи обступають садівника.

Сидївим в саді в буді. Сидївим коло яблунки. А ни далеко буди щось так тріскає, віби йде. І блишши приглядаю сє, а тож дужи вилики. Іде просто мени, напротів мени. Тей тоди стало напротів мени і дужи вогонь сипав сє. Я єго вдарив на відлї тей він щес. Приходжу на други місци... Приходжу, а він так як с тими круками вже навкола мени вопступили. А я до них кажу, все — но хрищу сє, а тії від мени все як тії горопці впадают. Тоди когут запіяв і вони всї повтїкали.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

196. Страх відбирає яблока.

Було два терміна тори в майстра. Пішли вони в япка. Набрали тих яблок вже досить, вийшли в вуску улицю, дивєт сє, йде якась панчоха біленька. І оден взєв, вдарив і зарас сильний вітир сє став, вони повтїкали. Йдут вони до дому, хтось стоїт в воротьох. Оден з них кажи:

Я ни піду, бо можи то майстир стоїт або хтось, то би назвав нас злодіями!

Другий сє відзиває: Най там стоїт ни знати хто, то я такой піду!

І той перший вирнув сє, биз горот пішов до дому. Пішов і лєх спати. А той зближає сє до воріт і дивит сє, то якісь ни знакомий чоловік. Взяв від него тії япка с торбою, повішав на ворота, сів єму на плечі і казав сє носити туда, куда вони ходили за япками і там в вулици зліс в ті вускі і сказав єму, щоби більши нікого ни чіпав.

Зап. від Пшенички Гринька в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

197. Хлопець страшить садівника.

Спав син с татом в буді, в саді. Понакривали сє кожухом тай спют. Прийшла вомана якась, тєгни кожушину з них. Вони знов накриют сє, воно знов сьцєгни. Так кілька рази сьцєгає, вони знов накривают сє; а той хлопчина мислив собі, що то можи тато так копирсає ногами. Али так рас, другий рас тей каже: Тату, що то є?

А старий зобачив тото мале хлопчинє, видивив сє на него тей тому хлопцьиви відповідає, кажи: То якісь, сину, дрочит сє з нами, хочи яблок вкрасти!

Нарас заслонило буду, нивитко сє зробило в буді, ни знают, куда втікати. Зачили мацати тато і син по буді, ни мают куда вийти, бо темно сє зробило. Якось вони намацали і вийшли на двір, а тото хлопчинє, що їх страшило, напирид них біжит тей дрочит сє. А той хлопиц: Тату, то що за хлопиц побіг?

Якісь, кажи, підбігає, хочи яблок вкрасти — так дитині кажи, жиби сє дитина ни бояла. Тоди старий взєв, пішов єнакшов стешков, а єго лишив на тім місци.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

198. Два рази настрашений.

Тут ва́ші сусі́да, сьи Курча́чка — Миха́йлиха Курча́чка, — тут йи сад таки́й да́вний, що вже таки́х нема, а у мо́їх ро́дичіў ни бу́ло саду́. Оже узьили ту ґиле́тку я́блок у нибо́жки Миха́йлихи Курча́чки ма́ми. За тоти́ я́блука тра́ба бу́ло піти́ дни́ну до картофе́ль збира́ти, а́бо копа́ти. Ішла́ небо́щика Курчака́ сестри́ донька́ с Колїно́к і мене́ післáли небо́щик дьи́дї, аби́ я відроби́ў тоти́ я́блука. Ожеш я там копа́ў карто́флї з нев, тай пішла́ старе́нька зварити нам вече́рю, як то зви́чай, о о́сьмі годи́ні. Син Міха́йло не буў до́ма, лиш с по́льи прийшо́ў пізно; повече́рілим, а до не́го прийшо́ў коля́ґа і іду́т до Колїно́к. Старе́нька минї уповіда́є: „Коли́ Миха́йло іде́ з Ле́сем, то і ти піде́ш, Нико́ло, а дїўчина най сї ще

лишит на за́ўтра до карто́флї". — Іде́м ми ў лева́ду, бу́дем їти́ че́рез цви́нтар. Іду́т тоти́ парупки́ ў пире́д, а я за ни́ми. Іду́т они́, а я придиві́йю сї: стоі́т мертви́й чолові́к у шьи́пцї. Я хо́чу до них загово́рити, а́ле ту не мож, бо мині̂ капилю́х злїта́є з голови́ і промо́вити не мо́жу з о́страху. Наколи́ ми прихо́дим як тота́ доро́га в Локоти́сї, вони́ собі́ пішли́, а мині̂ тра́ба їти́ ід капли́ци. Прихо́джу як капли́цьи, а то шос іде́ про́тїў ме́не, шля́пайи... А я собі́ гада́ю: „Коби́ оде́н дру́гого не уда́риў у чоло́". — А нїчо́ не ма́ю, лише́нь ґі́йни́чку у рука́х. Наколи́ я зближьи́ю сї бли́ще, а то як на ме́не вогне́м поси́пало, як зашуми́т... Як тото́ поси́пало, я тогди́ нїц не ро́бю, лиш хрещу́ сї, а то уже́ сї зачина́є цофа́ти. Як воно́ сї цо́фнуло, то за́раз бу́рьи повста́ла; така́ бу́рьи повста́ла, що я капилю́х обо́ма рука́ми трима́ю, а вона́ зрива́є і мене́ до Да́лешеви наза́д заверта́є. А нара́з при тім як зару́є три ра́зи, то так, я́кби віў найсилнї́щий, а́бо що... то не мож каза́ти.

Зап. Ів. Волошинський, в цвітни, 1911 р., від Н. Блошки з Колїнок, пов. Городенка.

199. Голий страх у коноплях.

Я їдно́го ра́зу бу́ў ві́йшоў лї́тної пори́ ў горо́д уломи́ти собі́ куку-ру́дзїў і зачьи́ў ломи́ти кукуру́дзи до пе́ченя і ди́вю сї: шос у коло́пньих го́ле ска́че. Я як тото́ уздрі́ў і с то́го страху́ ўтї́к до ха́ти.

Зап. від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка, в падолистї, 1910, І. Волошинський.

200. Чорний страх.

Ту нидалеко мали ксьиндз конюшину і я там пігнав конї. Приганьию так під горб і дивю сї, а то стоїт наді мнов чорний, али високий і палит дзиґаро: вогень сї сьвітит. Ну, й я туди зачив конї тїгнути і взьив йим конї звідтів і втїк.

Зап. у падолистї, 1905 р. в Страдчу, Городецького пов., від Івана Ґоралевича Іван Савицький.

201. Білий страх.

Йдучи раз в ночи туди Підлетов до дому, ну й як звикли приходжу коло стрикової студоли, жи на Підгіру. Дивю сї, а ту з пивницї з студоли виходит щось такого білого; гм — нї корова, нї пес, нї вівцьи, а такє, як от ги кіт, тілько жи вилики. Зачило сї крутити, то на гуру, то в долину; я сї пирижигнов тай пішов далї, а люди кажут, жи то що вечира в ночи так лїтайи.

Зап. у серпни, 1904 р., в Роздолї, Жидачівського пов., від Мих. Савицького (Петра) Ів. Савицький.

202. Білий страх на дверех.

Ві́йшоў я на Рівдво́ по опі́ўночи на двір, верта́ю сї наза́д з надво́ру до сїни́й, ди́вю сї, на две́рех шос сї білї́є. Я запера́ю сїни, то шос

шняпу́ґає за плечи́ма так гий у постола́х. Я втворьи́ю ха́ту, присьві́чую — нічо́ не ви́тко. Там де я, у ті ха́ті си́жу, шос пу́джіє.

Зап. І. Волошинський в січни, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

203. Невидимий страх.

Ми йшли обидві від плащівниці, з вечира. І як-єсьмо йшли, то нікого коло нас не було. Аж нараз на поли зачило щось так во-во ровом бічи — чоловік не чоловік, кінь не кінь, лоши не лоши; ми з лєку стали і не знали, що робити, чи виртати сї в сило, чи ніби йти до дому. Як ми знов відійшли, тай перед нами знов щось перетупотїло, — чути-сьмо чули, а видїти вже ніц не видїли. Ми сї окрутне бояли, тай зачили мовити молитву, тай не було вже ніц аж до самого дому.

Зап. від Настї Питель у Турадах, пов. Жидачів, Наталка Левицька.

204. Страх у видї стовпа яйкає.

Я як бу́у при во́ську, пішо́вім до Печенї́жина ша́нції вартува́ти, а дру́гої дни́ни ма́ли прийти́ до кольо́ншайби стрільи́ти; о́тже ми, як закла́ли шайби́, тай тогди́ нас обсталюва́у туда́ йти на по́ста. Отже припа́ло менї́ йти — са́ме одина́цьиту — двана́цьиту годи́ну стоя́ти на по́стї. Отже я стою́ і чу́ю, шос я́йкає так, як мала́ дити́на; ди́ую я сї, ци кого́ не ви́тко. Аж нара́з із за гори́ пока́зуйи сї слуп білий і стау́ від землї́ аж до о́блакіу — таке́ вели́кє. І я хокі́у у той слу́п стрільи́ти і таки́й на ме́не страх уда́риу, що я забу́у, що ґвир замкне́ний. І таки́й на ме́не страх уда́риу, що я не міг з місьцьи поступи́ти сї. І той слуп стоя́у і нара́з зачьи́у хили́ти сї і хили́у сї аж по́над місто і с то́го слу́па зроби́ло сї полотно́. І таки́й за́раз ві́тер сї звія́у і то полотно́ пішло́ у доли́ни́ — полетї́ло і за́раз ку́ри зачьи́ли пі́яти. Ту мене прийшли́ облюґо́вувати, а я не го́ден обізва́ти сї. І мене́ облюзува́у, дру́гого да́у, а мене́ взьи́у с собо́у. Ідем дорогоу, а я не го́ден до него говори́ти. Прийшли́ ми аж на квати́рю і там мени́ пита́є сї, шо зо мноу було, а я не го́ден обізва́ти сї. Дру́гої дни́ни зачьи́у мене́ пита́ти сї, а я єму́ росказа́у, що я ви́діу, а минї́ сами́й фільфе́бер каза́у, жи то уже́ неодно́го пу́джіло.

Зап. Ів. Волошинський, в падолистї, 1910, від Вас. Сливки з Далешева, пов. Городенка.

205. Стовп стягає з коня.

Одного разу пас єм конї і було так погідливо на дворі; і нараз схопила сї бурі. Я лежив на кони і ту нараз, як мене вхопило щось за опанчину і мене стєгнуло з конє. Дивлю сї, а то окрутенно великий стовп був.

Зап. від Сеня Кукуяна в Іванівцях, пов. Жидачівського, Нат. Левицька.

206. Огненний стовп.

Одного разу їхав-ем з Гошова, аж ту у Цуцилівцях у липах став такий чоловік великий, а потому з того чоловіка зробив сї огненний високий стовп; і так йшов висше, висше і не знати, де потому подів сї.

Зап. від Михайла Татчина, Іванівці, пов. Жидачів, Н. Левицька.

207. Стовп іде за бабою.

Мама шли тай чоловік куриў люльку. Вони йшли тай казали: „Слава Ісусу Христу". — А воно так вогнем посипало. Такий слуп виликий! Тай вони йшли до дому, а слуп гет йшоў за ними ріўно до брами. А вони як луснули брамоў, а воно сьи зариготало.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Грицька Хартуняка М. Капій.

208. З іскор тополя.

Одного разу післали мене тато за тилєтьом. Пішов я на пасовиско. Йду і якуратне здибаю тилє чорне, якуратне такє, як наше. І втїшивєм сї, щом знайшов борзо тилє і що буду мати спокій дома. Приходжу до него, взєвєм за шийку під паху і веду до дому. Привівєм го під село, дивлю сї, коло мене нема тилєти, що я вів. І зібрав мене окрутенний страх; — нараз коло мене, як би цїлий околїт запалив, такі єскри пішли. А з того вогню зробило сї такє, як велика тополя, то вжем не знав, на котрім я сьвіті є, а як пришовєм до дому, то три дни леживєм без памяти.

Зап. від Сеня Кукуяна, Іванівці, пов. Жидачів, Н. Левицька.

209. Страх лїсом.

Йду я раз в ночи́ з Гнили́цї с то́локи тай твире́зий йим буў, Бо́жи борони, абим горі́ўку пиў. Тай у ву́лици отам, як зна́їти, ви́шче млина́ ди́вю сї, а пиридомно́ў лїс, таки́й, вам кау, густи́й лїс, такі чи́риз дорогу як скіна́. Шчо це, ду́маю си, ві́ткі тут ма́є бу́ти лїс, тажи́ це сило́?.. Вирта́ю сї, а наза́д ме́ни та́кож лїс. Шчо я в бік, на пирила́с хо́чу йти́, а то лїс. Аж Ілько́ той, мо́жи зна́єти, шчо взьив Марі́ю Петруко́ву, віййшоў с ха́ти, бо то бу́ло коло не́го, тай ка́жи: „А то ви, Йва́ни?" — А я ка́жу: „А то ви, Ильку?" — Та я, — ка́же. — Аж тогди́ ми сї проясни́ло тай зноў ста́ла доро́га так, як бу́ла.

Зап. у Текучи, Печенїжинського пов., від Івана Ґаборака Дм. Бойчук.

210. Страшний вулий.

Прийшов до Івана єден чоловік на сьвита і там сє троха побалювали. Кажи; Пітпровадьти мине троха до дому.

Тей пітпровадив єго гет аш на дорогу: потому повиртав сє, дивит сє, вулій сє котит. Ставим, кажи, і стою. Нї туда, нї туда; а той вулій ніц, но попри мени смали-и-т. Кажи: Як ми зачила шапка в ґору лїзти, аж злетіла.

Він тую шапку лишив і втїк до дому. Вже конец... Али потому єго питают сє в дома. Кажи: То ти бис шапки ходив? — А він нічо ни хтїв казати. Кажи: Я ни знаю, дес єм загубив — впала ми. Пішли до-сьвіта тай здибали шапку.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

211. Страх копицею.

Чувєм, як єден хлоп казаў, що сьи за ним сунула копицьа. Той перехрестив сьи і щезла. А то була планета. То є або смерть, або невидимий дух.

Зап. у Подусільнї, Перемишлян. пов., 1907, від Петра Бая М. Капій.

212. Страх полумінею.

Я робиў у Віскріўці жнива́, обо́єм з жінкоў бу́ли і тогди́ зоба́чиўєм, що палкну́ло до гори́ — полу́мінь — так палкну́ло і зга́сло — так три ра́зи.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

213. Страх блиском.

Ві́йшовім с ха́ти до́сьвіта, ше мо́же була годи́на до дни́ни; і ві́йшовім на гумно́ ми́кати сі́на ко́нїм. Ли́шім прийшо́ў до то́го копи́ика́, так ко́ло не́го блиск уда́риў, аж я с то́го страху́ у́паў до землї — а́лем нічо́ не ви́дїў — лиш так ста́ло я́сно... — так у дни́ну ни бу́ло я́сно.

Зап. Ів. Волошинський в липни, 1911, від Івана Луцика з Далешева, пов. Городенка.

214. Страх світлом.

В Лапшинї[1]) погоріло рас вісім хат. І як копали, то викопали костий богато. І посклaдали ті кости під шопоў. То все сьи там сьвітило. І не видко було сьвічки, а си сьвітило. Як вмерла якас баба, тоті кости кинули в яму. І тепер боят сьи в вечер с хати вийти.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від М. Ракочої М. Капій.

215. Страх світлом у стайни.

Ту пастух Гриць робиў в дворі масло в неділю в вечір. І як зробиў, тай му далеко було йти до дому, тай пішоў віспати сьи до

[1]) Пов. Бережани.

стайні. Али йде, дивит сьи, а ту сьи сьвітя в стайни на горі. А то гріх 'му сьи показаў, шо він в нидїлю робив. Шо підійде, то згасне, а як відійде, то зноў сьи сьвіти.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов. від Федя Провальнюка М. Капій.

216. Світло у бордюзї.

Вихтор колїйовий відносиў табличку якурат у са́мі 12 годинї вопіўночи. Доходит він право видинійского цвинтарі, а то іде від цвинтарі сьвітло: такий бурдюжок іде, а там у тім шос крутит си; акурат так, як то з мила видувают такі бурдюжки, а то так крутит си. Прийшло то сьвітло до него і він дивит си, єк оно виглядає, а оно пішло наўперед него і так єго провадило аж до того місця, де він маў класти табличку. Він поклаў табличку і вернуў си до будки, а сьвітло єк уздріло, шо си лишило, зачєло ликіти за ним. Провадило оно єго аж до будки, а вітак, як він пішоў до будки, а оно постояло, постояло, а далї обернуло си і вернуло си назад на цвинтар.

Від Михайла Рошки зап. в Карлові, Снятин. пов., Антін Онищук.

217. Світло над болотом.

Я раз ішоў з вечірниц у ночи, а тут єк кругле болото горит на березї сьвітло. Прийшоў я уже на другий бік, обійшоў уже болото, і прийшоў на другий бік, а то горит сьвітло зноў на цім боцї. Але я конче хокіў доконати, шьо то за сьвітло і вертаю си; вертаю си я ше раз, обійшоў зноў болото, прийшоў уже тут на сю дорогу, а то сьвітло зноў на тім боцї... І так я уже виґіў, шьо то ни є чисте сьвітло і я пішов гет.

Зап. від Марка Івасюка у Карлові, Снятин. пов. 1911 р. А. Онищук.

218. Світло в лїсї.

Я їхав с професором з міста. То робило сї в великі сьвєта. Тим чєсом загубив єм кабзлю з візка. І приїхав я так на лїс ту за Стебник. А ту якась нендза по лїсї сьвітит, виграє. Ну, потому такий шум великий зробив сї, жи годї було вітримати. Як єм зачєв виїзджєти з лїса, злетїло колесо. Заложив я тото колесо. Треба сї вертати до Стебника, шукати тої кабзлї. Пішов я. Казавєм панам ждати на мене. Вертаю назад тим самим лїсом, а ту знов на обох боках гостинцє сьвітєт лїхтарнїма по березах. Прибігаю на то місце, нема моїх конїв. Ну забрав я сї і прибіг в село. Так єм більше землї не чув під собов. Прибіг єм в село тай подєкував пану за службу: не буду в тебе служити. Біди тото булй.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Михайла Ванька В. Левинський.

219. Два світла.

Ганунä ішла — була акушеркоў — ішла з ліхтарнеў у руках. Прийшла тут право Б., дивит си, а то далеко стоїт якис сьвітло. І як то сьвітло уздріло се сьвітло (ліхтарню), так біжит прутко до неї. Але она борзо загасила ліхтарню, бо бояла си, аби ї шо ни пошкодило; то єк би було то сьвітло прийшло до сего, то би було рознесло ліхтарню на дрібні кусні. А то сьвітло стало і стояло більше як піў години і потому вернуло си назад на цвинтар.

Зап. від Михайла Рошки в Карлові, Снятин. пов., 1911 р. А. Онищук.

220. Страх у виді світла і музиків.

Я ше маў оди́н страх: Я пішо́ў раз у по́ле коси́ти на ніч, — на сторо́нцкє по́ле — на колїнкі́ўскє. Тай як косиў цїли́й день тай пото́му і заночува́ў сї так. Вже так бу́ло пізно, мі́сїць з ве́чіра сьві́тит, а я ко́сиў. Як вже мі́сїць зайшо́ў, не ви́тко сї бу́ло коси́ти, я сї́ў піт ко́пи, повече́ріў і укльи́к і зачьи́вім говори́ти молитви́. Нара́з ди́ўю сї: ў поблúскім верте́бі з'яви́ло сї сьві́тло. Але я собі́ гада́ў, шо то хтос ночу́йи там і пали́т собі́. Я погала́ў собі́: змо́вю молитви́ тай пі́ду туди́, бу́ду ма́ти кумпа́нїю. Я ше молитви́ не докі́ньчиў, нара́з появи́ло сї ще кілько́ро сьві́тлїў так поді́бнї гий ліхтарнї́ і так собі́ по́над ве́ртіб гий хо́дьи собі́, гий мі́шьи́ют сї. Я тогди́ як уздрі́ў тоти́ сьві́тла, там сї ду́жи застра́шиў, бом пізна́ў, шо то ни йи жа́ден това́риш. Я стаў ми́жи ко́пами і сто́ю і ди́ўю сї ў ту сто́рону, де то сьві́тло йи. Нара́з хтос як там сви́снуў і за́раз зачьи́ла музи́ка гра́ти. А я сто́ю і ду́ху с се́бе ни пуска́ю — та́кім перестра́шиў сї. Музи́ка гра́ла ру́жнї та́нцї па́нцкі і бу́ло чу́ти ту́піт, гу́ляньи́ і нара́з ста́ли; покім вже зноў лиш то сьві́гло так ходи́ло і чу́ти бу́ло ле́хкі сви́сти. А я собі́ погада́ў: за́раз пі́ду тихце́м і поди́ўю сї, хто там так гуля́є і гра́є. — Перейшо́вім мо́чири піў мо́рґа ў попере́к, а то сьві́тло, жи насампере́д з'яьи́ло сї, бо воно́ бу́ло найбі́льше ме́жи ти́ми усїма́, як сї пу́стило так до ме́не стріло́ў, то я с пере́страху шос за два ци за три ско́ки зроби́ў сї наза́д піт ко́пами і та́кім гада́ў, шо й жи́ти не бу́ду. А поті́м зноў зачьи́ла музи́ка гра́ти, а я ще ві́слухаў то́ї музи́ки тай гада́ю: Коби́ найбо́рше опі́ўнїч мину́ла тай мо́же вже щє́зни з вертеба́. Нара́з зачьи́ла музика гра́ти і зачьи́ло сьві́тло з музи́коў ра́зо́м іти́ д' ми́нї. Я так сї настра́шиў, шо й ду́ху ў ми́нї ни бу́ло, а воно́ перейшло́ по́при ко́пи у дру́гий ве́ртіб, котри́й буў мо́же пийтна́цїть кро́кіў від ко́піў. І там у ті́м ве́ртебі дру́гім музи́ка зачьи́ла гра́ти та́нцї і зачьи́ли зноў гуля́ти. Ві́гуляли щос зо два танцї, тай ві́йшло то сьві́тло тай музи́ка і пішло́ дале́ко наўскі́сь нива́ми у ўоди́н ве́ртіб, котри́й і тепе́р заро́слий ру́жними бзи́нами та кропива́ми. Нара́з запі́яў

когу́т на фільва́рку і то сьві́тло ни зна́ю, де сї ді́ло, а мині так гиби сї шос є пличи́й ссу́нуло... Я уклья́к тай ще зговори́у молитви тай льиг спа́ти, та́ім га́дау, шо я дру́гий день досьвіта доко́шу тай піду́ на дру́гий кава́лок коси́ти, а як про́будиу сї, то у́же бу́ло со́нце пе́ред полу́днем. (На вісі́лю заба́вили сї! Зам. Андрія Марунчьика́).

Зап. Ів. Волошинський в жовтни, 1910, від Ник. Курчака з Далешева, пов. Городенка.

221. Страх перекидає ся в світло.

Пішов я на сировицю з небіщиком Васильом. Вийшлисмо ід каплици — а на фосї такий білий пес. А я кажу тамтому: Бий палицев! — А він каже: Най, дай спокій, най си іде! — І він пішов. Пішли ми далї на сировицю. Насипалисмо сировиці тай ідемо горі лїсом. Вийшлисмо — пітьма стала велика. Вийшлисмо ід каплици акурат на фосу. А сьвітла такого стало, знаєте, ги звіздє. А я ка́жу до тамтого: Диви, каже! — А ту сї такє болото зробило. Хочу йти пова фосу, не піду. Йду гостиньцьом. А тото сьвітло як взєло перед нас лїтати: єднї до стельмаха, другі гет, так тото іде, ги хмара. Я йду наперед. Я сї не бою. Прийшов єм, як сї скінчила толока, а єден прийшов опир з лїхтарньов до мене.

— Василю, каже до мого, ци паметаєте в котрий чєс сьвєтий вечер був? — Він каже: Я знаю; в четвер був сьвєтий вечер! — А він си зараз полетїв. Ми йдемо си дорогов до дому, а тото гет полетїло і всьо на цвинтари стало. Йдемо ми долинов, тай то зникло. Аж на перекопі став спочивати. Дивю сї — а то сьвітло всьо стало коло Івана, коло тарифи. А я си думаю: Най йде, я сї не бою; вже я в селї. — Прийшов я потім ід церкві. Кличу вартівників. Не обзивают сї. — Аа, добрі вартівники! Якби прийшов шандар, тоби вибив по папули кольбов.

Тай Василь небощик, як ми прийшли до хати, дві неділї відлежав білачиско. — Менї, каже, шєпка ги окопи стала, так єм сї налєк. — І слабував довший чєс. А я сї не бояв, то менї піц сї не стало. Я не мав страху.

Зап. в Доброгостові, в липни, 1906, від Бабяка В. Левинський.

222. Утеча перед світлом.

Ми раз так, веснїної пори, сиґїли над обічем і курили. По при ту обіч вела дорога. Але нараз один із нас догляну́у, шо на переді, яких 200 кроків хтос іде з лїхтарнеу прокі́у нас. Ми ше молоді хлопці, бояли си, аби то ни була яка патруля, варта, або жандарм, шоби нас за се заарештува́у, шо ми так пізної години ни сидимо дома — ми зачали кождий кікати, куди котрий міг. Менї було найблисше до дому. Але ста́у я і диву́ю си із за плота, шо то за сьвітло. Сьвітло прийшло право мени

дорогоў і без жадного чоловіка, без нікого помчало поза верби, туди як до Прута і пропало.

Зап. від Василя Волощука в Карлові, Снятин. пов., Антін Онищук.

223. Три свічки.

В Будзанові, коло фіґури коло св. Івана, пішов тато з своїми двома доньками копати глину. То тоди їх присипало, забило на смерть. Акурат одної ночи то показувало сє, що то було три вівці і все пасли сє на тім місци. А в ночи знов.. коло вопівночи, все три сьвічки горіло. Али тії сьвічки ни горіли так, як сє належит горіти, али так, як сє зачинали сино і дужи темно. І єден чоловік шов в поли і здибав, як тії сьвіци горіли (в ночи йшов). І тії всї троє просто фіґури читали ксьоншки. Як він прийшов просто них, зарас зникло і знов він відійшов, али дужи мав страх, і вони знов стояли с трома сьвічками коло фіґури. Али вже ни годин був на них дивити сє.

Зап. від Миколи Пухняка в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

224. Снїг зі страха.

Нарубали дров, їдут. Якис чоловік льиг, так сьи качиє. Той стаў: Ступи сьи, чоловічи! — Ни хочи. Як вітьигнут прута, бют; дивлїт сьи, такий снїг збитий. Лиш пішли в потіцкий ліс.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Яця Кузя М. Капій.

225. Чорний страх перед волами.

Я ї́хаў зо млина́ і шос собі́ мо́жем маў га́гку за яки́й страх, а мо́жем не маў. Си́жу собі́ на во́зї, воли́ йдут пома́ло, аш ту нара́з воли́ ста́ли і зачьи́ли футі́ти. Я з во́за ди́вю сї: напері́дь волі́ў щос там на доро́зї чорні́йи сї, тай такі́ по пра́ўдї ўже мене́ шос яки́с страх збера́йи. Но, а́ле шо, та я не бу́ду сидї́ти на во́зї тай аби́ воли́ стоя́ли, та най уже́ ви́жу той страх. Злїз я з во́за, іду́ наўпері́д волі́ў і ди́вю сї, шо то за страх, тай придиви́ю сї лі́пши, а то ку́па сьві́жої чо́рної землі́ си́ред доро́ги.

Зап. Ів. Волошинський в падолистї, 1910, від Л. Шеремети з Далешева, пов. Городенка.

226. Страх у видї стебла.

А ту єден йшов з вечєрниць, Юрків Федір. І здибав коло Козарьового у кутику кота. А троха далї пройшов і сї зробило лошє. А далї, шос му сїло на плечі. Нїц не було не плечах, а так, що не міг донести. Прийшов до дому. А він як ішов, то тримав тїсно в руках так на пле-

чох. Прийшов до дому. Каже: Сьвітіт. — Засьвітили. Він сї дивит, а то дві стебли тримає в руках соломи. Тай ніц, солома.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Митра Кушнїра В. Левинський.

227. Чудний гарбуз.

Шов чоловік дорогов. Здибає, котит сє гарбус і став. Шо би то було? Треба підіймити!

Хтїв підіймити. Потому: Е... ни можи то бути...

А він далї тїкає, той гарбус. Тоди зібрав го лєк, зачив боком йти — той гарбус за ним. Котит сє такой. Він тїкав аш до дому, а той гарбус аш на подвіри за ним сє котив.

Зап. від Ядруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

228. Страх шнуром.

Тато ішли рас з міста, а то було дуже у вечір; нарас став перед ними якийсь шнур; тато зачили пириступати ті шнури так довго, шо уже ни могли пириступати і сїли, тай сидїли аж до раня. На другий день дивйит сьи, а вони ни далеко дому.

Зап. у падолисті, 1904 р., від Николи Поповецького в Волоцї над Чер. пов. Вашківцї, І. Савицький.

229. Страх — клубком.

Ішо́уйим одно́го ра́зу від ді́ўки з дру́гої стороні́ о диўййтї годи́нї ў лі́тї і здибаў мнї на самі́ граници клубо́к і той клубо́к мота́ў минї́ сї поме́жи но́ги, ни дава́ў минї́ ітй. Віта́к хті́ўйим го ўда́рити на відлїт па́лицеў, то він пішо́ў у во́ґрод, то аж гїльи тріскоті́ло. Таки́йим страх діста́ў... Прийшо́ўйим до до́му і чи́рис той страх том му́сіў крути́ти со́рочку, та́кім сї си́льно напу́диў.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласійчука з Далишева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

230. Страх кулька сипле вогнем і кричить.

Йидно́го ра́зу я ішо́ў с по́льи і нидале́ко села́ на ланї́, си́рид лана́ вілекіло — ку́лька така́ — си́пало вогне́м і кричьи́ло: „ґяў". І пото́му посйрид по́льи упа́ло.

Зап. в лютім, 1911, від Михайла Луцика з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

231. Мішок посеред дороги.

Два хлопцї їхали з ничлїгу. Їдут єднов вулицив, а та вулицє була широка можи на два метри. Тогди зобачили, щось насе́рит дороги стоїт, як який мішок набитий і дужи широкий. Як кіньма натиснули, конї ни хтїли йти — як кіньма натиснули, як конї пішли, а мішок аж гукнув.

І поїхали до води напоювати коні. Тоди на воді шось сє кунає і все кажи: Гопа-па-па!

Єден хлопиц вобзиває сє до него: А бодай ти сє дітько в голову всадив!

Тоди той кажи до него: Ходи, ходи сюда до мени, я такий сам як ти.

А тії як зобачили, як шапка пішла до гори! То за ними біжит, а тії як зачили втікати! Прийшли до стайні і засунули стайню, а коні дужи форкали. Воно пирилізло бис стріху. Вони повтікали до хати, а воно кричит на подвіру і заводит. Воно пукало до вікна і вогнем сипало, аби в ночи го ніхто ни чіпав.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

232. Міх у плесї.

„Ишоў чоловік від Жида, ніс муку на плечіх. Прийшоў онди над плесо під ту скалу просто тих С., прийшоў — а то лиш разом якис міх з гори доліў скалоў боўх! у воду А вода лиш розскочит сї у тім плесї. Тот вітак зазираў туди за тим міхом, питаў вітак, ци би хто ни ніс шо туди та може упустиў. — Нї! А то єго „біда“ — цураха му — нуджіла туди“.

Зап. від Андрія Шумилєка в Зеленици, Надвірн. пов., А. Онищук.

233. Страх полотном через дорогу.

Буў я ще пáрупком тай ішóўєм так мóже кóло 12 годи́ни ў нóчи тут, як Рóман Круц. Ди́ўю я сї, а то стоїт біле так гий полотнó перекúнене чúрес дорóгу — показáло минї сї. — Я стáў, тай лéчно минї йти́ і лéчно булó вертáти сї назáд, так я постóяў трóхи, тай вонó уступúло сї, тай я пішóў до дóму.

Зап. в червни, 1910, від Митра Дутки з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

234. Страх у видї полотна рує...

Мої тáто роскáзували, же їхали з Городéнки і так у доли́нї ви́дьи: зроби́ло сї так гий полотнó. І все їдут і полотнó і полотнó і полотнó... Кóнї мóкрі так, що вже й не мóжут сї поступáти... Вони́ тогди́ кáут до свóї жінки, до мóї мáми значи́т: „Злїзáй, бо кóнї не мóжут скєжити“. — Вони́ хотьи́ злїзáти, а то не пускáє... „шо“ — кáут — „си́льно драби́н сї тримáю“... — такá сї сильнá бýрьи зроби́ла у тї хви́ли... І тотó полотнó сї у фóсу звинýло, а тáто тогди́ ýзьи́ли, тай батогóм... а вонó як зарýло... І зáраз у хви́ли тї стáло лéкше. Бýрьи сї втихомири́ла, тай кóнї пішли́ так, як... Тай шьи́пку булó уфати́ло, шо нїхтó не знáйи де.

Зап. в вересни, 1910, від Варвари Богоніс з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

235. Полотно ловить жінку.

Одна жінка поховала дитину, та дуже ї банно було за нев і вона ходила шо день у само полудне на цвинтар, та там голосила. Але раз ішла з цвинтаря, та як си зробило полотно, то ї ловило аж до дому.

Зап. від Санди Гуменюк у Раранчу О. Рак.

236. Полотно як мрака.

Я йшов якраз у пів дванацітої, нас штири було, тай ми стали свистати; нараз як пра́сне! тай полотно стало, ніби не так, як полотно, лиш як мрія яка, мряка, а вітер так став віяти, аж верби ломав. Ми си перехристили, тай то счезло у той час. А оден сказаз, шо то плинета, то єму не давало дихати тай навперид него йшло, навперид него, аж до самих воріт.

Зап. від Ґоруци Орчук у Раранчу О. Рак.

237. Страх переміткою.

Якім ішо́ў с Станїсла́ва з вахібу́нку по́при йидну́ ко́ршму на по́ли і пока́зувала сї плене́та йидна́. Не бу́ло нї ві́тру нїц, ти́хо так і три ра́зи наўпері́д ме́не то так пере́міткоў бі́ле перекида́ло. І с то́го я не ду́же собі́ страх дава́в і поминўў, а́ле шьи́пка на голові́ здува́ла сї від плене́ти.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

238. Страх простиралом.

Раз тато пішли на двір дивити сьи до корови; слухают, а на дорөзї щось чалап-чалап; али тато ідут, дивют сьи через пліт, щось мигайи так, як би простирало. Другого сусїди вилитїло три пси і як за плотом згавкотїли і дуже сьи настрашили пси і тато і попадали йиднї в рів, а другі поза пліт і так тихо стали, як би їх занїміло, так сьи дужи настрашили того простирала.

Зап. у серпни, 1904 р., від Андрія Булки в Журові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

239. Як простирало ходило.

Мій брат надійшов з міста і здибало го простирало на цалу дорогу. Він на той бік субі пирихудив, а воно на той субі, їго ни пускало. Він туди вирнув сьи ґальоп ду міста і тутка пішов до одного ґосподари і сїв на драби́ну і сидів, доки воно ни пирийде. Воно пирийшло і пішло ду міста, а він на драбинї сидів, доки кугут ни запійов, бо сї бойоў іти і пішов туди ду дому.

Зап. у вересни, 1904 р., від Андрія Булки, в Журові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

240. Страх у виді колеса з жару.

Одно́го ра́зу ї́халим зо млина́, ї́хали ґе́ді і ї́хаў Дми́тер Ду́тка; він ї́хаў кіньми, а ми бика́ми. Той їде кіньми у́пире́д, а ми бика́ми з за́ду. На оде́н раз, ї́дем у́ доли́ні са́ме па містку́, помину́лим місто́к, а на містку́ зроби́ло сї так, гийби жьир, так гий ко́лесо... Я їм нічо́ ни каза́ў, а́лим сї сам залїка́ў, жим аж до до́му нічо́ не бала́каў до стари́х.

Зап. в жовтни, 1910 р., від Федя Круца з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

241. Колеса на дорозї.

Дес даўно ишли та́кі люди ис бутина. Дес туй у Зеленици буў бутин тот, шо ови у тім бутинї робили. Ишли они у суботу у вечірь ит хакі так, шо ше добри ни смеркло сї тай издибают они онди на Бридулцєх двоє колі́сє; сами без нікого идут тоти коле́са горі дорогоў... Але буў старий ґазда між ними, кажи: Уступіт-ко сї, кажи, тим колі́сцєм, най, кажи, они собі идут супокоєм. — Уступают сї они из дороги, а тоти коле́са як котили сї, тай то́ркнули сї тому старому о-так (показує) у бік. Вітак той такі у той раз як заболїв и так такі від того умер...

Від Петра Онуфрака в Зеленици, Надвірн. пов. зап. 1908 р. А. Онищук.

242. Страх тачкою.

То було перед нашоў Богородицеў, я ше парубком буў. Ми сходили си у одного музиканта, як то звикле парубки, а ше до того там була ґіўка у другій хатї. Може коло 11 або 12 години, я умисне не знаю, бо зеґарка ни маў, іду я до дому сам один. Приходжу я так три хати до моєї, чую, шос іде з тачкоў, колїсницеў або лигоньким диревляним возом; се менї так виглядало яких 20—30 крокіў наперед мени. Як то си зробило право мени, я обминаў то, аби не зачепити у віз або у худобу тай я кажу: Слава Ісусу Христу. Відповіди на се слово не було... Але разом зачело менї волосє на голові дубом ставати і я зачеў тікати. Забіг я на сусїдскє подвірє, перейшоў до стежки, шо вела до дому, чую, а то ворота від сусїдского обійстє грим! на землю. Але так упали, шо аж лоскіт пішоў по подвірю (А то були підперті моцним друком). Я прибіг до свої стайнї, — бо я ночуваў у стайни — і застаў там своїх двох товаришіў, котрі чикали на мени тай заснули. Я їх побудиў, оповіў їм свою пригоду, а они кажут: Ану хоґім дивити си, шо то було тай піднесемо лїсу, бо сусїд ме сердити си. Ми до сусїдских воріт — ворота єк стояли, так стоє, так підперті єк було.

Зап. від Василя Волощука в Карлові, Снятин. пов. А. Онищук.

243. Страх чвіркою в бричці.

Їде́н чолові́к ішо́ў пізної пори́ с ко́ршми і ди́вит сї: нара́з надї́хало шос штирма́ кі́ньми і ду́жи делїка́тна бри́чка і махну́ло по́при не́го і ще́зло, жи го бі́льше ви́ґіти не мож було́.

Зап. Ів. Волошинський в падолистї, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка.

244. Страх бричкою.

То було так. Долом плиў потічок, а в гори било загорожено. А йшла доріжка так. І дїўчата вийшли дивити сьи коло плота на доріжку. А тоў дорогоў нїхто не їздиў. Аж ту акурат бричка їде через потік на ту доріжку. Вїхала на доріжку тай стала. І чути було: гоў. Йиден зліз з брички і вачьаў шось поправльати коло неї. А дївчата каже йидна до другої: То пеўне до теби кавальир їде! І чують, шось пукає коло брички: Пук, пук — а ту і слїду нима анї брички, анї людий.

Зап. у Бандрові, Лїського пов. М. Капій

245. Страх у видї брички з будою.

Одно́го ра́зу ма́вім іти́ до контро́лї до Городе́нки тай то як завичай іду́т у́ нас під ніч, щоби́ сї не спізни́ти, бо то відбува́йи сї о се́мі годи́нї. Ожеж я не йшоў у ве́чір, кі́льком маў га́тку, що піду́ ў ночи́, до́сьвіта. Коли́м льих спа́ти, усе́ мині́ сї здава́ло, що то да́лї буде́ днина, о́жем устаў, зібра́ў сї, ві́йшоў на двір... і вачьи́ла ї́хати — яка́с бри́чка. Я собі́ мисли́ў, що то ї́де до ко́лії яки́с фі́рман за па́пом і гада́ю собі́: „Сьи́ду й я, як не бу́де нїко́го“. — Прихо́джу бли́ще, а то кі́лько йи бу́да — а́нї ко́ний, нї фі́рмана — кі́лько бри́чка гуркоти́т по заме́рзлї гру́ґі... Тогди́ бу́ў страх для ме́не, бо ни бу́ло жа́дного чу́ти нїгде́ го́лосу. І назадгу́зь відступа́вім сї чимра́з наза́д ід две́рем бли́ще. Тай бри́чка поїхала да́лї, а я дверми́ як мо́цнуў, тро́хи сї не розлупи́ли. Тай положи́вім сї зноў спати, віспавім сї до́бре, фста́вім по опі́ўночи, зайшо́вім на своє́ мі́сце до Городе́нки — аш тогди́ сї зроби́ла дни́на.

Зап. І. Волошинський в цвітни, 1911 р., від П. Семовоника з Далешева, пов. Городенка.

246. Фіякер із дзвінками.

Везли люди в ночи горівку. Тай їдут с цєгаром собі, слухают, якісь їди фіякир з заду, кричит до них: Е-е-п! — щоби вони вступили сє з дороги. Воглєдают сє, нїхто ни їди, но дзвінками дзвонєт. Їдут пани, а нима нїчо. Та бо вже блишши, а ни витко нїкого. Як вже блисько приїхало, то вже но тілько дзвонило. Їди і дзвонит. Тоди вони дивют

сє, жи то щось ни добри, пирихристили сє, виїхали собі на дорогу тай поїхали, а воно дзвонило собі там на місци.

Зап. від Яндруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

247. Страх фірою сїна.

Моя бабка їхала раз з празника в зимі. Була задягнена в футро. Аж ту напротїв їде фіра. А фірман вже з далека кричит: Поволи! Нарештї дивлят сьа, їде сама фіра без коний так борзенько, поу̂на сїна. Вони настрашили сьа. Приїздят до дому, дивльат сьа, а ту футро з гори до долини роздерте так рівно!

Зап. у Бандрові, Лїського пов., М. Капій.

248. Страх звіром коло цвинтаря.

А я ішо́у̂ с шва́ґром на пульо́ваньи на дзвірину́. Оба́м ма́ли стрі́льби-дубільтї́у̂ки́, ладо́ванї ку́льими. І сї́лим па граниици ко́то цвиинтарі на за́сїтку і ли́вимо сї: іде́ лано́м дзвір і іде́ у цвиинтарь. Нам се́рце зачьи́ло ки́шко би́ги обо́м с страху́, стрі́льби попа́дали з рук, а дзвір пішо́у̂ у цвиинтарь і стау̂ ко́ло хреста́ і зник. Поу̂става́тим з мі́сцьи, що ма́йим іти́ до до́му, а ми пішли́ до лї́са... Увійшли́м го́ни лану́, спамииті́лим сї і верну́лим сї в село́. А то бу́ло таке́, ні́би дзвір, ні́би чолові́к.

Зап. в жовтни, 1910, від Николи Круца з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

249. Страх у видї сорокатого звіряти.

Ішо́у̂ я від ґі́у̂ки са́ме о пі́у̂ночи і ніко́ли мині́ сї то ни трафи́ило у ночи́ у кі ву́лици, у котрі́ мине́ и́идної но́чи посї́ло тото́. Так я сї у̂ кі ву́лици си́льне бу́у̂ ізльика́у̂, що я на́віть не міг на голові капилюха у̂три́мати. І с то́го непотерплї́ньи, с то́го страху́ му́сїу̂ я сї пообзира́ти. Обіздріу̂ я сї на пра́вий бік (вже прихо́дит цисе́ каза́ти, шо я ви́дїу̂, а нічо́м не видї́у̂ о́пруч то́го до́тїу̂) — щос іде́ за мноу̂ ду́жи бли́ско, ні́би таке́ якее́ кру́гле ги́би безро́га гий гу́ска, тирка́те, білє й чо́рне. І від то́го воно́ мині́ да́ло лєк, що я с то́го страху́ ско́чиу̂ до му́ру і щос узьи́у̂, ви зна́ю допе́у̂ни ци пли́ту, ци землї́ якої і ки́нуу̂ у него. І пото́му воно́ від ме́не відійшло́ в и́нчий бік під лї́ску до одно́го ґазди́ там, де лї́ска йи привии́зана. І відійшо́у̂ жи я віт то́го мі́сцьи так каза́ти мо́же на пиитна́цїть ме́трїу̂ за дале́ко і зачьи́у̂ я сї обзира́ти; уже́ нічо́ за мноу̂ не и́шло і мені́ зачьи́ло става́ти ле́кше, вже я не так зачьи́у̂ сї боя́ти, я́кім сї боя́у̂.

Зап. в сїчни, 1911, від Гната Вінтонюка з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

250. Страх у виді звіра і стовпа.

То даўно́ уже́ бу́ло. Повече́рілим, а я узьи́ў кожу́х на о́пашки, закури́вім си люльку тай іду́. Чу́ю, гала́кают у ко́ршмі. Прихо́джу я ме́жи них, там йи вже поме́рлї — забави́йют сї, тай я приступи́ў до них. Зби-ра́ют сї тай пішли́ до до́му, а кушньи́р ка́же: Відвели́ мене́ до Сли́ўки. — А то буў дощ упа́ў — бу́ло боло́то. Беру́ я его́ тай веду́, а він таки́й буў пи́йний, що аж не мож було́ его́ ве́сти. А пото́му я его́ узьи́ў, та́їм го привіў по́при ксьонцки́й мур, тай ка́жу: „Іди́, Бабі́цкий, по́при мур, а я бу́ду іти́ доро́гоў. — Він іде́ по́при мур, прихо́дим напро́тиў ксьонцко́ї бра́ми на роздоро́жи, ди́вим сї: На́вперід ме́не натхо́дит таке́, як лошьи́ — чала́пає. І я єму́ ка́жу: „Бабі́цкий, али́, яка́с біда́ нас переходит“. — А він нїчо́, лиш бумоти́т — він таку́ маў бе́сїду небо́щик. Нїчо́ я не ро́блю, лиш тоту́ біду́ бу́ком, а оно́ побігло до ксьо́ндза на обо́ру, а я Бабіцкого за рука́ў, тай до Сли́ўки. І прию́джу его́ до Сли́ўки під вікно́, его́м лиши́ў під вікно́м, а сам прихо́джу до двери́й, а тота́ біла́ прийшла́ тай по воді́ чала́пає, а не ви́гко. Я тогди́ скричьи́ў на Сли́ўку: „Сли́ўко, ци ти ма́єш ґі́тька?“ — А він сї запу́диў тай сї не обзива́є. А він маў яку́с там ба́бу прьи́ху і та ба́ба опами́йтала сї і втвори́ла нам. Наколи́м ввійшли́ до ха́ти, той кушньи́р пя́ний буў, упа́ў на ла́ву тай спаў, а я вже стаў, гада́ю: Або пішо́ў бим до до́му, а́бо нучува́ти тра! Страх на ме́не упа́ў. Але ми́слю собі́: всти́дно мені́ бу́де тут ночува́ти. Закури́вем люльку, тай іду́. Наколи́м стаў на коне́ц ха́ти, упа́вім на колі́на на пра́ву но́гу і пото́му, я́кім сї роззло́стиў, том лі́скоў ки́нуў аж на дру́гий бік зо страху́. Наколи́м вийшоў за воро́та, то стаў слуп бі́лий висо́кий ко́ло ме́не у лі́вім бо́цї до гори́. І пото́му би́вім го бу́ком і кричьи́вім на ва́рту, і ва́рта прибі́гла — і не бу́ло нїчо́го. Прийшо́вім до до́му, хотї́вім іти́, мене́ не пуска́ли, а́ле я пішо́ў, а́ле не бу́ло нїчо́.

Зап. І. Волошинський в жовтни, 1910, від Ф. Луцика з Далешева, пов. Городенка.

251. Страх у виді білого, довгого звіра.

Ішо́вім собі́ з гори́ — ві́тти від Міха́йла Кости́шиного — тай ту ко́ло Се́ника на сїм містку́ я лиш до містка́, а то перебі́гло мене́ так, гий пес бі́лий, а́ле до́уге таке́, як ві́тси до двери́й, а бі́ле таке́... лиш махну́ло по́при ме́не тай зни́кло у фосї́. Я пирийшо́ў чи́риз місто́к, пусти́ў сї на мо́чьиру, а ўно́ с фоси́ тай зноў перебі́гло аш на Адамову обо́ру — зноў попири́д ме́не. А я на то так ні́би ни дава́ў собі́ страху́, бо я па́рубок, та́їм зачьи́ў іти́ да́лї. Тай іду́ да́лї, а то як попри Марунчьикі́ў сад тай такі́ по́перед ме́не зноў махну́ло, зноў на мо́чьиру, і так круго́м зноў обігна́ло і зноў у сад... Я йду, схо́джу по́над пото́ком, а воно́ по́над

потóком зноў перебігло, с саду зноў. Я перейшóў потíк і так дйўю сї рíмно і йду, прихóджу до Дмитрá Марунчьикá обóри, а то лиш в мýру — тай на кьсьонцкý левáцу... Я вайшóў у свою вýлицу і гадáю, що вже страхý не бýде. Я прихóджу аж вже д стрийови, д профéсорчиному горóдови, а ту пес надбіг. Я до стéшки свóї, а він собі... тай аж заскавулїў. Тáкім сї сстрáшиў дýжи... То я дéсїть раз гірше напýдиў сї живóго пса, як тóго лйха...

Зап. Ів. Волошинський в жовтни, 1910, від Н. Курчака з Далешева, пов. Городенка.

252. Страх потворою.

Це ще склало ся, як я був в Радехові. Було нас тринайцять, ішли до Волиці Барилової на представлене. Вертаючи відти, переходили ми через лїс у ночи. Місяць сьвітив ясно, був саме у повні. Серед лїса була поляна, а через неї вела стежка. Ми ішли один за другим, гусака, а я був пятий в ряду. Серед поляни був корч. Ми як наближили ся до того корча, перший стріпав руками, станув перестрашений, не можучи й слова промовити; так другий в черги і третий... А четвертий і я не видимо вже нічого. Виступив я може 2—3 кроків наперед — а то щось стоїть велике, біле, 5—6 разів більше, чим кінь, а ніг має без числа... В першій хвилї я настрашив ся, а далї намірив ся вдарити то палицею. Один міщанин (їх було тодї одинайцять) хопив мене за руку: Дайте, каже, спокій! Бійте ся Бога! що робите?

І пару мінут стояли ми не ворухнувшись, не знаючи, що саме почати. Та тут кинув я палицею в корч і страх — зник.

Зап. від Василя Равлюка в Волчківцях, Снятинського пов., А. Онищук.

253. Страх у видї ропухи на гнїздї.

Одного рáзу корчувáли дьи́цї бзину́ і потóму вíкорчували і підоймили і піт тоў бзинóў сидíла велйка ропýха у гнїздї. І дьйцї, як сї запýдили, то ту бзинý назáд там закйдали.

Зап. в липни, 1910, від Петра Добровольського з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

254. Страх у видї риби.

В Рáшкові йидéн чоловíк вíйшоў на стаў нóги мйти. Нарáз вíйшла рйба з водй кóло нéго. Він ї спіймáў за карк, гадáў, шо то дві, а то йиднá, тай шо маў ї брáти за карк, а він запхáў у пащéку, а як уздріў, шо то пащéка тай рýку ухóпиў; як фостóм закйнула тай го віткйнула до бéрега, а самá утеклá ў вóду. Як прийшóў до дóму і не міг слóва промóвити, так сї напýдиў.

Зап. в жовтни, 1910, від Андр. Марунчика з Далешева, пов Городенка, І. Волошинський.

255. Страх сїдає птахом на баґнетї.

Стоя́ўем ко́ло маґази́ну, тай була́ та́кі яка́с плане́та і на самий шпіц на ба́ґнит сї́ла — таке гий птах, тай ки́щий ба́ґнет ста́ў. Не ду́жем сї боя́ў, бо ґвир буў ладо́ваний і нафляпцо́ваний, і не ма́ўем страху́ тако́го. Віта́к то зни́кло.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца з Далешева, пов. Городенка. І. Волошинський.

256. Два птахи.

Єдного разу спав Сьне́шко в садї під вишнєма. І було то коло вопівночи. Прибудив ся він і дивит сє — надлїтає якісь птах виликий. Сїдає на вишню коло него і кричит: Бири Сьнєшка!

Тимчасом другий надлїтає і кричит: Най, най Сьнєшка!

І так було довший час. Наконец вони відлетїли, а він втїк до хати зо страху.

Зап. від Пшенички Гринька, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903. О. Деревянка.

257. Страх — когутом.

Раз надійшо́ў чоловік і поба́чиў когута́ на пло́тї. Він да́лї не міх іти́, напу́диў сї. Потім почу́ў яки́йсь го́лос, когу́т зник і він верну́ў хо́рий до до́му.

Зап. в липни, 1910, від Петра Панькова з Далешева, пов. Городенка. І. Волошинський.

258. Когут на водї.

Післав тато хлопця на млинївку по воду, а жи го довго не було, пішов сї подивити, де сї дїв. Али тогди дуже місячна ніч була. — Приходит, а він сидит на березї, тай дивит сї на воду. „Що ти, кажи, Стефане, тут робиш? Чому не йдеш до дому?“ — А він кажи: „А дивіт, тату, когут по водї ходит“. — „Де? Що тобі таке?“ — „А дивіт, який виликий по водї ходит“. — Старий злєк сї, взєв його, тай завів до дому. І від того чису, то й Стефан якийсь гий не при собі, а як на него така хвилє найде, то хоче собі смерть робити. От він тепер у войску, тай хотїв сї застрілити.

Зап. від Івана Татчина в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

259. Страх гусаком.

Сьвіти́лисмо[1]) в Товмачи́ оба́ з Іванко́м Мики́тиним. Зайшли́смо від попо́вих лаво́к і прийшли́ аж у Цимбалюко́во, де тота́ залу́ка. Й уби́лисмо кошіль ри́би. Там ди́вю сї, ри́ба така́ вели́ка стоїт. Ка́жу я до Іва́на:

---

[1]) Сьвітилисмо — ловили рибу остами при світлї лушници.

„Йва́не, о́де така́ ри́ба, що я ще тако́ї ри́би ни ви́дїв. — А він ка́же: „Ува́жно, аби́ ї ни спу́дити!“ — Я схова́в лу́шницю гий[1]) по́за се́бе тай зла́годив[2]) в саму́ го́лову о́сти й хо́чу би́ти, а то с корчьи́ впа́ло таке́, як гуса́к в то місце, де я змірив о́стами, й зачьи́ло сї купа́ти. Йван, як уздрів, тай зачьи́в тїка́ти, аж ри́бу погуби́в, а я кричу́ на не́го, аби́ ни тїка́в, тай збира́ю ри́бу.

В Іванївцях. Коломийського пов., від Василя Романюка Яковового зап. 1909, Михайло Романюк.

260. Страх заяцем.

Знов я також йшов, а там коло цвинтару є корч. А ту телеп, телеп, вискочив з того корча заяць. Я си гадаю, тре бити; але нє. Він так коло мене гицкає, гицкає, а я кажу: „Йди, дурний заяцю, ти мислиш, що я такий дурний як ти, щоби я тебе лапав і щоби ти мене де водив?“ — Він побіг кілька кроків наперед, тай насеред дороги перекинув сї до гори ногами і щез. Гадаю си: Що то є на тім місци? Нїц не було тілько якесь воко. Я сї троха залєк і взєвім і пішов. І не видїв вєнци нїц.

Записав у Цеперові, пов. Львівського, від Федька Буняка, в вересни 1909, Ів. Панкевич.

261. Страх білим заяцем.

А дру́гий чоловік мині̑ оповіда́у̑ так са́мо, шо ишо́у̑ с села́ тако́ж на однім плаї̑ тай пишо́у̑ пид одни́ми воро́ти, а то си му показа́у̑ чи́стий, бі́лий за́йиц. А вин пидийшо́у̑ бли́ще, а то с пе́ред не́го пропа́ло тай єму́ так, зна́єте, встау̑ во́лос, що єму́ си здава́ло, що вин є чи́сто го́лий.

Зап. І. Волошинський в вересни, 1911, від І. Томнюка з Ростік, пов. Вижниця.

262. Із заяця хлоп.

Як ям був при войску, то з їдного кута біда вилазила, сїла й душьила жовнїра. Як він сї прибудив й засьвітили, то коло тої ляmпи, де йи та кругла ґарєґа на повалї, то так зробило сьи, як заяць скакав, гет з вухами і так скакав, так в повітру, стелив. Потїм до другеї цимбри пішло, ту щезло і зробив сї так гі хлоп.

Зап. у падолистї, 1905 р., в Вороцові, Городецького пов., від Івана Штойка Ів. Савицький.

263. Кіт під фіґурою.

Йдучи с поля, жим худив бульби пантрувати, була дванайцїта гудина. Виходжу на границю, де йист фіґура, раптом вискакує кіт, фіст ду гури задер і зачив сьи листити гет так до ніг, що ма́лом ногою ни

[1]) Гий — трошки.
[2]) Зла́годив — змірив.

копнув, так сї листив. Я взьив нїби його підганьити, жиби ни копнути, то він так до ніг, гі терти сї аш зачив. Я тогди хтїв попрубувати, нїби його забити стрільбов, а в самі ті хвили, колим лише курок натягнув, то він так борзо від мени відлетїв, жи я ни міг його на ціль взьити, ни міг ям го позріти і так довго йшов до мени, покі курок був натьигнині. Таких десїт рас було то все: він відбігов; кілько рас курок піттьигну, то він фсе відбігайи, жи ни годин го застрілити. Він так все, а я тимчисом зайшов си ду дому, ну й ни знаю ду типер, що то йи.

Зап. у вереспи, 1901 р., в Григорові, Рогатинського пов., від дяка Дмитра Матуфія Ів. Савицький.

264. Кіт на плечах.

Ішов чоловік з склепу тай мав палицу; тай сидів кіт на паркані. А він узяв та палицов го парнув (кота), а він як зачав си дерти, то так пліт ламав!.. тай сїв му на плечі, тай ніс го (чоловік кота) на плечах, то так му си здавало, якби мав на плечох корец, а піт го обливав і зимно му було. Так прийшов до дому з котом, а у хатї нїхто не видів, лиш му тяжко і студено було на плечох. Побув у дома тай війшов з хати, тай пішов улицами, тай ходив, бо єго затуманило, аж находив си тай знов прийшов до дому, тай завмер дома, ніц говорити не міг. Тай вона пішла до сусїдів, шо мій чоловік умирає. Тай увійшли люди до хати, бо здоровий чоловік був, а тепер сорочка мокра була на нім, якби з води війшов і студений був, як би сніг. А руки му розгинали, як поліно яки, пять людий го тримало, то були, як мухи у єго руках, так ними роскидав, такий силний став, а нікого не виділи. Тай го водов сяченов кропили, давали у праву руку хрест, тай відійшов.

Зап. від Василя Труфина в Раранчу О. Рак.

265. Кіт на яблінцї.

Спимо ми в будї з до вісім хлопців, слухаємо, шось так гризе.. А хлопці кажут: Гнати, що то так гризе?

А другий хлопиц кажи: То тато їли мнєсо та костий понакидали, тай пси гладжут. — Али слухаємо, парас щось на нас скочило... А то ми се дивимо — то був кіт. Тай знов глоджи по дереві; то по дереві він так глодав. Тай знов скочит на нас, тай хлопці другі: Ой-йой ой, кажи, щось біжит.

Тай шо скочит на них, тай знов на яблунку. Так дре яблунку-у-у... а-аш... тай знов на нас скочит. А ми єє дивимо, жи то ни кіт, жи то якась біда... Тоди-смо се поприхрещували тайсмо пішли з буди..

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

266. Страшні коти.

Ві Львові був на роботї парубок і забив сьи при будові. Вуни того парубка поховали і я там ночував. Ну і зачило в ночи шос плакати; я сьи зальик, як я сьи зіснув, ну і бою сьи; слухаю, на ратуши дзвін бє. Вибив квандраси двін-дзиґар, зачинайи бити й гудини; вибив дзиґар гудини та юш трета гудина. Лямпа сьи сьвітила одна, я пирихристив сьи і дивю сьи, піду за бідов — шо то йисг. Я пирийшов шось бис два целї, дивю сьи — а то аш сім котів, али жиби бодай по котьичуму, а то як хрисьцїнини. Я сьи пирихристив і то щезло.

Зап. у падолистї, 1905 р. в Ворцові, Городецького пов. від Олекси Лібінського Іван Савицький.

267. Голї коти.

Раз прийшов до нас вартівник, шо сокоти церкву; але коло неї є великий цвинтар. Коло церкви є трупарня, а в ті трупарни спют люди у ночи. Раз як він вішов з трупарнї вопівночи, а то сами новий місїць настав; він зачав обходити церкву і уздрів, як якісь два коти голї говорили. Нараз зачали поверх него скакати; він став тихо і стояв, аш доки не повтїкали; а як мали вже вони втїкати, то оден скак йиму на голову і скинув кучму на землю; він закричав, другий прийшов до него, але то все зникло.

Зап. у падолистї, 1904 р., від Ник. Поповецького в Волоцї над Чер., пов. Вашківцї, Ів. Савицький.

268. Як кіт крутив ся.

Єдного разу пільнувалисмо сад щось нас кілька хлопців і спати нам сє ни хтїло. Далї зачили ми возити сє на каравушах, на ґарах. Єден тєгни і так їдимо. Нарештї кота навіть ни було на фірі, а десь кіт сє взєв на фірі. Тоди хлопцї понастрашували сє, поскакали з воза і той кіт також скочив і тії хлопцї дивют сє, а той кіт навколо колиса крутит сє. Потому хлопиц сє котрись єден пирихристив і воно втїкло зна десїть кроків і знов навкола яблунки зачило бігати, крутити сє так, як той віхор. Потім ми знали, що то є біда — ни кіт.

Зап. від Яндруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

269. Страх котиком і свинею.

Одно́го ра́зу перебра́ў сї полїція́н до ново́го поме́шканьи. Він піде́ до маґістра́ту, а жі́нка з дїтьми́ лишьи́є сї до́ма. Коли́ прийде́ віч, вони́ ма́ют льига́ти спа́ти, то прихо́диў все ко́тик, та ла́зиў по горшка́х, ня́ўкаў. Вони́ не могли́ собі да́ти ра́ди; тому́ чолові́к лиши́ў сї до́ма, щоби́ поба́чити. Коли́ він сї лиши́ў до́ма, не сьвіти́ў ўже́ сьві́гла, — ўхо́дит до ха́ти свиньи́, і не зна́ти с котро́го бо́ку, бо две́рі бу́ли запе́ртї. І поча́ло

кричати нена́че люцким го́лосом: „Їсти!“ За́раз чоловік хотїў заби́ги, а́ле не міг; колй злапа́ў за рушни́цю, упа́ў на зе́млю. В тї хвили ві́йшла свиня́. На дру́гий день перебра́ў сї він на йншу ста́нцію.

Зап. в січни, 1911, від Петра Панькова з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

270. Страх у видї свинї.

Ходило двох хлопцїв по сировицю. Йшли с сировицев і сї розлучили вба. Єден пішов єцнов дорогов, другий другов. Але єден здибав таку велику свиню, що аш лєк. А то був опир. То не свиня була. Тай все він туди і вна туди. Він обійде, гадає, що омине ї, а вна до него тай сї знов подиблют. А далї зачєв кричєти на тамтого другого кумпана. Каже: Гнате, верни сї, бо мене щос перейшло. І той прийшов. Мав коромесло. Ударив три рази, тай сї нїц с того зробило, десь сї дїло, не видїв навіть, де пішло.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. пов., в липнї 1906 р., від Митра Кушнїра В. Левинський.

271. Страх у видї чорної свинї.

До́си роска́зували, що як сї іде́ тут ко́ло Ро́мана Кру́ца, то яка́сь чо́рна свинья́ переходи́ла, а ни́нї уже́ то́го нема́.

Зап. в липни, 1910, від Микити Панькова з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

272. Страх льохою.

Мій чоловік оповідав: Йду, кажи, йду коло мукріка, йду, нїц ни виджу. Так субі прибадую, нїчо ни бую сї, нїчо; приходжу ту до мукріка, страшенна — пробачийти — льошиско, така най Бог боронит; али, кажи, доходжу до тої — пробачийти — льохи, анї рохкайи, анї нїц. Но мишлю собі, як ї спережу палицив, ох! Як ям сї зьльик, як ям сї вирвов з тої дуроги на поли, як пішов до дому — ого!

Зап. у падолисті, 1905 р., в Страдчу, Городецького пов., від Ганки Приймы Ів. Савицький.

273. Страх безрогою.

Так єден оповідав: Йду рас, али здибаю в тім кутї якусь безрогу. Зобачив і нарас шось так ми вдарило! Я впав на землю, шапка десь загубила сє, опталапав сє добри в болото, біжу пиристрашиний до найблишшого сусїда. Ті зачили сє питати, шо зі мною стало сє. Я їм оповів. Взєли лїхтарню зарас, пішли на то місци зі мною, али ни було тої безроги, анї болота, тїлько шапка стояла сухісїнька.

Зап. від брата Осипа в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

274. Страх вівцею.

Я йду си знов рас туди на гурбочку куло Гивльи, йду си цівком спокійно, а то було в вечир, нічо ни причуваю, а ту з піт шопи коло грушки щось такого білого вилїзайи, гі вівцьи. Я сї диву, а то щораз блишши до дуроги пітходит і сї на всї боки вбзирайи і так головов махайи, гі би мине до себе кликало; я стов і диву сї, що то за чудо таке, жи щем такого ни видїв.

То си знов стало і зачило пищити, потім задерло фіст, пирикабатнуло сї три рази й потім як ни дасьць драла, та й вжем то більши ни видїв.

Зап. у липни, 1904 р., від Кар. Жемелкі в Роздолї, Жидачівського пов., Ів. Савицький.

275. Страх у видї вівцї.

Я йшов за кіньми. Прийшов я до коний, були спутані, стуяли на місци, як ям їх спутов. І ще так під ровом був лошик. Я прийшов гет до того лошика, там в рові таке багно йист: стоїт так шось біли, як вівцьи. Ну і я був зі псом і пес ни хтїв сьи ду того брати; і пес втихомирив сї, а я сьи зьльик. Прийшов я до стайнї й льиг. Йном льиг, накрив сьи, нима — двирми скрип і до стайнї за мнов. Ну і зачило с під мени сулому рвати і туди юш втихомирило сьи і юш двирми скрипнуло і мине вдарило і я здиривів. І пішло гет.

Зап. у падолистї, 1905 р., в Ворoцові, Городецького пов., від Стаха Яблонського Ів. Савицький.

276. Як вівця таряла ся.

Їдимо ми з їдпов панив, властиво паннов, з Букачовец від колїї до Колоколина, а дорога провадила чириз лїс. Як сьи пириїхало вже чириз лїс, то йист з горбка, в долинї був місток і потік, жи була вода в нїм. Конї зачили звиртати до води, а я говору до панни: „Траба стати, напоїти конї, бо сьи тьигнут до води, певно хтьит пити“.

Злїс я з воза, випрігаю конї, пустив до води, конї пют воду, а ту вилазит з під моста чорна вівця і я діставєм страх, али нїц сим с того ни рубив, тілько запрігаю конї і сїдаю на віс і їду далї; алим ни знав, ци та панна виділа також тойи, бом сьи ни питов о тім.

Їду до сила, а моя панна молит сьи на возї, а я нїц ни питаю сьи її: вдаю, жи я нїц ни видїв. Приїжджу до сила пирид двір, брами позамикані, нікого ни чути; нима як заїхати.

Ага! забув-йим сказати, жи та вівцьи як вилїзла с піт моста, то льигла на бериг, потарила сьи на березї і встала, стрісла сьи і пішла до лїса. Тоди я кажу до панни: „Я лїзу чириз пліт; певни парубки спят в стайни, збуджу котрого тай нам втвори браму. Али панна кажи:

„Я сьи ни лишу сама на возї“. — А я собі пригадав: То тому вона сьи ни хочи лишити сама на возї, бо ту в сусїдстві коло двора того тижньи повісив сьи старий чоловік. — Тай она кажи: „Я буду лїсти з вами на пліт“. — А я кажу: „Та розідретя собі сукню на плотї“. — А она кажи: „Та най сьи дре, а ни лишу сьи на вулици“. — І пирилїс я вперед, а потому вона видрапала сьи на пліт тай я ї ссадив с плота на другі бік і пішлисмо вбидвойи до стайнї; там спали парубки і я збудив одного, той устав, втворив браму і я заїхав пирид двір.

Зап. у серпни, 1904 р., в Журові, Рогатинського пов., від Івана Сенїва (сина Стаха) Ів. Савицький.

277. Як вівця покривляла ся.

Я йшов с хати віт дївчини і як пирисгупив пирилаз, а щось ніби вівця зачило блеяти. Я казав ї: ницьку, ницьку, ницьку! Вона мині зачила си кривити; потому як я ї ймив, вона си вірвала і так си збила (та кубіта си зробила) в гору, гей пололотно, гей дим с комина.

Зап. у грудни, 1904 р., від Івана Товстюка в Ревній, пов. Чернівцї, Іван Савицький.

278. Вівця лякає людий.

Їдного разу йшов мі вуйко з міста і здибав коло млина вівцю чорну і як вдарив палицив, так му рука стала, жи ни міг на дулину спустити. І тула пішов, йшов, аш зайшов до сьвітого Яна і хтїв сьи пирижигнати, али ни міг, тілько так в дусї пирижигнав сьи і туди му рука вже впала на дулину.

Другі парубок сидїв під хатов нидалеко млина і тота вівцьи, як він зблищив зиґаром, що курив, а вона политїла до хати биз вікно і він ни спав в сгодолї, али в хатї, бо сьи був дужи настрашив. А в ті хатї, де вівцьи полетїла, ніхто ни мешков.

Зап. у серпни, 1904 р., від Андрія Булки в Журові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

279. Звязаний баран.

То впозідав Жид з коршми, жи він раз їхав ді Львова на ярмарок і з ним на єднїй фірі їхало ще вісїм Жидів. То робило сї у лїтї і була дужи місїчна ніч. Тай як вони так їдут і були вже ни далеко Львова, дивлєт сї, а на дорозї щось лижит; вони позлїзали з воза, приходєт до того, а то баран звєзаний і то звєзаний так, що всї штири ноги до купи. А вони гадали, жи то хтось віз барани на ярмарок, тай загубив єдного, тай взєли, висадили барана на фєру, тай їдут далї, тїшут сї, жи трафив їм сї такий добрий інтерис, тай поплїскуют барана, тай кождий кажи: „живв, живв“. — Али, як вони уїхали вже спорий кусинь дороги — а баран тогди йно мах! тай скочив з воза аж за рів, тай став плискати

у долоні, сміяти сї і кричити: живв, живв, живв, живв! Тогди Жиди увиділи, що то за баран був, тай затєли коні, тай поїхали зі страхом.

Зап. від Василя Онишкова в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

280. Баранець на припічку.

В єдні хатї все страшила біда. І дрочило сє з ними, якісь баранец. Що вискочит на припічок тай знов скочит на землю. Так він радит сє жінки, що би ту робити. Порадили сє обоє і кажи чоловік до жінки: Чикай, я возьму того баранцє і втоплю го в кирницю!

Прийшло на другу ніч, злапав баранцє того в мішок, нисе до кирниці. Приніс, висипав в кирницю, а воно впало в кирницю і ше там та́к гей руками... заплескало. Ше там сплє́скало водов, чи чи́мось. Тоди йде до дому з охотов, тїшить сє, шо вже буде мав споки. Приходит до дому, баранец вже знов на припічку; так на того ґосподаря миленько сє дивит, пирикривило головочку... Ґосподар став, задумав сє. Здивував сє, що він єго втопив, а то борши стало в дома, як він. І тоди вже венци нїчо му ни робив, іно вже там було в него, бо видїв, що ни годин єму нїчо зробити. Він го втопив, а воно борши стало в дома, як він. Тай конец.

Зап. від Яндруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

281. З вовка баран.

Раз я пас коні у ночи, прибуджию сї, гаўкає пес. Я сї дивлю, а ту кілько чорних вовків йде... Я за тим став литїти з псом, а то зачило втїкати. І єм литїв зо сто кроків, аж єм єдного злапав вовка. Я дивю сї, а то баран.

Зап. від Василя Онишкова, Іванівці, пов. Жидачів, Н. Левицька.

282. Страх у видї козятка.

„Одного разу“ -- оповідав нам знакомий о. Л. „вертав я пізним вечером від свого сусїда з празника. Се було в горах, тож я їхав верхом, сам один, як палець. Їду я лїсом тай думку думаю. А ніч була красна, місяць підійшов високо, так видно та ясно, хоч ігли збирай. Їду, а передімною на дорозї — таке файне козьитко — що аж, — бігає собі сюди-туди. Давайно — думаю собі, зловлю я тебе, тож то будуть дїти тїшити ся, як привезу до дому. Освоїть ся, по городї буде гуляти. Злїв я з коня, та за ним — не тїкає. Зловив я козьитко, так тїшу ся... Вилїз я з ним на коня, їду далї, так добреж, що ти вже моє. Тай погладжую єго по голові тай приговорюю: Козьи́-итко... козьи-итко. А воно менї під самим носом: „Козьи́тко! козьи́тко! ще й головов махає. Як я

тото не шпурну від себе, волосє мені дубом стало — спамятав я ся аж на Брустурах. Від тогди я вже ночами не їздив сам лісами.

Зап. в Винограді Лїснім, пов. Товмач, від п. МармоРовичевої Дм. Бойчук.

283. Коза на колисці.

В ночи спала жінка сама в дома в дьітьма, а насéрит хати спала дитина в колисьцї. Жінка сє прибудила — вилїзла коза на колиску, дидит сє на тую жінку. Так сє миленько дивит, а жінка знов на козу. Настрашила сє, де сє коза могла взєти в хатї. Пирихристила сє і десь коза щезла.

Зап в Будзанові, Теребовельського пов. О. Деревянка.

284. Коза на вишці.

Спали хлопцї на хлїві. Понакривали сє кожухами. Шось прийшло і сьцєгає кожух. Али єден сє збудив, кажи: Чо хочити, майстир, в мени? Я ни буду ставав, я дупіро лєг.

Али він знов сє накрив, то знов сьцєгнуло з него. Нїчого сє ни вобзиває. Так рас, другий рас. Е, той хлопиц став, дивит сє, шо то є. Дивит сє, а то коза якась. Тоди він сє зьлєк: Як можи коза вилїсти на вишку? Тоди сє пирихристив і десь щезло. Вже конец.

Зап. від Яндруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

285. Коза летить у повітрю.

Одного разу йшов я з міста; була одинайцїта година. Дивю сьи, йде якась добродзійка, али я ни питаю сьи нїц, йду далї, а вона ни вступайи сьи; али вже ни далеко мине пирикинула сьи в козу і вступила на бік на місток на той самий, куда я мов іти; али я з виликого страху ни питав нїц, зачивликіти чириз міст; дивю сьи, а коза стоїт на мосьцї; і я раз политїв чириз міст і залитїв до хати, дивю сьи, а с тої кози вдарила яснісьць і политїла в повітру з вогньом.

Зап. у серпни, 1904 р., від Андрія Булки в Журові, Рогатинського пов., Ів. Савицький.

286. Говірливе козиня.

Польові біси живуть по стипах, полях і лугах; міста їх у могилах, ярах, ямах, у могилах розкопаних і таких. Вони являюця от-як. Один чоловік їхав із поля, а тóдї саме пристрашна була гроза — така, шо й глянуть нїльзя було за мольнїєю. От він надїхав на проти могили, а вона була, та могила, од дороги сажинь на тридцять. От він дивиця туди, а воно, як мольнїя блисне, а віттіль як вискоче голий чоловік та руками як заплеще та ще й засміеця. От воно там плискало у долонї,

поки той чоловік і одїхав геть. От він став уже пошти доїжджять до слободи, а воно хто-'на де ни взяло ся біленьке козиня тай біжить слїдом за його возом. Він його кликать, а воно іде до його рук; він: „кизю-кизю!“ і воно до його озиваїця товсто: „кизю-кизю!“ От він дивиця, шо ни дурна штука, та давай христиця; а воно замиркотало і скрилось. Чириз те кажуть і гріх у грозне время їздить по лївий бік дороги і гріх копать ямки з боку дороги, як ото мужики ко-які обкопують коло дороги свій хлїб, шоб ни топтали конї і ни їздили шоб по хлїбові возами потому, шо там, кажут, ховаюця біси во время грози, і у ті уже ямцї нїльзя його убить Богові.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. губ.

287. Страх козою.

У слободї Уланові, Корочанського повіту, є такий міст, чириз котрий у глуху ніч бояцця ходить. Часто, бувало, ляка. Особливо хто піде один, так до смерти пириполоха. А то раз зібралось душ пять парубків і одважились піти на вичирнецї на ту сторону. Нининуче приходилось їм пириходить той міст. Довго вони турбувались, чи йти, чи ни йти. А все таки порішили піти; шо буде, то буде. Один смільчак обізвав ся: Ну, хлопцї, ідем, давайте читать молитви. Хто зна довоскресну молитву? — Я знаю — одвітив Іван. — А ти, Василь, знаїш? — Та я трохи знаю, до половини прочитаю. — А живий поміч — ніхто ни зна? Всї одвітили, шо ни знают. Ну, ходїть же, хлопцї, сміло, ни бійтесь нїчого; будим іти на пролом.

Запаслись вони обороною. Хто коляку взяв, хто палку, хто кійок, а в кого під рукою ни було нїчого, то взяв камінюк у припіл штук пять. Ідуть вони і розмовляють між собою; так весило, як бутьто й справдї ни боять ця. А в душі у кожного тенька, мороз аж у пятки виходе. Доходють вони до мосту. Всї затихли, ідуть тихенько і одно придивляюць ця та прислухаюць ця, а волося на головах так і заворушилось, а серце в кожного, як тилячий хвіст затилїпалось. Вони всї про себе почали читать молитви. Хто довоскресну молитву, хто отчу, хто достойно... Зійшли на половину мосту, дивлюць ця, стоїть коза. Тут уже вони іще дужче почали молиць ця і христить ся. Коза та взяла, трохи звирнула в бік од них. Хлопцї місто того шоб скоріш пирийти той міст, та здумали іще погнать ся за тию козою, Е! хлопцї, вона нас боїть ся, давайте її побуздикаїм. — Кинулись до неї хто з чим, звили крик: тю! го! тю! Вона як вирнула, та до їх, як засміеть ся по чоловічи! Хлопцї побросали кійки, палки і камінюки, та навтїкача, шо єсть мочі. Бігли і до зимлї ни приторкались і вже оглянулись аж біля самих вичирниць. На вичирницях і заночували бідолашні, назад побоялись іти. До дому

вони вирнулись уже, коли сонце зійшло. З тих пір хлопці пізно вечиром і даже хоч чуть-чуть смеркне, на міст боялись сходить.

Зап. від Тимка Козїдубова, с. Коріньок, Корочанського повіту, Павло Тарасевський.

288. Страх — псом.

Йшоў чоловік, тай йшоў за ним пес. А тої як му даў два рази коликом по голові, то той ни гаўкав. А той чоловік два тижнї слабував за то, шо 'го вдарвў.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Грицька Хартуняка М. Капій.

289. Страх псом скаче на плечі.

Одного разу ішла баба до міста; йде, али тут щось на плечі скóкло, якісь білі пес, що ві гаркотїв, анї ни гавкав. Баба перихрестила сьи, а пес з плечів ссунув сьи.

Зап. у серпни, 1904 р., від Андрія Булки в Журові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

290. Псючок на яблінцї.

Пільнує садівник саду, слухає, так щось в ночи трісе яблунков. О-о-о! вже, кажи, аш типер, злодїї прийшли!

Прибігає на тото місци, приглєдає сє добри, кілько там тих злодїїв є. Дивит сє, а то якісь так як добрий псючок вилїс на яблунку тай трісе. Япка ни лизет. Приглєдає сє ліпши, гадає си, можи то яка куна. Воно скочило на другу яблунку тай знов трісе. Потому так на трету. Е, кажи, те ти ни є псючок! — Так сам до себи сказав. Так той чоловік.

Тоди взєв, пирихристив сє, тай воно щезло.

Зап. від Яндруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

291. Страх у видї пса іде водою.

Читáўєм псалти́ру до 11 годи́ни, вітáк перекуси́ўєм і вíпровадиў мéне госпóдар до ýлицї чéрез горóд. Я ємý подєкуваў, що пíдý сам і він вернýў сї до дóму. Я йдýчи дорóгоў, нидалéко мóста дохóджу і вíджу, що якéс гíйбн хорт, áле ще ви́ще, ідé до мóста. Я перейшóў міст, а вонó йде самóў середи́ноў води́ повóли під міст. А я буў цікáвий єгó ви́дїти, пусти́ўєм сї аш до води́, зроби́ўєм с пíўтора крóка, áле дáло минї́ сильний страх, тай я побіг, áжім сї зади́хаў до ри́нку. А ў містї, як уже́ когути́ запіяли, і я сї перестáў боя́ти. А ніч бýла я́сна. Минї́ й пéрет тим казáли, що на тїм мéстї щос перехóдит, тай я хотї́ў сї переконáти.

Зап. в червни, 1910, від Антона Трачука з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

292. Страх у виді білого пса.

Я йшов з рибов від ліски, дес так вже було як в опівночи. Приходжу д хаті, обзираю сї, йде пес за мнов, білий, таки ступає в слїд. Я кинув дручком, а то скочило в млинівку. Тай я з страху як прибіг, як згримав у двері, то мнї без памнїти до хати пустили. Але то відай ни пес був; кажут, шо то такий є пільський вовк білий.

Зап. в січни, 1909, в Іванівцях, пов. Коломия, від Василя Романюка Яковового Михайло Романюк.

293. Страх — білий пес з межи ніг.

А я раз буў коло канциляріі на варті у восени; так файно місїць сьвігит, а я сїў собі під канциляріюпід стїну на такого дуба, тай сиджу. Але якім сїу, заїм сї іздрімаў па тїм місци. Я сї пробудиў, а мині з межи колїн вілетіў білий пес такий, як сніг, тай лекіў тай коло церкви коло брами так, якби сї під землю запаў, не знати, де він щез, тай що — на тїм місци. Трохим сї напудиў, тай дивую сї, ци зноў де не йде до мене.

Зап. І. Волошинський в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

294. Страх у виді пса западає ся під землю.

Я пишоў борсуки сокотигйи; я чуў, шьо диханія якас пасе — звіринка якас, шьо си ни бойиў того, і то лїсом я йшоў, шьо я си ни бойиў. Виходжу я на поле уже там ріўне, а я маў так сокиру ў руках тай пущінку малу. А то котюга має фрай, куда питйи, а ўна крутиг то суда, то туда; я тогди сокироў махнуў, абих перекиў, — а то нима нічьо... Так у тім я три рази рубаў сокироў, а то так єк у вітер ни ловит си нічьо, тай ўна рівно бігайи. А я так вже і сокиру верьг за четвертим разом таїм ухопиў пушечьку і стрільити... я чьим си злагодиў, тай лишень би палигйи — а ўна ў землю завертїла си тай пропала. Я потім вертаю си за тоў сокироў, беру з землї тоту, шьом кинуў, як я йшоў собі два кроки наперед. Як я йшоў собі далї тай кечіри загутїли так, шьо з роду я ни чюў, аби так гутїло шьо на земли, Боже! йик тогди... І я прийшоў там ід товаришеви, дем маў бесїду іс товаришем найти си, і найшоў си с товаришом і забиў си так пид бик, шьо і ни міг си кинутйи до днини, так мині страх дало. А тот товариш каже: „Шо с тобоў йи, шьо ти такий перепуджений, шо я тебе бойиў си, йик ти йшоў д мині, так ти біг сильно?“ — Товаришь мене спитаў, а я кажу: „Я таке й таке пациў сми сеї ночі“. З роду сми не чюў, аби хто таке ўповідаў, шьоби хто такий страх маў, йик я сеї ночи.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Онуфрія Якївюка з Товарницї, пов. Вижниця.

295. Чоловік перекидаєть ся в пса.

Ішо́ўєм с Колїно́к від ді́ўки ў Рíздвиниí свийта; на дворí мíсїць світи́ў. З Локотйхим ви́дїў чоловíка, що стоя́ў на горí. Прийшо́ўєм на доро́гу, тай сí́ўєм собí дзи́ґар кури́ти. Закури́ўєм дзи́ґар, та́єм уздрíў, шо пес про́тїў ме́не зачьи́ў бі́чи. Я ўста́ў тай зачьи́ўєм про́тиў не́му йти́. Він біжи́г ўсе́, тай сьи́це; що два кро́ки підбіжи́г, тай сьи́де. Зближиў сї він до ме́не, а я бук узьи́ў, тай єго́ уда́рити хоті́ў. Як він сї зближи́ў до ме́не, як я єго́ бу́ком ўда́риў по хрепті́, він від ме́не побíг ў доли́ну, а я ві́йшоў на гору́, зачьи́ўєм сї дьви́ти, що там бу́ў чоловíк, а то с чоловíка зроби́ў сї пес. Пес біг на доли́ну, тай зроби́ў сї вíтер, зачьи́ло ве́рбами тріскати, лома́ти, мині́ льик да́ло, я зачьи́ў тїка́ти з гори́ левада́ми; ні́мім добíг до сте́шки, ви́хор сї снїгови́й звíяў, тру́тиў нї, снї́гом обвíяў і ши́пку з ме́не ски́нуў. Я ўста́ў, ши́пку найшо́ў, а він дру́гий раз мене́ обвíяў, а́ле ўже́ нї не дру́лиў. Прийшо́ўєм до села́, а когу́т запíяў; аш тогди́ мині́ ста́ло іна́кше, ста́ло мині́ ле́кше.

Зап. в червни, 1910, від Тимка Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

296. Три пси.

Мі тато надійшли дорогов і здибало їх два білї пси, ньи, властиво три, кусали сьи, аш гаркотїли дужи. Потому звирнули на бік. Тато напудили сьи дужи, встало їм волосьи, аш їм шипка гет чисто злитїла з головп і пішли далї, а ті пси кусали сьи далї.

Зап. у серпни, 1904 р., в Журові, Рогатинського пов., від Андрія Булки Ів. Савицький.

297. Страх собакою.

Мої тато казали, жи рас конї пасли тай письи́ бігло з ними. Лиш відбігне і гаў, гаў і зноў гаў. А ту дивлют сьи, а ту полотно як зібьи сьи в ко́лисо тай за письитьом. Так сьи грало з ним зо дві години.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від К. Кременчука М. Капій.

298. Страх собаками.

Лїтом ловив я рибу аж під Тїтовкою, за пять верст од Шибікина. Пішли ми туди у двох іще з вечира в одинацятї годинї. Дойшли ми туди до міста ловлї рівно в дванацять годин. Мій спутник сїв од мене трохи дальші, сажень на десять, а я ближче. Я тїко начав розмотувать удочки, дивлюсь, ідуть дві собаки попад беригом. Здорові собачаки, похожі на борзих, білі, як молоко, так проти місяця і сяють, цибаті, довгі. Ідуть, ідуть собі ни спіша по стежцї, котра проходила, як раз біля того місця, де я сидїв. Ни дойшли вони до мене сажень за три або чотири ни більш. Я з гаряча як хватив удилно саме довше комишове, як хвосьнув ним по

змлї і в пів голосі тюкнув. Вони завиргулись і труськом подались назад. По місяцю видно було далеко, все равно, як днем. Собаки одійшли нескільки сажень і хто 'на, куди дівались. У мене волося так і подівло в гору. Я почав сам сибі молитви шиптать. І сидів під страхом, поки начало розсвітать. Я здорово ни зляках ся того, шо мій спутник був ни далеко од мене. А як би я ни дай Бог був сам, як палиць, так умер би з пириляку, бо там таке місто, шо шалающих собак ни може буть і на вовків ни похоже.

Зап. в Шебекині, Білгородського пов., П Тарасевський.

299. Страх коровою.

Ішли хлопці с філварку до дому на вичеру. Сьпівают собі, борут се, як то хлопчиска звичайно робют. Ідут, здибают корову з виликими рогами. Тоди кажи єден хлопиц: Дивіт се, хлопці, яка корова файна стоїт! Вочи блищичі... Приходет лапати, дивет се, то ни корова, но щось єнакши. Тоди хлопції се попастрашували, попирихрещували се, як зачили тікати, як се вітир звірвав, як зачило дериво шуміти, то потому хлопції аш на другі вулици поставали і слухали, який вітир шумит. Тоди кажи: Траба нам було до тої корови? А стоїт, най стоїт!

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

300. Страх у виді чорної корови.

В нашому хуторі хлопції часто грали в карти на гроші. А шоб ни перечили їм батьки та матирі по довго грать, так вони сходились в зимлянку, котра стояла за нашим хутором на вирству міста. Раньше у ті зимлянції хтось жив, а тепер вона пустувала. Біля неї була повітка на половину з обідраною крищою. Ото вони, бувало, заберуть ся туди, засвітють свічку або каганиць і грають до самого світу. Один раз, під якийсь ни виликий празник, грали там в карти і досиділи до півночі. Захотілось їм про себе. Вони всї гуртом за кампанїю вийшли на двір. Дивлють ся, з під повітчини вийшла здорова чорна корова і направилась прямо до них. Вони як опарині миргці в хату, захлопнули двері, накинули на крючок, пирикрестили вікна й двері і посідали всї до купи. Бросили карти під стіл, сиділи, ни шивилились. Ніхто нї з ким ни розмовляв, а тіко кожин про себе молитви шиптали, хто які умів. І так вони сиділи до самого світу. А коли стало уже розвиднять ся, вийшли з зимлянки і подались до дому. І вже після того більше туди ни ходили.

Зап. од Мих. Бондаря, котрий жив у хуторі Ргучому, Купянськ. пов., П. Тарасевський.

301. Страх у виді корови.

А я як служиў у дворі тай ішоў зо двора, а у вітовім мочулї була чорна корова. Я корову вігнаў на дорогу і хокіў загнати до дому. Вона як залізла у то мочуло і зачьила по воґі бигы... Кури зачьили піяти і корова зникла у воґі. А до дому дійти, то ше було далеко; кричьивім на ґидю, бом сї бояў іти. Там зауше оповідают, що шос йи. Прийшоуйим до дому, там три дни лижьиў.

Зап. в жовтни, 1910, від Ник. Круца з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

302. Туман — корова.

А раз стойиў сми при воську на постї. Тай йик сми стойиў на постї, то наближила си д минї така... туман такий... Йик то си наближило д минї, я крикнуў три рази: гальт, і тогди ў тім чьисї стрілиў. Витак прийшоў д минї берайтшафт; питайи си мене капраль: „Шьо се було тут?“ — Я кажу тому: „Пани капраль, я ни знаю, то йшло на мени“. — Потому ставаў другий на постї, а ми йшли дивити си, шо то я убиў. То була темна ніч і я добре не видіў акурат, шо то було тай сми ў то стрілиў. Тай прийшли ми на то дивити си, обдівели си, а то була корова. Вітак я прийшоў на вахцимбру, питаєи си у мени капітан: „Чьому ти стрільиў у корову?“ — Я пану капітанови послушни милдуваў, шо я мусіў стрільити, бо ми майимо ў школї такей дінстріклєма, шо ми майимо вит шість крокіў перет себи гальтувати й бити, а то прийшло перед самі очі, а була вічна година, дуже хмарно було, та я ў погемку не видіў, шо то. — Ну вітак потому пан капітан каже: „Тото значно, шо ти йи добрий жоўньир, на тобі одну корону похвали, шо ти до себи ни допускайиш ничьо“.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Гарасима Джюрєка з Ростік, пов. Вижниця.

303. Страх бугайом.

Я раз йшов з Яричова. Але я йду, а там чути, щось реве, якась худоба. Я приходжу близше, стоїт якийсь бик поперек дороги. Але я йду близше, стоїт такий сьлічний бугай з чорними лапками і білими. Я собі гадаю: Десь Жиди купили на ярмарку, а він втїк. Гадаю си: Злаплю і буду мав гроші. — Я прийшов близше, а він до мене: му! Я кажу: „Бідний ти, бідний. Куда тебе Бог посилає, то йди в свою сторону, а я в свою“. І пішовєм. — Аж раз так за два місяці йду зі Львова. Ми приїхали до Яричова, казавєм дати горівки і десь коло 12 години йду тою самою стежкою і наганувєм собі єго. Як той бугай дись заричєв на

цвинтари такими голосами, що мене такий страх знєз, що мені впала шепка, кошіль і ледво живий прийшовем до дому.

Записав у Цеперові, пов. Львів, від Федька Буняка, в вересни 1909, Ів. Панкевич.

304. Страх у виді бика.

Одно́го ра́зу то коси́ли́м оба́ з бра́том і він каза́ў мині́ заверну́ти ко́ні. Ожем пішо́ў заверта́ти. Нидале́ко ко́ний пас сї вели́кий бик. То пото́му як сї звіяў ви́хорь, то аж снопи́ рваў до гори́ ў повіті... А я зблу-ди́ў, том ни міг тра́фити на́віть до во́за.

Зап. в цвітни, 1910, від Панька Семовоника з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

305. Страх у виді вола.

Рас ішо́ў чоловік і поба́чиў, як напро́тїў него́ біг віў. Він поча́ў утїка́ти, а́ле не міг. Пізні́ще запі́яў когу́т і вола́ ўже́ то́го не було.

Зап. Ів. Волошинський в липни, 1910, від Петра Папькова з Далешева, пов. Городенка.

306. Страх білим конем.

Дєдя мій оповіда́ў, шо ишо́ў раз из мі́ста тай тра́фило йиму́ си в однім плаїчку́, шо так из за́лу ишло́ шос, я́кби кинь ишо́ў з за́лу тай так ги́йби обо́ма нога́ми штри́кло на плече́ ґе́деви — таке́ біле — тай біше не ви́тко було.

Зап. Ів. Волошинський в вересни, 1911, від Івана Тимнюка з Ростік, пов. Вижниця.

307. Страх у виді голови з крилами.

Я йшо́ў із млина́ дес так са́ме о двана́цїтї годи́нї і то ко́ло млина́ так мині́ сї було віда́ло ги́й голова́ і кри́ла, як то йи на корогві і пуска́ло сї до ме́не. І я взьиў муку́ і ки́нуўйим на зе́млю і хотї́ўйим плитоў ки́нути. І взьи́ўйим пли́ту — і не да́ло ми ки́нути. На́віть і перехрести́ти мині́ сї не дава́ло, тілько́м так трима́ў ру́ки про́сто — жем не міг... Пес ізга́ўкаў, ко́гут запі́яў, та сї тьма перегна́ла — і нічо́го не було. Але я страх пра́ўла дїста́ў буў... Які́м прийшо́ў до до́му, том буў так як мертвий побілїў і дрьи́жім сї тай моли́вім сї до а́нгела храни́тельи, щоби́ а́нгел храни́тель охорони́ў мене́ віт тої сла́бости. І дьи́кувати Бо́гу так мині́ сї ста́ло.

Зап. І. Волошинський в жовтни, 1910, від Николи Лесевича з Далешева, пов. Городенка.

308. Страх у виді дитини.

Я раз ішо́ў з Колї́но́к — йшло́ нас двана́цїть хло́пиў у лїс по дрова́. Тут че́рез оди́н скіп скака́ли́м і за́раз дити́на пі́дсу́нула сї під бе́рег під

окіп, а то ніч бу́ла витка́. Якім прийшли́ в ліс, то як сї звіяла бу́рьи така́ сильна́, аж нам чос ли́чно було і зачи́йю аж каміньим ки́дати, аж береги́ зачьи́йи сї су́нути, бо то було коло про́вала. І дванацїть нас і пішли́м біз дроу, біз нічо́го нара́і.

Зап. І. Волошинський в падолисті, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

309. Страх у видї хлопчика щезає на дереві.

Мої сестри́ вьить то́му два ро́ки йде до Городе́нки; йде собі за воламя, доро́га до́бра, доси́ть убита, гла́дка, незаметена, мілїчно сї, а до́бре, бо ще му сї розвийньило під Городе́нкоу. Віходит від се́го хре́ста і правнує тоу доро́гоу на отца́ про́борща клин, а науперідь него хтос іде, от так аби́м припуска́ли піу го́нни, ме́нче піу го́нни, там йи вака́ція. Ви́дит, вели́кий йде мущина́; галає: здого́ню, буду мати кумпа́нію. І кричит: „Гий, хто там, помало, най здого́ню“. — Воно́ пока́зує сї йиму́ таке́, гий Жид, а він присиі́шує кроку, гий здогоньи́йи, а то сї ро́бит мале́нький хло́пец. І прихо́дит до то́ї вака́цїї ко́ло доро́ги. Він си гала́є: Шо то, ка́е, яка́с дити́на? А наре́шті та дити́на іде́ на вака́цію і не ви́тко ніц. Він бої́т сї, шо то пішло́ на вака́цію і щез́ло, він бо́рзо перехо́дит на го́пи далешіуські і обзира́йи сї, ци не йде за ним і не витко ніц.

Зап. в жовтни, 1910, від Т. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, І. Волошинський.

310. Пів хлопа.

Єдного разу шов чоловік пяний, а жінка вчула тай втїкла. Тай втїкла в купу конопель. Було в ночи місєчно. Мала корупку коло себи, шкаплєр, тай мовит собі пацєр. Дивит сє, якийсь йде хлоп в шапцї. Дивит сє, ніх ни має, но так половину хлопа. Тогди вона дивит сє, що буди біда, бире, цюлює шкаплїр, молит сє... Тогди воно прийшло до купи конопель, стало і стоїт. І та жінка ніц, но слухає, що воно буде робило. Правда, нічо ни робило, бо ни мало протекциї, бо вона сє молила. Тогди воно взєло, но коноплєма потилепало і загудїло і пішло. Вже венци ни тїкала нїгди на той город, вже сє бояла.

Зап. від Андруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

311. Страх у видї чоловіка.

Ішоу Спіса́к з ґура́льнї, бу́ла мо́же 12 годи́на, а воно́ стояло біле гий хлоп-мертве́ц у су́течи у́ кутї. І воно́ йшло за ним аж на міст, тай там па мо́стї щезло. Тай вітер сї звіяу, а він напу́дву сї, тай дві недїли слабува́у, — таки́й го лєк зібра́у.

Зап. в червни, 1910, від Івана Лозовського з Колїнок, пов. Городенка, І. Волошинський.

312. Страх переслїдує чоловіка.

А одного разу вікорчували дьиді бзппу тай того вечера ішлй до другого чоловіка. Пішли до другого чоловіка і їх перейшло у саду і стало наперед них — великий хлоп. І вони с того страху дістали с слпуки гилю і зачьили то віг себе пудити і загнали того чоловіка аж до того Івана, що до него йшли. Наколи вони прийшли до порога, він стау на порозї і їх не пускау. Скричьйли вони: „Іваие, Иване, утвори, бо я страх маю, мене пуджіє“. — Іван війшоу і двері утворйу і сам до хати утїк. Увійшли вони до хати і зачьили йиму роскаузувати. І не хотїли там ночувати, бо там не буу порьидок. Ідут вони від него, то зноу їх пуджіє. Ідут вони і поуперед них іде воно. Іде воно і привело їх до самого дому. Привело воно їх до самого дому і вони тоу гілеу йиго ударили і сами утеклй до хати. І не за доугий чьис їх клйкало на двір: Війди, ґаздо, с хати, шос тобі маю одно слово сказати“. — Тимчьйсом вони не послухали і не війшли.

Зап. в липни, 1910, від П. Добровольського з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

313. Страх у видї пана — щезає.

Я йшоу одйин раз на саме полудне; дйую я си з за горьба, а то такей пан идйе, але такі віркліїх пан (такий справедлйвий, ув. кума) — айи — идйе. Тай илу я, вібігаю лїпше на якеє горбик, тай вин раз шос заговорйу до мени; али я то добре ни розуміу (вин по німецки заговорйу, ув. кума Чолана). — Я ні знаю як, бо то біда була, а я то ні дослухау, шо вин мині казау; я собі гадау, шо вин си питау у мене дороги, куда, — тай білше сми йиму нічьо ни казау, лйші сми го справиу так рукоу (показує), (на вйдліу... ув. Чолана) — айи. Як сми єго справиу, а вин такі сперед мене вібіг тай стау на єкеє горбик. Вин стау на тот горб, а я біжу просто дивйти си, шо то за пан. Я лише прибігаю так до него з одних штири або пйить крокіу, хочю лише з ним говориті, а вин лиш нараз сьиз — ни чюті, ни витко! — Та йик мині устау чуперь вит того, то мині си здавало, шьо я чьи:то голий стау; тай витак йик я витті побіг, то так сми біг, шо було на два пальці шуму на мині (на чолї), так сми упріу.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Гарасима Джюрека з Ростік, пов. Вижниця.

314. Страх у видї грубого пана.

Мама раз їхали лїсом в ночи сами з фірманом. Надійшоу якись пан грубий з циґаром. Йшоу і станув напротиу мами. Так постояу хвилььку і зник. Мама питают сьа фірмана, чи видіу що. — Ньи, каже, нічогом не видїу. І конї ше так порскали, ставали дуба!

Зап. у Бандрові, Лїського пов. від п. Негребецької М. Капій.

315. Страх у виді двох паннів.

Тут буў ьнгь у мене. Але війшоў від мене і ішоў до дому, а то пізненько було дужи. І тут коло каплиці переходит его дві панни. Каже: „Я застрашиў сї луже. Вэьну і стаў". — І вони собі стали. І іде він і ідут вони. Лиш скоро стане він і вони собі станут. І привели го аж ід Романови і не знаги, де сї гіли.

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

316 Страх у виді жінки в перемітці.

Одного разу якім молотиў на дворі вечіром, шо ў днину не було часу, то приходила одна завита жінка у білї перемітці і питає сї: „Ти що робиш?" — Ни пізнававім ї, що вона за одна, пішовім до хати, а то ўсьо тамім лишиў і стояло до ранку, бом ни міг вийти запрьитати, бом сї бояў тої завитої жінки. Місїць тогди сьвітиў — якби ў днину було сї ригко.

Зап. в цвітни, 1911, від Панька Симовоника з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

317. Страх стовпом і жінкою.

Єдна жінка оповідала, що ў поли вийзали ячмінь може з до перед опіўночи, вітак польнгали троха спати. Они оба с хлопцем заснули, а я не можу спаги і виджу перед собоў темний, високий слуп. Хтїлабим кричьити: Яцку, а то не мож і так силую сї, що можу ў страху, а то переміниўло сї у жінку. Я гірше бим хотїла кричьити: Яцку, — а то не мож. І так передомноў постояло із кількананціть мінут і ужем нічо не видїла і крикнулам, що ўчуў чоловік і той хлопец. Питає сї: Ти чо кричиш? — А ви спите, а я ані задрімала і видїлам, що надомноў високий, темний слуп буў і вітак переміниў сї і стала жінка. Я хотїла кричьити і не могла, аж як зникло, теперім крикнула. І пішли-сми до дому, бом уже у страху були.

Зап. в серпни, 1910, від Ант. Трачука з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

318. Страх бабою поперек дороги.

Йи поточьшиа як той Хаїм Йостик тай уповідают, шьо там оден буў парупчяк, так на обочі була хатка їх. И то буў умерший тай вин пишоў на привиіь[1]). Буў там на привитю, забавийли си до пізна тай зачьйли си росходиті тай пишоў и вин, тогди пишоў и другий з ним разом. Війшли на кўлицу тай йшли кўлицеў аж до тої поточьини оба. Нараз таменьки — то було так міьшно — вздріли якує бабу на дорозї,

[1]) Ити на привить = іти до небіщика.

лежиг, тай хотїли обійти її. Той один якос отїк обийшоў, а той другий май позадь на кілька крокіў вид него. І той один то уже пробіг, а того другого, то баба си здоймила, такі велика і протьигла си почьириз цїлу дорогу; і той другий то шьо маў робити? Як си розігнаў тай штрик почерез бабу і пробіг, надогониў того і с страхом і с сьміхом ішли далї. Уже утїкали далї, той си сьміўиў, той си страхаў і розійшли си, той пішоў собі до своі хати, а той собі пішоў до своі хати. І потому той, шо скакнуў почерез ту бабу, такі зараз заслаб на ноги и окалїчіў і від того стаў калїка. Я самий его знаў, як вин ходиў на колїнках та на руках, попидлатуваў, такі клаў латки на холошньох тай у рукавицьох — то ні богато так буў тай іс того умер.

Зап. Ів Волошинський в серпни, 1911, від Ів. Палїнюка з Ростік, пов. Вижниця.

319. Страх — білюга.

Ішов-йим на варту і стоїт ци хлоп, ци баба, то ни знаю, тутки на Загуминках, і вздрів я тую бабу. Як би так вона була мине вздріла, була би мине притьила, а так я її борши вздрів. Як я її вздрів, то вона стояла так, як баба, а но я відійшов, то вона си зробила так, як білюга.

Зап у падолистї, 1905 р. в Сороках, Городецького пов., від Василя Дулемби, Ів. Савицький.

320. Страх у видї жандарма.

Рас йшов я черес левади на весїльи. І шос чорне так, як шандар, ішло протїў мене. І йшло і вже ни далеко було пирид мене так, на двіста крокіў, а за мінутку з'явило сьи коло мене. Ішло, али не чути голосу, аби гупало. Я перехрестиў сї і таке було велике, як я і щезло.

Зап. у Костїльниках від Софрона Хартуняка М. Капій.

321. Страх у видї попа в апаратї.

Буў я ще кавалєром тай мешкаў у хатї коло цвинтара. Раз коло години 11 розібраўем сї, тай легім спати, лиш щем світло не гасиў. Чую, якийс чоловік просит, щоби му утворити. Я питаю сї, хто, а він ще раз каже: „Утворіт". — Али я устаў, тай кажу: „Або кажіт черес вікно, або кажіт, хто ви є". — „Я Микита Курчак, прошу вас, утворіт". — Я утвориў єму, він увійшоў до хати, тай маў пилку під пахоў, а у руцї сокиру — він буў майстер Я нагаў собі льиг, его прошу сїдати, а він не сїдає, али каже: „Я у таким страху буў тепер, щом ледво до вас забіг". — Питаю я сї его, що то за страх. — „Ой", — каже, — „доходжу тут до перелаза, а мене переходит ксьондз в опаратї. Я пристаў, аби він мене поминуў, але мислю си, що якби він сї до мене пускаў, то я со-

кироў ґараз до него". — Тай підоймиў сокиру надомноў, тай мині показує, аж я сї напудиў, таїм сїў на крісло. Прошу его сїдати тай він сїў. Поговориў с ніў годйни, тай просит мене, аби я го вітпроваїиў до дому. Я вітпроваїиў, тай за то він купиў мині за вісїм ґрейцаріў тїгюпу. А він так бояў сї, що аж сї трес.

Зап. в червни, 1910, від Ант. Трачука з Далешева, пов. Городенка. Ів. Волошинський.

322. Страх св. Миколою.

Як малам двапацять лїт, раз якось спалам зі сестрою. Вона будитсьа, а на сиридині хати стоїть хтось, цїлком сьвітий Миколай! А з гори сьвітить місьаць на него.

Зап у Бандрові, Ліського пов. М. Капій.

323. Страх на місци убійства.

Я йшоў рас якос пізно из горішя тай та щьиза би біда йшла муром; вона йшла муром, а я собі йшоў дорогоў; и ўна витак прийшла до коршми тай собі утворила і пишла до середини, а я собі пишоў дорогоў; тай йик йшоў, а то волос мині ставаў, а воно клацкотїло и наколи вона там зайшла, тай мині лекше си зробило. А я з роду такого ни чуў, як тогди, хоть возиў пошту, ходиў сми серед олиўночі ў місто. А тамевьки убиў чьоловик чьоловика, то там місце несьвічене. Его убили два; тай одного убили, а другого дерево убило — і так погибли обá.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Филипа Чолапа з Ростік, пов. Вижниця.

324. Страх і блуд на місци, де зарізано дївку.

В Симакіўцех буў коваль у скарбі і маў слўжницю дївку; тота слўжниньи бўула рік у него і траба ї було заплатити. Коваль вібуў такжи рік тай мае сї перебирати до дубківского двора до слўжби. Тої дьини самої вітправйили ту дїўку і платит ї трицїть баньскіў. Куда пішла та дїўка с тими грішми, то той коваль ни знаў, — де сї вона дїла. З Дубок приїхали фіри, перебрали ковальи і їхали черес Смўкіўку. Наколи приїхали до Дубок і коваль хокіў тих фірманіў потрахтувати. Наколи тоти фірмани трахтўйи коваль, а жандарі приходьи: Що сї стало з дїўкоў — бо ў Смўкіўцї вже дїўка зарізана". — Коваль окликайи сї на ти люди, жи йшоў разом с фірами і жінка і дитина. То було ў полўдне ў марцу. Аж типер сї коваль віговориў. А парас йи сьлїд від тої дїўки до Колїнок на-ўправец. При дїўцї гроший уже не було — тілько дїўка уже зарізана і йи слїди до ґазди до йидного на полвіре. Приходьи до того ґазди. „Ґаздо, хто то буў, до тебе с польи повертаў?" — „Ой у мене було двоє Циганиў, Циган і Циганка". — „Де їли сї?" — Кажи:

„Війшли з мого подвірьи і пішли у село“. — До нинїшного дня ніхто не знає, де сї Циґани дїли. Лиш там страшка йи, що кажут, там страшно йти, бо дївка зарізана і тим все блудьи.

Зап. в цвітни, 1911, від Н. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошиньский.

325. Страх у старих вербах.

Я буў парубком, а у мого тата було худоби богато, були слуги, тай ми ту худобу покутали[1]): були весїлия, а там де тота худоба була, то була зимарька. Кажу я тим слугам: „Ни йдетйи на весїльи?“ — Уни кажут: „Ой ньи, бо ми трудні, мокрі тай не йдем“. — Я кажу: „Бо мене кортит, то я би йшоў“. — Уни кажут: „Тибе як кортит, то ти можеш іти“. — „Але татови“ — кажу — „абисте не оповіли, бо тато би сварийў“. — І я пішоў.

Прийшоў-їм до одного ґазди на весїльи, так до сиредного чьоловіка, там дивийў си, як данцуют і приймали мине там. Потому задумаў я ще піти на друге, як там на весїлю. Прийшоў я там до того другого ґазди, там таґжи играют, данцуют. Зійшли си два другі такі парубки, шо ми си забавийли, данцували. Ба нарешті я си подумаў: то уже пізно, траба йти до дому. Тай пішоўїм; пишоў я шльихом тай шьи собі задумаў: то шьи може було дати посидїти. А то там мині у першого удало си було, хотїў би я шьи пити, шьи туда рас, ци то гуляют, ци уже си може порозходили. Али то я йшоў самий і маў я такий бук, лїску, доўбню ў руках. То разом є уже сутки, шо повертає си до нас т хаті, ни доходьи до тих суток, тої вулицї. Нараз я узріў, стрітиў мине пес чьорний такий, йик вуголь и доўгий і той пес зачьиў мині поперечьити дорогу; гадаю, якби си ластиў... І так шьи раз пшьоў я до трийцїть крокіў або і до сорок, той пес мине провадиў то суда вулицеў, то туда і так вимахуваў фостом, якби си ластиў. Ўвидїў я, шьо тто біда і мині тогди страх ни дало, лиш я маў ту цікавість і гадаў: Ий, коби я єго тоў лїскоў урваў добре. Так вин пшоў форт, аби я го ни досьиг так, йикби знаў, шьо я би го хокіў ударити. Дійшоў я до тих суток, шьо провадьи до хати, шьо нима си ходит і злагодиў я си добре, аби я го буў урваў тоў лїскоў, али він си ни наближиў. Бо казала мого тата мама, стара баба, мала вісїмдисьить рокіў, шо біду мож бити на віллїў, то я си буў злагодиў, а вин сокотиў си. Як я си зблизиў тай я задумаў: „Ой ни йду я на весїльи!“ — Лиш повернуў там, мине уже такі зачьило страшіти, ни так дужи мине страшіло, аж докі я ни звернуў у ти сутьи, шьо идут до хати. Я повернуў у сутки і вже не дивиў си поза себе, то він

---

[1]) Кутати худобу = обходити худобу.

вже си лишйў там. І я вже си ни дигйў і ни обзира́ў си за собо́ў, лиш мині̑ да́ло страх і во́лос ста́ў и так мині̑ си здава́ло, шьо во́лос пишо́ў у гору́, до́кіў я не зближйў си т ха́гі. Бо́же! шьо там, де той пес...ʼто неодни́ ўповіла́ют, шьо йи які́ старі́ ве́рби.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Ів. Палінюка з Ростік, пов. Вижниця.

326. Чорт на вербі.

Ішов ям на лонкі по коні; коні сї ни дали злапати. Ну, я якось злапов і сїв на коньи і їду тутка на скітни коло Берка, а там сидит дїтько на вирбі. Ну і зачьило рохкати так, гі свиня, таке било біли, так файкало, дайми на то, як простирало. Далі мине то назад ни пустило до дому і назад навирнуло мі на лонкі, ну і я хотів поїхати там на другу скітню, як там йист аж коло Романка. Там я приїхов коло тої скітнї; як сї коні зьльикли, як сї стали по лонках гнати зі мною і пригнали до тої скітнї і коли стали і я гримнув с коньи. Тей баби питают сї, хто то йист. — Я кажу: То я. — То ти чо ту стоїш? — Я кажу: Та дивіт сї, шось пї сї вчіпило і ни знаю що. — Ну я того злого виджу і він сїв па тополи і мине ни хтїв до дому пустити, ая, на тополї на Рома́нковій. — Ну і ба́би взьили коньи за вуздечку і випровадили, ну і я пішов до дому.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Сороках, Городецького пов., від Василя Дулемби Іван Савицький.

327. Страх на возї.

Їхав еден чоловік биз Косів і там на полю є три христи і поминув тії христи, як щось сїло на фіру... кінь ни хочи анї крок поступити сє. Він коне бє, кінь таки поволи йде, стогни, аш впрів і так поволеньки лїзи. Али той чоловік ни померкував си, що то є; він гадав си, що его кінь такий гнилий. Їди, їди і клине. Али потому воглєдає сє, дивит сє — так як добрий мішок шось на фірі сидить, а кінь нїц, по стогни. Він вже злїз і пішки йде. Тогди взєв, перехристив сє, и воно ссунуло сє з воза і він го лишив. То люди казали, шо там поховані мирцї давно.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

328 Нечисте коло кирниці.

Служйў у дьйдї наймит, тай не було́ води́ ў студни; і люди все йшли́ до́світа за водо́ў, а він вробйў ва них салце́ ко́ло сту́дні Хто набере́ води́, тай зашпо́тає сї, тай ўпа́де, тогди́ лиши́є коноўкй, тай тіка́є, хрести́т сї, тай гово́рит, що то якєс нечи́сте обі́йстьй має Мики́та.

Зап. в червни, 1910, від Параски Тимрик з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

329. Страх коло кирниці.

Мойа́ жінка одно́го ра́зу у̂ непі́лю пішла́ по во́ду лу̂жи ра́но. Али то такий бу̂у̂ ра́нок, що вона́ ни знала, чи то було до опі́у̂ночи, чи по опі́у̂ночи; ї кілько здава́ло сї, що ра́но, дзиґа́рка ни було́, а кілько спа́ла, ни мо́же міркува́ти. Пішла́ по во́ду і взьи́ла с собо́у̂ два пси, щоби сї не боя́ла. І прийшла́ нидале́ко кирниці, а там було якє́с такє́ вели́кє так, я́кби вели́кє було́ дерево, котре́ на́йбільше — чо́рне, — чи то би була́ така́ плане́та, чи то би злий дух бу̂у̂ — та пу̂дж̂іу̂ її?.. Пси віт то́го у̂тїка́ли, а вона́ набра́ла води́ і верта́ла до до́му і такий страх ма́ла, що ни памйита́йи, ци вона́ йшла, ци її шо не́сло... То віт то́го чьису́ на́віть голова́ ї болиг.

Зап. Ів. Волошинський в маю, 1911, від П. Семовоника з Далешева, пов. Городенка.

330. Страх під мостом.

Ішо́у̂йим від дїу̂ки у̂ зимі́ чи́риз міст. Наколи́м уппий сї се́ред мо́ста, як гри́мнуло під мо́стом, якби хтос вістрілиу̂, том с того страху́ пітскочиу̂ від мо́ста мо́жи на піу̂ ме́тра. І я́кім зачьиу̂ утїка́ти, прибігйим до до́му, то у̂ мині́ лу́ху ни було́. Другий день здиба́ю сї с чоловіком, а він минї ка́жи: „Ти чо так утїка́у̂ у̂че́ра у̂ ночи́?“ — А я кажу: „Як ни тїка́ти, як дїтько лу́скайи під мостом?“ — А він ка́жи: „То я самий бу̂у̂, бо я там трима́у̂ тїтю́н у схо́у̂ку. А я гада́у̂, шо ти ви́ліу̂ мине́, то ни бу́диш тїка́ти, а я́кіс ни ви́діу̂, то бу́диш тїка́ти“. — Таки́м чино́м говорьи люди, що дїтько йи під мостом.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласїйчука з Далишева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

331. Страх під містком.

Йшоу̂ чоловік з міста тай надійшоу̂ над місток там коло шафарьи́, а там воно гуркало і чихало. А він напудиу̂ сьи, шипку натиснуу̂ на голову і фтїкау̂ тай фтїк, аш сьи в дома обгльинуу̂.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов. від Федя Провальнюка М. Капій.

332. Два страхи на мостї.

Ішли́ дїу̂чьи́та віт спі́ву і нади́бали на мо́стї, що якє́с гуля́ло. Їх двоє. Вони́ тото́ уздріли і ка́жда сї напу́дила і тїка́ли до до́му і у̂же сї боя́ли іти́ до спі́ву.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

333. Пан на мостї.

Шов чоловік пяний, шов чириз міст. По сиридинї моста прийшов. Ни дає єму пирийти. Якісь пан се вчіпив. Той се взлостив, іде силомі-

цьов, тото все напирид него скачи. Що робити? Взєв, скинув чобіт єден і бє того панича. Що хочи вдарити тей то фіїче тей знов напротів него стане. І так здовш дорогов аш до самого дому з ним се дрочило, а він нїц, но чоботом бє. Приходит до дому, засьвітив і вже провадит порядок, як то пяний чоловік. Куждий знає... жінку бє, діти. І мав коло себи бекило булок. Приніс си з міста. Дивит се в вікно, якась конєча голова вистaвила зуби і так заглєдає до вікна. Він тоди, як мав бекило булок, тогди кажи: А ти вже ту знов є?

Тей тим бекилом булок кинув в вікно. Як кєнув в вікно, воно се засьміяло, булки впали на землю аш на двір, вибігає на двір — булки на земли, а єго нима. Підіймив тії булки і вже се витвиризив і зачив нарікати, що то єму біда наробила. Біди ни навчив, а вікно мусїв вставити. Тей вже конец.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

334. Пан на відрі.

А знов холив хлопиц до дївчини. Так єдного вечира, другого вечира, али до хати се встидав йти, все дївчина виходила. Всїх вечирів виходила, а одного вечира ни вийшла. І він так чекає, чекає пізнов пором і ще гадає си: Можи ще вона вийди. А там була коло того дому кирниця. Дивит се — якісь пан виліс на відро і гойдає се. Він зобачив, дивит се, шо якісь пан се гойдає. Придивєє се добри, мислит собі, що то можи який хлопиц єго страшит. Зібрав го лєк і зачив тїкати. Коли ни дає му тїкати, якісь псючок напирид него біжит. Він такий нїц ни питає, но йде. Прийшло коло моста, бо чириз міст мусїв йти, знов пес вибіх спід моста, якісь великий і ни дає єму перийти. І він настрашив се і думає, що він буде бідний робив. Став і думає. І взєв, вирнув се, мусїв єнакшов вулицив перийти і в свого фамілїянта перинучував. Такой му ни дало перийти.

Зап. від Яндруха Стеція, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

335. Страх на мочарі.

Раз тут на мо́чьирі щос пу́джьило, чала́пає так гий ка́чка, а́бо рас слу́пом перекида́є сї. Але то не ва́уше, лиш так ново́го мі́сьиць и — як мі́сїць настає́.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далєшева, пов. Городенка, І. Волошинський.

336. Страх на пасовиску.

Я пас конї на поли, на конюшинї. Конї попутав єм, а сам си лєг спати коло них. Надійшло до мене три пси, а всї три чорнї. Довкола зачєли бігати. Я встав і дуже мє лєк зібрав. Капелюх на голові росте

в гору так, як би хто з мене зривав. Коні зачели фуркотіти тай втікати. Я за кіньми — а йти не можна. Я збираю всі сили і біжу, як можу, аж став-ем на еднім місци. Коні зайшли в овес і зачели сї пасти. Я сї зачєв хрестити. Кудась сї троха пропамятав і пішов до коней. Поймав коні з вівса, розпутав, сїв і жену до дому. А вже нїчого не виджу. Пригнав єм д селу. Там єст на полю дорога громадска. Повертаю я на тоту дорогу. Виджу: щось біле йде... пес не пес, теле не теле. А далї зробило сї таке, як чоловік. Коні скачут, далї не ідут. Але як я зачєв коні бити — с того страху утїк бим із хатї. А то сї зробило таке велике. Я зачєв далї гнати, а то пішло далї наперед мене. Приганєю близше д селу. А оно стануло си коло плота і зачело стояти. Я коні бю, коні не хочут йти. Став я. Стою дальше, йде якийсь чоловік. Перейшов попри мене і сказав „Слава Йсусу“ і пішов. Я їму нїц не сказав, бом сї був дуже злєк. Він пішов гет, а я стою дальше. Троха ми лекше стало, жим увидїв чоловіка і вчув єго голос. Але як когут запіяв, як десь щезло від мене, лиш вітри повіяли.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липни. 1906 р., від Петра Стецївки В. Левинський.

337. Страх у провалї.

Ми сапа́ли кукурудзи за шульок на ланї. Тай віломали, стояли на купах, ни було чим возити. Тай післали мене по вечеру. Як я йшоў, нїс вечеру тай з рова шос таке вілїзло. Я вішоў на дорогу, стоїт такий хлоп, тай так сьи видко коло него, як би хто засьвітиў. Тай воно йшло в перед, а я йшоў за ним. Воно йшло при йиднім боцї, а я при другім. Тай їм зійшоў аж до лану, а воно мене не пускало, росьціпило сьи на перед мене тай стало, тай не пускало. Я стаў, зіпрівім, напудиў сьи, та їм кричиў на тата; тай тато збігли на долину, тай сьи відозвали; а воно тьигнуло мене, жиби я йшоў провалом. Я зачвў кричити. Вони прийшли і я хтїў їм росказувати, але вони не казали казати, аж в другий день.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Федя Провальнюка М. Капій.

338. Страх в олїйни.

Одного разу ішли вартівники в ночи. Ішли попри волїйню Мортка Нусима, колєґи пана Паславского і стали коло неї і слухают, жи шось сильно мели там в сиридині на млинку. Тимчисом там ни було нікого. Як там зачило молоти і хтось зачив кричити: Вйо! І там сильни войско маширувало в ті волїйни. Постояли там с пів години і страх їх зібраз і пішли до дому.

Зап. від Кобильника Дмитра в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

339. Страх у стайни.

Спов брат і я в стайни — два нас браті́ спало в стайни. І прийшло шось до стайні, звалило ліжко до гори ногами (і вас накрило — зам. Демка Кадучка). Старший брат спов і ніц ни чув, а я ни міг спати, бояв ям сьи до самого раньи. — А то в ночи в стайни було — замкнині були двері.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Ворицові, Городецького пов., від Гнатка Мороза Ів. Савицький.

340. Біда в дворі.

Вітпроваджувалисьмо паню з двора в Яблунові. Ісьмо сє виртали до дому. І виліс кіт з вострішка, с кута і ми йдемо, а той кіт на пирид нас. Али я єго ни виділа, то друга виділа. І той кіт нявкочи і ни пускає нас, по лєгає по дорозї, жиби го брати на руки. І ми стоїмо, а він лижит. Ісьмо так до дому йшли, можи зо дві годині, ни дало нам дійти до дому. І прийшлисьмо коло брами і ни виділисьмо, де воно сє поділо. Нім ми браму вітворили, а собака в сіньох так кричит. Ми нім навкола поко вобійшли до кухнї, а воно вже вітворило си вікно. І ми до хати нім сє добули, стоїт в вікнї вже як малпа, як богомас, лабами сє тримає. А той пес та навіть нам до хати ни дає прийти, но гавкає. Прийшлисьмо до кухнї і воно засьвітило вочима, так як добрий хлоп стоїт — волохатий. І тогди ми хочимо засьвітити, коло него лямпа була і ни дає засьвітити лабов гасит. І тогди я кажу: Тай ни знати, чо ти вомано, хочиш від нас? Кажу: Дайно, Ганько, сїрник, най я засьвічу який папір, най му вочи висмалю! Тогди кажу: Ни давай нї соломи, нї папіра, бо жиби ни вфатило на двір з вогнем, то бисьмо ще й згоріли. Тогди кажу: А то що будем робили? Богдай же тє... пєть боских ран побило, ти чо в нас хочиш? Я єго взєла: W Imie ojca i syna i ducha swientego, amyn! Воно як зяйкотіло, як зачило всї шиби гристи, всї шиби повилїтали на землю. Воно як впало на землю, то всьой сє дім так стріс, жисьмо си гадали, жи сє всьой дім пириверни з нами. Потому як заяйкотїв, то пес мало бис сьцїну ни вилитїв, так скакав, жисьмо ни годни були втимпирувати. Лямпу сьмо засьвітили, жадної шиби ни було в вікнах...

Зап. від вуйни, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

341. Страх у касарни.

Потім третий раз знов там, де фірер спав, в тїй цимбрі, то взьило, як прийшло в ночьи, пиривирнуло його зі строжаком, гет зі всїм. Мав на столї запавку, гет то всьо пиривирнуло і там му ключ загубило; потім ни міг ключ найти. І потім вікно відурвов і пу драбині зьліз на

дів до кашарні в зимі босий. Так кричьиз, ми чули, як кричьив, али нам ѣї ни хтіло встати втвурити, бігме-ну.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороцові, Городецького пов., від Івана Штойка Ів. Савицький.

342. Чудо в хаті.

То був єден чоловік, називав сє Заранок. Був богач, мав гроші вилнкі, добри му сє вело, добри си з жінков жив. Потому щось му сє стало та взєв, жінку добри набив, набив, а жінка покинула го і пішла до своєх родичів. І ни було ї зо дві ниділи. Потому приходит щось в ночи попід вікна, заводит, акуратне яґби єго жінка була. Так заводит, а ніц но: Ай, дітоньки-ж ви мої, а шо-ж ви ту робити? Хто-ж вас ту обходит? Хто вам їсти варит?

Али він слухає, кажи: Йдїт, діти, закличти маму до хати! Най мама ни заводит попід вікна!

Вийшли діти, кличут мами: Мамо, мамо, ходїт до хати!

Ни хочи мама йти; пішли діти назат до хати. Али пішли діти до хати, мама знов заводит під вікнами: Ай, дітоньки-ж ви мої...

Знов своє: „Дітоньки-ж ви мої“. Він знов висилає. Знов висилає діти, діти знов кличут: Мамо, мамо, та жи ходїт до хати! Та чо будети заводити? Ходїт! Ходїт до хати! Ни заводїт!

Знов діти прийшли до хати, ни хочи мама йти до хати. Али знов... знов заводит. Так заводит! Той вже аж ни міх витримати, взєв, зьлїс сам, пішов на двір. Кличи: Парашка, Парашка, та йди до хати! Чо будеш заводила? Будут сє сусїди зглєдали. Будут сє сьміяли. До хати ходи!

Тота ни хочи йти. Тота стоїт; той за нев, тота втїкає. Та втїкає поза хату, той за нев за хату. Хочи ї злапати. Парашка, Парашка, до хати ходи!

Лапає ї, тота втїкає. Тота втїкла на горот, той за нев на горот. По сатку бігає — то ни витко сє — мало си вочий ни повибирав. Була в сатку буда. Поза буду, той за нев — лапає ї — ни дає сє злапати. Втїкла до буди; той хтїв вбічи до неї тай ї злапати в буді, а з буди вийшло цудо. Той тогди сє пиристрашив вже. Прийшов до хати, вже лєх спати. Прийшло вже на рано, на день, вже зачив варіювати, вже тогди й жінка прийшла і ратуют: там воду сьвитєт, то євангелію читают над ним і вежут і варта коло него — нїчо му ни помагає.

Прийшло, вже якось му так відійшло, можи так де в кіля недїль. Вже встає, вже сє вмиває, вже сє вопамнєтав, вже жалує. Е вже:

— Чикай-но, жінко, чикайти-но, діти, вже вам буде всьо єнакши...

Вже робит, вже працює, ґосподарит; али показало му сє то цудо в хатї; десь ни було нї жінки, нї дїтий дома, а той взєв, замкнув то цудо в хатї. Чикай, тпер тобі буде ту конец!

Запалив хату: Типер ти ту згориш!

Хата горит, діти біжут, жінка біжит і люди, звикле до вогню. Тей кажи жінка: А-йа-йай, шо ти наробив?!

А той кажи до жінки: Цить, цить, жінко, я вже его там спалив!

Тей жінка кивнула руков, плачи, що має робити? Потому прийшло, вже він се якось опамнетав, вже се тішит, що вже се спамнетав, вже знов ґосподарує коло хати. Вже пошив хату. Али знов му се показало то сами цудо. То як се розлостив: Я вже хату спалив с тобов, а ти се ще ни спалив?

Тей за ним на горот, нат воду, воно влетіло в воду, той за ним в воду, за цудом, тей кажи: Типер я те втоплю!

Зачив се в воді бороти і втопив се.

Зап. від мами в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

343. Як страшило в хаті.

Наймив собі оден чоловік хату і бвало кажи: Загасет, шось ходит по сіньох, ходит... Засьвітет, приходет до сіний, нима нікого. Так єдної ночи, другої — вже вони се боют. По корові се тлумет, то по свини...

Али знов єдного разу ни спет вобоє, слухают, шось так навкола хати бігає. Дивлют се, а воно до вікна заглєдає.. Шо подивит се тей знов се сховає. Так дрочило се, так гей той се жмурку бавит, так воно... Так шось кілька рази. Вони взели попілу і посіяли попіт сьціну. Потому на рано — видет якісь пішки такі с пазурцема. Маленькі дужи пішки. Бвало жінку свою лишиє в хаті, жінка навіть се боїт на двір вийти сама. Бо по дверох, кажи, по шурує тей шурує... І до хати, бвало, прийди, лишками тарахкає, али вони се ни бояли. — Вже так з ним звикли. Кажи, жи єму се за тоє добри поводило, там де біда є.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

344. Нечисте в домі.

Ділопризводитиль воінського присуствія, Рульов, був чоловік уже пожилий, годів півсотні з гаком. Він часто занімав ся у канціляриї до пізна, коли з писцями, а иноді і сам сидів дуже довго. Раніш йому ні разу ни увижалось ніяких страшилищ, хоч і ни раз бувало йому жутко і якось моторошно, коли він занімав ся сам, а все таки так нічого ни бачив. Як замічав, шо йому становиць ця жудко, бросав роботу і мирщі тікав до дому. А на цей раз він писав якісь срочні бумаги і був сам, як палиць, всі писці були дома, а сторожа уже давно спали у своїх кімнатках. Він сидів, занімав ся ни розгинаючись, очима упиливсь у бумаги, на сторони ни озирав ся. Йому становилось уже моторошно, а він ни звиртав на це ніякої уваги, пише сибі і пише. Так як у половині

дванацятої години за спиною у його затріщало, ниначе хто шкафу начав ламать. Він думав, шо вори або хто нибудь з сторожів лїзе у шкафу. Як глянув він назад, а воно іде до його здоровий чоловічака у всьому білому і товстий та високий, чуть ни з шкахву завбільшки. З гаряча він добре ни роздивив ся, чи воно мертвець, чи чорт. Як печений підскочив і як стріла до дверей порхнув. Сам ни зчув ся, як він одчинив двері. По східцях він біг і ногами ни приторкав ся, сам ни помне, чи він біг, чи литїв. Як тїко він ни спотикнув ся на східцях і ни полетів стовбула, Бог знає. Вискочив він біз шапки, біз колош, і в одному триковому піджачку. Бігти йому з присутствія і аж до дому приходилось ни менше, як з пів верстви. Це дїло було зїмою, в холодне времия, морози були чуть ни крещенські. Він поки добіг та поки достукав ся у свою хватирю, так чуть ни замерз. Після того він здорово захварав: Тут простудивсь, а тут іще пирилолох підміг. Хварав він ни довго, пожив з місяць і умер. У тому домі, кажуть, шось таке є ни добре. Уже вони і молебнї служили і посвящения дома було, а все таки ни помогалось. Сторожам нираз приходилось чуть, шо по ночах там грає хтось то на роялї, то на скрипцї і танцюють або на пробі як ото хто на билиярдї гра, топцюкоць ця ногами і кіями стукають. Инші кажуть, шо це ничиста сила. Коли плотники становили крокви, так хазяїн умішав ся, шо вони ни так поставили. Завили скандал, плотники по сирцях і услали в той дом ничистого. А один чоловік мінї толкував инакше: У тому домі колись жили два брати. Обидва вони були знахарі, все шо хотїли, те й робили. У них бутьто була така книга, по які вони творили всякі чудиса. Померли вони пошти, шо разом. А тепер либонь ходють по ночах до дому і висиляць ця.

Зап. від Ларіона Черного, с. Притикївка, Купянського повіту, П. Тарасевський.

345. Страх у церкві.

Збудували в йидній селї церкву. Але шось не давало відправльити набоженсгва в нїй. Али то цїсар вібудував, то він розписав, шо хто с тої церкви біду віжене, то зістане зятем в него. Як уже росписав, кого дадьи, то рано лиш кости з церкви вікидают. Але приїхаў Циган. Шо минї дадьи, аби я вігнаў? — Той каже: Дам доньку за тебе. — Циган казав собі завести до церкви вола, горівки, бочку води і латру дров. Як му завів, вже буде ночувати. Наклав собі вогонь, горит. Дес так коло дванацїтої години такий шум! Стає велика панє і каже: Чо ти такий мудрий, чо ти ту зайшоў? Я тебе зарас обітну. — Чикай, як спечу миьисо і віпю води. — А біда каже: Коли ти зїси? — Їсьць, їсьць, аж когут запіяв, а вона втїкла. Приходьи рано, каже цїсар: Йдїт та вікідайте кости — а він живий. Будем робити весїльи. Як зробиў вісїлє,

зробиў баль, зачило сьи набоженство. Тай я зле съпіваў, а там було два дяки тай мени вікинули. Ожем сьи заклькиў, більше там не піду.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від О. Климчука М. Капій.

346. Страх на могилках.

Їдуть папаша з Нового хутора, доїжджають до могилок; смотрять: два верхами біжать, аж зимля трясеть ця. Мужики, шо їхали з ними, і віжки пустили, злякали ся. Тіки один одному розказали, шо воно таке було, а вони обратно литять. Стали уже доїжджать до моста, лошадь ни йдеть. Шож тут ділать? Вони її й так і сяк. Один встав і пішов уперед, за ним пішла і лошадь. Смотрить: лижить так як собака. Він почав читать молитву. Так воно опять, в місто собаки, як трахнить опять верхи — трохи лошаді ни збило. — Кудиж воно ділось? — Звісно куди: заграло в Зимлянки до Бикетьчихи в госьті.

Борисов. вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

347. Злий дух у саді.

В вирбовецкім лїсї є садок. Коли вже япка вітцвитут, то той злий дух бире с каждої яблунки цьвіт і на себи кладе. Коли вже садівник тримає той садок, то вже ни годин витримати, ни дає му спокою. Іде, то яблунками зрісе, али япка ни фпадают. І все в саді курит чирвону люльку.

Зап. від Миколи Пухняка в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

348. Страх під яблінкою.

То еден хлопиц в ночи вліс в япка і зачив рвати. Як стала шўвир, а він дивит сє на долину з яблунки, на землю, а там на зимли якісь кіт білий був. Потому с того кота зробив сє заяць, а потому таке як цап і як віл велике. То хлопиц зо страху аш заснув на яблуньці. То спав, аш кури запіяли. І вже того ни видїв нїчо під яблунков. Тей венци вже ни лїс.

Зап. від мами, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

349. Страх у садівників.

Єдного разу садівники пильнували саду. Али зачило гриміти, блискати, зачив дощ іти, а вони взєли, поховали сє до стайнї. А в стайни як щось зачило камінєма кєдати! Али шо в них камінє ни цілєло. То вони мислили, жи там можна буде вже с фіра камінє в стайни. І взєли і повтікали зі стайнї назат до саду. А потому щось по даху по стайни

бігало. Так як заяці. Потому на рано приходег до стайні, то ані єдного камінє ни було.

Зап. в Будзанові, Теребовельського пов. О. Деревянка.

350. Невірний садівник.

Єдному — то о садівниках буде — садівникови все сє біда показувала і він оповідав другому. А другий сє з него сьміяв. Кажи: А ти, тобі все шось в голові!

Али єдного разу шов фірман с коршми тей пириходив бис тото місци, де воно все показувало сє людьом. Али той садівник, що ни вірив, ішов собі в сад, дивит сє, а то було в ночи — та то кождий знає, що в ночи, бо в день нима — здибає того фірмана, а той фірман до него кажи: Господи слава́ тобі, що ви надійшли, бо вже зо дві годині мучу сє, бурикаю сє, ни дає ми дороги пирийти. Лєгає на пирид мени, що хочу минути, вже знов напирид мени лєжи. Вжем аш скинув ремінь с себи і нічо ни помагає. Али добри, що ви надійшли, то вже ми звідци вивидити.

І вивів... і пішли воба.

Тоди приходит той садівник і бире, оповідає тому садівникови, що єму скаржив сє все: Добри ти казав, Івани, що тобі сє все показує. Я ни давав віри. Али йшовим, то фірман бив тай бив, аж зачив ми оповідати, що ни дало му пирийти!

Ну тей вже.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

351. Дитина в яблоках.

Рас в саді в Вирбівци спавим в буді. Слухаю в ночи, шось єнчит. Я си мислив, що то можи де хто сє бє. Виходжу з буди, дивю сє, коло яблунки стоїт якісь хлопиц. Я си мислив, жи можи то який є сила. Прийшовим до него, а він щес. Дивимо сє, воно вже аш на лєнії. Яблунками трісе, япка окропни литєт. І так яблунка від яблунки трісе, то лєгає по дорозї, то скачи, а таке за вилики, як мала дитина, що має пет літ. І так шло аш до самої сушарні. На розї сушарні пирикинуло сє в пса чорного, виликого дужи. Іно вітир повіяв і щезло.

Зап. від Стаха Заранка, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

352. Як садівник утікав перед страхом.

Сидит в саді — ніби Тодорко, спав під деревом. Заспув, як скричило погутькало над ним і він сє настрашив і втїк до стайні, защіпив двері, накрив сє коцом фірманьским і так хтїв спати. Накрив сє з го-

ловов, а щось кидає в него. А він так ни довірує, спит собі, гадає: Так шось впало. Так рас, другий рас... та бо вже й ліпши кєдає. Так кєдає, жи вже ни годин лижити навіть. Коні форкают, носами бют до зимлї, єнчут... Тоди він до двирий, хочи втікати, коли ни годин вітщипити. Тоди як зачило в него гімняками кєдати! Вийшов він на двір і став і стоїг — нима де пириночувати і фірмани повтікали зі стайні. Такой там ніколи ни ночували, бо сє бояли біди. Тоди він став і думає. А мав тоди коло себи хліп; дав псам хліба і далї іде с того саду втікати до другого саду. То зле сє в Хомиківці було. Буде тікав с Хомиківки аш до Ридодуб. Так він собі висóло йде — пси напротів него. Али знов в Ридодубах нидалеко цвинтару гадає собі: Жиби ше хоць попри цвинтар пирийти! Акурат подивив сє — стоїт в брамі мирлий. Знов він сє зьлєк. Пси но згумотіли тей повтікали. То він прибіг до Ридодуб, вже аш му сє розвиднїло. Така єго ніч була.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

353. Страхи коло Хотимира.

Служи́ў я в Іса́кові у ґазди́ і той ґазда́ маў у Ко́ршеві лїс і ми сї зібра́ли у неґілю у ве́чір на понедї́ўнок у лїс. Приїхали ми там на живачі́ўске по́ле і я єму́ ка́жу, шо я чуў у селі́, шо тут роска́зуваў оде́н чолові́к: Ко́ло се́ї верби́ ви́ діў ў ночи́ коро́ву на воловóдї привийзану — на гру́бім на лу́жи; потїм підійшоу той чоловік ви́ще, ди́вит сї: Ко́ло верби́ коро́ви нема, лише́нь ві́тти якис пан ду́же у́браний наґійшо́ў і той чоловік пирихристи́ў сї і каза́ў: „Ой небо́ре, ти мині́ ніц не го́ден зроби́ти тепе́р“. — І по́тїм той пан зник, ніґде́ го не бу́ло витко. Потїм як я ї́хаў на тїм по́ли ў лї́с і я роска́зуваў ґазді́ то, шом чуў, шо там шось перехо́дит на тїм по́ли. А він мині́ ка́же: „Коби́ що перейшло́, то ще́бим до́бре наби́ли“. — По́ки ми приї́хали на коце́мирске по́ле і бу́ло доро́гоў боло́то і він навернуў кіньми на якийсь обліг на кава́лок, зї́хаў на доли́ну на таки́й широ́кий обліг, бо попри той обліг ішла́ та доро́га. Ми з'ї́хали на доли́ну, а там на тїм облозі́ тро́хи води́ є у доли́нї; то ті́лько бу́ло води́, шо ста́ли ко́нї і віз і ше сї за во́зом лишило на два ме́три. Та як ми заї́хали у ту во́ду, а то ко́нї чи́сто пірну́ли у спід у воді́, а ди́шель сї спер на мла́ку і ко́нї чи́сто спли́ли і віз аж по помо́стину буў у воді́, і він сї лу́жи настра́шиў. А по́кім він пішо́ў по ди́шли і по ши́ї на ту мла́чку і ссу́нуў с ко́ний нашийлники і вашки́ з голови́ і ди́шель пересу́нуў чи́рес ко́нї на бік, то ди́шель стаў на воді́, по́тім ко́нї яко́с сї віратували тро́ха, а віз сї лиши́ў на тї мла́цї і ди́шель стоя́ў на воді́, а він ди́шлем перейшо́ў аж на віз. Потїм я з во́за ски́нуў с се́бе капелю́х на пляц на сухи́й і чо́боти на бік — чи́сто с се́бе ски́даў — ли́шім сї лиши́ў го́лий на воді́ і по́тім злїз у во́ду і війшоу водо́ў, аж на

кава́лок — нібп на той облі́г на сухе́. І пі́шоў я, ймиў одного́ коньи́ і запрьи́г у шлию́ і припну́ў вужи́ще до во́за оде́н копе́ц, а дру́гий до шлиї і так я ві́киг копе́м віз з води́ і ґазду́ з во́зом. По́тім я ў́зьиў, убра́ў сї зноў у шма́тьи, я́кім буў і поі́халисмо да́лї. По́тім ми приі́хали до Коце́мирьи і тро́ха сї затри́мали, а по́тім зноў поі́хали. Приі́хали ми в Коце́мирский лїс від цви́нтареви, нічо́го смо не ви́діли ко́ло цви́нтарьи. По́тім ви́ще цви́нтарьи уздрі́ли смо так, як Жи́да в чо́рнім загорне́ного, а бі́ла бу́ла голова́. У фосї́ шос стоя́ло і потім ду́жи ко́нї три ра́зи зариевали і ко́нї укіка́ли, як могли́, і там бу́ло ду́жи си́лне боло́то вели́ке у кім лї́сї. По́тім ми приі́хали до Ко́ршева і він мене́ сї питає, чи уже́ ку́ри пі́яли. Чу́ємо ми, а ку́ри зачьи́ли пі́яти, а він ка́же: „А ти ви́ґіў то, шо у фосї́ стоя́ло ко́ло цви́нтарьи?„ — А я ка́жу: „Я ви́дїў“. — А він ка́жи: „Тай я ви́дїў. Я сї не бо́яў, аби́ яке́ бу́ло лихе́, ли́шім сї ду́жи бо́яў, аби́ не бу́ло во́ўка у тім лї́сї, бо буў би а́бо нас заї́ў ко-тро́гос, а́бо буў би ко́нї поі́ў.

Зап. Ів. Волошинський в жовтни, 1910, від А. Ґрещука з Ісакова, пов. Городенка.

354. Привид.

Раз йшов єм з паші і дивлю сї, стоїт щось окрутенно велике. Тимчисом дивлю сї, а воно рушиє сї: я питаю сї його: Хто то є? — Каже: Я є. — Хто я? — Я. — Приходжу близше него, а то чоловік, такой свій домашний.

Зап. від Сеня Кукуяна в Іванівцях, пов. Жидачівського, Нат. Левицька.

355. Страшний шум.

Пас єм конї в паши. Тай єм їх спутав, а сам лєг єм під корч. Аж щось так зашуміло, аж мнов підкинуло. А я тогди схопив сї, зірвав сї і дужем сї злєк — дивлю сї, а ту ніц нема, лиш корч шумит. Я з лєку побіг до коний, тай утїк до дому.

Зап. від Івана Татчина в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

356. Дїдьче весїлє.

Їхали два Жиди, а там була пуста коршма і в ті коршмі таке весїльа! А то їхав Цудикіў дїдо. Приїхали доміў, а йиден Жид биў йинчий. Прийшоў рано до Цудика тай сьа питат: Ци їхалисти вчера відки? — Повідат: Їхаў? — Ци виділисти шо? — Виліві́м весїля. — А чосте їхали наперед. І повідат: Не будете жили, но до року. То було дїтьче весїльа. І вмер до року.

Зап. у Бандрові, Лїського пов. від Михайла Струняка М. Капій.

357. Страх весілєм.

Тато пасли бики, місьиць зійшов. Пасли в ночи, а я взьну тай льиг. Але чую, таке весільи йде. Йдут паньиики, так у долоні плещут. Так чупер стає! Як взріли бики, так сьи сьміют, плещут. Виділи тата і ніц ни казали, лиш пішли в потіцкий ліс.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Кирила Кременчука М. Капій.

358. Зі страху через млинівку.

Їхали єдні кіньми на пашу і здибали подібного такого, як чоловік. Вони собі гадали, жи то шафар віт паші, від волів. Тей питают єго сє, чи то ни є... якось він сє Нухим називав той Жит. Оджи питали єго сї два рази. А за третим разом як го сї запитали, як посипало вогньом, так як би будинок який мав сї палити. Потому с того страху як сї спамнєтали, а жи млинівка є широка на ніьтрите сєжнє, то як сї розбігли, як скочили, то ще другий раз як млинівка є широка, так приськочили с того страху.

Зап. в Іванівцях, Жидачівського пов., 1903, О. Дерезянка.

359. І відважний боїть ся.

Єдного разу шов мій вуйко коло цвинтару; али він казав, що він сє ніц ни біїт. Іде рас в оденайцєті годині, стоїт щось високи, біли. Лиш набрав страху і такий йде. Приходит коло него і кажи: Добрий вечир!

А воно сє ни вобзиває; і єго поминув. А то він йшов поза городи до своі цьотки. Али воглєдає сє назад себи, біжит за ним А він такий був відважний, що сї ніколи нічо ни бояв. Али страху набрав сильни і зачив тікати. І тікав більши, як двоє гін. І бігло аж до села. А він прилетів до своі цьотки на подвіри, дивит сє, воно за ним стоїт. Прибіх до хати, хата була засунина. Той далї до шопи. Вітворив си шопу і запер ї, а воно сє добувало до него. Той наробив крику. Повибігали с хати і питали сє, що є. А він кажи, що: За мнов бігло якесь високи, біли.

Вони кажут: Нима ніц на подвіру!

Той вийшов зі шопи і зобачив єго, то сами на городї і так до него вогорило, що: Жибись нігди ни казав, що ти сє ни бої́ш нїчого, бо колись тибе зрадит. І всьо.

Зап. від Стаха Зіранка в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

360. Як парубок перелякав ся.

А то ми на ніч водили коний. Циганок був Вирбин, і кликали Павленка Хведора, шо він старий був, а ми були хлопці молоді. Ми

й поїхали, й поминули слободу, на луки. Їхали так коло Сьмина. Я викресав, закурив трубку. Він, Циганок, кае: „Дай покурить!“ — У мене одна лошадь, а в того парняги другого дві кобилї, одна з лошям. Ну, їдим ми. Він нагнув ся — пху! з лошадї... Воно де ни взяло ся, як товкне його, тоді як хватили (з боку була стара, а під ним молода), як помчут, він злякавсь. Я посміяв ся: „Шо ти дуриш мине?“ сміюсь. Виїхали на дорогу, а він аж трусиць ця — злякавсь. Я тут зараз насмішку з його ділав: „Ти обманюїш мине!“ — „Нї, кае, так і так“. Ми отакувались, постояли трошки, поки ґашпори пройшли в його. Потом слухаїм — кричить той чоловік Хведор Павленко: „Калавур!“ — В мене то шкапіка порядошна: Я обернув ся до його, шо він там кричить. Так ось штука: я доскочив до його, так вїн стовбула́ стоїть. Хто зна шо: кониця якась, мара́ якась, як ударе коня під колїна, так він чиркс кобилу і впав стовбула і кобила впала: так він: „Калавур! Хто в Бога вірує — ратуйте!“ — Я спросив: „Куди воно пішло?“ — „По шляху, говорить, на Борисівку, прямо у слободу“. — Так я ту же минуту слїдом аж до мелницї тавсь — нима, як у воду упало! Я вже розозливсь, к'уу: шо буде, то буде. Так ни бачив, а вони обидва бачили.

Потом той парняга, шо зо мною їхав, це перед Семеном — днем було, а на Семена він поступив у Погромиць у чилядники, учить ця у сапожника. Як давай він жить до самого посту. Так йому ни лучче, а все хуже та хуже: він спугавсь здорово. Я дочувсь, шо він приїхав до дому, прийшов до його, поздоровкавсь. Я до його: „Шо ти, брат?“ „Низдоров!“ — „А шо в тебе болить?“ — „В мене нїчого ни болить, а надуло всього“. — „Це, я к'у, ти спугавсь, як ми водили коний“. — „Спугавсь, к'а, і с того времня добра минї нима“. — Лапнув я його отут саме за живіт, коло пупа, так у його подїлались попруги: ошильмував його пирипелох (пирипуг). — „Ну, к'у, тппер тобі треба баби шукать“. А тут була баба Логвинка. К'у: „Треба прохать її“. — Ну, його мать повила його туди. Так вона стара стала, та Логвинка: ни бралась було. Так її так сяк вкландали. Зачала вона виливать пирипелох і вилила: так нас два і троє коний, геть отсторонивсь од мене, як ударило. Шо вдарило, так і те показалось: так тварь в родї собаки. Потом ра́зів три сходив він до бабки — опало і став їсти як слїд. Так уже благодарив мине, шо я посовітав, а то батько й мати засовітались: ни знали, шо робить. А той дїдок, шо за нами їхав, года три пожив, хто зна вже од чого він вмер; а той парняга ще годів з двацьцять прожив і дїтей вісїм нажив.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

361. Впертий страх.

Мої тато на пісках мали до млина. Каўт: Встаў-ім дес о півночи — їду с Тодосьом. Коло цвинтарьи, в побічні вулици, вище полотно, нище чоловік. Нема куда переїхати. Каўт: Гей! Воли не хтьи йти, нима куда переїхати. Тай каўт: Ступи сьи, чоловічи, з дороги. — Али дее; будут їхати. Бют воли, ни хтьи йти. Вітьигли притику, вібили. Чоловік зложив сьи під берег. Змололи, їдут в день, сьнїг такий збитий...

Зап. у Костїльниках від Михайла Гаврилюка М. Капій.

362. Сховок перед бранкою.

Як ще хлопцї се ховали пирид рикрутами, як ночували в Вузенькім під лїсом над водов, то там шось сидїло насирид ріки, то так щось ценькало, як двома камінцема до купи. Ценъ тай ценъ. Али вже мало бути десь коло дванайцятої години; як заплескало руками, як се заригогало, як борнуло в воду, то так се вода розгойдала, аш на бириги повиливала.

Зап. від мами, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

363. Біда страшить вояка.

А знов другуго разу прийшло в ночи до самої тої кашарнї і зачьило сїпати жовньири за ногу і форт кричьило до него: Ратуй мі. І випровадила та біда його на двір, а там був такий люфт від пивницї; і злапала та біда його за карк і хтїла його душьити. Потїм ксьидза зводили і кропив і нїчо ни помагало. Таки біда ходила.

Зап. у падолистї, 1905 р. в Ворocoві, Городецького пов. від Івана Штойка Іван Савицький.

364. Урльопники страхами.

В Вирбівци ходили мирцї в ночи і дужи се тлумили, бараболями кидали в людий сплячих. Тоди наш ксьонц пробощ і вікарий і старший брат і еден такий пітхлїбник пішли там. Али як тії мирцї входили до хати і все до стола прийшли і все драпали. Тоди ксьонц пробощ зачив за померші души вітпрявлєти в хатї. А тії мирцї прийшли з надвору, як зачили бараболями кидати в хатї в ксьондзи! І ксьондзи мусїли втїкати вікнами. А той пітхлїбник: O psiakref! jabym sie bał takiej duszy pszyklenty!? Ja nie bendy uciekał, ja sie nie boję.

Али як дїстав едну бараболю в ніс, аш му кров бриснула. І втїк. А то ни були мирцї, то були штири урльопники. Ксьондзи едного, другого повизували і запровадили їх в однім чоботї. Навіть ксьондзи дали віру, шо то такой мирцї.

Зап. від Миколи Пухняка, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

365. Салдат у пасїцї.

Роскажіть, яка вам привиденція була на пасїцї? — Нихай йому лиха година. Ну пасїка була в роскопаних могилах. Там, ка'ть, місто нидобре, опасне. Пришлось роїв биригти. Пішов я з ранку, взяв, приліг у курінї. Враг сичас являїця шось в родї вихру — як затріщить курінь! Являїця в родї салдата: чорний, смаглюватий такий. Ну і кричить: „Виходь, каже, сюди!" — Я ни до того — пора воскресну мопитву читать. Потом без вісти пропав. Я тодї — дай Бог ноги, та до дому й духу ни одвидеш. Тодї ни до роїв — нихай сами рояця. Отака штука. Там чужиземцїв усе ловили — отож вони.,.

Борисовська волость, Валуй. пов. Воронїж. ґуб.

366. Біда в пасїцї.

А то не раз одному чоловікові от який случай був. Ішов він на пасїку прямо сирид дня. Коли став доходить до пасїки, а пасїка була на могилї, от воно вилїзло із могили та пиривалило ся чириз могилу тай хто 'на де й дїлось. А воно таке, як шарка, так як ото маленькі собаки. Він був пяненький тодї, ни дуже злякав ся ще, пішов на пасїку, посидїв трошки, потом лїг у куренику спать і пирихристив місто, як лягав. От він тілько задрімав, а воно як затріпа той курінь, та походе-походе коло куріня та ще як тріпоне раз, та тодї й сказало: Щастя твоє, шо пирихристив місто, як лягав, а то яб тебе повчив, як у полї спать!" — Потом хто-'на, де й дїлось. А він тодї схватив ся віттїль та дай Бог ноги, на втїкача до дому. І того вже лїта і пиривіз віттїль пасїку до дому.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

367. Біда на возї.

Їхав йим зі Львова; ну, їхав йим і дрімав йим на возї; приїхав йим коло їдної грушкі коло двура, поминув йим юш тую грушку, а конї стали. Я сї пробудив, до коний крикнув йим, а конї прубуют так, як би який тьигар на возї був; я собі гадов, жи можи, як йим сї коло коршми затримов, чи хто минї віз ни загамував, жи так конї тьяшко йдут, али злїз йим з воза, і приконав йим сї, жи віз ни загамований. Тогди мине виликий страх зібрав, ци як там сказати, сів йим на віз і знов до коний вйо, конї тьшко йдут. Вйинц я пирижигнав сї, зачив йим пісьнь сьпівати: „Kto się w opieki podda Panu swemu". І так ям на голос сьпівав, а конї що крок ставали. Вйинц хоцяж страх йим мав, сам до себим сказав: Господи Боже, допровадь мі до мої фіґури! — бо на моїм поли стояла фіґура. Тогди най сї воля божа дїйи зі мнов, дальши ни поїду, там буду стояти, бо ми жиль був за кіньми. — Тимчисом при-

їхав коло тої фіґури, раптом зробило сї конїм легко, жи ни тїгнули, іно віз за кіньми литїв, жи нашильниками тримали конї віз. Ну, я тогди зу страху ни знав, шо сї зі мнов дїйи; приїхав йим на своє пудвіри, якось йим затримав конї, і пувідпинав йим конї і пустив ду стайнї. Ни дивив йим сї, нїчо, пом до хати прийшов. Жінка дає вичеру, али де минї, анїм ни вичерів, нїц, так йим лїг спати, нїц ни мовив.

Аж по опівночи, як йим вчув, жи кугут пійи, допірум вийшов си до конний, дав коньом їсти і прийшов до хати, допіром жінцї рузпувів. Було то з суботи на нидїлю і жи нидїлї, я си ще лижив, день си рубив, а я ни вставав. Прийшов сусїд до мени в нидїлю рано тай пувідайи: Ти лижиш, а віз так порозкиданий по подвіру! — Я мовлю: Та деж порозкиданий, я допіру приїхав зі Львова возом. — Виходжу на двір, правда: віз пириверниений, драбина особно, али видїти — нїц ни видїв.

Зап. у падолистї, 1905 р., в Ямельнї, Городенького пов., від Олекси Льостра Ів. Савицький.

368. Біда на морозї.

Воповідає форналь. Кажи: Сплю, слухаю, щось пукає: Пук-пук-пук. Кажи жінка: Йди, втвори, бо якісь заблудив бідний!

Бо то в зимі було. Виходжу на двір — нима нїкого. Я прийшов до хати, знов лєг, воно знов пукає. Я знов вийшов на двір — нима нїкого. Тоди знов пішов до хати, воно знов пукає. Вона кажи: Та йди, можи хтось заблудив!

Я, кажи, вже два рази виходив, минї сє ни хочи вже!

На другу ніч знов шось пукає, він вже ни хочи встати, гадає си, шо то єго знов дурит. Али такой добри пукає: Татуньцю, пусьцїт, спроватьти нас на дорогу!

Виходит він на двір, дивит сє, якісь люди худобу жинут і просєт єго, аби він їм показав, куда дорога є.

— Бо щось нас, кажи, водит тай водит, вже зо дві годинї лазимо — трудно дороги знайти.

Він їх тогди взєв до хати, кажи: Я вас типер нїґде не поведу — най хоць кури пирипіют.

Він їм зачив воповідати, шо там є біда на тї дорозї, тому він їх ни хтїв вести аш по вопівночи.

Зап. від Яндруха Стецїя, в Будзановї, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

369. Дївка на цвинтари.

А знов нуніс жовнїр — так була стешка биз цвинтар на стацїйон вахи — їсти вичеру, можи була пів до дисьитої — то було в лїтї. І заніс їсти, потїм сьи вітам повирнув і шов биз той цвинтар. Стуїт на самі тї

стешці дївка, а він хтїв ту дївку злапати; як го та дївка настрашьила і окропни сьи дужи зьльик. Вирнув сьи в други місци, стуїт друга. Потїм він знов втїк, форт му сьи так пирид вучима ставило гейби дївка. Потїм ще в їдно місци пішов: читверта стуїт. А він сьи потїм напер і втїк ю с того цвинтару; як пішов, як втїк до кашарнї, дві годинї го терли, нїж го втерли. Так на блюзї стояла піна, як в коньи, жи сї спутит.

Зап. у падолистї, 1905 р., в Вороцові, Городецького пов., від Івана Штойки Ів. Савицький.

370. Як дївка гонила за парубком.

Пігнав конї той наш Синько на ніч і припньив, але конї сьи зірвали і він пішов шукати. Ішов за кіньми і здибов дївку (вийшла з такої гури — зам. Гнатка Морова). Ну і туди він ду ньої, а вуна ду нього. Біло вбрана була, стонґи майи на собі і вінец. Ну туди він ду ньої, вуна за ним; він зачьив тїкати туди, ше ни міг, скинув кужух і пулитїв ду фіґури, аш тоди сьи пирижигнав і вуна сьи вирнула туди. Юш.

Зап. у падолистї, 1905 р., в Вороцові, Городецького пов., від Стаха Яблонського Ів. Савицький.

371. Розплетена дївка.

В нашім селї був оден фльикєв; він прийшов раз до дому трудний і льиг спати. Десь в опівночи чує він, а то хтось дуркає в вікно і кажи: Василю, ходи зо мнов, а я тобі покажу, де ти маєш на другу днину робити.

Він встав, а мама кажи йиму: Не йди, бо зле буде с тобов, бо на селї кажут, шо коли в опівночи шось кличи, а ни скажи три рази на імя йиго, то аби ни йшов.

Він ни слухав того, али пішов на двір. Вийшов дивити си, а то якас дївка з росплетеними кісками і бере йиго кудась і веде. Він нагадав собі, шо може з ним стати сьи і ни хочи йти. Вона йиго тьигни, а він таки ни хочи і кажи: Хоч шос обірвати? Тай вдарив ї лївов руков на віґлї шос три рази (бо в нас нїби кажут завсїгди біду бити від себи на віґлї і то бис пари: рас, три або пйить) тай кажи: Ти хоч мене вести десь, та я маю завтра йти сьніг вкидати коло дороги! — тай пішов до дому.

На другу днину він сокиров хтїв різати маму і брав, розбивав горшки, а впосля пішов десь в гори до Гуцулїв, а там казав, шо був оден Гуцул та мав повну піч чортїв за ґратами і відти вже прийшов до дому здоровий.

Зап. у падолистї, 1904 р., від Дарія Химичука в Нових Мамаївцях, Черновецького пов., Ів. Савицький.

372. Дївка на водї.

Пасли форналї конї на ланї, над водов. Слухают, так шось по водї чалапає; али припливає нидалеко них. Дивєт сє, то якась дївка плине напротїв води. Вони сє на тоє нїчо ни вобзивали, а воно но в руки заплескало, як зачило вворинати, а тії хлопцї повтїкали і ни знаю, що сє далї стало. Досить, що в руки заплескало і дужи кричило.

Зап. від Ядруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

373. Панна в капелюсї.

Пільнуют хлопцї в садї яблок, дивлєт сє, шось з лїса литит: якась панє в капелюшу. Вогонь ї с писка литит. Пізнают, а то грабянка і просто литит. Биз них пирилетїла і просто до кухнї. А там дївки спали. Спали на зимли, а воно з груби злетїло. Нє... злетїв з груби птах, крилами злопотїло, ґївки сє понастрашували, гадали си, шо то квочка з яєц злетїла. Кажи ґосподинє: Іди, злапай курку, постав на яйцї!

Дївка встала, помацала, що курка сидит на гнїздзї тей знов собі лєгла. Тоди знов як страскало крилами, як зачило лопати на грубі крилами до стелї, понастрашували сє дївчита і тогди вони сє поперихрещували, щоби воно ни мало притекциї до них. А то там дївка строїла сє, то тому вомана воювала.

Зап. від Ядруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

374. Положна жінка.

Єдного разу жінка вийшла на двір, а то вона була в пологах і піщла аш на дорогу, ї навіть ни в голові, що то вона в пологах. Прийшло в ночи, зачинає щось стукати в сїнех. Хата була втворина, кілька хлопцїв спало на хатнїм порозї, а в сїнех була скринє драптива. Як впало на скриню, наробило тарахкоту; хлопцї слухают, що то є. І смалит до тої кобіти, тото, що стукнуло. А коло тої кобіти були сьвйчені вінки. Тоди прийшло, воно страшит жінку, стукає в хатї; жінка зачила пацєр мовити і чириз вінки і пацєр ни могло воно приступити до неї. А тії хлопцї, що спали на порозї, повставали, засьвітили і вже ни спали, но сидїли собі, бо сє понастрашували. А воно зачило по приспі вганєти і квічіти.

І так їх страшило.

Зап. від Ядруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

375. Гола жінка.

Раз ишли ми з Иваном из Бутина. Але туй у Гринилевім, понич ксьондза иде — ни дивуйте — чилєдина гола и простоволоса. А то на

лютéх... Зима у колїно... Каже Иван, це шо би? Але я гадаю швитко, коли благовіщене було... И лиш я собі нагадаў, а то щезло, лиш вихкірь звіяў сї.

Від Андрія Пероженка зап. у Зеленици, Надвірн. пов. 1908 р. А. Онищук.

376. Баба рве барвінок.

Я при войску був на манебрах; то сї діяло в Липовцьох там, де Гнила Липа випливає. І йду я; тамкай були такі пійци, жиби хліб пикли на льоґру. Іду я на кватиру тей ни втрафив, ном зайшов на цвинтар. Іду я стежкою цвинтаром і субі пригадую о мирцьóх; і так сї стало, жи їдна баба збирала барвінок. То в ночи було і їм сї зальик дужи і зара я питаю сї, хто то йист. — А та баба відповідайи: То я, пані вояк. — А я знов: То лихо вас взяло, жи я сї так прильик вас; я питаю сї, як ви сї називайити. — А вона відповідайи: А на шо вам? кажи; як йдети собі дорогою, то собі йдіт, а мине ни зачінайти! Ая, зара мині по просту відповіла! — Вуна кажи: Вуякі сийи, а ви туда ходити чогось по цвинтари; як йисти сї впили, то йдіт на кватиру спати! — А я кажу: Чорт би вас вібров. — А вона, мині зачила туди ґлупства повідати. Я витїгнув байнит і туди до неї кажу: Прибю бабу, бо мині все їдно. — Я сї ду неї туди розмірив, а вона кажи, так взьила, як би плюнула в вочи вна мині, ну і мині сї зара темно зробило в вочах. Сиджу я і вона сї ни рухайи тамки і вона таки рве. Зачив я туди мулитву мовити в своїм дусї і гадаю за те плюваньи: жилю би ми ни було, хотьинь би тї раз вдарив. — І так йим зробив і вдарив ї по плеiох. З баби сї зробила но тілько білюга так, як би ї ни було. А я тогди ту білюгу взьив гет з тою травою, шо була, заніс і кинув йим коло трупарні, а на другий вечір пішов йим коло трупарні дивити сї, шо то було, а на те місце повно мурахів було.

Зап. у падолистї, 1905 р. в Сороках, Городецького пов., від Миколи Кшивака Іван Савицький.

377. Чорна баба.

Гнав чоловік корову с пасовиска в вечир. Жине коло цвинтару, дивит сє, на тім пляцу, де повішильники лижут, потопельники, дивит сє, щось стоїт чорни. Приходит блишши, а то стоїт якась баба чорна. Кажи: Dobry wieczór!

Вона сє нїц ни вобзиває. Він дивит сє, що вона сє нїц ни вобзиває і стоїґ, як слуп, настрашив сє, корова сє від него видирла і втїкла, а єго самого лишила коло тої жінки. Тогди го ще лїпший лєк зібрав, єк зачив тїкати, мало сє ни забив.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р. О. Деревянка.

378. Як бабу душила скриня.

Пішли мої баба до комори до скрині по шмате. Втворили скриню і там собі чириз довгий час пирибирали, шо їм тра було... засьвітили сьвічку. Нараз кинуло віко на голову і дусит бабу. Баба рвут се, ни годни підвести, бо лижит на скрини. Али добри се прут — ни годни; кричут до діда, дідо прибігли, дивлют се, що бабі голову приперла скрине. Тоди взели, скриню втворили і баба встали і прийшли до хати і розповідати дідови, шо їх щось дусило.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

379. Шляхтич із люлькою.

Ходит по гумні вартівник нічний, що почи ходив собі, ніґди віц ни видів. Вийшов за браму, розглєдає се, як-то польовий до себи має. Дивит се на шпіклєр, як з вікна вогонь посипит! Він тоди зачив бічи, мислив собі, що шпіклїр горит. Біжит, прибігає коло шпіклєра, дивит се, якісь шлєхтич ходит, курит люльку, а с тої люльки так вогонь садит. Тоди він взєв, пирихристив се і тото десь щезло...

Зап. від Яндруха Стеція, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

380. На страха і кіл не поміг.

А знов ми сї таке трафєло. Он коли тота Параця за Михайла сї віддала, тай мене там шваґер закликав на остатку. — Ей, каже, кому по горівку піти? А-й ту сьніжок йде. Студени нема. — Та я піду, — кажу. — Витіг єм кіл із плота, взєв так на плечі, ги ґвер тай приходжу горі Павликовов улицев. Приходжу: хлоп стоїт. Спер сї на пліт. Але білий хлоп. Кажу му: Добрий вечір! — Той не відповідає. А далї, як сї пустив, тай до мене. А я як їм сї схопив, том навіть не зирнув позад себе, аж їм в коршмі олинив ся. Приходжу до коршми. Ільо, арендар каже: Та нема студени, а ти так змерз! — А я нїчого не кажу. Йакурат було пів до двапацітої, як єм прийшов до коршми. Посидів я там до дванацїтої і нікомум нїц не казав.

Той секрет можна сказати на другий день, аж сонце зійде, каже, бо зараз шкодит. Міг бим вмерти, або захорувати.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Митра Кушнїра В. Левинський.

381. Страх з решетом.

В Домажиру я вчив сї читати; і вийшов я на двір дивити сї, чи мама ни йшли від ксьондза; а в той самий день ховали дївку з Кожич. Пізнійши я вздрів і я кликав „мамо“, три рази-м крикнув, а воно з гори

пішло від ксьондза, вийшло на дорогу і кировало до Кожич. Потім як я кликнув „мамо“ і то щезло. Було так, як чоловік, но мало ришито на голові, таке довги в спідници і ніц ни казало.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Страдчу, Городецького пов., від Левка Ґоралевича Ів. Савицький.

382. Музика на ребрах.

Дорофтей П. спав разом с хлопцем так на північ, Ґьордій на полудни спав, а на захід сонца головов, а я до него ногами, а головов на північ. Потому прийшли шісьць так як ривізори, ліхтарі кождому коло плеча лївого. Потому оден ввійшов до колиби, спер сьи на дошку на Дорофтея П., два лїгли пиред двирми, на дворі вже рошпінкали си і поклали собі на ребра пальцї; три стало собі назад двох тих і половили си до купи в данц вїби. Потому зачили ті в ребра потискати, ребра зачили грати, а цї на задї три зачили данцувати. Як той сабаш відограли зарас фсї шісьць й вірокували ва двір, зібрали си, крикнули рас вести, й другий рас вести; нарас луснуло двирми, я зарас скричив на них, аби вони си скоро йзмили, оден встав, а два ни могли, аш нибожи на вилику силу тї два си йчили с постели і сказали мінї потому: „Кілько я кричив, а чому си ви ни вбзивали?“

Зап. у грудни, 1904 р., від Григорія Галичука в Ревнїй, пов. Чернівцї, Іван Савицький.

383. Як стіл ходив.

Одного разу надійшов їден господар. Здибав він коло моста стів с сьвічками і дужи сьи настрашив. Шипка злїтала з голови, тримов обома руками (аш пальцї в шипку позалазили — Стах Озарків) і стов і думов, куда ту пирийти? А він, той чоловік, звирнув ту під буду на гребли, гет там, як сьи йде; али в ті хатї нїхто ни сидит; хтїв йти до хати до сиридини, тілько жи було замкнени і звирнув він піт хату, кльик і злапов сьи сьцїни. Кулїна завйизли на пйить пальців, чи цинтиметрів в землю с страху. І надійшов той (піби той стів надійшов): „Йди до дому, ни бій сьи нїчо“, кажи; „кльикай в дома разом з дїтьми і моли сьи аш до дньи“. Так той стів сказов і пішов далї до міста.

Зап. у серпни, 1904 р., від Андрія Булки в Журові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

384. Заклад піти в ночи до трупарнї.

Вальи́рко заложи́ў сї з Ка́зем Доброво́льским, що піде́ о пі́ўночи до трупа́рнї за пи́йгку. Отжеж як заложи́ў сї, Казь побі́г напере́д до трупа́рнї. Як Вальи́рко ўвійшо́ў до трупа́рнї, а той його́ ві́кну́ у писок,

а він гада́ў, шо то мертве́ц, лу́снуў дверми́, тай тіка́ў, аж до́ма сї пообзира́ў.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

385. Пастухи і паничі.

Так раз вигнало нас три у вечір конї на Ла́зи. І акурат була одинацїта година. Накопали ми си по дорозї бульбів, а середний взєв їх в мішок. Женем. Вже дванацїта година. Женем через корчі. А так місяць сьвітит, як у день. Дивимо сї: Йде три паничі. Так видимо їх з над 20 кроків. Вни йдут до села, а ми женем з села. Вни напротів нас, ми напротів них. Конї старі були і не пуджіли сї ніц. Як булисмо вже на десїть кроків, як устали вітри, не мож сї було на коньох утримати. Як ми сї вирвали від лихого, вже не знаємо. Вже смо тої ночі бульбів не пекли.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Гриня Мотуза В. Левинський.

386. Перестрашив ся на смерть.

Ў Чернели́ци йиде́н чолові́к узьи́ў на се́бе ове́чу шкі́ру і доробиў які́с рішки́ і на доро́зї при кутку́ сїў собі́ уми́сне, якби хто йшоў, аби́ напу́диў. Незадо́ўго надійшо́ў єде́н чолові́к сам, а він ўстає і: „О-у!“ — А той напу́диў сї і зачьи́ў тїкати; він за ни́м аж нидале́ко йиго́ ха́ти і верну́ў сї. А той за́раз захорува́ў і до трох день буў похо́ваний. А віта́к ві́слїдили, котри́й то і засу́джений буў до криміналу.

Зап. в червни, 1910, від Антона Трачука з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

387. Як чоловік налякав ся музик.

У нас єден чоловік напивав сї при горілцї. Але в заклад взєли за кварту ґорівки: Принесеш ми о півночи сировицї? — Ну, той такой від горівки, від Михайла, зараз зібрав ся, пяний був, тай конов в руки. А то зима була. Ішов там та ничо не видїв. Перейшов віттам, начерпав сировицї тай вертає. Як прийшов під Залазє, зробило сї темно. Дивит сї: — Йой, які музики, фіри! Від тої рогачки йдут напротив нього, грают, скачут, сьпівают до нього. Тай попри нього надїхали. Тай він сї злєк. Дурний був, що сї злєк. (Ба, як мегкого ангела має, то сї злєкне, хиба щось має до себе. Увага одного з слухачів). Отжеж хотїло сї єму спати. Положив сї спати. Сїв си, тай здрімав. Його студїнь обіймила. Зимова пора, мороз був. Ідут Бойки до міста з древами. Надибают чоловіка. Вни до нього, а він вже мало що дихає. Взєли вни і пішли до стельмаха, до Німцє, аби го взєв до хати, до ранє. Дали знати і жінка по

нього поїхала. І він потому взєв росповідати, с чого він так сковѣз. І слабував довго, тай вмер.

То не байка, а так було.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта в липні, 1906, від Бабяка В. Левинський.

388. Чоловік відлежує переляк.

Йшов єм, як у Гринї Кинаш дитина вмерла. Потїм ходили по процесїю на похорон. Ісмо були там на тїм похоронї. Як прийшовем відтам, пішов єм спати. А той Гринь Кинаш прийшов до мене тай каже: Йди по горівку до коршми. І не знаю, котра була година, ци дванайцєта, ци котра. Приходжу там під коршму і орендар утворив. Я сї дивю, в коршмі дванайцєта година. Взєв ту горівку, йду горі селом. Такий мі дуже страх зібрав. Підійшов до гори висше церкви. Дивю сї, вже щось є наперед мене. Вже ми дуже великий страх. І так єм сї дуже настрашив і не знаю, ци-м мав горівку у руках, ци кіпелюх. Став їм і стій. Далї-м си погадав: Мушу йти. Дивю сї, а ту двоє телєг білих — єдно горі другим скакало. Вже пішов я, минув я тото і перейшов. Прийшов далї. Дивю сї, а то знов є, знов скаче єдно горі другим. Обийшов і в другім місци тото. Пішов гет. Забрав сї відтам і пішов через ріки, через броди. Перейшов я через оден брід, пустив-єм сї в другий. А то серед ріки знов перед мнов. Вернув я сї с того броду і пішов через полє назад поза село. Перейшов через то полє д дорозї. Дивю сї, а то знов наперід мене. Та дорога йде висше, а то наперід мене нижше. Йду тоди в гору, а то йде з боку і вно мене не пустит, аби я йшов далї. Ішов я горі дорогов, вернув сї назад у долину. Тепер став — стій. А вно знов за мною. Я берегом, а вно дорогов нижше. Постояв я над тим берегом, а вно наперед мене. Далї гадаю си: Ну, що робити? Так їм взєв і просто скочив на то. Думаю си: Шо буде, то буде — ту стояти не буду цалу ніч. — І-м скочив на дорогу і то сї десь діло з перед мене і не знаю, де і що. Им прийшов з тов горівков до тої хати, де той похорон був. Им ту горівку віддав, але допитати сї мі не могли, бом не міг нїц промовити. Им с тої хати забрав сї до дому і зараз пішов спати. Том с того три неділї слабував.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липні, 1906 р., від Федя Трача В. Левинський.

389. Як жовнїр застрілив капітана.

Стояў жóмнєр на пóштї і одéн капíтан хотїў йигó збáдати, як він слýжбу рóбит. І перебрáў сї ў волóзу шкíру і так качьńў сї аж від нéму. І на 30 крóкіў згальтувáў го, а такі на нéго одвáко лїз. Той на 3 рази крńкнуў гальт і за трéтим разóм забńў го. Вітáк звізитувáў, що

то йи, ци чоловік, ци шо, а то буў капітан. Він гадаў, що то злий дух, або що. Він за то жадної кари ни дістаў.

Зап. у липни, 1910, від Петра Круца з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

390. Вояк застрілює страха.

Як я служиў при воську, стоялим у Бистрици на Вейгграх. То уповідали жомньири, шчо коло бахгаўсу шчос страшіє жомньир на варті. Али раз прийшла на мени черьга тай думаю си, шчо буде біда, али мушу йти. А той бахгаўс стояў гет за містом. Прийшоў я там в вечір в дисьиті годині тай думаю си, як я пиристою тут дві годині. А наоколо вахгаўсу буў лісок. Стою я вже з годину, аж дивю сї, — йде проків мени така чорна сучка. Тай усе блишче. Али я ніц. Як пігійшла до мени, зробила сї з неї біла льоха. А я лиш ґвир с себи, відвирнув на відлї, — пук! А то лиш лопнуло, тай нічо ви витко. Мине зібрав страх, аж надбігає патролї: „Щос застріливу?“ — Так і так, страшіло ні шчос, тай їм стрілив. — Злюзували мине тай привили на вахпимбру, а другого на мойи місци дали. На другий день рано диві сї на тото місци, є воги вібн хлопийчі, а тулуб козьичий. Тай мали ми дати за тото дванаціть банок, щом го застріливу.

Зап. у Текучи, Печенїжинського пов., від Василя Ґаборака Дм. Бойчук.

391. Вояк стріляє до страха.

Я служиў у воську, 67 року мине синтирували и я служиў при фантериї. Але раз прийшли ми ит маґазинам и там варта мала стояти, маў пост ходити попід ти маґазини и маў дирж́ети варту. Али то буў страх на людий, бо куждої ночи там пужіло шос, шо куждої ночи один жомнір мусіў кікати. Але я стою, тот стояў до спіўночи, а на мени прийшло стояти цирез саму опіўніч. Але стою я, стою — у ґвирі є острий ладунок, шо можна стрілєти, як би шос хокіло приступати, али ніц.

Дес так вопіўночи шос біле — отік міх, отік шос, шос лїзе крузь тот мур. Я изнєў ґвир и — гальт!.. гальт!.. гальт!.. (мае сї три рази кричєти „гальт“). Лїзе... Я приложу пушку до лицє тай — фа! А то: ха-ха-ха-ха! тай щезло. Галоў, збігли сї саржі, питают сї: До чогос палиў? — До того и до того... Ну обийшли они из лїхтарнєми мур — нима ніц. И так, шо я уже більше нічо ни виґіў.

Від Івана Онуфрака зап. у Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук.

392. Хлопці на яблінці.

Йшли хлопці на япка, а мижи ними єден обізвав сї: „Ни йдіт, бо ми яблок ни дістаним там“. — А той хлопец, що був перший до тих

яблок, ніби форенд: Ни бійти сї, кажи; ходїт за мнов. — А вни прийшли в ночи пізно до саду, тай поставали коло плота; як вони поставали, а пес зачув, тай зачив гавкати, а вони сї полєкли, тай хтїли вкікати. А той попирэдник їх затримав і забрав їх у сад і повилазили на яблінки, понаривали яблок, зачили злїзати, тай злїзли з мижи гілїв на гладкий пень, тай ни могли рук від дерева відчипити. І тогди став сї в садї виликий шум, тай їх зібрав страх виликий, що ни могли злїзти. Вони ни могли злїзти, ногами баламкали, а рук ни могли відчипити. І поти баламкали коло дерева, поки сї япка ни повисипали з за пазухи. Тай япка як сї повисипали до єдного, то вони тогди позлїзали з дерива. Тай тогди зачили укікати, а за ними шумів вітир і литїв виликий чорний пес. Повтїкали і від того чису, нїґди ни йшли в той сад, бо казали, жи в тім садї є чорт.

Зап. від Василя Онишкова в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

393. Камінєм у страха.

Єдного разу шовим коло вокописка і стояло щось в кутї. Я сє дивю на него, а воно стоїт як слуп. Я сє питаю, хто то, а воно сє нїц ни вобзиває. Нарешьцї я злапав камінє, тéєм кинув в той кут, де воно стояло, а воно за мнов. Я сховав сє до шопи, а воно зáра щезло.

Зап. від Стаха Заранка в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

394. Дївка бє лихе люшнею.

Дау̌нó, ше за пáнщини, їхала однá дїу̌ка у̌ ночи́ зо млинá волáми. Але тут дивит сї, то шос наперід волїу̌ стоїг, не пускáє. Але то якéє такé, подóбно гéйби Жид. Але вонá нїц не рóбит, лиш лю́шню здоймáє з вóза, та тóго лю́шнеу̌. Шо го у̌дарит, а усé кáже: „Рас". — А у̌но вітповідáє: „Два". — Аби́ та сї ґі́у̌ка замилúла, аби́ собі сказáла: „Два". Аби́ ї покúло. Але коли у̌на не хокіла казáти: „два", лишéнь: „рас". Як зачьúла бúти, так го побúла... а то як сї усéрдило, як сї звіяло вíтром, аж міхи підлїтáли на вóзї та аж гільи пáдало, тріскало аж з дéрева — то сї дїяло у̌ лї́сї. А то бýло лихé. Як сї дї́у̌ка зо страху́ напу́дила, аж дві недїли му́сїла вітхорувáти.

Зап. І. Волошинський в сїчни, 1911, від Н. Мокрицького в Далешева, пов. Городенка.

395. Чого захорував тато.

Пішоу̌ був наш тато до млина с кукурузами. Дес у ночи змолоу̌ муку, а було йійі три чверткі. У̌зьну̌ тато муку на плечі тай несе до дому, бо бойау̌ сьі лишити у млиньі, жи́би не украли. А на дворі такий мороз, аж око у̌йі́лит. Тато йшоз на гору попри ґуральньу. Нарас так

му тьашко стало, шо аш до зимльі припаў. Він огльінуў сьі й узріў на мішку чорну курку. Зігнаў він ту курку, а она вілетьіла на плечі, тай мішком фурнула на землью. Тато заўдаў собі ше раз, а „воно" сноў скинуло мішок с плечий. Тато тоди ўзьиў мішок перед себе у руки тай віньіс на горб й показаў „шчезбиму" на свойім, бо інакше було би го там коло ґуральньі замучило. Али шо с того. Йак прийшоў до дому, розьібраў сьі до сорочки, напиў сьі студенойі води і віт тоди дістаў задуху, тай пйить рік так сьі мучиў, аш умер.

Зап. від мами в Кулачківцях, Коломийського пов., 1902 р., Осип Яворський.

396. Офіцир на кватирі.

Одного часу до одного села примаширували жовнїри і там ся закватирували, лише офіцир не мав ся де закватирувати, бо то були самі сільскі, курні хати. Закликав віта до себе і питає ся єго, де би була якась порряднїша кватира для него. — Віт відповів, що нема. — Тогди офіцир розглянув ся і побачив так за селом якусь палату і питає ся віта: А онде що такого є? Може би там можна ся закватирувати? — Але віт каже: Пане, там нїколи нїхто ще не переначував і не годен переначувати, бо як хто но раз тілько спробує там переначувати, то хтось єго замучит, бо та хата стоїт пусткою, від коли наш дїдич помер і нїхто в нї не може мешкати. — Але офіцир махнув рукою тай каже до віта: Е, що там мині якісь дурницї плетете; провадьте мене там, бо буду начував.

Тогди віт взяв від тої палати ключі, котрі мав у себе в переховaню і попровадив того офіцира до тої палати і рівнож офіцир казав свому слузї, щоби йшов з ним там. А що то було вже під вечир, то той слуга дуже бояв ся, як почув, що там є біда. Але коли вони прийшли там, відчинив віт входові двері від коритара; коритар був довгий, а вздовж коритара по однїй і другій сторонї знаходили ся комнати. Віт відчинив одну комнату, другу і так перейшов кілька, аж нарештї офіцир вподобав си одну кімнату, невеличку, де знаходив ся лише оден столик, ліжко, два крісла і більше нїчого. І каже: Я ту буду начувати, в ті кімнатї. — А до свого служащого повідає: Ти іди на село начувати, я ту буду сам. — Служащий, розуміє ся, дуже втїшив ся тим, бо бояв ся, щоби він не сказав єму разом з ним начувати і пішов з вітом на село.

Офіцир засьвітив си сьвічку, поставив на столї і так само виняв револьвер набитий, положив також на столику. Сам положив ся до ліжка і читає ґазету. Але читає він, читає аж до одинайцятої години. Нараз о одинайцятій годинї почув в тамтім кінци — з приходу — коритара якийсь траскіт за дверима. І здивував ся, бо прецінь двері були всї

позамикані і так само свої двері від кімнати з середини замкнув. В тім чує — той траскіт зближає ся чимраз до него, бо їдні двері за другими відчиняют ся і назад з траскотом замикают ся. Нараз і єго двері — від єго кімнати — помимо того що були з середини замкнені — відчиняют ся. І входит до середини якийсь страхопуд, чоловік — не чоловік, попросту якась біда. С писка, з очий іскри му ся сиплят; стала та біда посеред кімнати і стоїт. Офіцир зірвав ся з ліжка, вхопив револьвер до рук, змірив ся до него і питає: Хто то є? — Тоді та біда відзиває ся: Но, каже, то я є сам пан, властитель тої кімнати, але що ти за оден, як ти сьмієш приходити до мої кімнати і ту ся роспостирати? — Тодї офіцир по войсковому острими словами сказав до него: Я не знаю ту жадних панів і коли ся зближиш на оден крок до мене, зараз буду стріляти. — Тогди та біда якраз приступає близше, а офіцир змірившн єму до рота вистрілив раз з револьвера, другий і третий, а за кождим разом та біда викидала кулї з рота на руку і кидала до офіцира назад. Офіцир настрашив ся, перестав стріляти і каже: Говори, що хочеш? — Та біда говорит до него так: Каже, виджу, що ти є відважний, то може би ти зробив для мене одну прислугу. Бо то я, як-ім сказав перше, єсьм паном сеї палати і я сам сюю палату побудував. Але признаюсь, що тілько с кривди біднїших людий. Я тії гроші на ту будову збирав, людий обдирав і до того ще маю великі скарби також с кривдою стягнені в підземних льохах. Отже ходи зі мною, я тї покажу, де ті скарби суть і возьми тії скарби, роздай поміж люди бідні всї, а тогди викупиш мене з неволї, бо я покутую за гріхи, які я кривдою люцкою набув. А потім я вже ту ся більше не буду являти. — Офіцир набрав відваги і каже: Добре, ходїм, провадь мене до тих скарбів, де вони є, я зроблю то, що ти собі жадаєш. — Тогди біда обертає ся і каже: Ходи зо мном. — Офіцир бере сьвічку і зо сьвічкою запаленою йде за ним.

Коли перейшли через коритар і приближили ся до одних дверий, котрі провадили до підземного льоху, на диво ті двері сами відчинились, що навіть нїхто рукойо не доторкнув ся. Тогди як вони війшли — вперед та біда, а він за нею — двері зараз за ними знов зачинили ся. Приходят дальше до других дверий і знов так само: двері самі відчинились і знов зачинились; так потім йшли попід землю і надибали богато дверий, що перед ними відчинялись і зачинялись, аж на остатку одні двері за ними так сильно, з таким траскотом заперли ся, що аж сьвічка, котру офіцир в руках тримав, згасла; і вже більше той офіцир не міг нїчо бачити. А і біди тої вже перед собойо не видит і не чує. Стоїт хвильку, нїчого не чує і нарештї обзиває ся: Ну деж ти, де ти мене запровадив? — Але повтаряв він ті слова кілька рази і надармо, бо нїхто до него не обзивав ся більше. Тогди офіцир вже так на-помацки поступає ся

кілька кроків в їден бік і мацає, чи нема якого виходу, яких дверий альбо щось, але нема. Йде в другий бік, так само, не надибає нїчо. І так він ходив, ходив, мацав руками на всї боки, чи що не намацає, але нїчо не міг подибати. Тогди він став і зачав розглядати, чей може яку щілину вздрит, яке сьвітло, або що, бо сам не знав, де він ся знаходит. Але коли він став так розглядати ся, в тім нараз здивував ся, зобачив зьвізди на облоках. І дивит ся навкруг себе, а він не є в жаднім льоху, но в чистім полю. Но, і так собі гадає: Куда минї йти, бо сам не знає, куда єго та біда запровадила і де він ся знаходит. І коли він ся так надумував над тим, куда би му йти, в тім слухає, а хтось до дверий зачав ковтати. Тогди офіцир прибудив ся зі сну і крикнув: Герайн! по звичайови войсковому і дивит ся, своїм очам не вірит, що то було: револьвер лежит набитий на столику, ґазета є на ліжку, котру читав, сьвічка — правда — згоріла вся і зґасла. Тогди відчинив двері і впустив служащого свого до середини, котрой рано прийшов до него і аж по якімісь часї сам зміркував собі, що то всьо єму сснило ся.

Зап. у Сороцку, Скалатського пов., від Ілька Мудрого П. Стадник.

397. Воєнний страх.

У Києві біля лїсу построяні казенні порохові погріба; од города вони верст 5 чи 6. Коло них що дня стоять караульні салдати. Там вони день і ніч стоять на посту, одні зміняють ся, а другі заступають і так біз перестану. Караульне поміщеніє од погрібів находилось за вирсту міста. На посту нї один часовий ни міг вистоять. Як настає ніч, так бідні салдатики, котрі стоять на часах, трусють ся, ждуть півночі, як віл обуха. Довилось раз мінї стоять ночу. Стою я, як бутьто ни о чім ни думаю, а волося так і заворушилось. Дарма, шо голова стрижина, а як стало дубом волося, так шапка ниначе аж на воздух піднялась. Шож тут, думаю собі, робить? З поста тїкать ни можно, все равно пропадать, і стоять дуже страшно. На змінї треба було стоять дві години, а мінї показалось за цїлий тиждень. Як би я ни чув про те місто, так воноб ни так було страшно, а то всї кажуть, шо там є нечиста сила. Стоїш, як бутьто нїчого ни думаїш, а воно так і лїзе в голову само, от от буде йти яке нибудь чудовище. Ни достояв я до зміни мінут 10 або 15, ни більше. Дивлюсь, іде розводящий, скомандував як слїдує буть, сказав мінї пароль, мене змінив, а другого часового поставив на пост. Я віттїля подав ся чуть ни бігом до караульного поміщенія. Прихожу туди, глянув у вікно, а розводящий і всї часові, котрі були на черзї — сидїли дома, тїко ни спіша збирались іти на зміну. Я тодї мирщі назад. Прибіг туди, став на пост, а сам заплющив очі і одно крищусь та мо-

литви читаю. Низабаром прийшла і настояща зміна. Я дуже зрадів, шо оддіхав ся од страху, ніг під собою ни чув, як мчав ся до караульного поміщенія. Там рідко хто правила соблюда, а більше всього, як стане на часи, так ни стоїть там, де слїд, а заберет ся куди нибудь у куточок. зігнить ся по собаче і спить, шоб ни йшов у голову страх. І то часто бувало так, шо приходе до салдата офіцер і буде. Він бідолашний підхватить ся і сам ни свій, дума сибі: Тепер пропада́ть, минї. Офіцер той зробе йому виговор і піде. Салдат змінить ся з посту ніс повісивши, душа у пятки виступе. Уже нашне думать, як його будуть судить, як він попаде у дистиплинарний баталїон і як там його будуть жучить за провинність. Коли на ранок всї вийдуть на учобу, офіцер мовчить, ниначе нїчого й ни було. Пройде день, нїчого ни чуть. Се було з моїм гарним товаришом; він божив ся, шо сьому істина правда. Він на другий день уже вечиром, шоб успокоять своє серце, нарошне пішов узнать до фитфебиля, чи правда, шо його застав офіцер на посту сонного. Бо він ніяк ни міг согласить ся з тим, шо офіцер зробив йому виговор і більше нїчого ни зробе. Прийшов він до фитфебиля і пита: Господин фитфебиль, шо вам, поручик нїчого ни казав па щот того, шо він мене на посту застав лижачим? — Фитфебиль одвітив, шо він про це нїчого ни чув і сказав, шо поручика того зовсїм нима дома, днів пять тому назад, як поїхав у Москву з бумагами. — Він тодї розказав фитфеблю все до слова, в чім дїло. Оказалось, шо то приходив зовсїм ни офіцер, а страх, ничиста сила, чи вже Бог його зна, шо воно таке.

Дойшов слух до офіцерів, шо часові часто бросають пост і тїкають, і пошти шо що дня ни стоять, а лягають де нибудь у кутку і сплять. Почали вони пробирать всїх салдат і унтїрів за те, шо вони ни сповняють службы так, як довг присяги вилить. Стали салдати одмогать ся, шо там ніяк нільзя вистоять; коли ни страшище яке нибудь явить ся, так приходють розводящі і зміняють з поста все равно, як справжні. Офіцери ни вірили: Брешете, кажуть, це ни правда, ни може буть, шоб з оружієм можно було боять ся. — Салдати всї божуть ся, шо імнно правда. Один офіцер порішив піти звірить ся, вивірить салдатську брихню. Дождав ночі, начипив на себе шаблюку, взяв з собою риволвьер і подавсь на пости провірять часових. Приходе туди, підійшов до одного поста, часовий сидить, зігнув ся, очі заплющив. Коли офіцер став підходить до його блище, салдат підхватив ся і став, як слїдує буть. Офіцер замітив, накричав на його. Салдат став одмогать ся, шо він прищуливсь у куточок того, шоб ни так було страшно. Офіцер почав знов його лаять. Шо ти, скотина, брешиш, єрунду таку городиш, шо й ни слухав би. Який тут може буть страх у полї? Ружйо у тебе є? Звіря ти лютого можеш убить, чогож тибі боять ся? Чорта, чи шо? Нїяких чортів

тут нима і їх зовсім на сьвіті ни бува. Та хочби і був, так він до крещеного чоловіка ни підійде. А то я, як доложу командїрові, так він покаже тибі страх, будиш помнить до нових віників. Він тибі приполох скоро вилле. — Офіцер трохи остипинив ся, пиристав лаять ся. Одійшов од салдата сажень на пять, схилився до стїни і жде, шо дальші буде, який буде йти до салдата страх. Постояв він з пів часа, чує, в лїсу підняв ся шум, гам. А далї стало чуть, шо офіцири салдатам кричать команду. Почулись вистріли. І все ближче і ближче двинуть ся до поста. А далї стало ясно видно, шо двинить ся ціла армія Турків з пушками, з конницею і всякою всячиною. Почали уже обходить, на пробі робить, атаку, шоб захватить офіцера у плен. Офіцер як лепеснув на втїкача! Бросив і шенель там, шоб лекше було тїкать. Біг, сам себе не тямив, чи він біжить, чи литить. Добіг до караульного поміщенія, ни вдишить ся. Хотїв уже звонить по тилифону в город до командїра, шоб дали тривогу. Коли оглянув ся назад, а там нима нїчого і нїчого ни чуть, шоб хто кричав або шумів, нї вистрілу, нї тріскотнї. Стало тихо, спокойно. Офіцер трохи опомнив ся, зайшов у караульне поміщеніє і там пробув до світа, поки принесли йому шенель. А часовий ни побіг за офіцером, а притаїв ся у куточок біля порохового погріба і сидїв скорчившись, заплющив очі, шоб ни бачить страху. Воно побуло ни більше, як мінут 3—5 і пиристало. Хто зна куди дївалось, инпаче нїчого й ни було. Офіцер цїлий тиждень після того хварав. Здорово пирилякавсь і пирмерз, цїлу вирству біг у одному мундїрі, а було холодно, ще сніг ни розставав. Тепер уже так і знають, шо там місто ни благополушне. Хто звик ся, так уже і ни став боять ся. Як стане шо нибудь увижать ся, так він мирщі заплюща очі, забиваїть ся у куточок і лижить, поки перейде страх. А як приходить ся стоять на часах новобранцю, іще невичкові, так ті бідняги трусють ся, як Жид на кучі. Душа в пятки виходе. Було чимало злучаїв, шо салдати од пириляку з ума зпячувались. Особливо який чоловік дуже боязкий, малокровний, так од разу ума тропить ся. Догадують ся, шо там поховано нескільки тисяч душ салдат, іще коли були часті войни, давно тому назад, як іще воювали Татари, Французи, Турки і инші. Так це бутьто виходють гулять і лякають людей.

Записав од салдата Петра Бординюка, він родом із Полтавщини, П. Тарасевський.

III. Хованці.

398. Домові біси.

Після страстїв лазять с сьвічкою на горище, шоб углядїть домового. А як хто, так по-тьмах лазе щупать домового: як в шерстї пайдуть, так хазяйство буде, а як голого — так нїчого в хазяйстві ни буде. Домовий чириз бантину пиричепиць ця та так бутьто й висить. Кажуть ще, у святому углу він сидить. Шукають його за вирхом, ни с того боку, шо в сїни, а с того, шо од хати — в куток. Єсть на кішку похожий і на собаку — усяке робиць ця. Який він буде на шерстї, тодї такої шерсти й скотину диржать. Це справидливо, яка шерсть ни йде по двору, хоч ни диржи коний: все худає, ізїде хто зна й на шо, хоть і хорошу купить було батько. Тїко рижа шерсть ішла по двору. Як ни злюбе домовий, їзде на конях цїлу ніч. Піди утром, так вона як скупана — вся мокра; а любе — лошадь сита буде, коса плитеця. Хоть і росплитеш, так вона опять сама плитеця. Говорять, як росплитеш, так вона худаїть — нихарашо. Як козла держать у конюшнї, так на йому домовий вічю їзде, а на коневі не: коло його провожжаїць ця, а лошадь вже ни тропе. Як засне чоловік, так до́мовий пощипа, пощипа, здєла синяки і на руках і на ногах, а більш нїчого. Коли — так він душе чоловіка в ночі, як спить. Як стане душить, його питають: чи на худо, чи на добро? Як на добро, так скаже на добро, а як на худо — ху́кне вітром, хто зна куди й дїнивь ця, нїчого й ни скаже. І на шо його про се писать: цурь йому! Нїчого того нима: як сам пирихристись ся та місто огради́ш хрестом, так він і ни хукне. Вже на шо я частенько на хатї ночувала, ховалась усе, а нїчого того ни було.

Борисов. волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

399. Як можна бачити домового.

Нираз я чув, шо домового можно бачить. Гарненько розпитав я все, як це можно зробить. Дождав я посту, пішов на страсти. Взяв я там

здоровенну свічку копійок за сорок. Вистояв страсти, прийшов до дому, накаптив на сволоці свічкою три кристи і положив її на божниці. На другий рік зробив тож саме. А вже на третій рік вистоявши страсти, я пішов з церкви ни спіша і огонь биріг, шоб вітир ни затушив. Прийшов до двора і ни заходив у хату, а обійшов три рази кругом хати і потім поліз на горище. Дивлюсь, а там над святим углом у самому куточку лижить шось чорне на пробі кішки і пирид ним теж свічка горить. Я дуже придивляць ця ни став, а мирщі віттіля та в хату. Накаптив на сволоці кристи і положив свічку на божницю до образів. Після того було якось жутко; хоть я і смільчак, а все таки страшно робилось. Це ни всякий може виповнить; саме главне, шоб свічку донести з церкви до дому так, шоб вона ни потухла всї три роки. А коли обходить кругом хати, теж шоб вона ни погасла. Після того я став заводить сибі всю скотину темної масти. Коний завів вороних, коров чорних, овець чорних, собаку чорну сибі достав і даже кішку чорну розжив ся. І тепер, слава Богу, в мене вся худоба як пиримита, а то, бувало, скіко ни годуй, все суха як тарани. Значить, другої масти шерсть мінї по двору ни йшла. Кішка і та, бувало, завсїгди як пирибита ходила, нипаче в ступі хто її потовк. А тепер у мене чорний котяка як жеребець; виїв ся, аж полискує, хоч на сало ріж: Тай коні, благодарить Бога, справні. Часто домовий заплїта їм у гриві коси. Тепер я вірю, шо яка шерсть на домовому, такої шерсти і скотину треба водить.

Зап. від Пріськи Чиридникової, с. Шебекино, Білгородського пов., П. Тарасевський.

400. Звідки береть ся домовик.

В нас насилає годованьцьа кухáрка. Вона як би мала мати дїтину і як би зметала[1]), то в тім як ґазда не знає, анї ґаздиньа, то воно за сїм лїт прийде і буде годованець.

Зап. у Бандрові, Лїського пов., від Г. Бідник М. Капій.

401. Як можна виховати собі хованця.

Від чорної курки (молодушкі) перше яйце носити під лївою пáхою через девять днїв. Опісля піти до лїса в ночи в дванайцятій годинї, де три дороги розходять ся і свиснути три рази, тодї чорт прийде. Відтак тре єму підписати ся кровю своєю з мізїнного пальця з лївої руки, а він сховає собі папір той в великий палець і чоловік буде мав тодї все, чого потребує.

Угнів, Камінка Стр.

---

[1]) Не доносила.

402. Як дістати дітька.

Ку́рка як знесе́ зно́сок і носи́ти його́ під лі́воу пахо́у де́віть день і с то́го яйцьи́ ві́грійи сї ді́тько, так як ку́рьи піт кво́чкоу.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласійчука з Далишева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

403. Чорт у зноску.

Аби́ лиш той зно́сок че́рез ха́ту переки́нуу руко́у, так як ка́минем чи́рез дах, так за́раз, як розі́бйи сї, так за́раз пока́жут сї о́чи, голова́ і ро́ги. Я раз так розби́у з Василе́м Дзїдзї́ишиним, тай буу сї аш перестра́шиу.

Зап. в серпни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

404. Антипко зі зноска.

Анти́пко — той що ві́лїзе з зно́ска. Ка́ут, шо як ку́рка знесе́ зно́сок, то аби́ на нїм сиді́ла кво́чка сїм день, то воно́ шос ві́лїзе; а́ле таке́, шо не зна́ти, шо то йи, тай воно́ дес щє́зне.

Зап. Ів. Волошинський в маю, 1911 р., від Митра Радика з Корнева, пов. Городенка.

405. Антипко пильнує курят.

А ку́рка як го ві́сидит, то ти ку́рьита не щє́знут нї́где́, так їх анти́пко пантру́йи. Не́нї нибо́шка роска́зували ше у Луці́, шо вівело сї якє́с, нї чоловік, нї пес; і ку́ріта бігают, а воно́ собі сьи́де на межи́ тай сиди́т. А ку́ріта підросли́ тай воно́ щє́зло.

Зап. Ів. Волошинський в маю, 1911 р, від Митра Радика з Корнева, пов. Городенка.

406. Хованець у виді куряти.

У нас була́ комірницьи тай ка́же у ве́чір до ме́не: „А ходи́ш, си́нку, підє́м до не́нї“. — Тай ми пішли́ тай ди́вю сї, а то якє́с ку́рітко бігає по плотї... Тай я йми́у — шо то хло́пец цїка́вий — тай несу́ у рука́х; а́ле прино́шу до сїни́й, а то щє́зло з рук, — а то нїчо́, лиш буу анти́пко.

Зап. в червни, 1911, від В. Скотини з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

407. Недобра мама.

Зішло сьи дві бабі. Йідна кажи, жи як би носити девіть день зно́сок, то собі вигріє вихованка. Али друга ни вірила: „Чикай, каже, спробую“. Тай взьила собі зносок, взьила піт паху, тай носит. Носит сім день, али вачив ї вже пичи; то вона взьила тай кинула в воду.

А з води сьи відзиває: „Оўва, то мя мама, вигріла тай фтопила". — Тай віт того часу почало ї мучити і замучило на смерть.

Зап. в Іванівці, Теребовельського пов, від Насці Кроці М. Капій.

408. Чорти з Угорщини.

На Уго́рщині є таке́й чьоловік, шо ма́є чьортіў на про́даж. Вин розголоси́ў ме́жи дурни́ми хло́пами тай то си нахо́де, шо даю́т му гро́ші. Тай так пішли́ з Рості́к два туда́ тай купи́ти, оден купи́ў жа́бу, а дру́гий миш — мині́ си здає́. Ну та тото́ ві́гтиў ду́жи дале́ко тай так чу́ти бу́ло, шо вдо́хла миш, ци удуши́ли її́ (до́ста шо...) Тай тоті́ ма́ли прине́сти вість ві́тиў, шо мо́жна і само́му собі́ ўкоха́ті чьо́ртика з яйця́ віт чьо́рної ку́рки, аби́ ўзьи́ти пид лі́ву паху́ й сиді́ти де́віть день на печи́ ти́хо, ничьо́ ни ї́сти і не говори́ти. Та так набри́ў чьолови́к на тако́го, шьо сиді́ў, трима́ў яйце́ пид пахо́ў вже два дни. І ухо́дит ў ха́ту — нема ніко́го; але ди́вит си, а той чьолові́к сидит на печі. Гово́рит він до не́го, а той не обзиває си. Але той чьоловік буў цікавий, тай скиг то́го с пе́чі на ха́ту. Тай яйце́ си стоўкло́ тай му вба́виў ґеше́фт, тай той го хоті́ў ўби́ти.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Никифорана, емерит. нар. учителя з Рості́к, пов. Вижниця.

409. Хованець з Чортовії.

Сьи Гнати́ха каза́ла — Хімни́чка: Ї́ден чоловік... хокі́ў ма́ти ду́же вели́кий майи́ток і прийшо́ў до ку́ма і ка́ке: „Ку́ме, ході́м до Чортовії, там о́змем собі чільйдникіў, що бу́дем богачьи́ми. — І кум послу́хаў і пішо́ў. Взи́ли собі по па́ру ри́нцких і пішли с ку́мом обідва́. Прийшли́ вни до Чортовії до то́го ґазди́, той ґазда́ бага́ч, ма́йи пийтна́цїть пар ко́ний, два́цїть коро́ў, бога́то свини́й і ове́ц і ў то́го чоловіка ма́шина тогди́ молоти́ла, чоловік молоти́ў з робі́гниками. Сказа́ли вони́ то́му чоловікови, а він ка́е: „Ў ме́ле йи, мо́жете си бра́ти по одно́му". — І приві́ў їх, тих чоловікіў до сво́ї кімна́ти, де тоти́ злї ду́хи сиді́ли за столо́м, кури́ли люльки́ так, гий ковалї́. І сказа́ў той чоловік до них: „Вібира́йте собі по одно́му і іді́т до до́му, у сім не́діль вам поприхо́ти". — Йидно́го ра́зу ў ниді́лю ўста́ў той чоловік, ди́вит сї: на зага́тї сиди́т так, як и́ндик. І сказа́ў сво́ї жі́нцї, де він буў і шо йиму́ прийшло́. Жінка його́ ўзьи́ла свари́ти, а то́му злий-ду́хови тра́ сї пітписа́ти, жи вже душьи́ ма́ла бу́ти злий-ду́хова. Той чоловік ни хокі́ў сї пітписа́ти, бо його́ свари́ла жі́нка, а той злий дух його́ му́чиў і мордува́ў так, жи він ў хакі ўсьо поби́ў і поруба́ў і на́віть на со́бі соро́чку пірва́ў, бо зіста́ў дурни́й, затума́нений тому́, жи не хоті́ў сї йиму́ пітписа́ти і майи́тку ни маў.

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка.

410. Де сидить домовик?

Такого дітка, шо є в хаті, називают годованець. Годованець любить найліпше сидіти в таким дереві порохнавім, шо є блисько хати.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

411. Годованець переносить ся з ґаздою.

Йак хто сьа переносит до нової хати, то тот годованець піде. Він сам ґазду найде. То ґазді не файно, жи там йе. Він му пакість робить; там сьваченоў водоў не мож кропити, бо би с кіньми зробило зле.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Г. Бідник М. Капій.

412. Як домовик ходить за господарем.

У Ганнівці два чоловіки пішли на линію на волю. Один свою хату продав і коли виходив з сила, то взяв з собою верх-заткало, шо затикають димарь. При цім він причитував: Хазяїн, ходім зо мною, будим жить, поживать, та добра наживать. — Бо то, бач, домовий пішов з ним у Донські міста. Там той чоловік зажив щасливо; все йшло як з води.

А другий мужик, шо пішов в місті з первим, хати ни продав, бросив її так і коли виходив, то з собою домового ни приглашав. Чириз це йому жилось на новому місці ни зовсім ладно; все йшло на вбитки. А в ті хаті, шо він бросив в своєму силї, що ночі тужило. Плакало, як по покойникові: Так жалібно, так жалібно, аж жутко було проходить мимо тиї хати. По одиночки ночу боялись проходить мимо. А гуртом скіко раз підходили слухать; хотіли дознать, шо воно плаче, чи ни чоловік злучаєм. Так ні, з далека чуть, шо голосно плаче, станутъ підходить ближче, потихша, плаче потихеньку і ниначе схлипує. А коли підійдуть, як є до самої хати, то зовсім притихне. Ходили в ту пустку дньом дивить ся, нима нікого: ні чоловіка, ні кішки, ні собаки і нічогісінько. Значить, то плакав домовий, шо його покинули.

Зап. від Пилипа Козїдубова, с. Коріньок, Корочанського повіту, Павло Тарасевський.

413. Хованець шукає за господарем.

Буў в їдні хаті дітко. Тот ґазда продаў свій ґрунт, а йенший собі купиў. І він сьа пирибраў ў йинче місце. І він сьа забраў так у день, а дітко не знаў, де він сьа дїў. І все ходит по поли в ночи і все заводит: „Де я сьа тепер маю дїти?“ Там пас хлоп коні в ночи тай мовит: „Йди там долї потока, там нові будинки, там твій ґазда“. — І так пішоў і зноў буў.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

414. Як парубок повісив ся через антипка.

У нас у̑ Семиніу̑ці па́рубок оде́н бу̑у̑ собі ві́віу̑ анти́пка; тай як єго́ віві́у̑, ни знау̑, шо з ним роби́ти. Так і він єго́ води́у̑, дес єму́ гро́ші які́с дава́у̑, а́ти він ни знау̑ ним коминдирува́ти. Тай го так ну́див̑, ну́див̑, ну́див̑, аж він сї завісиу̑. Дес ходи́у̑, на льоте́рію шос носи́у̑, віграваву̑, вже до во́ська мау̑ іти́, тай сї заві́сіу̑ — він го замордува́у̑... Каза́ли, шо дес такі були́, шо ви́дїли: дес то сї переки́ие ку́рьим, то пта́шком — тай хо́дит по при́пічку.

Зап. Ів. Волошинський в маю, 1911 р., від Митра Радика з Корнева, пов. Городенка.

415. Хованець їздить по оборі.

Ту є в двох хатах єден дітко. В їднї хатї січку в ночи ріже, а в другі хатї кури з поду мече. Нераз хату порозтворят, усьим надуркує. Нераз їздит по оборі так, як би кіньми. Нераз повстают баби і мовят: Вставай, ґазда приїхау̑! Хлопец встане, ничого нема.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

416. Домовик палить у хатї.

В нашім селї йе в йедного Німцьи дітко. Як іде в вечір дїу̑ка на вечірки, як сьа верни відтак в ночи, воно си накладе дрив̑ у сіньох, так топит, так гарят драва у сіньох! Провадили ту дїу̑ку другі дівки, вона сьа бойала, — руські дїу̑ки. Вони прийшли на обору, так там у сіньох горит! Вона уйшла до хати, побудила їх, питайи сьа, на що палили. А вони кажут, жи ни чули нич.

Зап. у Бандрові, Лїського пов., від Г. Бідник М. Капій.

417. Хованець на даху.

В їднї хатї бив̑ дїтко. А там служив̑ слуга. І вийшоу̑ слуга в ночи на двір, а дїтко там по даху ланцухом дзвонив̑. Хлопиц війшоу̑ у хату і мовит: На наші хатї там хтось дзвонит. — А вни не повіли, жи то дїтко, повідали, жи то мороз киршчит.

Зап. у Бандрові, Лїського пов., від Г. Бідник М. Капій.

418. Хованець у загатї.

А в єднї хатї є так, ґаздови сьа дїти не годують. Він пішоу̑ до ворошки, а 'му ворошка повіла, би си наточив̑ бойщи́[1]), би зробив̑ таке гуцьало, жи сьи дїти гуцьают. Там сьи сходили хлопцї гуцьати. Али прийшоу̑ хлопиць, а там дїтко заводив̑ в загатї. І ти другі хлопцї повтї-

[1]) Боїщ = тік.

кали, а той сьи лишиў на оборі, набраў си каміньа і метаў у ту загату. І так хлопець верг в загату, а тот дітко верг хлопцьом. Хлопець як відтам прийшоў доміў, перележаў дві добі і вмер.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій

419. Хованець у баби.

Йедна баба мала сама сього годованцьа, жи так буў, йак дітко. Його сім літ не видно било, аж в семім році прийшоў. І просиў, жиби му дала ксту (хресту) і би му дала кусник полотна, поставила на вікно і сьвяченої води. Воно сьа вмило, взьало си полотно і пішло ґет. Так мовиў три рази. А вона сьа напудила, не знала, шо з ним робити і ни дала му нич. Вона як ішла корова дойети, все за неў ходило. Як льагла спати, то ї дусило; сіль метало, як де найшло, по поді ходило, аж сьа мусіла вибрати с тої хати.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

420. Хованець їсть молоко.

Йак буў молодим хлопцем, служиў йа у Йузихи Возьньіковськойі. Бувало вільізу йа на піт і диўльу сьі, а над двирьми мисчинка віт молока. Йузиха шо раньі льила до тойі мишчинкі молока дльа „шчесбиго", за то вона с ньічого прийшла до богаства. Йа видьів рас „йіго" в ночи, йак „він" граў сьі на тоцьі при місьіце.

Оповів Михайло Федорак з Кулачковець, Коломийського пов., 1908 р., зап. Осип Яворський.

421. Хованець Марко.

За Тодорищукового Танаска вповідают, шо має чорта. Дес го найшов у Гуцулах, тай під коморов тримає тай дає єму цукру і молока, та кличе: Марку, Марку! Він приніс го на плечех; від якогос купив за десїть левів. Тримає го, аби му богатство давав, то єму веде си, худоба не загине.

Зап. від Їоруци Орчук у Раранчу О. Рак.

422. Хованції гуляють у хаті по смерти ґаздів.

Буў дихтьир у Колінках і роска́зуваў: „Як йиго́ брат буў бага́ч і уме́р — з жінкоў обо́йи поме́рли, а він стаў сї опікуном тих діти́й свого бра́та. Бу́ло тих двоє дітий, даў на слу́жбу, а сам вікна і двері забийу драни́ціми, аби́ ніхто́ ни лазиў до то́ї ха́ти; сам ку́пит де́хтю й і́де ў сьвіт. Приїхаў одно́го ра́зу на Іва́на до до́му, а́ле ка́же йиго́ сусі́да: „Ку́ми", — ка́же, — „йдіт подивіт сї, у ва́ші ха́ті йи сьві́тло, у тї, шо

ви нале́жите; там шо день, шо ве́чера гу́льки у тї ха́тї". — Але той дехтьи́р узьи́ў с собо́ў сво́го хло́пцьи. Прийшли́ на воро́та: аку́рат витко сьвітло крізь драницї, де и́и скалу́бини. Як сї зальикаў і верну́ў сї наза́д ві́тти, бо боя́ў сї доступи́ти. Віта́к дру́гого ве́чера узьи́ў сво́го сусі́ду. Ўзьи́ли си ко́си ў ру́ки, йдут такі́ бли́ско під вікно́. Прийшли́, ди́ўют сї, а там пани́ так гуля́ют, жи нещі́ски. Тай взьи́ли тай наза́д ві́тти верну́ли сї, бо боя́ли сї ітй до середи́ни. А тоти́, жи там гуля́ли, тоти́ пани́, то бу́ли злї ду́хи, то ўни́ бу́ли то́го ґазди, шо ў тї хатї ўмер (шо їх ві́кохаў, зам. Яки́ма Воробця) — так йи.

Зап. у серпни, 1910 р., від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

423. Пан з люлькою.

Як мо́го дьи́дї не́нї були́ молоді́, ві́йшли на двір тай ди́ўйи сї: які́с пан ку́рит люльку на до́ўгім цибусі́ по подвіру. Али вони́ ухо́дьи до ха́ти тай ка́жут сво́ї чолові́чі не́ни — свекру́сї: „Не́не, що у нас за пан на на́шім току́ ку́рит люльку на до́ўгім цибуху́?" — А тота́ не́нї ка́жи: „Ігі́й, дурна́, тобі шос сї привиджьи́йи! У вас ніяких паніў нима, лиш тото́, шо ви́диш". — А ўни ка́жут нибо́шка: „А то що ніч, та то днина, та я до́бре ви́джу". — А ўни тогди́ ка́жут: „Ігі́й, ти дурна́, тобі сї шос приви́джьийи — які́с пани́. Ти ўже більше ви́дїти не бу́деш паніў, як ти така́!" — („Тра ніко́му ни каза́ти", зам. Н. Блошки в Колїно́к). — А то буў дїтько.

Зап. Ів. Волошинський в липни, 1911, від Ів. Луцика з Далешева, пов. Городенка.

424. Хованець-господар.

Купила собі жінка за лїтру горівки вихованка. Так він в скрини все сидїв; як шла вона в поли і він таґжи йшов. Як вона жне, то він колоски збирає, а як нє, то сєди си тай сидит на мижи. Як чоловік вори, то камінцї визбирує по полю, як знов снопи возит, то на стирту кидає снопи. Прийшло, як жінка вмерла, вже ни мав при кім бути, тоди сє збиткував. То той чоловік взєв тай продав другому. Потому збіднїв, бо ни було ґосподара.

Зап. від Яндруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

425. Розправа домового над кіньми.

Як був у мене вороний кінь, так бувало хоч скрізь тин його протяни; худий як щепка. Уже я йому і сїна стипного і вівса і ячменю давав і різку мішав з яшною мукою, нї, бісова худоба ни направляїть ся. Прийдиш у ранцї, а він лижить, ноги одкида за яслами і чуть живий та теплий. Цїлу ніч все грюкотить і грюкотить і за ніч так його грець

пирисудоме, шо він і ни встає. Ну шо тут робить? Я вже став питать у старих людей, чим запомогти, шоб кінь мій поправив ся. Мінї один старик і каже: Це домовий ни злюбив твого коня і він його муче. Тепер, каже, ти нічого з ним ни подіїш, а лучче продай його, або проміняй на другого, тіко шоб иншої масти був, сірої або гнідої. А коли тибі його жаль збувать, так ти запирай на ніч у конюшню чорного козла. Домовий, кажуть, його боїть ся. А всеж таки, чоловіче, толку мало буде; хоч судомить його ни буде, а поправить ся він ніколи ни поправить ся. Домовий буде корм у його красти, або насцять може у корм так, шо кінь ни буде його їсти. І він завсїгди буде тощий, голодний.

Після такого совіту я порішив його промінять. У кума Грицька та був сірий кінь і теж худий, прихудий, а ростом здоровий, іще показнїший мого. Видно, шо конина путяча, молодий, здоровий, а толку мало. Похоже і в його по двору ни йшов. Прихожу я до Грицька і кажу: Кум, давай кіньми мінять. — А він каже: Шо тибі здумалось мінять? Хто кіньми міняє, у того хамут гуляє. — Та ні, кум, кажу йому. Тут хочить ся, шоб пиримінить масть, а то мінї вороні по двору ни йдуть, а тибі, я бачу, сіра шерсть по двору ни йде. — А він каже: Це правда, кум, мій кінь хоч і здоровий і іще ни старий, а толку з його мало. Скіко його ни годував, скіко ни засипав всякою всячиною і все одинаковий, поправки з його ніякої нима. — Ну так шож, кажу йому, давай, попробуїм помінять. — Давай, одвітив він, тіко даси пять руб. додачі, тай час добрий. — Я кажу: Ні, кум, того ти ни вигадуй, на шо там нам додачі, коли вони обидва лидачі. — Толкувались ми ни довго, зийднали помінять ухо на ухо. Випили могорича і один другому з поли оддали коний. Місто вороного у мене став сірий кінь.

Побув він у мене тиждинь, побув другий і узнать ни можно було. Ураз поправив ся, став веселий, бодрий. Як випущу, бувало, його до водопою, так він як пошне вибрикувать, а далї дивлюсь, у мого коня у гриві коси позаплетині. І він прямо, як з води пішов; годував його ни дуже жирно, а поправив ся так, шо аж полискувать ся став. Побачив я свого вороного у кума Грицька, так і ни взнав. Зробивсь такий коняка, все равно як заводський. Після того ми один другому дякували, шо помінялись кіньми. Я ни раз примічав, шо коли корму забудиш положить опівночі, то домовий сам підложе сіна або вівса. Він у сусідів краде, а своєму коневі носе.

Зап. від селянина с. Корінька, Корочанського повіту, Пилипа Козїдубова, П. Тарасевський.

426. Хованець випарює дітьом очи.

Був такий єден чоловік, мав вихованка. То давав тому вихованкови все ни солони. Виставєв на вишку. То все той вихованок виїв. Али му сє трафило піти на весілє тей казав дітьом зварити каші пшонєної, али ни солити. А діти взєли, зварили, посолили, налєли в чирипочок, виставили на вишку, а той покушив, що солони та як жбурнув чирипком в діти, аж дітьом вочи повипарував тов кашов. Типер до того часу двоє тих дітий сьліпих. То ше хлопиц троха сє ліпши вожинив, а дївчина віддала сє за сьліпого, що на вобі вочи сьліпий, а вона на єдно воко не видит. Ішли до сьлюбу тай сє люди сьміяли, шо йшло двоє з єдним воком. А тато їх був богач, а маєток розминув сє.

Зап. від мами в Будзанові, Теребовельського пов., 1904 р., О. Деревянка.

427. Домовик на горищі.

Коли ми поставили нову хату, так у нас бувало що ночі стукотить і стукотить на горищі. Ми боялись сами ночувать у хаті, коли старих дома ни було. Один раз насцяло на покуті, так з стелї і потикло аж до долу і на стелї осталась латка рижа. А в другий раз як насцяв, так воно як потикло, аж лампадку погасило. Тато з Питром колїзли на горище, обдивились кругом, води нима ніде і дощу ни було. Вони думали, шо може криша протикла та за скіко днів проквасила глину і потикла, так нї, кругом було сухо. І так воно стукотїло, поки ми покликали духовних. Посвятили хату, одслужили малебінь і з тих пір як руками одняло. І тепер Бог милує, ни чуть нічого.

Зап. від Пріськи Чиридникової, с. Шебекино, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

428. Як домовик тупотів.

У Шаповалового Івана дуже хварала жінка. Іван шо ночі ни спав, все порав ся біля жінки, то води подасть, то поверне її, або на двір поможе встать. А вона то була хвора, шо ніхто й ни думав, шо вона одужа; цілих три місяці з постелї ни піднималась. Іван дуже утомив ся пораючись біля жінки. А коли попробує лягти оддихнуть, хоч трохи здрімнуть, а воно йому шось ни дає спать. Тїко огонь погасе, начина тупотїть біля його постелї. Топотить і топотить, ниначе хто чобітьми топчиць ця або ногами брика. І так його все времня лякало; як приляже спать, так і начина топотїть. До тих пір топотїло, поки аж жінка видужала. Як жінка піднялась, так і пиристало топотїть. Це похоже домовий віщував.

Записав від Маньки Хайлової, с. Шибекино, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

429. Яку вістку подає смерть.

Пирид тим як умерти моєму чоловікові, так домовий на горищі насцяв; як є, на покуті у святому углї горіла лампадка, так воно як потикло, аж лампадку погасило. А на другий раз насцяв як раз над постїлю. Чоловік мій спав кріпко, діло було к півночі. Так воно як єсть над головою у його насцяло. На стелї здорова латка зробилась, рижа, мокрота по стелї розійшлась кругом, з сковороду завбільшки. Після того чоловік мій захварав і скоро вмер. А коли вмерла моя дочка, так пирид її смертю все шось стукало і стукало. То в сїнях, то на горищі. А далї у ночі взяло, зняло з кілка рушник і прослало його по долівцї. Од порога і до стола так і проволокло його. Прокинулась я в ранцї, дивлюсь, рушник прослатий по долівцї, ниначе нарошне хто дорогу зробив од порога і до стола. Питаю я, хто це зробив? Нїхто ни зна. Дїти всї спали, а чоловік ни маленький, граць ця ж ни буде. Тодї вже ми догадались, шо це похоже домовий віщував. Після того вона скоро захварала і нидовго лижала, вмерла. А за день до її смерти ночу птичка прилїтала і під вікно билась. Прилитить до вікна, розопнеть ся над шибкою і бєть ся, ниначе хоче влитїть у хату. І так вона до трьох раз билась; притулить ся до стикла і трепоще крилинятами. Ото, бач, кажуть, прилїтав анголь за її душичкою. Дочка моя була сими годів так, шо душа в неї похоже була іще ни грішна.

Домовий віщує при всяких злучаях, подає вістку хазяїнові, шоб він готовив ся зустрічать горе або тодї, коли умира бізгрішний чоловік.

Зап. од Настї Індихи, с. Шибекино, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

430. Як віщував домовик про смерть чоловіка.

Пирид смертю мого чоловіка віщував домовий. Ночу так як би сказать годин в десять, чи може обаполо одинацятої, лижу я на постелї, дрімаю. Мінї шось ни спалось усю ніч, думки ни давали спать, голову морочили. Слухаю, на горищі як заторохтить, як почало бігать та борюкать ся, я думала, шо й стеля провалить ся. А далї як оборвалось в сїни, ниначе з горища упало чоловік пять. Як начало іще в сїнях ворочать ся, аж хата ходором ходе. У сїнях стояв столик, а на йому було койшо поставлино, посуда то що, і між прочим стояв горщик з отобчиною кутею. Я лижала сама ни своя, душа в пятки виступала. Думала сибі: Ни дай Бог та іще в хату увірвуть ся, пропадать, умру од страху. — На ранок пішла я подивить ся в сїни. Коли туди, а там все равно, як орда пройшла. Все було ни на містї: Горщик лижить боком, а кутя з його вся розсипана по сїнях. Так я і ни стала її підбирать, курям

викидала. На другу ніч теж торохніва була, судомилось більше години. На третій день торохтіло ни довго і вже ни так здорово, тихо борюкалось на горищі. А далї уже ни чуть було, стихло. Після цього низабаром умер мій чоловік. Пройшло ни більше, як з тиждинь. Пішов він у клуб. Грав там у карти і похоже добре випив там так, шо за собою ни слїдив; може був пітний і виходив про себе роздїгше. Захватив він такої сибі хвороби, шо чириз три днї після того і Богу душу віддав. Тодї вже я пойняла, пирид чим се була стукотня. Це віщував домовий. Дохтарі признали, шо чоловік мій умер од гострого воспаленія льохких, значить, він простудив ся здорово.

Зап. од Лизавети Лаврентєвни Болдиревої, г. Купянськ, П. Тарасевський.

431. Як домовик віщував перед смертю.

Жила я сама як палиць. А в другі половинї дома диржала хватиран. Раз так уже над вечир іще гаразд ни смерклось, сиділа я сама у хатї. Чую, в сїнях шось затопало. Потім у двері тихенько: тук, тук. Я насторошила уші і слухаю. Думаю сибі: Чи до мене стука, чи може до хватирян? А воно, бач, сїни були одні. Потім тихенько почало до мене звать: Наталя Івановна, Наталя Івановна! — Я піднялась, пішла до дверей, одчинила, подивилась кругом, нима нікого і двері сїнешні на засові. Я подумала, шо це хватирянка мене звала. Піти спитать, на шо вона мене звала, ни захотїлось. Подумала сибі: Нужно буде, так прийде сама до мене в хату. — Сиділа я, читала івангелію, чи псалтирь, уже забула шо. Читала я з годину міста, чи й більш, слухаю, упєть шось кличе: Наталя Івановна, Наталя Івановна! Я піднялась, одчинила двері, нима нікого. Вирнулась упєть, сїла і начала читать. Трохи згодом чую упєть, шось кличе. Вийшла, нима нікогісїнько. Я так і думала, шо це кличе мене хватиранка. Пішла я до хватиранки і питаю: На шо ви мене звали? — Ні, я ни звала, — одвітила хватиранка. — Та ні, ви правду кажите? — Та шож я буду обманювати вас? Хоч побожить ся, так правда, ни шутя одвітила вона. — Шоб воно значило? — думаю сибі. — А хтож це мене звав? — обізвалась я. — Сїнешні двері на засові, ніхто ни міг війти, я так і думала, шо це ви мене звали. — Ні, я ни звала, я, каже, чула, шо ви виходили і по сїнях шось топталось, та подумала, шо до вас хто нибудь прийшов. — Тодї я вже догадалась, шо це воно значить і кажу хватиранцї: Це-ж, моя голубочко, мене уже кличе до дому, це я похоже скоро умру. Це воно віщує, шо скоро до мене смерть прийде. — Ну, шо ви, Наталя Івановна, видумуїте? — каже вона, — ще поживіть! — Ні, голубочко, я чую, шо жить мінї ни довго осталось. Я іще на паску ворожила. Загадувала на пасках і показало, шо

мині скоро вмирать. — А якже ви на пасках загадували? — спитала мене хватирашка. — Я їй росказала. Я так роблю: Посажу по числу душ сімейства пасок і кожну намічу, де чия. А коли спичуть ся, тоді розбираю. На прошлий виликдинь я посадила три паски: одну загадала на себе, другу на сина, а третю на нивістку. Коли вони уже випиклись, видно стало кожного щастя. Мині показало, шо я скоро умру. Я розгадую так: Як що паска підійде високо і ни звалить ся на бік, то чоловік буде здоровий і все буде благополушно, а як паска хоч і підійде та пиривалить ся чириз край хворми, то чоловік хоч і здоровий буде, а з ним злучить ся яке нибудь нищастя. А як паска сяде, ни підніимить ся в гору, то чоловік умре скоро, а як підійде та ни дуже, так шо підніимить ся ни більше, як на половину хворми, або хоч і трохи вище, та з хворми ни показуїть ся, то чоловік буде плохий здоровям. Так от я вам казала, шо я в цім году загадувала на пасках. Так моя паска ни підійшла, сіла, як брусок і на пів четвиртї ни підійшла, так і застила. А синова паска підійшла трохи більше, чим на половину хворми і дальші ни пішла. А нивістчина паска піднялась, як слїдує. Так от я і готовлюсь уже умирать. В цім году я ниприміпно умру. Це вже я нираз примічала, правду истинну показує. Хоч наприклад і в цім году, синова паска ни підійшла і він і справдї, хоч мій Альоша, він зовсім кволий. Так подивить ся, він ниначе здоровий, а в його все болить: і живіт постоянно ни справний і в грудях болить, часто кахика і в руках ломе. Простудив ся раз, так воно і тепер одзиваїть ся. А от нивістка, вона, спасибі Богу, здорова, в неї нічого ни болить, чириз те і паска її вийшла, як слїдує. А мині вже мабудь суджино Богом розпрощать ся з цим світом. Я вже нираз примічала. Той год, коли умерла моя Наталя, я теж згадувала і її паска ни вдалась, ни підійшла, сїла, як корж і вона низабаром після того умерла. Хто ни віре, так нарошне спробуйте і от тодї побачите. — І правда, вона ни довго пожила після того, місяців два чи три похварала і умерла.

Зап. від Наталї Івановни Линицької, гор. Купянськ, П. Тарасевський.

432. Домовик і дївчина.

Мою систру душив домовий. Вона лягла спать пізно, все пряла пряжу. Лягла і тїко шо очі звила, начала дрімать. Чує, шось зашилистїло. Потім як зашуміло і прямо до кроватї, ниначе вітир подув на неї. Вона злякалась і притаїлась під рядном. Воно як добралось на неї, ниначе хто сто пудов навалив і почало її душить. То душило, то душило здорово, приздорово, душило так, шо вона ни могла ворохнуць ця. Хотїла крикнуть, ніяк ни крикне, а воно все душе і душе. Уже вона і мо-

литви чигала і сибі на умі кристилась, а воно все душе. Потім бросило і побігло по долівці і чуть, шо ножками тіко: тук, тук, тук, топ, топ, топ, як ото кішка або собака біжить. Добігло до печі і зашуміло в трубу. Вона злякалась, укрилась рядном з головою і боялась голови виткнуть, поки начало розсвітать. Хотіла, каже, глянуть, подивиць ця, шо воно таке душе, та побоялась і очей розплющить.

Зап. від Маньки Хайлової, с. Шибекино, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

433. Як домовик душив дівчину.

Одну дівчину душив домовий. Спала вона ни сама, а в місті з систрою і нивісткою. Ни спіла вона задрімать, як забрав ся на неї домовий і почав її душить. Вона хотіла крикнуть, ни могла, язик оципинів і повирнуць ця ни повирниць ця, все равно, як у лещита взяло її. Він подушив, подучив, обосцяв її один бік і хто 'на куди дівав ся. Всі казали, шо це він віщував пирид якоюсь причиною. І правда, дарма її ни пройшлось. Низабаром її один парубок на самоті обізчестив і вона ни могла його засудить, бо свідителів ни було і доказать було нічим.

Зап. від М. Хайловоі, с. Шибекино, П. Тарасевський.

434. Як домовик душив жінку.

Як нашу маму душив, так вони розказували: Як він став їх душить, так вони питали: „Домовий — домовий! чи к худу, чи ґ добру?" — Я з води та в воду!" — А вдруги опять стали питать: Чи к худу, чи ґ добру?" Так він ка': „Я з зимлї та в землю!" — Так бач він нам пирид причиною казав: тата глина вбила.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

435. Домовик налїгає на жінку.

Я забула, чи в пилипівку, чи коли це було. Лижала Тарасівна на лижанці, спала і зачала кричять: „У-у-у! кума! кума!" — А бабушка каже роботниці: „Васько, іди її поторкай!" — Та її збудила, а вона: „Ох! ох! кумочко, спасибі, шо збудила: Я думала, шо й задуше домовий; так наліг, шо й ни ворухнесь ся і ни копнесь ся".

Борисовська волость, Валуй. пов. Воронїж. ґуб.

436. Домовик душить парубка.

Торік на масляні домовий душив Бирюкового Василя. Він тіко прийшов з вичирниць і ліг. Ни спів іще задрімать, слуха, шось зашу-

міло, ниначе буря піднялась. Потім як нагнітило його! Він і сяк і так, ні, ни повернуць ця і ни ворухнець ця; хоче крикнуть і ни крикне. Йому здаєць ця, шо він кричить, а воно нічого ни чуть, тіко мичить і годі. То душило, то душило, аж ниначе всі сустави тріщали. Уже він і молитви про себе читав, нічого ни помогалось. А далі бросило і побігло в піч, так і зашуміло.

Зап. від Маньки Хайловоў, с. Шибекино, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

437. Богач з трома хованцями.

Йа робиў шос тиждень у Бордейа у Старогвісци. У суботу вечіром віплатиў миньі, а йа йду до дому попри пасьіку. Скортьіло ньі вурвати пару гиркіў. Перельіс йа пльіт, та йак ньі шос сьі ўмотало, то водило ньі цьіло-ньіч по пасьіцьі; аш рано війшоў Бордей і вівіў ньі на дорогу. У Бордейа ше ньіколи бідний ньічо не узьив бес позвольіньі, бо йіго пильнуйут аш три дьітьки. Один дьітько пильнуйи коньі й худобу, другий будинки й ґаздьіўство, а третий пасьіку. Тому то Бордейеви й поле родит сьі, й худоба виде сьі, й пасьіку вилику майе.

Зап. від Стефана Лукенюка в Кулачківцях, Коломийського пов., 1901 р., Осип Яворський.

438. Хованець у Колінках.

Ў Колінка́х то таки́й буў чоловік, що колú на́ймит вúкигне з оде́нка соло́му і даст йиго́ ко́ньим, то він ще і с по́стелі ни встає́ і вже зна́є. А одно́го разу то пішо́ў до комо́ри буў, хокіў собі там набра́ти си́ра, солони́ни, муки́ та гро́ший, бо він довго́ ў не́го служи́ў і знаў, шо там ўсьо стоі́т. Колú то усьо́ понабира́ў на свої́ пле́чі, то трима́ў, аж до́кіў ни ві́йшоў йиго́ ґазда́ і пита́ў йиго́ сі віта́к, на що браў і каза́ў йиму́ йти, а злий дух йиго́ ни пуска́ў. То му́сіў чи́риз цілúй день там сиді́ти, аж проси́ў йиго́, що буў ду́жи ўже голо́ден і ніко́ли більши ни пору́шит биз йиго́ о́повіди. То вже він знаў по кім, що він ма́йи зло́го ду́ха. А колú хтос на йиго́ пасе́ ни́ві ў по́ли, то він зна́є, хо́тьби буў і до́ма, віхо́дит на по́ли і заста́є єго́ там ў сво́ім збі́жу а́бо ў коні́ши́ні. То єго́ сі уже́ віта́к боя́ли ціле́ сило́ і більши шко́ду йиму́ ни роби́ли. А гро́ший таки́х маў, що суши́ў на вере́гах. — Одні́ так бала́кали, а дру́гі, що ўби́ў і обрабува́ў ка́су ту, що за кумпа́нійоў ї́здила, бо він буў у війні́. То як діста́ў ту ка́су, то на́віть сибе́ скалі́чиў, щоби́ буў увільнений з війни́. Чи́риз яки́с чьис лижьи́ў з маро́дами, по споко́ю пішо́ў на у́рльоп і прини́с тоти́ гро́ші.

Зап. Ів. Волошинський в маю, 1911 р., від П. Семовоника з Далешева, пов. Городенка.

439. Попівський хованець.

Тут лужи вже дауно́ то буу про́борщ Левіцкий. Огже була́ пиувни́цьи, шо там стояли гро́ші у ґіщці — у бербеници; а́ле там бу́ло зака́зане місце, що там ніхто́ не міг піти́ — ніхто́, лиш з дома́шних. А коли́с так бу́ло, що фірман закра́у сї до то́ї пивни́ці тай уздріу, що там йи полу́мисок тай там сї ї́сти зано́сит. Йиго́ то здивува́ло, кому́ то ї́сти зано́сьи, тай єму́ сї раз уда́ло, що сї закра́у тай той полу́мисок і таре́лї скидау. Як скидау ти таре́лї тай єму́ віпало, що му́сїу на дворі спа́ти і він положи́у сї на віз́ок під тако́у шу́роу. Нара́з сї пробу́джує, а він аж ко́ло Хімйнка́ на тих мочу́лах з віско́м, і не чуу, як там опини́у сї с подвірьи — вігси с пробо́рства. Али тепе́р та слу́жницьи виʼдит, що там йи гро́ші у бочі́уцї тай собі гада́є: „Ий, віт коли́ я ту слу́жу, аби́ я собі гро́ші ни взьи́ла? Пла́та — пла́тоу, а́ле ту гро́ші не замкне́нї“. — Наколи́ вона́ прийшла́ до то́ї бо́чки тай як си набра́ла у при́горщ сорокі́уціу. Тай як набра́ла, вістипа́є сї йти, а то не мож. Віт тогди́ пропа́ла на́ймичка; тра́ба сї послужи́ти — нима на́ймички. Да́ют ксьо́ндзови зна́ти, ксьондз далї до пиувни́ці, а на́ймичка трима́є гро́ші у жме́ни... А таку́ мау на́вичку, що каза́у: „Мо́сьцї дзьи́ю“. — Тай ка́же: „А тебе, мо́сьцї дзьи́ю, який чорт ту зані́с? А ти не пита́ла сї Васильи́ Шлапачка́, че́рез що він па улици ночува́у?“ (Той па́рубок з віско́м). — Приповіда́ли ста́рші, що ни бу́ло одно́го тако́го богослу́женя, щоби́ він не вспі́мнуу чо́рта прилю́дно.

Зап. Ів. Волошинський, в цвітни, 1911 р., від Н. Блошки з Колїнок, пов. Городенка.

440. Донька бере хованця від батька.

Мо́го дьи́дьи не́нї, як небо́шка ше жи́ли, тай я сї лишьи́у все з ни́ми до́ма — як то ба́хур — і вони́ минї́ росповіда́ли за зло́го ду́ха. То ту буу, де ми сидимо́ — ше у ґе́дивого ґі́да — назива́у сї Дани́ло і мау одно́го си́на Панька, а три доньці́. Якжи прийшо́у чьис умира́ти то́му ґі́дови Дани́лови і закли́кау сво́го си́на Панька́ і ка́же: „Си́ну Па́ньку, озьми́ собі мо́го ґазду і бу́деш з ним так ґаздува́ти, як я до це́го чьису́ ґаздува́у“. — А Панько́ ґід ка́же: „Минї́ йиго́ не тра́ба, я єго́ не потрібу́ю“. — Тогди́ кли́че він — той ґід сво́ю доньку́, шо була́ на тім ґру́нтї Дани́ла Курчака́. Ка́жи: „Озьми́ собі ти, до́нько, тото́ щі́ски“. — Она́ ка́же: „Я та́кжи ни хо́чу“. — Бере́ тогди́, кли́че дру́гу доньку́ с Колїно́к — була́ ві́ддана у Колїнка́х. — Тота ка́же: „Я та́кжи ни хо́чу“. — Тогди́ посила́є він зноу на́ймита до Ду́бок; бо там була́ тре́та донька́, — відда́ла сї була́ за бі́дного. Закли́кали тоту́ з Ду́бок і тут тота́ сї донька́ єго́ прийми́ла. Віта́к, як він ві́гси забра́у сї с тоу доньку́ до

Ду́бок і там сї зачьи́ло роби́ти вели́кє бога́цтво, а ту зачьи́ло пи́щити сї. Зачьи́ў мордува́ти худо́бу ў ста́йни, ў ночи́ зачьи́ў худо́бу му́чити, зачьи́ла худо́ба аж гі́нути с то́го, віта́к сї зроби́ў во́гонь — чи́сто згоріло. Ниббщик ґід якос ше скиг сї, зноў побудуваў сї і пішо́ў до сьвіще́нника, зачьи́ў сї ра́дити, шо с тим роби́ти. Сьвіще́нник пора́диў, шо нічо́ ни тра́ба роби́ти, лиш найми́ти слу́жбу бо́жу, ўзьи́ти с це́ркви проце́сїю і сьві́гло і іти́ на тто обійстьи́, зроби́ти посьвіщі́ньи. І так тото́ ґіл приста́ў. Вітпра́вила сї слу́жба бо́жа у це́ркві, забра́ли с це́ркви проце́сїю і сьві́тло і сьвіще́нник так у фило́нї як за мирце́м — обійшли́ три ра́зи ха́ту і дава́ли мир на усї штири чьи́сти. Якжи тото́ зроби́ли, за́рас тра́ бу́ло замастити; вони́ забу́ли замасти́ти тото́, — той мир, він прийшо́ў у ночи́ і тото́ повібира́ў. Як тото́ повібира́ў і так да́лї тото́ роби́ў — збиткува́ў сї на ґру́нтї. Нибо́щик ґід тогди́ нічо́ ни ро́бит, лиш зноў іде́ до ксьо́ндза і найма́є дру́ге посьвіщі́ньи. Ну, найми́ў дру́ге посьвіщі́ньи, так са́мо як пе́рше було́. Вже тото́ замасти́ли, вже він даў тро́ха спокі́й, вже так шчи́ста ни йшоў.

Віта́к ґід той ў Ду́бках, шо трима́ў мо́го ґі́да сестру́ рі́дну і захо́пила єго́ сла́бість — умира́ти — і ни міг він на жа́ден спо́сіб уме́рти і так свою́ жі́нку знина́видиїў, щоби ї буў на сво́ї о́чи не ви́диїў. Ніко́го так ни люби́ў, як мо́ю ба́пку; і закли́каў ту мою́ ба́пку до се́би і ка́жи: „Нивістко, пора́дь ти мине́, що я ма́ю с тим роби́ти, що я так сї до́ўго му́чу і ни мо́жу уме́рти?“ — А вона́ ка́же єму́ тта ба́пка: „Найміт собі еле́й“. — А він ка́же: „То сї тако́му еле́й ни нале́жит, мині́ нічо́ ни помо́же“. — І тогди́ набра́ў два ґа́рцї сорокі́ўцїў і даў мо́ї ба́пцї до Да́лешева. Ба́пка тоти́ сорокі́ўцї ўзьи́ла і утї́шила сї. Тогди́ прийшла́ до Да́лишева, прийшла́ до комори, ві́сипали тоти́ сорокі́ўцї на зе́млю, прикри́ли бо́чкоў, взьи́ли па́ру сорокі́ўцїў с собо́ў, пішли до Во́йтка Криву́льського, купи́ли пі́тсвинка, да́ли то́му Во́йткови ци там де́сїть тих сорокі́ўцїў — я ни зна́ю. Во́йтко тоти́ сорокі́ўцї узьи́ў і замо́к до скри́нї, а пі́тсвинка даў. Ту ўже зроби́ла сї ніч, польига́ли спа́ти, той прихо́дит під вікно́ і грима́йи ў ві́кна. Али ґід нибо́щик пита́є сї сво́ї жі́нкі: „Ти була́ в Дубках? Шос ві́тти прине́сла, бо ўже йи, чу́ю, ў ме́не хтос під ві́кнами — мині́ шкра́байи“. — А ўни ка́жут — та ба́пка: „Бу́ла, прине́слам два ґа́рцї сорокі́ўцїў“ — А де́с їх ґі́ла?“ — „Купи́лам за де́сїть сорокі́ўцїў у Во́йтка пі́тсвинка, а тоти́ ре́шту у комо́рі ві́сипалам і прикри́лам бо́чкоў“. — Ґіт тогди́ ка́жи с ха́ти: „Забери́ собі сорокі́ўцї і щезни́, бідо́, від ме́ни“. — Встают ра́но, прихо́дьи на то мі́сци до комо́ри: чи́сто — нима ні одно́го! Али прихо́дит і сусї́д Во́йтко дру́гий день тай ка́е: „Сусї́до Паньчи́хо, шо ви мині́ да́ли за гро́ші, шо я схова́ў у фусти́ну у скри́ню і фусти́на йи, а гро́ший нима?“ — І віта́к вони́ то́го пацюка́ гудува́ли і гро́ші взьи́ли по полови́нї.

І віта́к він — той бога́ч — як уме́р, то син хокі̆у наймити набожéнство. То як пішла́ на́ймичка до комо́ри росчиньи́ти хлїб, як ви́хор то кори́тце ві́рваў з рук, то лїта́ло ви́ще де́рева. І да́ли собі спокі́й.

Зап. Ів. Волошинський в липни, 1911, від Івана Луцика з Далешева, пов. Городенка.

441. Як позбути ся домовика.

Такого годованцьа позбути сьа не мож, хоба як го грім забйи. Як в хату вдарит грім, то го вабйи. Дїтьом нич не зробит грім.

Зап. у Бандрові, Лїського пов. від Г. Бідник М. Капій.

IV. Ріжні духи.

442. Дух у сопівцї.

Ка́жут, що аби́ ту супі́ўку, що́ йи така́ вели́ка, то аби́ налльи́ў по́ўну молока́ квасно́го і потому аби́ закопа́ў у дивйиту ме́жу, аби́ собі відрахува́ў, ци від сво́го обійстьи́, ци від дру́гого і аби́ стоя́ло де́віть день, то віта́к та сопі́ўка буди́ сама́ гра́ти так, я́кби найлі́пший грач. То так са́мо ви́тко, що злий дух появи́т сї в тім — що неў ору́дує, що гра́є.

Зап. в цвітни, 1910, від Панька Семовоника з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

443. Як ґазда перепрошував духа.

Як ся я вженив, то бив барз слабий і юж повідави, што юж не вийду. І „на мшу“ давави і еґомосця ся радиви і вшитко робиви, што дахто повів, а нич не помогво.

Аж одного дня запрягви няньо конї, та поїхави зас до нового ворожельника.

Вчинили няньо псалтир, а він рече їм, што мают сина хорого. „Ті — та так!“ — рекут няньо, — „лем не знам, што му є“. — Вчинили вторий раз, а він їм повідат, што бива віля хижі купа каменя і я ту купу розметав. А ми городили віля хижі загороду і на тамтім місцї, де биво каменя, закопалисьмо ступок.

Рекут няньо ворожельнику, што тепер робиц. Вчинили няньо еще раз псалтир, а він повідат: „Треба назад каменя поскладац на старе місце. — Няньо рекут, што не можна, бо на тамтім місцї, де биво каменя, юж загорода стоїт і каменя юж вшиткого не є. — Повів він еще раз псалтир вчинити, тай рече, што треба тамтого духа, што шідів под каменем, перепросити, — бо то є такі духи, што в землї шідят за кару; „оно“ вибере сой місце або под каменем, або под даяким стовпом, чи

даяким деревом, чи дачим і як „го“ дахто нарушит, то біда поному чловекови. „Він там за кару покутує.

„Якжеж „його“ перепросити?“ — питат ся няньо. — „Викопайте на тім місці, де бива купа, яму, — повідат ворожельник, — возьте палюнки, заздравкайте до „нього“, випийте і „йому“ до ями налїйте.

Прийшви няньо домів, вняли стопок з того місця, де бива купа каменя, вибрави ямку, напиви ся до „духа“ палїнки, — і я еще того дня юж ходив.

Зап. 1910, в Грабі, Ясельського пов., від Михайла Гошка Осип Яворський.

444. Біси — вихри.

А то ще єсть вихри. Вони такіж, як і польові біси па образ. Живуть на полї, та тільки они у одному місцї ни сидять, а з міста на місто пирибігають. Вони, як бач, як і польові, та тілько у їх нима живота: так прямо кишки і висять. Чириз те їх і називають кошкодьорами. Особинно їх тодї богато біга, як почують, що нидалеко дощ: так вони од дощу тїкають, щоб ни побив їх грім. Як ото богато біга вихрів, так ого вже надїй ся, що скоро буде дощ: ни сьогоднї, так завтра, а буде. Вони бігають тільки дньом, ночу вони нїколи ни бігають. Як ото вихор чириз чоловіка пирибіжить, так гой чоловік ниприміпно вже після того захвора. Чириз те то, кажуть, і ни годиць ця, ни пирихристившись коло річки спать або на возї, як сїно або снопи везеш потому, шо він чириз сонного пирибіжить, так або руку, ногу виломе, або з ума чоловік після того зійде.

Однї люди його бачили от у якому случаю. У слободї Шимякинї у один празничок мужиків душ із дисяток піяшили і сами поміж собою збалакались про вихрів: які бач вони єсть, шо їх нїхто ни зна. От один чоловік із їх кампанії озвав ся: „Я знаю, які вони страшнї, так шо ви, як углядити, так попирилякуїтесь“. — „Чого? та я хоть сїчас нихай би явив ся, так ни злякав ся б!“ — „А хочете подивиця, так я вам його з дороги завирну, шоб ви подивились, який він“. — „А хіба ти можиш завирнуть?“ усї сказали. — „Можу!“ — „Ану завирни, ми подивимось!“ — „Та тілко ни лякайтись. Може вам усього показать, чи ни нужно?“ — „Показуй усього!“ — А він сибі на думцї, той знахарь, положив так: „Єслї показать, то усїх пирилякаю“. — От минут чириз пять біжить по дорозї вихор; тілко надбіг напроти лавочки, а він якось там на його гукнув, шо показав ся він. До-разу як пряне до лавки, а там з боку лавки був тин — так він з розгону так і почипив ся на тину, та тілко голову рогожкую закутав. Вони, хто смілий, так став дивиця, а хто трус, так той і очі закрив руками, шоб і ни бачить. Так він з минуту повисів і скрив ся: упять зашумів вихром. Так він от який

єсть: чорний, у ширсті, с крилами, на ногах і руках вилика кихті, з хвостом; а живота нима: так усї кишки і видно наскрізь — прямо одна стряма. А голови ни бачили, яка: запнув ся рогожкую він. Так вони тодї сами були нирадї, шо заставили завирнуть.

А то ще кажуть, шо його можно зарубать ножем. Наприклад, так як ото біжить по дорозї, так ото возьми ножик та стань на пиридї його і дражни: „Кошкодьо́р-кошкодьор!" І кричи скілки видно, поки стане набігать на тебе. Тодї прямо і кидай ножик у середину того пилу; а тодї вже як пробіжить, так возьми той ножик. Як у крові, то значить, його зарубав, а як чистий, то значить, живий остав ся.

Борисов. вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

445. Вихор тручає жінку.

Шла я понад гайком с поля, а воно вигляда ж жита: чоловік — ни чоловік, так хто його зна, шо воно таке. Тіки я заглядїла, шо воно чорне, похоже на Балюка (страшний старик такий в Тишанцї). Ось я й дивлюсь і зову його: „Дїдусю!" а воно і заховалось у жито. Я тодї швидче бігти — злякалась уже. Коли слухаю — вихор шумить за мною і такий страшний с того міста, де воно заховалось, та мимо мене як зашумить, трішки в річку ни вкотило мине. Та як то Бог дав, за кущу ухватилась — удержалась.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

446. Як вояк убив вихра.

Одному салдатові таким жи робом було. Ішов він по дорозї з ножем, у руках ніс, а напроти його біжить вихор. Він остановив ся. От тілько став на його шуміть, а він як кине на його ножик, та тодї уже, як пробіг він геть, коли він до того ножика, аось він увесь у крові, і коло того міста, де лижав ножик, калюжка крові; і сяжень пять іще стьожичкою покапала по зимлї. Ото бач кажуть, що він ни довго уже після того побіжиця, верстов із пять тай здохне де-нибудь у болотї.

Борисов. волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

447. Планета — вітер.

Плане́та то ві́гер таки́й... Я чуў так: Яки́йс буў цїсар молоди́й тай він ни міг нїгде́ найти́ па́нну. Прийшо́ў до ба́би тай питайи сї: „Де би я таку́ па́нну найшо́ў?" — Тай вона́ его́ спра́вила до то́ї па́нни, а віга́к він ї взьйти, взьиў. А він зійшо́ў сї з ві́тром і ма́ли уго́ду з ві́тром: Єму́, то́му цїсареви молодо́му, одна́ ніч, а ві́трови дві но́чи. А віта́к він як ожени́ў сї, як зачьи́ў мордува́ти ві́гир, він таку́ журу́ маў вели́ку!

А той та́то за донькóў шукáў, казáў, ци йи журá ў краю́? — А міністрант казáў, шо йи скрізь журá ў крáю. Ходи́ли ў край шукáти жури́ і так ни могли́, бо скрізь булá журá і по Жидáх і по панáх і так аш старці такі́ найшли́ два. Тай старці кáжут: „Ми не мáєм жýри. Стáрче, селó гори́т, а ми ў дрýге тікáєм“. — Маністри дістáли похвáлу віт цісарі.

Зап. в червни, 1911, від Вас. Скотини з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

448. Польовик-бугай.

Один мужик погнав до криниці коний поїть. Діло було над вечир. Криниця та була верст за півтори од сила. Тіко почав напувать коний, дивить ся, де ни взяв ся бик здоровий, приздоровий і ходе обаполо криниці. І видно, шо смирний, присмирний. Він хотів, було, загнать його до дому, так ні... Шо зайде йому на пирід, а бик вильне в бік і колисить кругом криниці. Чоловік зайде з другого боку, шо попробує його завирнуть, а бик виртоне на бік і упєть піде. І так він ганяв ся, ганяв ся і бросив. Напоїв коний, сів верхи і поїхав до дому. Ни одїхав і десять сажень, оглянув ся, а бика того як і ни було. Ніде ни було нї кущів, нї ярочків так, шо і сховать ся було нікуди, а бик як у воду впав. Він тоді тіко догадав ся, шо це був ни бик, а польовик. Він похоже хотів чоловіка заманути подальші у поле, а мужик ни піддавсь.

Зап. від Пилипа Коз'ідубова, с. Корінькок, Корочанського повіту, П. Тарасевський.

449. У кума в гостинї.

(Полевий біс).

А бувають случаї, що притвориця якому-нибудь чоловікові знакомим. Один чоловік ночу ішов із базарю, а був уже пяний. От воно де ни возьмись його кум і так усердно приглаша його у гості до себе. Він ни догадав ся, думав, шо на самом ділї кум, согласив ся і пішов з ним до його у гості. От вони ни довго прийшовши, напали ще одного знакомого. Поздрастувались, роспитались, хто віткіль іде, і пішли у місті до того, шо перво чоловікові зострів ся. От вони зашли до його у дом, сїли за стіл. Там де ни взяла ся закуска, водка і чого душі вгодно. От вони стали роспивать бутилку. Той хазяїн перво одослав чоловікові цьому, що з базарю йшов; він же ни схотїв пить, а одослав йому назад, так як і вóдиця. Той випив, налив другу і підносе упять чоловікові; він уже одослав тому другому бісові. От випив і той. Приходе черга йому пить; налив і йому, цей тоди биз отказу узяв: йому того і треба, щоб хто гостив. От він як став до рота доносить, тай пирихристив ся, а ті два, кум та знакомий, так до-разу хто-'на де й ділись. Коли він

кругом себе озирнув ся, аж сидить на колодїзї, на цябринї і у руках держе колодочку із очиритини замісто рюмки. Він тодї: „Да воскресна молитва!“ давай творить та дай Бог ноги, поскорій до дому, а сам і не переставав молиця, поки й добіг до дому.

Так отак польові біси людям являюця. Вони являюця разними манїрами: птицюю, животним разним, людьми і и., а настояще в чортячому видї вони чоловікові нїколи ни являюця, а особливо ще хрещеному. Хіба тодї тілко його можно углядїть, як де спить, а ти на його натрапиш. Так отодї тілко він у своєму образї. На примір він так як чоловік, у ширстї увесь, на руках і на ногах великі кихтї, з хвостом, зубатий, окатий, с крилами, ушї так як у тиляти і рожки маленькі єсть, так як ото у бузівочка.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

450. Лїсовик.

В лїсї є зле. Не можна видїти, жиби ходило, хоба так, як би лїг спати, то му шось сьа стане, або захоріє. Його не видит.

Зап. у Бандрові, Лїського пов., від Г. Бідник М. Капій.

451. Біда в лїсах.

Йи така́ біда́ ў лї́сї, шо співа́йи — всьи́кої співа́йи, а чьоловік ни міг би той го́лос уда́ті, шо вона́. Тай сви́ще тако́ж усьи́кої пісні. Йи колиба́ми усьи́кє... Або де пуста́ ха́та ў лїса́х, шьо у ті ха́тї нїхто́ не сидийг, то у ті ха́тї би́лше те́го йи, як де и́нде. Йик две́рі защіплені, то ўтво́рит — то таки́й блуд пога́ний.

Зап. Ів. Волошинський в вересни, 1911, від Матр. Павунєк із Ростік, пов. Вижниця.

452. Лїсовик у видї медведя.

У Ганнівцї один раз два хлопцї украдкою повили на ночлїг коний до казьонного лїсу. Підїхали вони до лїсу, коний попутали і пустили на пастбище. Один лїг біля лїсу, а другий трохи подальші. Той, шо лїг біля лїсу, скоро заснув, захропів. А другому ни спалось, ворочав ся з боку на бік; йому показувалось, шо лїс якось чудно шумить. Йому становилось жутко, він часто поглядав на лїс, чи ни йде шо нибудь страшне. Коли так низабаром показалось шось із лїсу, медведь ни медведь, а шось кудлате, здорове. Вийшло, взяло когось і поволокло в лїс. Було темно так, шо добре ни можно було розглядїть, шо воно таке і кого поволокло. Ну, він все таки догадував ся, шо це мабуть його товариша, тай дума сибі: Чи ни буде і мінї того ж? Сидить нї живий, нї мертвий.

Коли чує, а товариш як закричить ни благим матом! А воно його бросило і подалось. Шум підняв ся все равно, як вихор, так ліс і затріщав, все равно як ото од виликої бурі. Хлопиць підхватив ся і мирщі гайда з лісу. Прибіг до товариша, поблїднів увесь, як глина, і трусить ся, ниначе лихорадка його тріпа. На силу бідяга опомнив ся. Товариш почав його розпитувать, шо воно таке і як тягло. А він нічого ни помне: Тїко знаю, каже, шо я проснув ся од болї. Мене шось тягло по тирну, я з ляку і закричав. А воно од мене зашуміло ниначе вихор. — Став показувать свої рани; так у його всї руки подряпані і лице. Кров кругом виступа. Хлопцї хотїли були сїдать на коний та скоріш тїкать до дому, та побоялись по тамнотї іти шукать коний. Збились до купи, принишкли і лижали до самого розсвіту. І тепер помне, який бува лїсовик; після цього мабуть з місяць чах.

Зап. від Пилипа Козїдубова, с. Коріньок, Корочанського повіту, П. Тарасевський.

453. Як лїсовик душив чоловіка.

В силї Ганнівцї, чи в Уланові, один мужик біля лїсу пас ночу коний. Лїг він спать у прилїску. Спать йому довго ни хотїлось, він закурив трубку, облокотивсь і поцмокує чубук, у ніс дим пуска. Дивить ся, іде до його кум, ну прямо, як капля води кум Грицько. Побачивши його, здивував ся тай каже: Дивись, віткіля ти взяв ся? Чого ти сюди забрав ся! — А кум той нічого ни каже, спер ся на його і ну його душить. Він було начав пручать ся, а далї баче, шо ни викрутить ся та давай просить: Кум Грицько, шо ти, шо ти, Бог з тобою, пусти! — А кум ни шуте, гніте тай гніте... А в чоловіка і трубка з зубів вискочила. Як кажуть: Свинї ни до поросяти, коли саму смалють. І він то душив, шо душив, здорово-приздорово душив так, шо йому нї повирнуть ся, нї ворухнуть ся ни можно було. І так він гнїтив його, поки півнї на силї закукурікали. Тоді бросило його і з шумом по лїсу так і помчалось, як вихор. Дерива затріщали, залопотїли і так їх і гне і гне, аж до самої зимлї нагинають ся і піднїмають ся; перші встають, а дальші все гне і гне, все равно як ото хлїб у вітир, як хвиля на морі так і пириливаїть ся. Він як освободив ся од того кума, та мирщі бігти до коний. Сїв верхи і гайда до дому навскоч, аж конї попірдують. Прибіг до дому, увесь аж трусить ся. Пустив коний у загороду, а сам скорій на піч. Пролежав на пічі цїлий день, на силу опомнив ся. Опісля того разу він уже бояв ся сам водить коний до того лїсу. Узнали про це другі, теж боялись по одиночку водити туди на ніч коний, шоб ни задушив лїсовик.

Зап. від Пилипа Козїдубова, с. Коріньок, Корочанського повіту, П. Тарасевський.

454. Чугайстер.

Ро:казуваў мині один, шо стало їх сім у колибі, та другі спали, а они два ні; він и ще один ґідо старий ясінцкий. То було під Рускоў.

Але чуют они — шос спищело онди у другім ґруни, спищело так, гей би дитина; веўкнуло дужи тай тихо...

Але дес так може за квандранц-години кажи єму той ґідо: Диви сї, онди Чугайстирь. — То була місєчна ніч, він сї дивит, а то другим боком иде чоловік великий, як смирека, у білім шматю.

Увійшоў він у колибу. Ти, шо спали, побуджели сї и збояли сї того дужи. Але Чугайстирь кажи: Ви сї ни маєте чого бояти, людоньки, бо я кажи тоти Лїсóвиці виїдаю, а вам ни треба сї мине бояти. Нас, каже, було у мами сім синіў и ми сї розійшли, каже, по усім сьвікі и виїдаємо тоти Лїсóвиці, тоти Няўки. — Тай вітак питає сї тих людий: А ци ни слїдно сюди у вас шос такого, шо ви ни можете знати, шо то є? — Кажи один: Лишень, кажи, слїцилисмо туда у кім ґруни шос такого, шо ми не могли знати, шо то за звірка...

А Чугайстир махнуў рукоў и кажи: Ну я, кажи, уже тотум здзїў... Уже тої Лїсóўки нима...

Тай загріў сї коло ватри и пішоў.

Зап. у Зеленици, Надвірн. пов., А. Онищук.

455. Водяник обхлюпує водою.

Росказував Артимон Сїдун: Пішов бач я до вентїря. От доходжу до сарми (проток такий), дивлюсь: щось чорнїє. Підходжу блишче — а воно лижить страшилище. Я роздивляюсь, шо воно таке: чоловік ни чоловік; яґ би чоловік, так хвостаб не було, а то хвостяку одкинуло, голову витягло. Я підійшов ближче — так у мене волося дубом і стало. Я тодї: Да воскресний Бог!" — воно лижить. Стояв-стояв, узяв грудочку — як кинув, так воно як плигнуло в сарму, так мине заляло всього водою.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

456. Як водяник грів ся.

Мої тато як були хлопцим, пішли з єдним чоловіком на рибу. І коло вопівночи лапают рибу в тóни. Тоди вони назбирали собі в лозах бадилє і зачинают палити. Приходит злий дух і хочи сє гріги. Тоди єден — Москалик Ґресько, — як го вдарит на відлї, аш лунá пішла в воду, попід тоню. Тоди як зачили лапати рибу, то ни могли напатки

витегнути, тільо риби було. Як відійшли на беріх, то всьой лїд зарас до гори підніс ся. І зараз повтїкали.

Зап. від Миколи Пухняка в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

457. Водяник гонить пастухів.

У Ганнівцї лїтом на луках біля річки пасли ночу коний. Було їх всїх три чоловіки: один уже жинатий парняга, а два іще хлопці, підростки. Коний попутали, пустили пастись, а сами полягали рядочком і балагурють хто шо: баснї разнї, сказки, приказки, загадки... Так як опівночі, чують, по водї шось шльоп, шльоп, шльоп крильми. Вода так і заколихалась в биригах. Вони думали, шо це чапля, або чорногуз литить над водою. Коли нї, піднялось у гору і вилике, привилике, темне, похоже па чоловіка, з виликими крильми. Хлопцї як підхватились та до коний. Посїдали на коний і кинулись було тїкать, а воно залитїло напирід і ни пуска їх. Хворостиною шльопа пирид ними, а конї полохають ся, задкують. Вони, шо хочуть обїхать його, шоб утикти другою дорогою, а воно упеть залитить напирід і хворостиною завирта їх. І так вони крутились на тому лугу ни менше, як цїлий час або й півтора, поки аж заспівали півнї. Як на силї півнї закукурікали, так той враг як у воду канув, хто 'на де й дїв ся. Вони тодї поїхали навскоч до дому. І вже на те місце нїколи ни водили коний пасти.

Записав від Пилипа Ковїдубова, с. Корінькок, Корочанського повіту, П. Тарасевський.

458. Як водяник перелякав дївчата.

Коло мелницї понишче ялової скринї купались двї дївчинки. Дїло було вечиром, уже по заходї сонця. Одна дївчинка, Бирюкового Павла, так мабуть років дисяти, а друга кажись Шапувалова, чи Удовиченкова; там же вона живе на однїй вулицї з Бирюками. Друга була більшинька, так мабуть років дванацять. Роздяглись вони, влїзли у річку і почали бультихать ся. Потім бачуть, з води камінчики вистрибують. Один за другим так і вискакують і вискакують, иначе хто нибудь викида їх з води. Вони оторопіли, стали вилазить з води. Ни дойшли до берига так, як он до тиї стїни, сажнїв з два або три, а воно шось як зареве під водою, як ото корова мичить. Вони тодї іще дужче злякались і кинулись до берега стрьомголов. Вискочили па бериг і бїгли голяка біз оглядки до самого дому. Про одїж і з голови викинули. Прибігли до дому білї, як полотно і слова не вимовлють. На силу допитались, в чім дїло. Бирюк з своїм сином зараз же пішов туди. Найшли сорочки і забрали їх. Постояли трохи на беризї. Прислухались, прислухались і так нїчого не чули. Дївчаткам похоже будуть пирилолох виливать, бо вони

й досї ходють, як нисамовитї. Ночу сплять нипокойно, сонні часто жахають ся. Тай так на яву дуже боязливі; ни тілько вечиром, а і дньом сами боять ся оставать ся в хатї. Всї кажуть, шо се похоже водяний полякав.

Чув від Пріськи Чиридникової, в селї Шебекинї, Курської ґуб. П. Тарасевський.

459. Чоловік з кирницї.

Я здибаў сї з єдни́м дехтьиро́м. Зди́баў єм сї, дес щос гово́римо, тай пита́ю сї: „Ви сї не боїте́ так під во́зом спа́ти цїлу́ ніч? Ніхто́ вас не напасту́є, а́нї ніц?“ — Він ка́же: „Ньи, ми“ — ка́же, — „ма́єм бук і не боїмо́ сї“. — „А так щос не приви́джує сї вам, яке́с зле, нечи́сте? — А йиде́н з них ка́же: „О, я раз в бра́том ви́дїў. Нучува́лисмо у селї Балагу́ріўцї на толї́чцї; там бли́ско бу́ла кирни́цьи. Польига́лим по дисьи́тї годи́нї, али чу́єм, а то у кирни́ци шос тала́пайи сї. І нара́з віска́куйи пес і прихо́дит від нам, тай сїў собі́. Ми остра́шенї нїчо́ йиму́ ни ка́жем, а́нї він нам. Посидїў із де́сїть мі́нут мо́же і зноў пра́во пішо́ў ід кирни́ци. Ми сї придиўлюйим: Ско́чиў у кирни́цу. Ми а́нї кива́ли сї однако́во, бом сї напу́дили, ти́хо лежимо́. І чу́єло, зноў у кирни́ци тала́пайи сї і сто́гни і віла́зит вітти і ка́жи: „Разу́йти!“ Ди́вим сї, а то чоловік, такі́ натура́льний, го́лий чоловік. Прихо́дит від нам і трісе́ сї: „Ой, ой, йой“, — ка́жи, — „пай спочи́ну“. Сїў і сиди́т, нїчо́ не гово́рит. Але ту жандар надійшо́ў і пита́йи сї: „Шо ви, не спите́?“ — „Не спимо́, ми такі́ остра́шенї, шо я́кісмо вас уздрі́ли, то́смо сї аж утї́шили“. — „А то що тако́го?“ — пита́йи сї жанда́р. Ми йиму́ опові́ли, що осе́й чоловік вийшоў с кирни́цї і сїў коло нас і трісе́ сї, а пе́ред ним віходи́ў пес. Жа́ндарм ка́же: „Не бі́йте сї, він вам ніц не ска́же, лиш не обзива́йте сї до не́го. От я ма́ю збро́ю, міг бим го застрі́лити, а́ли я вітходжу, а ви собі́ ти́хо спіт, він віді́йде від вас“. — Жанда́р пішоў, а він та́кі за́раз від нас пішо́ў до кирни́цї і ско́чиў у кирни́цу. І більше нї-чо́го ўжем не чули. Де за піў годи́ни ку́ри запіяли і ми ўже поўстава́ли і не спа́лим до дни́ни. А тото́ всьо ви́дїлим не ў снї, бо щем бу́ли не засну́ли, як то всьо да́ло сї ви́дїти.

Зап. в липни, 1910, від Антона Трачука з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

460. Водяник котом.

Один приказуваў минї, шо ишоў из міста, приходит над воду, а то хтос ходит из лушницеў, але чоловіка ни видно, лиш тото сьвітло из лушницї. И чути, шо бе рибу; так бе рибу, шо кара; чути, шо тоўче вістками, а того, шо тоўче, ни витко. Але тот верг у то сьвітло дві плити, а то — фо́шнуло так, шо страх. Але нараз вибігає кіг из скали.

Гадає собі тот: Е, у мени нима кота ў дома, озму я собі сего котика т хакі. — Узєў він того котика у міх, заўєзаў и поклаў на пличе и нисе. Нїс він тото так можи піў кіломитра тай сїў. Але він до міха, мап, а кота ни є... Обшукаў він гет цалом тот міх — ґари нима нїґде, везка, як заўєзаў, так стоїт. Агі! Плюнуў тай пішоў гет. Иде він, иде, али дóдивит сї того котика зноў тай узєў єго и зноў у міх, завєзаў и иде далї. Пройшєў тот зноў каваліч́ок тай сїў спочивати, а тот котик як звиришєў усєкими гласами, шо виґіло сї, шо скали засунули сї... А єго як затýмарило, то піў року лижєў.

Від Петра Онуфрака в Зеленици, Надвірн. пов. зап. 1908 р. А. Онищук.

461. Болотяні біси.

Пяниця страшний був дячок. Допив ся він до того, шо лукаві стали його водить та в гостї звать. От уговорює, уговорює його жінка: „Ти б молитви читав: „Да воскресний Бог“, або що. Так нї: „Ни дають, каже, читать; як стану читать, а вони по губах бють“. — Один раз вона його заперла, ни пуска ночу. От він вирвавсь і подавсь кудись. Встрівають його два господина, зовуть його в гостї: „Ходїм, брат, кажуть: сьогоднї в нас вечир, так ти у нас побудиш“. — От приходить: вилика така зала, хороша, музика грає. Прийшов він, посадили його, піднисли йому водки. Він випив і начинає танцювать по болоту скрізь. Танцював, танцював, приходить кінець вечеру; провожають його до дому і подарили йому шляпу, шо він зробив їм удовольствіє. Жона спрошує: „Де ето ти бил?“ — „Та брати мине в гостї звали, так оце в гостях був“. — А це шо ти вершу надів на голову?“ — „Це мінї брати подарили шляпу“.

Як у болотї, так і в очиретї — тамички чорти живуть.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

462. Земський дух.

То так ў Бори́славі роби́ў хлоп з Тýстанович Сень ў я́мі кóло вóску. А ў я́мі не вíльно свиста́ти. Але він свиста́ў і прийшóў до ньóго земський дух. І каза́ў си да́ти ля́мпу. Як той му даў, то дух затýманиў і відобраў му ýсю міць. І прова́диў го по рýжних фабриках і копа́льнях ца́лий рік. Ца́лий рік ходиў він так, аш до тóго днє, жи го взєў. І ў тїм дни завíў го наза́т до тóї я́ми. Там го спізнаў єдéн чоловíк, єгó колéґа. І пита́ў сї, де він буў. Той говори́ў, шчо зéмський дух віў го по копа́льнях, шчо ви́дїў ў фабри́ках срíбло, як копа́ли вýгле і як го взєў відти зéмський дух і повíў го аш на Вéньґри попід зéмлю. А пóтїм як го вітер підвíяў і ўже небішчик.

Зап. від парубка з Тустанович, Ліщинського, 1899, В. Левинський.

463. Земський дух помагає.

Зе́мський дух то так, як чолові́к. То не чорт, то дух. Як чолові́к шчось ро́бит, а він го бу́де зачіпа́ти і буде́ сї ду́же сьмія́ти, мета́ти, а той чолові́к як до́брий, то бу́де роби́ти далї, а як сї бу́де фуря́чати, то земський дух бу́де му зби́ткі робити.

Він чьисо́м помага́є. У Стебнику́ хло́пцї повіда́ли, шчо бра́у ти́чку і вози́у сам як кінь сїль до става́. Так помагау роби́ти.

Зап. від Ліщинського, парібка з Тустанович, у груднї, 1899, В. Левинський.

464. Огонь у гостинї.

Прийшла раз ватра ид ватрі (так ніби из одної хати и з другої та зийшли сї разом). Кажи одна: Ой ци добри тобі поводит сї, сусїдко моя люба?

Ой, кажи, ни добри! Мене, кажи, тоўчут, ногами топчут, у калинници гясєт, отак зи мноў робє. А тобі ци добри?

Ой менї, кажи, дужи добри. Мине, кажи, у вечірь — як вігорю — то замітачкоў пригорнут у кутик файно на купку и там постаўлє и ше попелом мине укриют. Али як тибе ни шінуют, то ми сї мусимо на цих ґаздах, шо тибе ни шінуют, мусимо сї пімстити.

Тай тої ночи пімстили сї: хата изгоріла.

Зап. від Петра Онуфрака у Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук

465. Біси-змії.

А шо правда, Василївно, шо до вашої сусїдки Ваньчихи огнений зьмій у верх лїтав? — Правда, батюшко мой, правда. Мине тодї ни було дома, як воно зачало лїтать: у панів жила. Коли приїздю до дому, а баба Нидайводка та нїмого мати й хваляця: „До сусїдки, ка'ть, гость ходе!“ — Роскажу вам, ш чого воно й сталось. Як яке лихо, бач, нападець ця на чоловіка: чирка, чи ще там які болячки і всякі всячини причепляця, так, каать, обяжи ту чирку ниткою, тодї й знїми ту нитку та вузлик і завяжи. Тодї другу й третю, скілки там єсть тих чирьок, — кожну таким жи манїром обводь ниткою, обяжи, та все знїмай нитку та вузлики й позавязуй. Тодї вийди на сиридохрестя та на сиридохреснї дорозї ту нитку з вузликами й кинь. — Шо ж воно й помогаїця? — Та каать, бутьто помогаїця. Огож і Паньчиха ідеть раз, а на сиридохрестї лижить хрест, шо на шиї носять, наче-б і славний, та крайки позавертувані туди й сюди і нїчого святого ни видно на тому хрестикові. Ого як найшла вона та возьми та ни пирихристившись і надїнь його сибі на шию зовсїм ш шнурком. Як зачала-ж вона болїть після того, як зачала болїть: то була молода, славна та красива жінка, а то жовкне

тай жовкне — така стала биздушна. Так це баба Радьчиха і баба Ляшиха (шо купила біля вас плець в оцці Оликсандра — царство души його!) — так і вони бачили, як воно до Паньчихи у верх літало. Оце пізно вечиром візьмиць ця с крутого (з яру), улитить у верх — так і осяє Паньчишину хату, хоч голки збірай. Змучив її всю, ісушив. Я вже тоді замужем була. Раз у нас на Пайках, до ото вашого папаші цирковна зимля, жито посіяне було. Їдимо ми, батюшко мой, туди, а воно як вискоче с крутого, як паздогоне нас, ми попирилякувались та так і поприпадали в низ лицем.

А як умирала Паньчиха, нічого особливого ни було?

— Нє, ни було. Я тоді дома була, прочула од Нидайводки, шо Паньчиха уміра, приходжу до єї: „Шо, к'у, Хведорівно, задумала вмірать? А дітей на когож кидаїш?“ — Знаю, шо вона сама в полї й пахала й косила, а чоловік її Михайло що дня в кабаці сидів. А вона й ка' доцьці: „Поклич міні, Настушко, батька; скажи, шо я вміраю“. — Прийшов він пяний та так і впав на її, а вона й каже: „Оце кажуть добрі люде, шо до мене змій літа, а в мене їх два змія: один суше, другий круше“. — Баби її тоді питали: „Чи справді, Хведорівно, до тебе змій літа?“ — „Нє, ка', оце мій змій!“ — та вказує на Панька. А він почув та: „Тю, дурна, який я змій?“ — Та с тим вона і вмерла.

Борисов. вол., Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

466. Змій світить.

Раз ми встали рано. Батько пішов до Короля, побув там трохи, приходе віттіля, вскочив у хату тай пита мине: „Бабо, чи ти нічого ни бачила?“

— „Нє!“ — „Нас освітило — аж пирилякало“.

Борисов. вол., Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

467. Змій котить ся головешкою.

А то Королїв Свистун росказував: Повили ми коний пасти на Пайки, а воно налягло — темно — чоловіка в образ ни видно. А воно як головешка котиця по дорозї, коні прискають, аж хропуть. Ото ми їхали, їхали, я й кажу батькові: „Давай звернимо на круте, там попасимо!“ — Звирнули і воно хто зна де ділось. Ми трошки заснули, розвиднїлось, тоді поїхали. Говорять у глупу ніч усяка гадина, усяка погань являєць ця, поки півні ни заспівають; як півні заспівають, висилїш бува.

Борисов. вол., Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

468. Як змій літав до молодиці.

А то як я ще дівкою була, так сама бачила, як до Ляшихи зьмій у верх літав. Вона тоді жила ото коло Корнієнка, за Промахном. Вона в нас паніматкою була, а ми до неї на вичорниці ходили. В осини збірали свиріпу та сімя та били олію на вичорниці, а літом ходили на вулицю до вітряків. Раз вийшли ми до вітряків, а воно місяшно було та славно так. Сидимо сибі, коли гульк, а із Крутого як вихватиця зьмій — Боже ти мій милостивий! Та як полетить мимо Писаренкової та мимо Ройченкової хати, та до нашої паніматки, та коло вирха та в верх. Ми попирилякувались усї та так і поприпадали до зимлї лицем. С того времня й захворала вона. Хвора́ та й хвора. Раз ми зобрались на вулицю: „Давайти, зайдим до своеї паніматки!" — Зайдим та зайдим. Приходимо: „Чо це ви захворали, паніматко? Ми вже й свиріпи назбірали та сімя, вже й олії набили!" — А їй байдуже. Василь Промахнів та Илько Лукянів тоді ще парубками були. Ідуть вони по вулиці, коли гульк — а воно так мимо їх і политіло тай ускочило в верх до Ляшихи. І довгенько таки там пробуло — ни скоро віттіля вилитіло. Вона й сама призналась Радьчисї та систрі її Настї, шо то в Коноваловому за мужем: „Отак і так", ка'. Так уже Радьчишина мати дойшла ряду та навчила, як його прогнать. Так вона, Ляшиха, пішла та назьбірала суволочі на коноплинню, обтіпала й напряла пряжі сь тії суволочі та все навпаки, до себе. Тоді пириснувала верх, гарненько вмотала тию пряжею. Тоді роспатлалась, сїла на порозї тай рощісуїць ця, а в пелену насипала сімя: чешиця, сімня їсть та хрумтить. Він прилитів тай пита її: „Шо ти їси?" — Вона ка': „Воші їм і тибе зїм!" — А він каже: „Хіба можно благочистиві душі воші їсти?" — А вона ка': „Хіба можно ничисті силї до благочистивої душі лїгать?" — „Щасте твое, ка', шо догадалась!" — Сказав тай политів, аж верх затріщав. Вилитів він та сїв на воротах та тричі сказав: „Погубила ти мине, погубила ти мине!" тай провалив ся. Та тоді вже вона нидовго пожила тай умерла.

Борисов. вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

469. Як змій хотів зїсти парубка.

Один чоловік жив у роботниках два годи за одно ейце. От він прожив місяць, прожив два і дума сам сибі: „Шо це я здїлав, шо согласив ся жить за одно ейце два годи. На шо воно минї здало ся? Шо я буду ним робить? Піду до хазяїна, скажу йому, нихай плате грішми". — От він пішов, придявив йому цю штуку. Він йому отвіча: „Дурачина ти! Живи до зроку, будиш благодарить: Ти с того яйця будиш багатим — тоді спомниш мое слово, тілко доживай зроку. — Він оснував

ся на прежньому условії. Дожив він зроку, потребував рощот. Він по согласії з ним розквитав ся. Ну так узяв те єйце і пішов до дому. Ішовши до дому на середині дороги сїв він оддихать. Сидячи став сам сибі думать: „Шо воно буде? жив-жив, трудив ся трудив ся, а одно єйцє тілько получив. Гараз, як шо нибудь у йому єсть шо, а як нима нічого, так пропали мої труди". От він його виртїв-виртїв у руках і надумав: „Дай я його розобю, шо в йому таке єсть?" — А йому хазяїн та приказував іще при рощоті, шоб ни розбивав того яйця, поки прийде до дому і шоб загородив чималу загороду хоч із буряну. Оттой мужичок думав-думав сам сибі, па роскоши лижавши на зеленуму лугу, а таки рішив ся утишить своє серце: узяв тай розбив його. От воно як повалила віттіль разна скотина: коні, корови, воли, вівці, свині, гуси, кури, індики, утята, голуби і до того багато, шо нільзя ніяк одному чоловікові упасти. Він тоді кинув ся навперейми, шоб ни розбігалась по лугу, а вони на всї боки сипонули, як комашня. А він тоді дивиця, шо йому ни зобрать уже її, та тоді сїв і плаче: „Пропали мої труди! Хоть би хто найшов ся такий, шоб забрав до міста, так я б йому дав би, чого б тілько йому пожилалось.

Тут же на цю пору, де ни возьмись, сатана прикоснулась до його у образї змія і каже йому: „От шо, чоловіче! Я тибі можу пособить та тілко, шо я в тебе потребую, то й давай; а то ти отут хоть цїлий місяць ганяй ся, так ни зженеш її до купи і ни прижинеш її до дому". — От він тоді став просить його, шоб він зобрав йому усю скотину у єйце. Він послухав, гайнув як пряжений кругом лугу, зогнав у купу і убрав її усю у єйце. Він тоді совсїм було обрадував ся, поки ни требував зь його плати змій, а як уже став требувать, так він і уші опустив. От змій і начав йому казать: „Ну, чоловіче, от шо я буду тибі казать: „Загнать я загнав, твоєму горю пособив: тепер же давай мінї плату". — „Якуж тибі плату?" — „Та от яку, чоловіче, плату: як будиш жиниця та сядиш па посад, так тебе тоді я іззїм!" — Він тоді, проказавши цї слова, скрив ся з глаз. А той парняга, похнюпивши голову, пішов до дому.

Прийшов до дому, загородив загороду, став городить хлївці для кажної скотини оддільної. Мати дивиця, шо він хлїв городе, а заганять нічого і шо жив жив, а нічого ни приніс, стала його лаять. Він одмогаїця, шо підождїть, мамо, я враз нажину скотини, та тілко дайте мінї обгородиця. — От він нагородив хлївів, розбив єйце — стало у його повин двір разного скота. Прожив він год, прожив і два, а з думки ни йде йому те, шо промовив змій. Мати принужда його жиниця, а він ни хоче. Вона його умовля-умовля, нє, ни соглашаїця — боїця смерти. На кінець він рішив ся таки сполнить материну просьбу — пішов уже на

одчай душі — шо Бог дасть. Так сам сибі подумав, шо од сатани може одмолю ся — удавиця ничиста сила.

Ну, то так найшов він сибі нивісту. Засватались, стали призводить свальбу. Пришла черга по порядку сїдать на посад. Ну, так він став смутний до краю. Ну, дїлать нїчого уже, шо Бог дасть. Зобрали хлїб-сіль, посїдали за стіл і стали робить дїло. Тут, де ни взяв ся ужака, здоровий та золотоголовий, пропов по хатї до стола. Тут усї люди так і розступились на боки і поблїднїли як стїна: усї полякались і мовчать — нїхто нї слова, як у рот води набрали. А змій повзе чириз стіл прямо до молодого. Пирилїз чириз калач і чириз паляницю і добираїця уже і до коровая. А коровай був житний: от коровай той і ни підпустив його чириз себе, став йому виговорять: „Куди ти, гадина, лїзиш? Нидостойна ти, ничисто сило, християнина пожрать, а хоть би й пожрав, та тілко ни в такому дїлї. Шо ти чириз мене хочиш пирилїзти? Потирпи ти стілько, як я тирплю, тодї і лїзь чириз мене. Я тирплю так більше всїх: розкидають мене по полю, підрізують мене, вяжуть, молотять, мелять, квасять, товчуть, печуть — і то я тирплю, а ти ничиста сила, ни можиш пиритерпіть — хочиш в уплату пожрать". — С тим той змій і вирнув ся назад, ни солоно хльобавши: усовістив його хлїб. Вони усї ті люди, шо були на свальбі, сами були ни свої, пополохались: думали, шо й живі ни остануця, — шо їх усїх поглине змій. І так той коровай освобонив того парнягу, і він після того став жить-поживать та добра наживать та Господу Богу молиця.

І так старі люди примічають, шо на житному і на яшному хлїбі нїяка ворожка ни може услать у чоловіка біса, хоть яка б ни була знахарка та калдовниця, та потому, шо на нї хлїби він ни пристане: боїця на йому сидїть.

Борисов. вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

470. Три брати змії і їх шурин.

Жив собі та поживав один чоловік у лїсу з трьома сестрами. Що жив він год, прожив два, а може й десять, стало шось стукотїть у вікно глупої ночі. Брат вийшов з хати і пита: „Хто це такий стукотить?" — А воно одвіча йому: „Давай мінї систру!" — А брат і каже: „Я ни дам!" — А воно й каже йому: „А як ни даш, так я і хату зовсім з гнїздом твою спалю!" — Тодї брат дивиця, шо ни дурна штука, узяв і вивів йому систру с хати, а воно її підхватило — тілко й бачили.

На другу ніч упять стукотить. Брат почув, вийшов і пита його: „Хто ти такий єсть і чого стукотиш?" — А воно одвіча йому: „Давай мінї систру!" — Брат і каже: „Я ни дам!" — А воно і одвіча йому:

„А ни даш, так я вас совсім усіх із гніздом іспалю!“ — Брат вивів і другу оддав, а сам ни зна, кому оддає.

На третю ніч грюкотить упять. Брат виходе упять і пита: Хто стукотить?“ — Воно і каже йому: „Давай мінї систру!“ — Брат і каже: „Я ни дам своєї систри!“ — Воно і каже йому: „А як ни даш, так я і усїх вас з гніздом спалю!“ — Він ни дуже став опинаця, оддав і третю, а сам тодї думав-думав: биз женського полу жить нїльзя; узяв, запалив свою хатку, а сам пішов, куди очі бачуть.

Проскитав ся він цїлих дванадцять год і натрапив він на хатку. Коли входе він у ту хатку, аж там його систра. Він поздоровкав ся з нею, а вона його й ни взнала, та він їй росказав, шо він її брат, а вона йому систра. Побув він у її до вечира, вона і каже йому: „Ну, брат, хоч ти і свій, а дай, я тебе заховаю у сундук, а то як прилитить змій, так він тебе ізїсть!“ — Ото вона заховала його у сундук іще й замкнула. Опівночі приліта він і каже: У, как ето у нас у избє рускіє косьтї воняють!“ — А вона і каже йому: Да ето ти міленький по рускім селам лєтал да руского духу і набрал ся. — Ну він після цього нїчого й ни сказав. От вона трохи згодя і пита його: „А что, как би мой братец прішол, ти-б нї сьєл би яво? — Огвіча змій: І перстом би не тронул, даже-б еще за гостя прінял. — А вона тодї і каже: Он у меня у сундуку седіть. — Змій каже: Ну так давай его сюда на лицо. — Вона одомкнула його, випустила. Так він тодї із змієм цїлу ніч і день гуляли, кутили, їли та пили. Ото він став збираця уже іти у ход, так йому дав змій капшучок-самотрящик. Ото він роспрощав ся і пішов упять, куди очі бачуть.

Дорогою він і дума: „На шо це мінї змій цей капшук дав? шо я ним буду робить?“ — Та тодї взяв та як розшморгнув його — коли воно як повалили віттіль люди, дом, на столї разні кушаня. Ті люди йому підносять і коло його ухажують. Він тодї напив ся, наїв ся і лїг спать. Виспав ся та тодї узяв той капшук, зашморгнув і усе те тодї хто-'на-де й ділось. І так він після цього проходив іще дванадцять год, натрапив упять під лїсом на хатку. Увійшов він у ту хатку, аж там його систра. Він її до разу узнав, а вона його ни взнала. Поздоровкавсь він із нею: „Здоров, систра!“ — А вона сибі: „Здрастуй, брат!“ — Ото він побув у неї до вечира, усе балакали, а тодї і каже йому систра: „Ну, брат, хоч ти і свій, а ховай ся хоч під кровать, а то як змій прилитить, так він тебе іззїсть“. — Брат її послухав, залїз під кровать. От приходе глупа ніч, литить змій і тілки навирнув ся у хату і каже: У, у нашем домє єщє рускіє косьтї воняють. — А вона і каже йому: Да ето ти мілєнькій по руским селам лєтал так рускаго духа набрал ся. — Змій пиримовчав, нїчого ни сказав і ни став донюхуваця. От систра трохи

згодя і пита змія: А что, как би мой братець пришол, ти б не стал єго єсть? — І перстом би не тронул, даже б за гостя принял. — А вона тоді і каже: Да он у меня отам под кроватю. — Ну, так давай єго суда. — Виліз брат із під кроваті. Змій посадив його за стіл і стали кутить та гулять і прокутили вони затого днів два. Брат став збираця іти у путь, розпрощав ся із ними і пішов. Змій йому дав на дорогу у той капшучок якусь косточку і він уже з тию косточкою іще дужче став орудувать. Оце вже бач він побував у двох своїх сестир і пішов іще бродить по всіх усюдах.

Після цього він проходив іще дванадцять год і натрапив на хатку, котра стояла у глибочезні кручі. Зайшов він у ту хатку, коли там його третя систра. Поздоровкав ся. Обізнали ся друг до друга, шо вони свої, тоді стали розбалакувать. От вони пробалакали до самого вечира, тоді систра і каже: „Ну, брат, хоч ти і свій, а ховай ся хоч у грубу, а то як прилитить змій, так він тебе іззість. — Брат послухав систри, заліз у грубу. От прийшов опівночі змій і являїця і тілько у хату, живо почув, шо у хаті руський дух і пита: Что ето у нашой ізбє рускій запах? — А вона і каже: Да ето ти мілїнькій по рускім селам лєтал, дак руского духа набрал ся. — Він замовчав. От вона трохи згодя і пита змія: Что, как би мой братец прішол, чтоб ти єго не стал єсть? — Нікак, даже б і перстом би не тронул, дажи б еще за гостя принял. — А вона тоді і каже йому: Ну он у меня у грубкє сідіть. — Ну, так тащі его сюда. — Вона його визвала віттіль. Він виліз. Змій посадив його за стіл; стали пить та гулять. Погостював він днів два, тоді став одправляця у путь, розпрощав ся і пішов. Цей уже змій нічого ни дав йому: цей сирдитіший усіх був. А вони усі ці три змії та були брати.

От він проходив після цього іще дванадцять год, тоді уже натрапив на терин: страшна гущина терну — прямо нивилазний. А у той терин та ті змії усі три злітались на бал із жінками. От брат поліз прямо у ту гущину. Ліз-ліз пошти цілий день, а таки добрав ся до кубла; а там стоїть дом красивий, та виликий. От він увійшов у той дом і ліг оддихать. Долежав він до півночі, слуха — гуде шось. Коли воно являїця один змій з жінкою, а далї другий, потім і третій і за собою своїх дітей забрали. А діти так разного маніру: у старшого так дванадцятиголовий син, а у тих усе одноголові; і усі змійнята були на зборі. Улитїли вони у хату, стали готовить баби разні кушаня, а вони посідали за стіл та водочку попивають і чують духом, шо руська душа ще єсть у домі. Коли вони як хлинули усї у спальню, аж там лижить чоловік; роздивились — коли він знакомий усім трьом; коли вони стали сами поміж собою розпитуваця, аж вони усї три та його сестир забрали заміж, значить, він їм доводиця свояк, а йому змії зятї. Так вони вже

тоді задумали йому одблагодарить: посадили його за стіл і закутили на всї краї; понисли разні кушаня, які тілко можно було достать і там були. А вони туди прибували один раз тілко у год під святу нидїлю. Ото вони там прокутяшили цїлі святки, тодї на прощенії поблагодарили йому за сестир, дали йому цїлу підводу золота: а він тодї тож поблагодарив їм і розїхались кажин по своїх містах. Так брат тодї забудував сибі дом, постройку і оженив ся на красавицї і забагатїв на всю Европу. Став жить-поживать та добра наживать.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

471. Перелестник.

Див́льу сьі йа рас, а понад садами летит перелестник просто понад богачеву хату, та полетьів на трофанівску хату. А огненний фіст маў такий доўгий, шо аш меньі страшно сьі зробило. Віт того дньи богачеви йак рукоў відтьило. Наперед умерла жінка, потому старший син. Худобу зачьила пендза йісти. Пчоли поўтьікали та посдихали. Сад вісох. Ходиў він по ворошбитах, та му ньіхто ньічо не поміх; зійшоў він на пси. То такий допуст божий за то, шо він буў дужи скупий. А йак понад йаку хату перелетник перелестить, то с того ґаздівства ньічого сьі не уратуйе.

Зап. у Кулачківцях від Андрія Григорчака Осип Яворський.

472. Перун — злий дух.

Перун забиў віўцьі. Гонили пастухи доміў і як загреміло і забило дві віўцї. В нас моўльат, жи перун, то злий дух. А віўцї ожиют, би вийшоў, як ше теплі, жиби обернуў їх там головами, де хвостами, але треба їх глиноў присипати.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., М. Капій.

V. Богині й русалки.

473. Недолітки.

Русалки, „Мавки“ або „Недолітки“, декуди також „Семилітки“ — се маленькі повнолиці діти, з гарним розхрістаним русявим волосєм. Вони гойдають ся ночею до місяця на галузях верб та лоз, кричать, хихочуть ся, плещуть у долоні, плачуть, гомонять наче малі діти і тим способом притягають до себе прохожих парнів та дївчат, яких заскобочують на смерть. Дуже часто можна їх зустрінути в зеленім житї в поли. Вони ходять по збіжу серед дня, верещать та заливають ся сльозами. Парашка Ґула оповідала так про них: Моя посестра Текля вийшла другий чи третий день по Зелених сьвятах у Голоськo[1]) обгортати бульбу. В поли було тихо та гарно, сонце сьвітило ясно, народ як мурашки порпав ся в сьвятій землици коло божого дару. Текля і собі зігнула ся та цюпає сапою попід корчики бараболї. Аж чує, якась дитина плаче в житї на сусїднім загоні. Підвела ся, глянула на загін, а в зеленім житї такий хороший хлопчина, що йно бери та пиши на папери. Так чогось плаче, кричить та просить! Текля кинула сапу на загін та побігла до дитини. — Чого ти, мій голубчику, моя зоренько, плачеш? — питає. А дїтина нїчого, тілько все рученятами перебирає до неї. Дївчина взяла хлопчину на руки та почала втихомирювати. Хлопчина яв ся до неї сьміяти, заговорив кілька слів, обійняв її за шию, та нуж душити. Текля впала на землю, а дїтина сїла їй на груди та почала так довго попід пахи скоботати, аж дївчина станула без памяти. Під вечер знайшли її люде на пів умерлу.

Зоря, 1883, ст. 233: Весняні звичаї, обряди та вірованя на Руси, Д. Лепкого.

---

[1]) Полє в Літини.

474. Що роблять богині?

Богиньи є то дітькова жінка. Ту во під тоў долиноў, то зара би знайшоў. Волосьи має по пояс, цицки виликі. Вона сидит в лїсї, в дебрах. Вона ходит, гукає, за людьми шукає. Зара бере і їст. І підставлєє дїти, свої бере, дає бабі, а її бере до себе. І с тих дїтий є богинї і чорт. Котра таку во має дитину і закопає ту дитину, то дитина за сім лїт вилити с тої ями і летит так до гори і кричить: Христу, христу! І котра мудра баба, то возьми, кавальчик платка вдре і кине за ним і каже, як сьи зве, або Явдоха, або Янтін і воно сьи зробит ангелом.

Зап. у Подусїльнї, Перемишлян. пов., від Антона Демковича М. Капій.

475. Богиня хоче пірвати дївчину.

Йедна дївчина йшла дорогоў, йшла без ліс. Йде, йде до своїї цьотки. Дивит сьи, шось спід корчіў дужи сьи нахмурило. Вона зачила фтїкати. Воно за ним. Вона стала і воно стало. А то була гола баба, богиньи. Вона мала таке желїзо без карк і косила дїти замученї. І хтїла ї взьити, аш вона фтїкла до коршми. Як вона си гадала, шо та баба пішла, вернула сьи до дому. Дивит сьи, та гола баба сидит під корчом і на шос сьи дуже дивит. Стояў на поли хрест при дорозї, та дївчина сьи перехрестила. І тогди та баба зашуміла і пішла. І казала: Чикай, ми сьи ше здибим! То була богиньи.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від М. Ракочої М. Капій.

476. Дївчина заскоботана Русалками.

Боги́ньі бу́ли на зальісе́цкі горі́, бо там буў льіс; йа на́віть зна́ла, йак она́ назива́ла сьи (гора)... Зо́мпльи, ци Ши́йи. І пішла́ дыі́ўчина на барві́нок, ота́к під во́сьінь, тай йі зли́бали тотьі́ боги́ньі десь. А йіх було́ кі́лька, тай йак йі ўзьйи́ли ве́сти ў льіс, вони́ такі́ були́, ньі́би дыіўчи́га сьі́льські — тай там з неў таньцьува́ли, то шчо, то сьпіва́ли. Аж дру́гий день вона́ прийшла́ до до́му, а́ли цьілко́м ньіма́ була́, бо йі наколо́ли йази́к шпилька́ми, шчо ни могла́ ньіц говори́ти, (аби́ ни росповіда́ла, де бу́ла), кі́лько пока́зувала. Но і ўме́рла тота́ дыі́ўчина.

Тотьі́ боги́ньі, то ка́жут, жи ма́йут такі́ вили́кі гру́ди, жи закида́йи звітси (від груди́й) аш на пле́чі. Йиде́н чолові́к буў зла́паў і припрова́диў і каза́ў, шчо она́ була́ віт дити́ни, бо ма́ла молоко́ ў гру́дьох. Була́ ў не́го цьіли́й ти́ждень, сумова́ла, пла́кала, йі́ла, а́ли ду́жи ма́ло. Пото́му йі пусти́ў. То було́ ў Зальі́сьу, а́ли то даўно́, ни типе́р; то ма́ма було́ росповіда́йут.

Зап. в вересни, 1895 р. від мами, в Пужниках, Бучацького пов.

477. Як богинї замучили дївку.

Ту у̂ йидны́м лы́сьі були́ боги́ньі. Той лыс бу̂у̂ вили́кий, заро́слий гушчика́ми, жи ма́ло хто до не́го заходи́у̂. А тьі́йі боги́ньі там пирибува́ли і у̂бира́ли сьи так, йак жінки́, йак дыу̂ки́ і приходи́ли чи́сом до сила́ за йако́вось тако́у̂ здо́бичоу̂. Жінки́ каза́ли, жи йак котра́ була́ у̂ поло́гах, то па́віть мале́ньку дити́ну з за простира́ла могла́ у̂ не́йі заміньи́ти: йі да́ла свойу̂, а у̂ то́йі жінки у̂зьи́ла йі́йі, а́ли то ньічно́йоу̂ поро́йоу̂. А дыу̂ча́та у̂бира́ли сьи по дьіво́цки так, йак би дру́га сусьі́дна дыі́у̂ка, йак то прийде́ йидна́ до дру́гойі, тай ка́жи: Ходи́ зо мноу̂, піде́мо на зьі́льи, а́бо на суни́цьі, або́ на барві́нок. І йак запрова́дьи до лы́са котру́йу дыі́у̂чину, то там з не́йоу̂ то таньцьу́йут, то сьпіва́йут, жи так йі́йі у̂му́чат, шчо ле́дви прийди до до́му. Али йидно́го разу́ у̂бра́ла сьи тота́ боги́ньа так, йак сусьі́дна дыі́у̂ка і ви́кликала ту дру́гу до лыса у̂ нидьі́льу по пулу́дньу, шчоби́ собі суни́ць узбира́ти. І то́йі дыі́у̂чини ни бу́ло йиде́н день і дру́гий, аж тре́того дньа приходит до до́му, а́ли говори́ти ни мо́жи. Пита́йут йі сьи, де она́ бу́ла, а она́ тьі́лько голово́йоу̂ маха́йи і рука́ми пока́зуйи, а́ли жи така́ слаба́ витко, жи ди́хати ни мо́жи. Вони́ йі сьи зачи́ли допи́тувати, а она́ у̂зьи́ла пока́зувати, жи то́го сусьі́ди дру́гого прийшла́ дыі́у̂ка і закли́кала йі на суни́цьі і пішли́ обидві. А то ни та́ дыі́у̂ка, тьі́лько була́ тота́ боги́ньи. І йі́йі там йак запрова́дили у̂ лыс дале́ко і там з неу̂ то гульа́ли, то скакали, то йі му́чили, а на оста́нку вийми́ли йі йази́к з ро́та і наколо́ли шпилька́ми так цьіли́й, шчо́ йі спух і бу̂у̂ по́у̂ний рот, жи ни могла́ ним руша́ти. І тота́ дыі́у̂ка до ти́жньа у̂ме́рла, а віт то́го часу́ так сьи льу́ди заказа́ли, шчо жиби́ кілько сусьі́дна дыі́у̂ка кликала дру́гу, то аби́ ни йшла сама́, до́ки ни піди до то́го сусьі́ди само́го, де така́ дыі́у̂ка йи, чи вона́ йі у̂ пра́у̂дьі кличи, бо сьи бойа́ли, аби́ таке́ чу́до дру́гому сьи ни тра́фило. І у̂же бі́льши до лыса ни ходи́ли. А тьі́йі боги́ньі то нира́з виходи́ли на край лы́са і сьпіва́ли і крича́ли і пишча́ли у̂сьіл́ьа́кими голоса́ми, а́ли льу́ди у̂же зна́ли, шчо́ то они́ і стирегли сьи, шчо могли́, аби́ сьи з ни́ми ньіґде́ ни здиба́ли.

Зап. в липни, 1902, в Пужниках, Бучацького пов. від мами.

478. Як богинї бігали по горі.

А знов Казьо Кривий казав так: Кажи: Ніч вилика, спати ни годин (бо то в зимі сє дїяло) тей сє в вікно диву; диву сє, а на горі так щось бігає, так яґби їдут пани с походнєма. І то, кажи, з липини. Бігає щось по горі зі сьвітлом. Так єдної ночи і другої. І, кажи, єдно

за другим так біжит ридом і десь просто Бздури щизає тут на горі. А потому дивю сє, а то богині так бігают.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

479. Богиня розкидає огонь.

Єден чоловік старий оповідав, що був в войні і пішов на патроль зі свойов компанійов. Ходили, ходили по лїсах, аш заблудили. І аш їх ніч захопила. Тогди кажи той капраль: Будемо ночувати в лїсї, бо ни витко сє! — Назбирали патиків, палят собі, дощ іде, померзли, полєгали тей гріют сє. Так навкола вогню полєгали, як то в садї садівники. Приходит богинє тей гріє сє таґжи. Така волохата, цицата, цицками тилепає і нїц, но навкола вогню ходит і гріє сє. Али другі хлопцї дивют сє, нїц ни кажут, но сє дивют, шо то с того буди. Али єден зухвалец троха мав в чупку, бо горівка була давних часів тана; як виймив тогди ляшток з ґвера і розпік в вогни, як ї вкропит (вона сє вобирнула до него с...ков) по плечох, як з'єнчіла, тогди вогонь поросипала, гет жомнєрам вочи позатрісала, шматє сє на них позаймало. Тогди вони собі вочи трохи пооптирали, шматє пообдушували. Воно в горі єнчит... Тогди єден на другого нарікає, кажи: Тра тобі було чіпати?.. Та бо дивєт сє, вже лїс займає, лїс горит, а воно нїц, но єнчит в горі. Тоди зачили тїкати і зачили дужи на того нарікати, бо сє бояли, жиби ниприятиль їх ни злапав...

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

480. Бісиця.

Мій чьоловік роcповідáў, шьо ви́ґіў бiси́цу. С перéду вiгльидáє фáйна так, йик налéжит си, а з зáду кишки́ везýт си за неў. Тай вонá мóже чьоловíка ухóпити так, йик йи. Ўни ки́чірами бігают однá за дрýгоў помéжи колóди. То бутинарí, шьо рóбйи далéко лїсáми, то їх ви́дьи тай чýют, шо вони́ си співáют. Котри́й жýрит си за жíнкоў áбо за ди-ти́ноў, шо лиши́ў дóма, тýжит, áбо йик жíнка си дрýгого дóма найшлá, то ўна таки́х хапáє — ухóпило би ї! (Чоловік оповідачки є власне в лїсах „в бутинї" на роботї, ув. записувача). Але вони́ си їх сокóтьи... Як óзме, то вин пропáде, бо вони́ берýт го мéжи сéби тай там мóжут йигó и ззíсти.

Зап. Ів. Волошинський в вересни, 1911, від Матрони Павунєк з Ростік, пов. Вижниця.

481. Богиия на возї.

Їхаў рас чоловік в Суловах. І їде під гору, аш конї ни хтьй̆ йти. А то богиньи сїла му на віз і не пускайи. Що хоче сьи пирихристити, то не може, бо та ни дайи. А та богиньи то майи руки і ноги, як ратицї, а цицки то на плечі закидайи. І ходит по дорогах і ни пускайи людий. Той̆ мусїў аж до раньи чикати, аж в силї кури запіяли.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від М. Ракочої М. Капій.

482. Богиня виходить замуж.

В нас єден такий̆ буў і пас конї. І наклали вогонь, так доўкола вогню пообсїдали. Прийшла богиньи до вогню. І жаден не чули, но той̆ сам чуў. А він не знаў, чи то богиньи. Він казаў, жи то йиго дїўчина воли пригнала. Так то можи було во два рази. Він сьи пішоў до ксьондза радити, шо с тим робити. Вона сьи йиго не могла відчіпити. Ксьондз каже: Возьми тії пояски, шо ксьондз має на службі божі і заперізуй̆. — І як вона прийшла, він ї хапнуў на ті пояски. І вихристиў ї та сїм лїт з ним жила. Вона єму казала: Буду с тобоў сїм лїт жила, шо схочеш, будеш маў. Но би ти мінї ни казаў: Сороката гадюґо! Як ти менї скажеш, то навіть не будеш видїти, куди піду. — І так сїм літ жили, потім сказаў ї: Ти гадюґо сороката! — і пішла від нього вітрами.

Зап. у Подусїльнї, Перемишлян. пов. М. Капій.

483. Як богинї підмiняли дитину.

Богинї робили вісьільи і пішли до жінки заміньити дитину. І грали і сьпівали:

Як би ни льіс, а ни льіщина,
ни була́ би дївчина;
Йак би ни льіс, а ни кукурічка,
ни було́ би на сьвітьі чоловічка;
ух, ух, данаш моя дана!
Йак би ни льіс, а ни льіщина... і т. д.

Зачинали бити прутиками попіл на припічку і зробили собі с того дитину. І міньили свойў дитину за кобітину, і собі взьили йі дитину. Вона, та дитина, дужи кричила. І мала вже сьім льіт, а була маленька, али голову мала вилику і живіт. Дупіро зачили сьи радити, шо робити. Дораджували, жиби вийти і казати дитинї, жи йдут на поли. І вони

сказали, жи йдут на поли, ті дитины. А з надвору вивиртьіли дьуру і сьи дивили, шо та дитина буди робити. Вона встала і зробила сьи вилика аш піт стельу. Тогди прийшла, всьо с пйица вийіла і попритала всьо назат і задула попіл на припічку, жиби ни було пізнати. І так знов пішла і льигла ф колиску. Вони пізнали, жи то ни правдива дитина. Вибрали девйіть пшиничних колосків і попривйизували до девйіть прутиків з лозини і так били голу дитину. Ті богини зробило сьи жаль. Прилитьіла так, йак паньи, повідайи: „На, на тобі твойу дитину, йа сьи нат твойов так ни збиткуйу, йак ти над мойов! І взьила собі свойу дитину, а жінчину лишила і зникла. І йак вони туйу дитину вже отримали, і охристили, али вона но жила три нидьіли — та дитина.

Зап в Будзанові, Теребовельського пов. від Каськи Книш О. Деревянка.

484. Як богині хотіли дістати дитину.

Ходили дівчата і хлопці на вичирниці. І йідна дівчина сподобала си парупка йідного і дужи его любила і хтіла сї за него віддати. Али він ни хтів йейі і сватав йінакшу. Тей та дужи плакала, все ходила за ним і просила, щоби він йейі сватав. А він сї взлостив тей кажи: Як напрьидеш за ніч штуку мітків, то тї возьму. — Тая знов плачи; кажи: Де-ж я годна за йідну ніч штуку мітків напрьести! Прийшла до дому тей сї журит. Али приходят до неї такі богині — роспатлані, рошчіхрані, волося роспущчини — і кажут до неї: Шо нам дась, то ми тобі напрьидемо. — Вона кажи: Та вже шчо схочити, то вам дам, но шоби сьти мині напрьели. — Вони кажуть: Запиши нам тоє, шо ше ни маєш, то тї напрьидем. — Вона ни знала, шо то, тей кажи: Чиму, запишу. — Записала йім, а вони сї — шось йіх дванайцїть — тей по міткови — напрьели до раня. Тей той подивив сї, шо вона напрьела, тей вже мусів йі взяти той хлопиц.

Вона сї віддала тей шось за рік мала дитину. Приходят до неї в ночи богині тей кажут: Дай нам тоє, шось записала, дай нам дитину. — Та настрашила сї, кажи: Як я можу вам дитину дати, я шо знала, то записувала! — А як нє, кажут, то відгадай, як ми сї називаємо, то дитини ни будимо брали. — Та так гадає, то так, то сяк, али розмаїто: можи Каська, можи Марина, можи Ганька і ни годна відгадати. І ті так приходили біс кілька ночів до неї. А йейі чоловіка все ни було в дома, бо ходив до двора на роботу. Али раз він йшов вечир зо двора, дивит сї, а там на леді якісь возят сї і все кричат: А вона нам то Марина то Горпина, то Ганька то Ксенька, а ми собі Феньки, Феньки! — Тей він прийшов до дому тей кажи до неї: А то чуєш, жінко, там на ставу все

шось сї возит і кричит, все: А вона нам то Горпина, то Марина, то Ганька, то Катирина, то Ксенька, а ми собі Феньки, Феньки. — Тей вона сї здогадала, шо то тії богинї певно возили сї і втїшила сї, шо вже знає, як вони сї називают.

Тей на другий день він знов пішов до двора, тей вони знов прилетїли тей кажут: Скажиш нам, чи нє, як ми сї називаєм? — Тей тая бире там, вгадує, кажи: Можи так, можи так, а нарешцї: А можи: Феньки? — А тії хахаха — засьміяли сї, тей кажут: Ну, то вже твоя дитина! Тей полетїли. А тая сї тїшит, шо вже відгадала. І вже віт тоўди ни приходили більши. Вже йі дали спокі.

Зап. у Теклївцї, Скалатського пов., від Настї Бучинської П. Стадник.

485. Купіль під святу недїлю.

Вечером під святу нидїлю, коли бируть клечіня, пішов я купаць ця. Тіко вліз я у воду, почав бултихаць ця, одплив трохи од берига, коли дивлюсь, а по той бік річки біля другого берега стоїть по пояс у водї гола дївка: красива-прикрасива і смієць ця. Я придивив ся на неї, а вона зовсїм мінї ни знакома; у нашому силї такої нима. Я тодї скорій пливти до берига, а вона сибі іде все ближче і ближче до мене. Я як вискочив на бериг та мирщі за одїж, а вона як засмієць ця і у ладоші як заплеще! Я підхватив свою одїж та тїкать до дому. Голяка біг до половини дороги ни оглядаючись, а далї почав оглядаць ця, чи ни гониць ця за мною дївка. І вже біля свого двора одїг ся. З пириляку я трохи прихворнув. Після цього я уже ни скоро начав купаць ця. І то бувало сам з роду ни піду, а в гуртом хлопцїв і сирид дня, а вечиром бояв ся. Росказав я дома про сю гисторію. Тато і мама сказали, шо це русалка і приказали мінї, шоб я під кличальну нидїлю нїколи ни купав ся.

Записав од П. К. Тимоненка, слоб. Тишанка, Валуйського повіту, П. Тарасевський.

486. Морські панни.

Повідáйут, жи ў мóри сут такí панны́ мóрські, жи піў пáнна, головá по пóйас, а хвіст ры́бйачий, нема ныіг. І вони́ выхóдьат, йак тепло́ дýжи на дворí, а там такí льуди сут, жи стáўйат цéльти так над водóў над мóрйом і ўни собí там до тóго ўлáзьат. Йи росá тéньґа, ти́хо на дворí, і ўни сьпівайут, а гóлос йде далéко. І такí сут тáкій, шчо знайут пи-

са́ти і тото́ собі там йдут, слу́хайут, йак вони́ сьпіва́йут і с то́го си пишут і пото́му с то́го сьпіванкы́ де́йакі ў сьвітьі, то тото́ ўсьо похо́дит від мо́рськых па́нныіў. А хто́жбы тьі́лькі сьпіванкы́ знаў по сьвітьі, йак бы вони́ не вы́гадали? Тото́ пра́ўда йи. Йак день ро́бит сьа, вони́ йдут наза́д ў во́ду. А тоты́, шчо слу́хайут, спи́суйут, де́шчо докла́дуйут і пускайут ў сьвіт.

Зап. в мартї, 1899, у Мшанци, Старосамбірського пов., від Гриця Олїщака Терлецького.

VI. Підміни й потерчата.

487. Лукавий підмінює діти.

Як плотникують мужики, ни годиць ця кидать сокиру у дриветні, а то приходе чось (лукавий — чи шо) та робить дитину з дерива та положить у люльку замісто живої дитини, а дитину собі возьме. Просипаєть ця мати — дитина нижива: ото і кажуть, шо приспала його.

Борисовська волость, Валуй. пов. Вороніж. ґуб.

488. Лукавий приносить головешку.

Де на полї найдуть головешку, де кашу варять, так ни бери тиї головешки. Даря Ряба троє дітей приспала; третє приспала біля Камінного (панська прачешня й столярня). Прийшла мати, вона туже над ним: „Михайлочок голубчик!" — Її чоловік Павлушка хвалєтором був: Лаврушка тодї вже вмер. Прийшла мати, а воно синє, як котел; пришла ш Чаплійкою, поздоровкалась, а її начала ворочать: „Ах ти коровище! занапастила дитину, душе й душе, коровище!" Ішла страниця, ночувала в їх тай пита: „Чи ни биреш, каа', головешки у полї?" — „Биру!" — „Оцеж і те, каа': ти через те і діти присипаїш. Лукаві головешки у колиску кладуть, а дітей виймають, та під бік кладуть".

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

489. Підміна.

В нашім селї Марковій Ксенції відьма була підміняла дитину — взяла собі хорошу, як виляту, а лишила свою мерзену та крикливу. Бідна Ксенька не мала два роки ні хвилини спокійної з тою „підміною" — все кричить та плаче. Уже і ходить, а нічого не возьме до уст, тілько ссе та ссе. Чоловік Ксенчин пізнав від разу, що то не єго дитина, але під-

міна, так і почав радитись людей, що би робити тій біді. Стара знахурка Москалиха казала перше добре довідатись, чи то справді підміна, а потім узяти дитину за хату, положити на гній і січи березовою різкою так довго, аж відьма прилетит та возьме собі свою дитину, а принесе натомість Ксенчину. Якось одного дня вся челядь, ба навіть і Ксенька, забрались в поле; зістав на житлї сам Марко та в хатї підміна. Марко вилїз на під і дивить ся віконцем, куди дим виходить, до хати. Дивить ся так, дивить, може з пів години або й більше, аж ось в кінци підміна, що лежала до тепер спокійно в колисцї, піднеслась, обізрілась наокруг себе, вискочила з колиски та як натягнула ся — то вам стала така висока, як найбільший старий чоловік, а така худа та страшна, що Марко мало що з страху не закричав. Він затамував в собі дух та дивить ся, що дальше буде. Підміна прийшла до печи, витягнула якийсь горнець зі стравою та почала такой руками до уст страву пхати. Нажлопала ся, а потім знов до колиски. Марко злїз з поду, не ішов вже до хати, але на гумнї зачекав, аж челядь вернула з поля. Під вечер, як усї вже були дома, він зробив так, як єму знахурка радила. Бє та бє, на гноїщи підміну, аж ось в кінци дивить ся — летить страшна, чорна як ніч відьма з розпущеним волосєм та несе красну роскішну дитину на руках — тай від разу кинула Ксенчину дитину на землю, а свого пірвала тай повіялась чорт знає куди.

Зоря, 1882, ст. 78: Д. Лепкий, Народнї звичаї і обряди. Пор анальоґічне оповіданє в поперед. роздїлї під ч. 483.

490. Чорт замінює свою дитину за людську.

У йидного чоловіка сходила сї жінка з дитиноу. Закликау він кушерку до неї, відобрала уна ту дитину, уродила сї уже; то сї діяло у ночи о дванаціті годині. Але тут він уже дау ї порцію горіуки, кі кушерці, вона пє, тай чує, шос клиіе кріз вікно до кушерки: „Панї, панї, хоґіт суда“. — Тота війшла, а то чоловік. Каже чоловік: „Хоґіт зо мноу, бо моя жінка сходила сї з дитиноу“. — Чоловік у пиред, вона за чоловіком... так той чоловік завіу її у ліс до скали, тай дивит сї тота, а то лежит ни жінка, али ґітько, то значиг ґіґькова жінка. А той, шо ї віу, то ни буу чоловік, лиш кілько пирикинууу сї у чоловіка, бо би сї та панї страшила, якби він буу ґітьком — то такі буу ґітько. Вродила сї дитина, вже та баба відобрала — та кушерка, тай приймиу її у гості троха, дау ї килїшок горіуки, тай заплатиу ї ринцкого. Прийшла тота баба у село назад до того чоловіка, шо перше відберала дитину в єго жінки, але тота жінка каже до баби: „Ей мамуню, чос моя дитина така ниспокійна“. — А вона ще свої дитини не пообзирала, як вигля-

дає. А та баба каже: „Ей гоў, цитьте, тото не ваші дитина; не давайте ї їсти, бо то як я від вас пішла, шо мене хтос кликаў, то мене кликаў ґітько, а то каут, шо як має жінка хлопці і на той чьис трафит сї, шо має дітьчиха хлопцьи, так зараз бере ґітько тай підміньийи, свого принесе, а того собі озме. Або як жінка має ґіўчину, а на тот чьис трафит сї, що ґітьчиха має діўчину — також підміньйе. То таке саме має бути і ваше, що маў той своє принести, а воно тому таке дужи ни спокійне; али я зарас вашу дитину буду нести до хресту — ерстити тай поверну за єго дитиноў — за ґітьковоў тай скажу: „Но давайте, най несу вашу дитину до хресту, разом відбералам, най разом ерщу“. — Так скажу, гийби я не знала, шо то він ґітько“.

Прийшла вона до тої скали, ґітька нема, лиш ґітьчиха лежит ў лўшку ў скалї. А ўона шос зачьила до неї балакати — баба до тої ґітьчихи — тай тогди живо ї дитину узьйла тай кинула, а тої жінки відобрала так, аби вона не виґіла, що ґітько заміньиў за свою. Тай живо зачьила с тоў дитиноў кікати, аби ґітько ни наґійшоў, аби ї ни здогониў. Як зачьила кікати, як сї бурьи звіяла, трохи бабу не рознесла. Тай прийшла до церкви, дитину охрестила, живенько принесла до дому і уже тота жінка с своїоў дитиноў мала супокій.

Зап. в січни, 1911, від Н. Мокрицького з Далєшева, пов. Городенка, І. Волошинський.

491. Потрійні хрестини.

З початку цього 1909 року пройшла чутка, шо бутьто в одному силї, ни відомо якої губернї, симилїтня дївчинка спородила дитину. Понисли її до попа христить. Коли куми стали подавать ту дитину попові, вона замісто дитини очутилась свічкою. Піп ни захотїв кристить. Свічок, каже, я ни крищу, а принисїть мінї дитину. — Вони всї здивувались. З дому, бач, нисли дитину, а як тїко піп дотиркнув ся, очутилась свічкою. Вирнулись до дому. Прийшли до дому, розгорнули одїялку, дивлють ся, а там уже ни свічка, а знов дитина. Вони упєть до попа. Піп уже почав був кристить, коли стали подавать ту дитину попові, аж з неї зробилась щука. Піп і на цей раз одказав ся христить. Принисїть, каже, минї дитину, тодї пирикрищу. — Вирнулись куми упєть до дому. Приходють вони до дому, дивлють ся, а на руках ни щука, а дитина. Їм уже стало моторошно, почали боять ся тиї дитини, бо бачуть, шо тут шось ни добре коїть ся, чи чудиса господнї, чи може шо инше. А всеж таки їм хотїлось попробувать до трьох раз, то воно одродить ся. Понисли вони третїй раз. Приносють до попа. Піп і каже: Ви мінї вже надоїли; ну та вже попробуїм третїй, а тодї вже більше ни приходьте, все

равно прогоню. — Почав він христить. Взяв те дитинча на руки, а воно од разу обирнулось в хліб. Ну та вже шо буде, то буде, каже піп, хліб святий, його ни гріх пирихристить. — Пирихристив він. З того хліба зробивсь хлопчик і каже всім: Щастя ваше, шо догадались пирикристить мене хлїбом; тепер буде страшенний урожай се лїто. А як би пирикристили свічкою, так був би страшенний мор, більш чим на половину пиримерлоб людей. А як би пирихристили щукою, так був би страшенний голод. — На силї про це давно турбувались. Хто каже, шо ця оказія правдива, а інші толкували, шо це мабудь на фабриках видумали якусь особливу моду на крам. Чириз це саме пустили таку чутку.

Чув від селян Шибекина, Білгородського повіту, Курської ґуб. П. Тарасевський.

492. Як дитина зиму зїла.

В Садаґурі коло Черновец уродила жінка дитину з трома головами. Скоро тайа дитина лиш прийшла на світ, зараз кравила йісти. Пострашили сьа льуде, шчо се за чудовишче таке з трома головами, та з зубами та з бесїдойу, йак би старий чоловік, та пішли до пан-отцьа, поспитати, шчо би йему йісти давати? А пан-отець подивили сьа в письмо, та повідайут: Дайте йему леду.

Саме тогди був приморозок. Взьала баба леду, дала і воно ликнуло. Та скоро ликнуло, повідайе: То шчастье ваше, шчосьте менї леду дали, бо йак бисьте були мінї дали хлїба, було бим зйіло весь хлїб з цїлого світа і три роки був би великий голод; йак бисьте були дали менї молока, було бим зйіло всьу худобу, все би вигинуло, а шчосьте менї дали леду, то йа зїло зиму, за то три рóки не буде зими. Отже то за то нема зими.

Наука, 1873, ч. 2. стор. 79—80.

493. Розигри.

В тúждень по Зелéнім понедїúку грáют си нехрещéнї дїти по вóдах, кúчірах, і той день називáє си Розúгри і тогдú не вільно сапáті, бо бýде тýчьи.

Зап. Ів. Волошинський в вересни, 1911, від учит. Гринцишина з Ростік, пов. Вижниця.

494. Потерчата по сїмох роках.

Йак дитина ни хрищена вмре, то вона ни можи піти до неба, бо вона ше Жидівка. Вона мусит покутувати піт фіґуров сьім льіт. А в семім роцьі в саму вопівніч вильітайи ф повітьи. Йі тогди лапайи злий дух і вона кричит: Кшту! Кшту! — Вона так просит, жиби йі йакий

хрисьцьінин подав крижму. Хто фчуйи той крик, повинин зараз яку буть річ пирихристити і кинути ф повітьи, а вона собі возьми і випросит в Бога небо. Али знов, йак хто кидайи, повинин сьи стиричи, бо злий дух може що злого зробити. Йак йидна паньи кинула крижму, а злий дух так сильно йі дав ф писок, жи аш йі воко вилїзло.

Зап. від Кучиривої Ганусї в Будзанові, Теребовельського пов., О. Деревянка.

495. Страччє — перелета.

Якáс дїўка мáє с пáрупком дитúну тай стрáтит, тож вонó у сїм рік оживáє, тай вілїтáє на сьвіт, тай кричúт, кáже: „Хрестá прóшу". — А як хто ўчýє тай урвé якúй знак áбо якóї фустúни кавалок, áбо най бýде унýчка, — тай переерстúг, тай кúне єму́, тай кáже так: „Як ти хлóпец, то будь Васúль, а як дїўчина, то áбо Анна áбо як". — Тай вонá вітáк, як ухóпит, укішит сї, полéтит до Бóга, тай вже вонó йи ерщéне, бо вже дїстáло знак і вонó тогдú у Бóга зістаé вже глухúм áнгелем. А як лїтáє, лїтáє, тай нїхтó му не даст знакá ерщéного, тай стаé сї злим дýхом, тай тогдú де вонó є вже закóпане, там нїхтó тудá перейтú не мóже, бо пýджіє.

Зап. Ів. Волошинський в січни, 1911 р., від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

496. Вмерлї нехрещені дїти.

З нехрещéної дитúни рóбит сї злий дух, áбо птах áбо лúляк áбо сорóка, і лїтáє і все якýс такý мóву мáє, що хрестá прóсит. І потóму, як хто ужé розуміє, що то є за птáха, кидáют кавáлок полотнá, вонá берé то в дзюб, то є ї крúжма, так якби при хрéщеню і тогдú з нéго áнгел стаé сї.

Зап. в маю, 1911, від Панька Семовоника з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

497. Крижма з підшевки.

Раз прийшов мій брат Ґеньо з міста вопівночи і зачав розповідати, як він ішов почерез цвинтар і нараз зачало шос кричати: Хреста-хреста, а він не мав шо дати, то вдрав кавальчик підшивки з сурдута і кинув, але дуже си напудив.

Зап. у падолисті, 1904 р., від Ник. Поповецького в Волоцї над Чер., пов. Вашківцї, Ів. Савицький.

498. Охрещене потерча.

Дитина, що вмерла без хресту, або котру потеряли, не може піти ані до неба, ані до пекла. Мучит ся на земли, поки її хтось не охрестить.

Іду я раз від сестри з прщіня тай чую, шьос кричит у горі вісоко: Ирсту, ирсту! — Я уже знала, шьо то потерьчи, така дитина, шьо ї неирщьиноў стратили, або неирщьиноў умерла. Ўна у сім рокіў летит тай просит у людий ирсту. А я ўсеіа, єк мала у руках нову фустку, так кинула за ним і проговорила: Мньоца й сина і світого духа; хрещиї си раба божа Єлєна (три рази). — Кинулам фустку на крижму потерчьити, а ўно полекіло до неба, тай уже ўступит до царства божого. Така дитина, шьо умре неирщьина, не може бути у раю, але ходит блудом сім рокіў і просит ирсту. Хто си на кім знає, то має так робити: Як нема фустки, то має си три рази кинути глини за потерчьитим, тай уже буде ўхрещене.

Зап. від Олени Сандулякової в Тростянци, Снятинського пов., Ос. Михайлецький.

499. Збігленята.

Збіглиньи́та — нечьисні́ діти так пищьи́ жьи́сно, я́кби зо чьитверо ді́тий мали́х.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Ів. Палїнюка з Ростік, пов. Вижниця.

500. Нехрещені померші дїти кричуть як коти.

Я йидно́го ра́зу посиді́ў у ґазди́ з до одина́цїтої годи́ни. Вітхо́джу від не́го — а там недале́ко буў цви́нтар, — нім до то́го цви́нтарьи сї дохо́дит, то ще буў оде́н ґазда́, що йде сї че́рез йиго́ обо́ру. Я дохо́джу до то́го ґазди́, отворйи́ю ворота́, а то ў не́го так, якби на по́ду два́цїть ко́тїў кричьи́ло ўсїля́кими голоса́ми. Я приближи́ў сї ід ха́тї, а то на поду́ не чу́ти нїц, а́ле да́лї аш. Я мина́ю йиго́ обі́стьи́, а у цви́нтари у горі́ чу́ти ўсїля́кі голоси́ котьи́чі, там са́ме, де хова́ют таки́х, котрі́ нехрещє́нї. Іду́ я сте́шкоў, то ўсьо чу́ю і ни бо́ю сї. Алим с сте́шки наверну́ў пра́во на тоти́ голоси́, аби́м бли́сше почу́ў. Ли́шім зроби́ў зо три кро́ки, як ми да́ло льик, так я ўже не дохо́джу до перела́за свої ха́ти, лиш перескочиу́йим че́рес пліт пра́во від це́ркві... Прибі́г до це́ркви с пйиндисьи́ть кро́кіў, с страху́ переліи́зйим мур і ско́чиуйим на цви́нтар, а ко́ло це́ркви на цви́нтари два вартіу́ники́. Я їм то ўсьо́ оповіу́, а вони́ ка́жут: „Таже ми чу́йим то що ново́го мі́сьицьи там са́ме“. — І по-

просúў я йидно́го, щоби мене́ відвіў до до́му, подьи́куваўйим йиму́ і більше нічо́.

Зап. в липни, 1910, від Ант. Трачука з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

501. З невчасних дітий — чорти.

Я чуў таки́й спо́сіб: Маў віт на́ймичку і шо ро́ку та на́ймичка ма́ла дити́ну — нечьисну́; шос переходи́ла де́віть рік — ма́ла де́вйитеро діти́й. Типе́рка чоловік бідний пиў во́ду ў лісі с кирни́чки, а сьвіти́й Никола́й наґіншоў тай ка́же: „Чоловіче, ти ма́єш яке́ по́ле?" — А він ка́же: Йи, три кава́лочки". — „То озми си три одно́літки з лі́са і позати́чуй ўсі три кава́лки". І віта́к сьвіти́й Никола́й ка́же: „Я зішлю́ чириду́". — А чирида́ йи ту́чьи, хма́ра. І віта́к він зісла́ў ту́чу і всім лю́дем вібило, а то́му бідному чоловікови лиши́ло. А єго́ лю́ди зачьи́ли пита́ти сї і кара́ти йиго́, припрова́дили до су́ду, а він ка́жи так: „Хоґім до віта". — Єму́ сьвіти́й Никола́й каза́ў: „Аби́с" — ка́е — „до віта прийшо́ў, піт ко́шницу подивити сї". — Пішли́ до віта піт ко́шницу, звали́ли ко́шницу, а там де́віть дітькіў (нехрещені діти були то́ї на́ймички). Віта́к їх вітти ві́гпали.

Зап. в червни, 1911, від В. Скотини з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

502. Брат, що був потерчатем.

То був бідний чоловік та жінка, бідні люди і мали їдного сина і той син пішов собі в службу. Знав троха читати, писати і пішов до великого міста і став у одного великого пана за субєкта. — Той пан сї втішив, що він добре йому продає і каже йому так: „Диви, то коштує тілько і тілько, то знов тілько і тілько, продавай, а як возьмеш більше, то твоє". — І той хлопець так робив. Вибув один рік і каже до пана: „Я сї від тебе відправлєю, бо мені трафлєє сї ліпша служба". — Той пан питає сї: „Кілько тобі дає? На тобі таку саму платню, лишиц сє у мене". — Вибув другий рік і каже: „Я сї відправлєю". — Пан знов підвисшив пенсию і був третий рік. Третий рік як вибув і каже: „Я таки іду вже до дому". — А пан питає: „А вже твоя повна скринка?" — Він каже: „Вже є". — Той каже: Покажи гроші. — Показав. Є повна скринка. Тогди го пан відправлєї, написав му карточку і порадив, аби де тілько прийшов, ночував у війта.

Іде він до дому. Приходи до села і йде до війта. „Переначуйте мене, — переначував. Приходи до третого села і йде просто до війта: „Переначуйте мене". Дає му скринку і показує карточку. А той війт

вже був старий, війтував 18 років. Війт сказав: „Будеш спати в стодолї“. — Хлопець пішов до стодоли спати, а війт казав закликати коваля, зважили скринку, забрали гроші, а до скринки накидали на таку саму вагу шкреметки зелїза і забили, аби не бренькала. А гроші вибрав, відорвав дошку в підлозї і висипав під дошку гроші. І ту скринку знов замкнув. Той хлопець рано встав, подєкував за нічліг, взєв скринку і йде до дому. Вийшов за село, так ніби його серце тюкає: „Ану но відомкни скринку, чи є твої гроші“. — Відмикає скринку — нема, тілько зелїзо. Там відмикав, були гроші, в другім селї відмикав, були гроші, ту відмикаю: нема моїх гроший; нема моїх гроший, не треба мене; з чим я до свого тата прийду? Вертає сї назад до війта. „А що там?“ — „Пропали мої гроші у вас, вуйцї; вчера як прийшов до вас, були, а нинї, вже нема“.

Зараз дав знати війт до суду і замкнули його до арешту за його працю. На другий день берут його на протокол: „В двох селах начував у війтів і були гроші, а третого нема“. — „Неправда, він 18 літ служив за війта і нїчо не вкрав, за то будеш страчений, хлопче! І всадили його до такої темницї, що не видко нї сонця, нї сьвітла.

Приходит до него хтось в ночи: „Дай Боже добрий вечір“. — „Дай Боже здоровлє“. Що ти за один? — Я твій брат. — Але я не мав жадного брата. — Я такий твій брат: Як ти пішов в службу, мене моя мати мала неживого; я сїм літ лїтав, просив хресту, а опісля перевернув сї в злого духа, але все таки мене болит серце за тобов, ти мій брат. Що ти тут робиш? — За мою працю посадили до кріміналу тай ще повісєт; най тратєт, бо що принесу татови? — Як будут тебе вішати, будут тебе питати сї, чого ти хочеш, а ти скажеш: „Нїчого не хочу, нї їсти, нї пити, нї курити, лиш позвольте закликати менї брата“. І як свиснеш три рази, я до тебе прийду.

На другий день берут хлопця на шибеницю, закладают паси, підносєт до гори і питают сї: Що хочеш, чи їсти, пити, гуляти, гроший?“ — Хлопець каже: „Я нїчого не хочу, нї їсти, нї пити, нї гуляти, нї гроший, тілько позвольте закликати брата. — Позволили. Хлопець свиснув три рази, їде брат, повіз в чвірку запрєжений. Став і питає сї: „За що вішиєте? — В нас війт був 18 літ і не мав жадної вмази, а той бенькарт кинув на нього неславу. — Пустїт з шибеницї, ходїт, підем до хати того війта. — Прийшли до війта, але війт сє не боїт; нїхто не знає, де я сховав гроші, — подумав війт. А той пан каже: Ідїт, закличте того ковалє. — А війтови вже душа на плечах. Прийшов коваль, а пан: А ну, ти добував скринку? — „Я, пане“. — До війта: А ну підривай тую дошку. — Підривают, а там гроші. Хло-

пець зібрав гроші до скринки і утїшений пішов до дому. — Прощай, брате, каже пан, а не забувай на мене і поздорови родичів і згадуй мене добре! — А війта взєли на шибеницю. Його хату і поле продали, гроші забрали, бо як потім показало сї, він вже був не одного забив. Як мали вішати війта, вивели на підвисшенє, заложили петлю, в тім як зірвала сї буря, забрала війта з шибеницею і він пропав на нинїшний день, вже го більше нїхто не видів.

Зап. від Проця Гука в Золотім Потоцї, Бучацького пов М. Боднар.

VII. Блуд.

503. Огонь у вербах.

Ішли ми дуже до днини до церкви тай виділи огонь на долині у вербах, присок великий бухав. Мій товариш мав лямпу з собою, тай каже: Ану ходім, будемо видіти, шо то за вогонь; може діда палили, бо то напротів Нового Року було. — Ми заків дійшли, а лямпа згасла. Лиш ми прийшли, а то нічо нема; вогонь загас, лиш присок був. Така плинета. Скоро когут запіє, тай нема нічого.

Зап. від Василя Труфина в Раранчу О. Рак.

504. Блудний огник спричинює смерть дітий.

Мешкала одна вдова гет наконец ліса; мала шось шестиро чи семиро дітий. Раз в вечир с суботи на нидїлю замітала субі хату: нарешті засьвітило сї на двурі: вуна поглянула через вікно і зубачила піт хатов маленькі огник. Вуна вилитїла с хати і придусила їго, а коли вирнула сьи ду хати, лижали діти в закутках ниживі. Вона зимлїла і вмерла, а хата віт того огника згоріла і була на тім місци пустиці.

Зап. у серпни, 1904 р., в Григорові, Рогатинського пов., від Богдана Пристая Ів. Савицький.

505. Блудне світло.

Раз як їм пас коні на поли і прийшло таке сьвітло до мени гей дітько, ци щось. То близько було до мени, прийшло так зі штири сонґі тай потім пирижигнов ям сї, мов ям якоїсь палкі в руках, вдарив на відлї і то так кавалок сьвітило, на горбу, докі кури ни запіли.

Зап. у падолистї, 1905 р., в Вороцові, Городецького пов., від Івана Штойки Ів. Савицький.

506. Світло в коляди.

В нас єден хлопиц... пирид різдвиними сьвитами збирали сї колєдувати с козов. Там у одного ґосподара збирали сї колєдувати і дужи

пізно йшов в вечир. Ішов дорогов, так собі сам оден, дивит се, вилитіло з вулиці сьвітло. І він се того сьвітла дужи залєк. І так се залєк, жи ни міх встояти на ногах і накрив сї кожухом і лєх і зачив дужи кричати. А то сьвітло звирнуло на єден город і там зачило дужи мигати, літати. Він що піднєє голову, а воно такой мигає і дужи дістав тогди страх і поти лежав, поки то сьвітло ни щезло.

Зап. в Іванівцях, Жидачівського пов., 1903, О. Деревянка.

507. Світло в шопі.

Так у дванайцїті годині то було. Ставєм собі на гунї, тай сї дивю; сьвітло сї блищить у шопі. Тай я так стою тай сї дивю, що то за сьвітло є, а воно з місьця сї рушило, так все йшло, то в гору, то в долину, то в гору, то в долину. А я тогди зачив до него йти. Я приходжу до него, а його нима, я зачив дивити сї на то місци, де я то видів, дивю сї, нима; я зачив тогди руками мацати, тай єм намацав, що ни було нічо. І такі ни знаю, що то було.

Зап. від Василя Онишкова в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

508. Рада, як возьметь ся блуд.

Як сї блуд о́зме, тра собі́ нагада́ти, у котри́й день бу́у Сьви́твечір і які́ сї стра́ви ї́ло.

Зап. в вересни, 1910, від Анни Воробець з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

509. Рада, аби блуд не взяв ся.

Аби́ сї блуд не у́зєв, то тра лиш зпа́ти, котро́ї дни́ни сї роди́у, а котро́ї дни́ни сї ерсти́у, то у́же го сї блуд не о́зме ні у́ літї, ні у́ зимі́. Як хто не зна́є, то най сї запита́є дьи́дї або не́нї, а як вони́ не зна́ют, то най піде́ до ксьо́ндза, там є у́ метри́ках запи́сано, тай єму́ ксьондз ска́же.

Зап. Ів. Волошинський в червни, 1910, від Івана Луцика з Далешева, пов. Городенка.

510. Рада на блуд, як хто їде волами.

Ї́хау́ чолові́к вола́ми у́ лї́тї с по́льи у́ Колі́нка́х до до́му і запізни́у сї. Пото́му представльи́ют єму́ сї го́ри-лїси́, він сї з'умі́у, де він є. Зла́зиг в во́за, бйи бики́, сколоти́у худо́бу і худо́ба пішла́ на сто́рону. Застраха́у сї, худо́ба ста́ла над яро́м, тай не йде́. Він тогди́ стау́, нічо́ не ро́бит, лиш перехрести́у сї, тай нагада́у собі́, що єму́ хтос каза́у, аби́ здойми́ти воловід, аби́ не бу́ло моту́зьи на вола́х. Здойми́у, ки́нуу воловід

на віз і зарааз розвиднїло му сї ў очех і уздріў, де він є. Дивит сї, се Симакіўцї, а се хрест, і спамйитаў сї цалком.

Зап. в червни, 1910, від Гафії Паньків з Далешева, поз. Городенка, І. Волошинський.

511. Кого не бере ся нї блуд, нї страх?

...Мене нїчо не пуджіє, бо я первак; а хто первак (перша дитина), то нїґди йиго сї не бере анї блуд, анї жаден страх, анї нїчо йиму сї не покаже зле — первакови і мізинкови[1]).

Зап. в вересни, 1910, від С. Барановської, з Підвербець, пов. Городенка, І. Волошинський.

512. Блуд у білу днину.

Я пішоў на ярмарок, тай купиў бики, там сї припізниў; дорога добра, гоню до дому. Гоню до дому право дорогоў. Шо гоню, гоню, міркую, шо я маю бути дома, — приходжу аж до Семаковец, тамім сї спитаў: „Шо то йи?“ — „Симакіўцї. А ви вітки йи?“ — „З Далишеви“. — „Ви сї вертайти назад право дорогоў, тепер не зблудите аж до дому“. — Іду я до дому як мала дорога колїнкіўска — типер ни йду до дому, али йду ў поли... Люде ідут з ярмарку. — „Де ви йдете?“ — „До дому“. — „Ґаздо, Бог з вами, та ви такі труднї, ви блудити. То зимова пора, замерзните. Вертайти сї типер з нами, ми вас припровадим аж до дому“.

Зап. в жовтни, 1910 р., від Савки Круца з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

513. Блуд коло каплицї в Колїнках.

Минуўєм каплицу смерком, тай як уже тут, де стешка, щоби навертати ў село, а я навернуў у Локотиху. Ў Локотисї виджу світло, не знаю, що за одно. Приходжу до світла, а то не Далишіў, але Колїнки. Прийшоўєм на обору та єм пізнаў. А говорьи, що коло тої каплицї буў погорений хрест, що згоріў, як гумно горіло; тай говорьи, що коло тої каплицї бере сї блуд, тай показує сї щос.

Зап. в червни, 1910, від Ан. Трачука з Далишева, пов. Городенка, І. Волошинський.

514. Блуд у Смуківцї.

Там йи дорога така, звана Смукіўка, с Семаковец до Дубок; якийс відаў від смутку ї так прізваў Смукіўкоў. І там люди звичайно блудьи, дуже богато сї трафльийи: буде їхати боком полем і назад мусит сї

---

[1]) Мізинок — остатна дитина.

вернýти... Там віпáтки ўже булú, убийства бýли. Якáс сúла усе кúгне ў долúну, тай відбирáйи памйигь, тай люде їздьи кріз нóчи.

Зап. в жовтни, 1910, від Т. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, І. Волошинський.

515. Блуд у лїсї над Днїстром.

Рáзім пішóў за пітпеньками і шом ходúў, ходúў, шóсім і збирáў трóха, мóжем буў на дéсїть раз кóло Днїстрá і не мігім віúти на край. Нагадáю си, шо йти до горú прáво і йду і йду і прихóджу назáд до водú. Шо хóджу, хóджу, хóджу скрізь по лїсї і назá(прихóджу на долúну до Днїстрá, а на край не мігім віúти. І тут парáзім сї змýчиў, бирý й льигáю собі, закýрюю дзиґара собі, розгáдую собі, якби сї с сеў бідоў розійтú, бо ужé виджу, шо менé бідá спіткáла. І берý тогдú прáво — мýшу найтú край. Якім зачьúў ітú, том зайшóў аж на Рипýжинцї, аж там сьвіт ми сї ўтворúў, шом пізнáў, де я йи.

Зап. Ів. Волошинський в падолистї, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

516. Блуд на Ревєзї.

Я забýў, котрúй то чьоловíк оповідáў, шьо вóйсько покáзує си — кіннотá, то тут, називáйи си Ревйиґа, тай йи кáмінь такий тай там лáкомо покáзувати си, стрічьúти, біжúт кіннé вóйско — кіннóта. Казáў одéн, шьо йшьоў, а бýло тéмно, тай там тотá кіннóта бíгла так, йик вогню давáло. Там сéї зúми чьоловíк ишóў с селá тай шьи повернýў на шинóк з вéчіра і я там нáвіть буў — з вéчіра ші, з зáря, вúтко ші було, йик сóнци зайшлó. Та розміньúў корону тай узьúў лїтерку горíўки, даў минї пóрцію, я йигó лишúў ші там, бо там були дрýгі тай онú ту лїтерку по пóрції віпили тай вонú шос оповідáли, — áле пúти не пиў, бо ші найшлú три шістцї при нім. Тай ішóў собі т хáтї разóм с тим дрýгим чьоловíком, говорúли, йшли тай прийшлú на ту Ревйúґу, де си ти покáзуют кóнї, ци якáс бáба біла, тай сказáў: „Ий брáчіку, та я маў повертáті до донькú. — А той кáжи: „Та повернїт, тут до цéї блúще, а до тóї не йдіт, бо сти ужé“ — кáжи — „перейшлú кавáлок“.

І той чьоловíк цікáвий — він ужé маў зо 64 рóки — сказáў: „Ньи, брáчіку, такі конéчно я перейдý на стéшку тай зáраз прóсто піду до нéї. „Добрáнїч!“ — „Добрáнїч, колú вже не хóчете повертáті нї до цéї донькú, нї до мéне“. — Тай розійшлú си. Той пішóў собі вýлицеў, бо ші маў кавáлок до свóї хáти, такі шльихóм, ші маў с піў кільомéтра. А то булá водá тай той пишóў тудá, а той пишóў тудá. Пишóў, йик си розійшлú, тай йик зачьúў ходúти, такі зáраз йигó ймиў блуд, ходúў цáлу нїч віт тóго чісу аж до днúни. Дóти ходúў, дóки ни упáў і умéр. Маў бисаги на руцї і бук і нї бук ни загубúў, нї бесаги — лиш блудúў то

суда́, то туда́. А ходи́у, кричи́у: „Ґва́уту! Ні да́йти мині̋ заги́нуті!“ — І я чуу, а́лем не розумі́у, бо то чьи́сом кричи́ з Ґалі́ції за чьовно́м¹), а́ле я не розумі́у, міні̋ си здава́ло, шьо яки́с кричи́у: „Дай чьовна́ мо-о-о-ой!“ — Зра́зу кричьи́у лу́жи, а пе́ред зо́рями ші закричи́у, а́ле бо уже́ слаби́м го́лосом тай паре́шті упа́у тай обмочі́у си — там йи такі́ мочі́ла, шьо вода́ стої̋т ці́лий рік. Тай найшли́ так йиго́, шьо я́кби ўпау під корч, тай на три кро́кі его́ капилю́х тай бичь²).

Ту йи у нас швец тай оповіда́у: „Гада́ю собі́, мо́же пі́сльи по́вени наскладали туда́ плави́ни, дроў“. Тай оповіда́у мині̋, шьо схо́пиу си вин, гада́у, шьо то зорьи́е зараз тай за́ки буде́ зорьи́, ші внесе́ дроў. Як пішо́у дроу бра́ті, тай дес там нидале́ко мі́сьцьи то́го буу, де той уме́р, тай ка́е, шьо лишь нара́с так іи́йби той, шьо ўмира́у: уўммм... „Тай як я то ўчю́у, як ми здойми́ло во́лос, страх да́ло, тай як я свис, дріну́у, тай ні зна́ю, коли́ я прибі́г до до́му“.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Ів. Палинюка із Ростік, пов. Вижниця.

517. Блуд під селом.

Щем буў хло́пцем-пастухо́м і ночу́ємо на лану́ і встає́м ра́но, ї̆дем до до́му — попа́сли сї ко́нї. На пере́дї прова́дьи ста́рші — до до́му, а мині̋ сї здає́, що проти́вно і я кри́чу: „Де ви ї̆дете, ви не ї̆дете до се́ла, лиш у по́ле наза́д“. — Зачина́ют сї насьміва́ти з ме́не, ка́жут: „Блу́дит“. — Аж трева́є так піў годи́ни мо́же, нїм мені̋ сї прови́днїло.

Зап. І. Волошинський, в жовтни, 1910, від Т. Блошки з Колїнок, пов. Городенка.

518. Блуд докола бзини.

Ві́йшлим с ку́хнї на лева́ду двірску́ тай хо́дим, тай хо́дим, тай ўсе́ прихо́дим, тай ка́жем: „Ну, вже верта́ймо сї“. — Тай хо́дим, хо́дим тай зноў прийшли́смо ід тї бзинї̋. Тай ка́жем: „Верта́ймо сї, аби́ нас з лї́хта́рнеў вітпрова́дили до до́му“. — Тай віта́к засьвіти́ла лїхта́рню дї́ука, тай хо́дим, хо́дим, тай ўсе якийс лїс, тай ўсе прихо́дим ід тї бзинї̋. Так мо́же з на де́сїть раз ми ўсе приходи́ли ід тї бзинї̋... А я ўсе ка́жу: „Та най на не́го шляк тра́фит“. — А они́ ўсе ка́жут: „Не кленї̋т“. — А я ўсе клену́, щож му ма́ю терпі́ти. Тай верну́лим сї наза́д до ку́хнї, тай пішла́ дивити сї, а то уже́ одина́ціта годи́на. Тай ужем легли́, тай спа́ли, уже́м не йшли́ до до́му.

Зап. в вересни, 1910, від Анни Воробець з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

---

¹) Ростоки над Черемошом. ²) Палиця.

519. Блуд при биках.

Ми рас робили сїно; коло нас пасли сьи бики і пішли в лїс і я пішов за ними шукати і ям заблудив. Лїтав цале пополудню по лїсї і кричив ям; шо вийду на край, то війду в сиридину, бо то ми сьи здавало, шо то йи край; і як ям литїв, то сьи пригинали дупчаки між ноги, так як тоненькі прути; привиджували сьи пани, жи їхали возом, зьвірі і жи ксьондз десь був і знов ми сьи здавало, шо я в повітру лїгаю, шо я по зимли ни ходжу; аш потому, заледви вони гонкали до мени і я шо прийду до них злапати, а я фурт утїкаю далї. Аш потому прискочили до мени і злапали мине за пличе і я зачив кричити ґвовт і від них сьи виривати гет, аш прийшли ше мамунї і ми вбидвойи заледви спамйитали.

Зап. у вересни, 1904 р., від Стаха Андрушкова в Григорові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

520. Блуд свище і зникає.

Ідéн чоловíк ішóў з міста і нарáз узьйŷ сї йигó блуд і трýгило йигó ў фóсу зимовóї пори і досúгь тóго, жи то буŷ снїг і зúмно і той чоловíк блудúў до дóсьвітка, же мáло не загúнуў. І буў мóже кільканáцїть раз кóло свóго селá і не міг сї спамйитáги, де він йи. І вже дóсьвіта дýже сї змýчиŷ і вже гадáў, же загúне і перехрестúŷ сї і узьйŷ отченáш говорúги. І нарáз вітер сї звіяŷ і шос засвистáло і тогдú вже він спамйитаŷ сї, де він йи, а він кóло свóго селá, і тогдú пішóŷ до дóму.

Зап. Ів. Волошинський в падолистї, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка.

521. Блуд водить по городї.

Мої дьúдї пішлú ў левáду пантрувáти кукурýдзи, тай ўзьйли собі верéньку, тай цїп у рýки, тай сїли собі під бзину́, тай слýхают, а то шос траскотúт на верóі, крúчит, тай плéще ў долóнї. Дúўйи сї, нема нї кóний, нї нїхтó не йде, жебú шкóду робúў, тай ідýг до дóму, бо сї ўже напýдили. Йдýг, ідýг до дóму тай сходúли цїлý левáду, тай не знáют ўже, де йдут. С тóго місьцьи зайшлú ў колóпнї, тай кáжут: „Е, тáже вітси війду ўже на хáту прáве, бо ўже вúгко хáту. Якже зачьйли йти, тай назáд зайшлú у то місце, де пантрувáли від кóний кукурýдзи. А но здогадáли сї тáмечка, ще гірше напýдили сї, прийшлú назáд до дóму, льиглú спáти, а то якáс віра берé, тай пóгу закидáе, тай лїзе, тай дýшит. Вонú прóбудили сї, хрестьú сї, а то на стїнї такé, гий гарбузú перемінює сї, гий квóчка якáс. То так булó три рáзи, лиш льйжут, а

вопо́ зноў. Тре́тим разо́м, як сї про́будили, тай ка́жут: Тра́ба іти наза́д на то мі́сце, мо́же біда́ сї ли́шит. — Як пішли́ там на то мі́сце, поле́жіли, прийшли́, льигли спа́ти, ўже спокі́йно, ўже бі́льше нічо́ не дўшит.

Зап. у червни, 1910 р., від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка. І. Волошинський.

522. Блуд заводить музику у став.

Їле́н чоловік граў на висїлю́ тай буў напи́ў сї і скорті́ло го йти до до́му. Як йшо́ў до до́му і зачьи́ў блуди́ти. До́кіў ходи́ў, ходи́ў, а віта́к го заве́ло аж до ставу́. Як пусти́ло го раз у во́ду, а він яко́с ві́лїз з води́; віта́к дру́гий раз го пусти́ло і зноў ві́лїз так са́мо; і тре́тий раз го пусти́ло у во́ду. Яко́с він тре́тий раз ўже ві́лїз з води́ і тро́хи сї спамийта́ў. Як прийшо́ў до до́му, на нїм не було́ а́нї одно́го ру́бчика сухо́го. І потому ўже́ залиши́ў горі́ўку пи́ти і ў ночи́ до до́му йти́ ўже́ ніко́ли не ішо́ў.

Зап. в жовтни, 1910, від Андр. Марунчика з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

523. Блуд водить по лїсї.

Я завела пасти в лїс, ше не била николи. Там казали, жи найбільше блуд ха́пле. Я все завертала там, де не тра, а корови йшли добри; корови поўтїкали, а я сьи зістала. Пак ми водило по лїсї, аж їм за коровами вийшла.

Зап. у Бандрові, Лїського пов. від Г. Бідник М. Капій.

524. Блуд водить цїлу ніч.

Виїхавєм у пашу, я випріг конї і лєг спати, тимчисом прийшло і стилепало возом; я встав, подивив сї за кіньми і коний не було. Я став шукати коний, мене щось водило аж до рана.

Зап. від Сеня Кукуяна в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

525. Блуд водить голу дївку.

Давно́ ма́ма оповіда́ли, шьо була́ слўжницьи тай так у лї́тї, то було́ те́пло, тай спа́ла ў хоро́мах. А ма́ла той звича́й, шьо спа́ла го́ла — ски́не соро́чку тай спит собі. Ма́ма вихо́дит ра́но, йде про се́бе, перепрошьи́ю сьцьи́ти а́бо шьо, тай ви́дит, шьо вона́ го́ла тай ка́е: „Тебе́ може водитйи тума́н таки́й, шьо ти мо́жеш піти́ куда́с“. — А ўна тому́ си ни противила тай спа́ла го́ла.

Одного разу встає она у ночі, так може була перша або дванацїта годиная, так якби хотїла іти на двір — пипрошьию, сьцьити, тай налапала сорочку, щьи гий сонна тай ту сорочку ни ўбирає, лишь взьила коло себи, втворила двері тай війшла на двір. Ўна війшла на двір, доста того, шо с тоў сорочкоў гола як була, пішла гола на обору, на город, ї вже ймиў туман і дали попровадиў. І ўна пішла коло города, бо то там брат мешкає таки коло цвинтарьи. Як війшла тай так ходила, аж докіў когут ни запіяў — то суда то туда, бо ї си здавало, шо де пліт, то до неба; иде суда, тай завертає си, иде там боком, иде і знов завертає си... Йик когут запіяў, тогди ўна си спамйитала тай пішла до хати і приходит мокра, росьипа, обмочіла си... Мама питає си: „Чьо ти, ґіўко, така мокра?" — Вона ни могла зо ўстиду сказати і вітак сказала: — „Бо я" — кажи — „війшла на двір тай ходила цалу ніч, докіў ни спамйиталам си. Тай тому я мокра". — Мама кажут: „Видиш, я казала, аби тйи гола ни спала, бо можеш шос попацити!"

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Ів. Палинюка з Ростік. пов. Вижниця.

526. Як копиця водила нічліжинників.

Раз ям їхов з кіньми на ніч і сидїло шось напирид коний, таке вилики було, як копицї сїна. І туги я так ступов хвильку, відїхов ям на бік, тоди ми поїхали, нас шось три, поїхалисмо гет. Нас сьи вчіпило й ми поїхали гет — блудили смо. Та купицї сїна вудила тай йисмо їздили вйинцьй, як коло трох гудин пу паствиску. Тей потїм сьи другого вчіпило на тїм місци — надїгнов зі заду конї і той другий так само блудив.

Зап. у падолистї, 1905 р. в Вороцові, Городецького пов., від Юрка Сулука Іван Савицький.

527. Блуд у видї пташків.

Їхаў я з Рашкова з жінкоў о дванацїтї годині. Їду я дорогоў і маю гатку, абим сї ни ўзьиў до Симаковец, бо йи дорога. Симчасом їду якурат, з'їхаўйим на свій хрест, повідаю до жінки: „Ми добре їдемо". — З'їжджу ў долину — якурат стоїт оденок — добре — али віт того оденка ни знати, куда їхати, по котрім боцї дорога і що. І щом сї там наколотиў, накрутиў... і потому ўзьиў, конї пустиў на волю. Приїжджу, якурат йи нашого пана спирта. Отжи кажу я до жінки: „Добре ми їдем". — Тай ўполалї прийшло сї, ми їдем, а то на поли хрест, що чоловік замерз, — а ми не їдем до дому, лиш до Городенки... Й...ўш тї ў душу!" Отже я вітти завернуў сї назад до села. Їду, їду, а я назад приїжджу зноў до того хреста... Ой й.. ўш тї ў пичінки!!. Потому я сї

ди́ўю, що ма́ю па́мнить до села́. Узьни́ў я дире́кцію пра́во на село́. Отже пото́му так да́лї, да́лї, аж так я війшо́ў аж на доро́гу. А мі́сїць сьвіти́ў, переходи́ла хма́ри всїля́ково, тай пта́шки які́с лїта́ли, тай цьві́ркали доко́ла нас — а то було́ ў зимі́.

Зап. в липни, 1910, від Павла Марунчика з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

528. Блуд у́ видї пса.

Ра́зім вози́ли до Стрі́льчьи дрова́; ї́хали́м ві́тти с Стрі́льчьи, поверну́лим до ко́ршми, да́ли ко́ньим ї́сти, тай зложи́ли сі на горі́ўку, а два не хотї́ли, тай поі́хали ў пере́д. Ми ви́їхали, а вони́ ї́дьи, ї́дьи і наза́д верну́ли сї і стоя́. І ми дої́дим до то́го і пита́єм: „Чо ви чека́єте?“ — А вони́ ка́жут, що: „Не зна́єм, куди́ ї́хати. — Зблуди́ли з доро́ги“, — і ко́ло них пес буў. Ві́тки той пес сї ўзьни́у, то нїхто́ не зна́йи. Отжеж потї́м пусти́лим сї ї́хати, тай зноў зайшли́ на той слїд, що вони́ пе́рше ї́хали. А вітак заї́хали́м під Бі́ўку і чу́тя було, же пси га́ўкали; то бу́ла силна́ мра́ка і ві́тер. А віта́к ми сї верну́ли наза́д тим слїдо́м і приї́хали на ту доро́гу наза́д і ка́жем: „Щож тепе́р бу́дем роби́ти, коли́ не зна́ти, куда́ ї́хати?“ — Віта́к я пішо́ў з дру́гим доро́гоў від то́му хре́стови, що с Семако́вец, а чолові́к вії́здит із Симако́вец з мли́вом, тай приї́хаў на то мі́сце, де фі́ри стоя́ли. Отжеш потї́м ще раз поі́хали́м, пусти́ли сї ще раз ї́хати і зноў зблуди́ли і той чолові́к ї́хаў за на́ми. Верну́лим сї на то мі́сце, та́їм пішо́ў сам собо́ў і найи́баў доро́гу. І тоги́ спра́вили мене́ ї́хати ўпере́д. І той пес ходи́ў за фі́рами і я́кім з'ї́хали на доро́гу і не зна́ти, де він сї ді́ў.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

529. Блуд з лївого боку.

Вторік йшовім з празнику с Сновидова. Тай зачило водити, від того лїска аж в Воньичу, аж до Потіцкої границї, а там в самій піўночи запіяв когут. Там в буковинї, коло потіцкого млина і аж тамім сьи стьимиў. Таке було як кіт, а с кота, як вібачте собака, а с собаки як чоловік, а все тьигне. Шо сьи пущу в село, а воно каже, то вотуда. То буў сьнїг вилйкий, так мньи зморцувало, аж досьвітам прийшоў, як когут запіяў, то плеснуло в долонї і щезло. А вело все з лївого боку.

Зап. у Костїльниках. Буч. пов., від Николи Дранчука М. Капій.

530. Блуд — чоловіком.

Як сми буў побережнико́м у Путйлові, війшоў я на одну́ кечіру тай здибаў сми чьоловіка. Доста я ніби гадаў, шо то акура́т чьоловік,

так минї то си здавало, а то пи буў чьоловік, то буў такий плиieга. Я си у тім ни порозуміў тай заговориў сми до него; тай єк сми заговориў до него, вин мипе ўзьпў у тім чьисї за руку і віц до мени ни говориў та водиў мине до двапацїгої годйипи. Чьйсто я пидраў на сообі шматьи і очі і ледви сми вітак до хати си добиў. Та так минї с того дало страх, шо я бирше єк три недїли ходйиў так, йик задруленний.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Гарасима Джюрєка з Ростік, пов. Вижниця.

531. З весїля по горівку.

Раз йшов єм з весїлє. Йшов-єм по горівку. Прийшов до коршми тай не хотїв орендар встати. Мусїв єм повертати. А як єм повертав, то впав в воду. У тїй водї крутив-єм сї зо дві годинї. Як єм потому відтам кудись вилїз, тай вже йшов аж ид ковалеви. А ту щос нї обернуло назад до тої води. Але як там прийшов єм, том сї зараз пропаметав. То вже потому пішов просто на весїлє. Та я не знаю, що то могло бути. Такий блуд.

Зап. в Доброгостові, в липни, 1906, від Олекси Паращака В. Левинський.

532. Жінка приблуджує під вікно.

Йшла йидна жінка с Сокільцьи с празника. Шла, шла, добри каже, шом вже в провалї, а тепер добре буде йти. Она дивит сьи, а ту такі скали, гори і все падає. А вона на рівнїм стоїт. Тай вітак поцюлювала хрест і дивит сьи, а ї чоловік якис иньший (нїби ґітько є каміня) завйизаў сердаком голову. І так вона шла, аж до нас зайшла, а вона гадала, шо вона в погоцї. Прийшла під вікно тай кричит: „Гей, а я де? — А сусїд каже: Під вікном! — Як сї зачили сьміяти.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Грицька Хартуняка М. Капій.

533. Баба ходить по селї.

Йшла баба до Лютовищ, як биў ярмарок. Вона сьа там вобмеркла. Йшла відтам до свого села ід ті хатї, де биў дїтко. Прийшла ід ті хатї, а там сьа зробила вода. То дїтко зробиў. Так йшла великий кусень горі селом, там била коршма і люди видїли, жи вона йшла і завернули ї. Вона зайшла ід ті хатї назад, а там такий сьа зробиў лїс великий і вернула сьа назад. Баба ходила цїлу ніч по селї, аж сьа розвиднїло. Тогди пішла доміў.

Зап. у Бандрові, Лїського пов., від Г. Бідник М. Капій.

534. Сонце зійшло на заході.

Я ночува́ў ту ко́ло се́го хреста; ўста́вім ра́но, ще со́нце не схо́дит. Ди́вю сї, со́нце схо́дит с то́ї сторони́, де захо́дит. А я собі́ так дума́ю: Се не мо́же бу́ти, се му́сит бу́ти якийс блуд, шо минї сї так замакітриў сьвіт. А я зна́ю, котрі́ нири́ до за́ходу, а котрі́ до схо́ду і вла́сне я на тих буў, що до схо́ду со́нцьи, — а со́нце сходи́ло від за́ходу... І я сї оберну́ў наоко́ло і то сї розвіяло.

Зап. Ів. Волошинський, в жовтни, 1910 р., від Т. Блошки з Колїнок, пов. Городенка.

535. Блудня з каменем і смерть у ямі.

Пішо́ў, уважи́йнти, ґід до Колїно́к, там до сво́го свояка́, рахува́ти. Вони́ сї до́бре за́ходили, тай той їм подарува́ў ка́мінь — таки́й жорньи́к, тай там сї заба́вили до те́мної но́чи, рахува́ти. Ґід віта́к узьи́ў той верхньи́к, тай іде́ до до́му. Ходи́ў ґід ця́лу ніч с тим верхнїко́м, с ка́минем. Як узьи́ў ходи́ти, прийшо́ў аж у лїс — заве́ло. Хо́дит, йиму́ сї пока́зуют покої́, хати́ — такі́ що... (а то де́рева... зам. А. Марунчьика́); ходи́ў до білої дни́ни. Де Да́ли́шева, де Колїнки́, а він сї зроби́ў аж під Черни́ли́цеў. А таки́й буў мо́цний, одна́ко той ка́мінь не лиши́ў віґде́ і прийшо́ў до до́му, тай ка́же: „Я, ґіги, я вас не гада́ў ви́ґіти“. — А пото́му так уме́р чолові́к, а він пішо́ў копа́ти я́му. Як я́му взьиў копа́ти, докопа́ў сї аж до тру́нви, тай тогди́ роскале́м у ту тру́нву: „Шо ти“, ка́е, „там спиш?“ — Ая́. — „Ану́“ — ка́е — „ўстава́й“. — Дру́гий з ним буў коля́ґа. Той що гу́ркаў ў тру́нву, тай уже́ там стаў бис па́мийти. Той дру́гий ка́же: „Ву́йку, ву́йку, шо вам таке́?“ — Той ўже ни гово́рит... Взьиў то́го за ру́ку, ві́кіг з я́ми, прине́сли до до́му, тай за́раз поме́р. Пішли́ до ксьо́ндза, взьили каза́ти, яка причи́на. Ксьондз ка́ут: Хто пу́кайи, то́му ўтворьи́ют“. — Тай похова́ли тай ре́шта се́му.

Зап. в жовтни, 1910, від С. Круца з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

536. Блудом з хрестин.

Були на Мацїївцї христини ф Куби Сафіяна. А то була восїнна пора, було мрачно. Ми пішли на ті христини вже над вечиро́м. Те йісьмо троха посидїли тей сї смеркло. Дужи сї занивиднїло, а ми пустили сї йти до дому. Вийшли сьмо с подвірьа тей нїц сї ни витко було, дужи мрака. Тей моя дочка кажи: Та чо сї боїте? То шо далеко? Я буду вас вела.

Вийшли сьмо, йдемо, а то треба було йти стежкойо. Йшлисьмо том стежкойо, дивимо сї — вже нима стежки, вже якась ріля. Та бо дивимо сї — вже якийсь рів. Як то дивно, де сї взяв той рів: нам сї здавало, шо рів по тім боцї, а ту дивим сї, а то ми йдем до Митницї. Якісьмо пирийшли биз той рів, али нїц ни знаємо, де ми; дивимо сї, вже знов якась ріля. А то тої рілї було десь можи з вісїм морґів, бо то цїлий лан. Закісьмо ї пирийшли, аж-ісьмо сї помучили. Якісьмо скінчили ту рілю тей я кажу до неї: Вже ни йдїм далї. Будем ходили навкола тої рілї аж до раня, бо як зайдем в яку воду тай погинемо. — А ше кільо ми кричали гоп, гоп, шоби хто зачув і нїґде нїхто сї ни вобізвав. Тей тоўди вже сьмо сї трохи помучили, а то тепло дужи було, я кажу до неї: Посїдаймо си трохи, вітпочинемо. Кажу: Жиби й пириначувати, то шо, таке типло! А вона тоўди зачала плакати, кажи: Ай Божи мій, та ж минї в дома дитина, де ж то така вилика ніч, шоби в дома ни бути. — Тей я кажу до неї: То клякаймо тей мовмо пацїр, аби нам сї ни вкучило.

Вже сьмо змовили пацїр, а ту нараз шось сї нам заблищало на зимли, якурат піби на то, шоби ми пізнали, чи то стирня, чи шо. Тай вжесьмо поставали тей вже-сьмо знали, шо то стирня з їдного боку, з другого ріля. Типер кажу: Ходїм коло тої рілї. Бирем, йдем здовж коло тої рілї. Доходим вже до кіньця тої рілї тей вітир повіяв, вже йдем напротїв вітру, а ми нагадали си, шо ми мали йти з вітром. Али вже сьмо скінчили рілю, типер кажу до неї: Типер бирім вже гатьта. — Іно сьмо пару кроків зробили, вже диви сї, взяла сї якась стешка; а яка стешка і шо, то ни знаємо. Тай вже биремо, том стешком йдемо, кажимо: Вже кудись вона мусит нас завести. — Йдемо, йдемо, дивим сї, якась дитина; настрашилисьмо сї тай вже знов сталисьмо. Тай ше кажимо: Ходїм ше трохи дальши, як будем видїли, шо якась вода, то сї вернимо назад. — Підійшлисьмо трошки далї, дивимо сї, якісь верби витко. Марина кажи: Мамусю, то ми вже десь коло Бучиньского, о, де нам видало! Бучиньский аж ф тамтім кінци, а нам видало, шо ми аж коло него зайшли. — Я кажу до неї: Та най вже буде, шо хочи, добри, шо якесь сило витко. — Підійшлисьмо блишши, а вона зараз пізнала, шо то вже під нашим городом верби. То вона сї спамятала, а я нє, аж привела мине до хати, показала сьвітло, аж тоўдим сї отямила. То раз був блуд!

Зап. у Теклївцї, Скалатського пов., від Марії Протасевич П. Стадник.

537. Невинні душі ведуть у погибель.

Ни подалеку од слободи Никлюдово жив поміщик. Три чоловіки зібрались до купи, порадились між собою і порішили ночу їхать до того поміщика грабить добро. Набрали вони з собою разної орудії, взяли лом, сокиру, ножаку, здоровий такий, шо свиней колють і ривольвир 6-зарядний. Дождали вони ночі, зложили все на сани і поїхали до поміщика грабить добро. А в ту саму ніч та була страшенна шкиря, туди вони добрались благополушно, ни зблудили. У їх була пара коний добрячих, такі, шо дорогу духом чули. Заїхали вони у икономію. Один остав ся біля коний, а два пішли до поміщика у дом. Забрались вони у дом до пана; убили самого пана, паню і дочку. Вони просили, молили, шоб ни били їх: Все забирайте, тіко пустіть душі на покаянія. Ради Бога, ради Христа ни бийте, пустіть на світ божий, шо хочите, те й биріть, тіко нас помилуйте. А вони, розбійники, ни звирнули ніякої уваги на їх мольбу, побили бідолашних, як цуцинят сліпеньких. Розламали всі сундуки, всі шкафи, забрали все добро, посуду, вещі всякі: золоті і серебрані. Взяли гроший шось чимало, тисяч до три, так, шо всього на всього вони награбили тисяч до десять. Зложили вони все на сани і поїхали до дому. А шкиря така підняла:ь, шо світа божого ни видно було. Дороги ніяк ни видно було. І ни тіко дороги, а один другого гаразд ни бачив. Поїхали вони навмання по приметах. Їхали, їхали і сами ни знають, чи туди, чи ни туди. Коні все принюхувались, диржались дороги, а далі збились і брили, куди попало. Потім їм почулось, шо дзвонють і по звуку точ у точ так, як у їхньому силі дзвонють. Вони почали придержувать ся дзвону, їдуть і їдуть на дзвін. Їхали вони, їхали і все ніяк ни добють ся до сила, а дзвонють ниначе нидалеко. І так вони диржались на дзвін до тих пір, поки наткнулись зразу на кручу і политіли всі гамузом у пропасть. Коні покалічились, ни могли уже вибрать ся з кручі. Їм біз коний дальші йти було нікуди. І так вони сиділи там у яру позгинавшись як собаки, поки померзли. Померзли коні і два з них до смерти померзли, а один остав ся чуть-чуть живий. Ранком їхало нескілько підвід звозчиків і побачили в яру підводу, вся снігом занесина. Коли туди, а там коні мерзлі лижать і три чоловіки. Вони їх положили на сани, укрили кожухами і повизли в сило. Обогріли їх. Один з них ожив, заворушив ся і язиком став шивилить. На вопроси він з трудом промовив, шо вони блудили і шо їм почулось, шо дзвонили і вони на дзвін правились, поки забрались у кручу. Ото бач, кажуть, невинні душі їх завили у погибіль, шоб їх люди обличили в тяжкім гріху.

Записав від Ф. Зіборовського, с. Троїцьке, Корочанського повіту, П. Тарасевський.

538. На нічлїзї.

Повів Артимон коний пасти на ночліг на луки у кут. Збирав ся у ярмарок їхать і треба було поранши вставать йому. От привів, попутав і заснув. От він прокинув ся, півнї сьпівають: йому показалось, шо сьвіт уже. Схватив ся і зачав вязать коний, потім сїв і поїхав до дому. Їде-їде, ни видно дому і приїхав до могилок, шо ото у горі. Стукнув він, пирихристив ся і назад повирнув ся, зачав їхать опять до дому. От він їде-їде, доїжджає до нового хутора, потом роздивив ся: „Тепер же, каже, по цїй дорозї буду їхать, як єсть утраплю!" — От він їхав-їхав — конї отороплять ця, а він: „Шо це таке? Стой, ка', влїзу, подивлюсь!" — Коли придививсь — а воно вода блищить. Роздивив ся: коли воно плесо, шо коло Житника. Він: „Шо це таке: чи це помраченія, чи шо воно таке?" — От він опять вітьтїля вернув ся. Волося так дибом і становиць ця! Ну, повирнув ся, їде назад, тодї їхав-їхав: „Стой, дай ка', послухаю, чи ни чуть буде пастухів!" — Коли нóкнуло. „Стой! це ж там пастухи!" — каже. Коли став підїжджать, дивиця — коли він Ріжчик (салдат, мужик наш). Підїхав та й пита його: „Чи ти до дому видеш коний?" — А він: „Да какой там чорт! Я вже познамував ся з могилками". — „Ну, мовчи паринь і я був там. Ну, тipер жи давай їхать у двох". — От вони їдуть і балакають. Ріжчик і пита його: „Яким жи ти робом попав туди?" — „Та яким — с просонку схативсь: півнї сьпівають, думаю — це сьвіт. Узяв, коний роспутав, сїв і поїхав. От я їду-їду, придививсь — могилки. Я ж думав, шо вони сами довидуть до дому, та тодї: шо це значить? Так мінї стало страшно і нидуже. Потом повирнув і поїхав назад. Їхав-їхав і доїхав у Новий хутір. Я тодї взяв,ісправивсь, як є, по дорозї так, шо з Нового хутора на Тишанку і поїхав по дорозї. Коли мої конї як отороплять ця, а я кажу: „Шо це таке?" — Та думав, шо з зьвіряків шо-нибудь. Коли встав, придививсь, аш воно — вода блищить. Як роздививсь, шо плесо, то у мене мороз і подрав і волося дибом становиць ця. Я тодї вітьтїля їхать. Коли слухаю — шось загомонїло: „Дай поїду, кажу, то мабуть пастухи. Коли підїжджаю, а то ти Давидь Іванович". — „А я от сам почув, шо конї прискають, та сїбе дожидаю". — „Ну тиiер давай жи їхать у містї!" — От і поїхали вони. Виїхали на дорогу. Їдуть і гутарять сами поміз собою: „Та шо це за грець, шо й досї ни видно Тишанки?" — От придививсь Ріжчик: „Це, каже, ни туди дорога!" — Та шо ти ошолопутїв; ми ж, як виїхали, нікуди ни звиртали!" — „Та дивись, коли та дорога. Ну, вже шо буде — давай їхать далї!" Поїхали. „Дай ще стану, каже Ріжчик, подивлюсь!" — Коли давай ходить

і напав стовп: вони забрякались на попівську землю — аж туди стрельнули! А воно вже стало на зорі займать ця. „Ну, давай же по цї дорозї, шо з Вошивої на Тишанку їхать (А Вошива проти Тишанки — верстїв пять). Їдуть, а воно дужче розвидняїця. — „Ну типер, каже, попадем“. — Їдуть, уже Юрків вітряк видно. Так вони хотїли рано приїхать, а звили на пізнє. Вони, стало бить, у глупу віч проснулись тай христять поле скрізь. Замороче, правда, як устануть у таку минуту, як гуляють біси.

Борисов. волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

VIII. Смерть і хороби.

539. Як виглядає смерть.

Она подібна до старої худощавої баби. Має греблї, рискаль, косу і мітлу. Є дві смерти: одна „шьо приходит тогди, коли кождий старий умирає, друга то нагла, віпадкова. Смерть рубає косоў, лиш знаку не робит“.

Зап. О. Михайлецький в Тростяици, Снятинського пов., від Стефана Глушка з Джурова.

540. Смерть у видї дївчинки.

У тьишкий рік ма́ма чу́ют, а то шос прихо́дит на при́спу тай ка́же: „Ох, ох, ох!“ — так застогна́ло ду́же жьи́ліспим го́лосом. Ма́ма ди́вют сї у́ вікно́, а у́на мала́, як десїтьлї́тна дї́у́чинка, сиди́г там. І тогди́ зачьи́ла бі́чи, зайо́йкала і побі́гла до то́го шеу́ця́ па подві́рю. І на ра́но пи́йтеро душ у́ме́рло.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Каролїни Сарнецької з Вижниції.

541. Мерлець ходить зі смертею.

В нашім силї було чути, шо одного разу ходила смерть по селу тай прийшла до одного чоловіка, шоби приймив ї на ніч, а він ни хтїв ї приймити. Вона йшла силом тай плакала, а їден чулувік був в студолї тай чув, як вона́ плакала.

По двох недїлях вмер той чоловік, а жінки, шо їго мили, чули, шо шось їх било по ногах, а вони ніц ни видїли. Вітак нїби з него так тикло, жи ни могли нести; аш прийшли з йинчого села тай го вімили і типер говорят люди, шо смерть ходит по силу, а він ї носит то полотно, жи з заду.

А діти їго раз казали, шо він прихудив до хати, прийшов до скрині тай вийшов с хати, взьив пса тай пішов, той Гаврилихі, той чоловік.

Зап. у падолисті, 1904 р., від Дарія Хемичука в Мамаївцях Нових, Черновецького пов., Ів. Савицький.

542. Рицар і смерть.

Так був у пана син. Але казали, що по єго ґрунті ходит смерть. А той собі сїв на коне́ єдної ночи, тай їде. — Вже хочу знати, що то за смерть! Тай їде с хлопчинов. Тай дивит сї: іде смерть, ба́биско кострубата, з мітлов і з рискальом. Але він іде напротїв неї с шабльсв. Тай каже до неї: Чо ти сє чудноє, бриткоє, кострубатоє по моїм ґрунтї волочиш? Так ї змерзи́в. Та прийшла д' ньому близше. А він взєв меч, її порубати. А йому рука упала. А він тоди́ увидїв, жи вна сильнїйша від нього, тай каже її: Ласкава панї, я виджу, жо ти сильна, а я багатий; я не маю жінки, то ми си поберемо. — Але вна каже: Ти, безумний чоловіче! Таж ти, каже, знаєш, що я побираю царі, ксєндзи, біскупи. Як би я хотїла, то я би си вибрала з межи них. А я ни мала чоловіка, тай не буду мати. — Тай тоди він с коне́ пац. Впав і там го погребли́. А хлопчина но приїхав до хати, тай всьо розповів. Він хотїв її шпетити, шукав смерти, та її знайшов.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов. в липні, 1906, від І. Курія В. Левинський

543. Хороба стукає в вікно.

Кажут, жи давно ходила слабісьць вечир і пукала в вікно. Йак сьи в йакі хаты обізвали, тей на рано всьі вимирли. Типер кажут, жи щасьцьи пукайи три рази, або в вікно, або в двері і кличи того імньи, чийи воно йи. Кажут, жи то також ни траба сьи вобзивати.

Зап. від Ганни Колодяіцької з Бедриковець, пов. Залїщики, О. Деревянка.

544. Хороба кличе поліжницю.

При йидні́ полі́жници повиту́ха бу́ла і кли́кало ту полі́жницу шос у ночи́ і вона́ сї відозва́ла за полі́жницу. Пото́му полі́жницьи йиднако́во засла́бла, а вона ї згаси́та ву́глики — акуше́рка. І ні́би то цо́фнуло сї до не́ї, перейшло́ на акуше́рку на тоту́. І від тогди́ не могла́ говори́ти, бу́ла бес прито́мности і так закінчи́ла. А вони́ приписуют, шо я́кби уме́рла куше́рка, як ше полі́жниця за засло́нов, то умре́ й полі́жниця.

Зап. в падолисті, 1911, від Т. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

545. Хороба підтинає жінку.

В нучи прийшли ми з варти і льигли під грубу й спали. І там запукало до вікна і кажи: Ви йизде, Андруху? — А систра вийшла зараз і до раньи вмерла, як ї підтьила. То слабість ходила люцка.

Зап у падолисті, 1905 р., в Сороках, Львівського пов., від Василя Дулемби, Ів. Савицький.

546. Колька у виді жінки.

Ў Чирнилиици вйдіў Микола Микитюк, тверéзий чоловік, хорóбу. Він бýў ткач і доробиў сї 18 мóрґіў пóльи. Али нїм робиў обгортки́, тай одéн чоловік з Нéзвиск приніс полотнó, аби́ му зробиў за дві не-діли. Він не обіцьиў за 2, áли за три беспéчне, що бýде. І хтіў ўстáр-чити сї ў слóві, аби́ той дýрно ни їхаў, а запізниў сї з налóженем по-лотна, óтже по двáціть мір дéнно робиў. І зробиў на чьис. А с тóго узьйли го кольки і ўпáў у слáбість на кольки́. І лижьиў кілька місїціў. Чéрес той чьис такі́ бýли нóчи, що лиш сидїў, бо спáти не міг. І при-кладáў плйти і шмáти тéплї, аби́ кольки́ не кол́оли. Єднóї нóчи сидйт, прикладáє плйтку, не спит, лиш дйвит сї. І вйдит, що двéрі сї ўтворьйют, ўхóдит жінка ў перéмітцї завйта. І кáже: „Слáва Йсýсу Христý. А що, ви ще бýдете мене́ дáлї пичи́, чи не бýдете?“ — Я кажу: „Як пичи́?“ — „А прилóжуєте плйти. Як будéте прилóжувати плйти, то ще вам бýде гірше, а як не бýдете, то бýде вам лéкше“. — Сказáла: „бувáйте здо-рóви“, ўтворйла собі двéрі, тай пішлá. І віт тогди́ я не клаў плитки́ і стáўем здорóвіти і віздоровіў.

Зап. в червни, 1910, від Антона Трачука з Далешева, пов. Городенка, Ів. Во-лошинський.

547. Дві пропасниці.

Йшло дві пропасници, ішли бис лїс. І надибали хату в лїсї. А там сидїў їден Жид і лїсничий. І собі балакали. Йидна каже: „Я йиду до сего пана, а він прийде с польованьи і буде їсти дужи смачно борщ і мене зїсьць. І ми буде добре в него в сирединї. — А лїсничий сидїў за корчом тай слухаў, шо вони балакали. Прийшоў він с польованьи і дала 'му жінка борщу, а він взьиў йидну лишку, в фузїю, і другу лишку і так три рази. І так цалий рік фузїя висїла на клинку. І в рімний рік вістри-лиў с тої фузїї тоту пропасницу. Тота в рімний рік вішла від Жида, а тота вішла з фузїї. Тота, що в фузїї була, — зістала як тріска. А тота, шо від Жид шла, то так вплила, як безрога. — Тай тота від Жида каже: А тобі що є? — Ой каже, говори; він як зїў з лишки борщу, а в рімний рік як мноў ви...ў, то я як пішла, ледвим сьи стримала. А та каже:

Мінї було добре. Я в Жида в перинах лежала, рузьно їсти мені добагаў, так було, шо а!

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Софрона Хартуняка М. Капій.

548. Небесне явище.

Війшоў йа ў ночи на двірь. Дес було коло піўночи. Нараз зробила сьі днина, а дес там, йак курашка на небі, такий білий вогонь узріў, шо очи ми засльіпило; і так було с добру хвильу. Зарас у недьільу питайу сьі льудий, чи не видьіли тойі божойі сили. Та то богато видьіли. Говорили старі льуди, шо то буде вимір на льудий. І того року такі була ў нас хольира.

Зап. від Петра Далавурака в Кулачківцях, Коломийського пов., 1906 р., Осип Яворський.

549. Холєра заводить по селї.

Як була ў Симакіўцех сла́бість, — тота́ хольи́ра, том чуў, шо ходи́ла, заводи́ла.

Зап. в вересни, 1910, від Юр. Конопенного з Колїнок, пов. Городенка, І. Волошинський.

550. Відвертанє холєри.

Жиди в холєру поставили хлопа на окопищи. І казали му: Як будут сї Жиди питати, ци є тут де Жидів ховати, абис казав, жи нема. — Жиди приходєт тай питают сї: Ци є? — Ого-о, каже, ти́сєцї, тисєцї є, я ту їх поміщу. Тай потому втїк, бо були би го вбили, хоть гроші взєв.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липнї, 1906 р., від Івася Курія В. Левинський.

551. Холєра у видї дївки.

Пішо́ў жанда́р і ратува́ў і змýчиў сї і хтїў трóшки припочи́ти тай лиши́ў вартїўникíў. Спит він, спит, устає́, йде́, шука́є, де та ва́рта є. Идé він до дóму, вони́ спют; ка́жи: „Ви шо рóбите?“ — Ка́жут вони́ до нéго: „Ми, па́не, не йдéмо, хоть нас ту за́раз порубáйте“. — „Чомý?“ — „Бо“ — ка́жут — „дíўка якáс бíгає та за нáми біжи́т. Тай“ — кáжут — „ми утїкáли чéрез пліт, вонá за нáми; ми лéдво чéрез пліт живі поўтїкáли; бийте нас, — ми не підéм“. — Кáже тогди́ жандáр: „Ходíт зо мноў“. — Вни йдут з ним, прихóдьи тай кáжут: „Па́не, адíт óдде дíўка!“ — „Та де?“ — кáже. „Озде о, коло нас!“ — А він кáже: „Та де?“ — „Та óзде!“ — Вони́ кáжут, шо: „Ми óзде ви́дим! Пускáйте нас до дóму, бо óсде дíўка!“ — То бýла холéра.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Каролїни Сернецької з Вижницї.

552. Холєра у виді завитої жінки.

Буде вже трицїть два роки, як у нас була холєра. Ходила вна в день, а нїхто не видїв. Вечером приходила вна як жінка завита попід хати та мазала якимось червоним, таким ги любрика. Написала тай пішла далї. Нераз сплаче, ги кобіта, ги мати за дитинов, або сьпівала:

Коби не лук, чесник, та не троян-зїлє,
То було би в кождій хатї по троє весїлє.

Де вже написала, там люди мерли.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Клепача В. Левинський.

553. Холєра у виді хлопа.

То було за холєри. Вийшов я, було, з сусїдом вечером поза хату в город. А він нараз станув, зблїд тай до мене: Ади, ци видиш от хлопа, як суне до нас? — Кажу: Нїчого не виджу. — А він як скрикнув лише, аж я напудив ся, алем нїц не видїв. На другий день мій сусїда вмер.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Клепача В. Левинський.

554. Холєра значить хати.

Була тая слабість (холєра), але не всюди. Тай, кажут, щос ходит і пише по одверках. А тут, кажут, в нашого сусїда щос написало чорними літерами. А ну, каже, дивіт сї, може і у нас? — Йой, дивєт сї, а на одверку написане чорними літерами. А той молодий ґазда сидїв на порозї, на сїннім. Тай сї схопив тай втїк до хати в вечір. То потому другий день казав, що приходило шос таке, ги добре лошє, а я, каже, бояв сї тай втїк до хати. То сї робило в самі жнива.

Тай пішли жєти в поле, а я молотив у стодолї. Та як їм молотив тай нїц, лиш води, води і води. Тай потому приходе с по́лє. Тота дївка захорувала ще в поли, ледво прийшла. А там стояли два жовнє́ри. Тай єден як взєв черес нїч суятити, все то до хати, то до станї. А рано прийшла фєра, та го взєли на фєру. Закі вівезли на гостинец тай вмер. А тота дївка суятила, суятила, а потому приїхав ксьондз, висповідав, тай до вечера дала Богу душу. А я займи́в воли пасти. То я приганєю воли, а дївцї будуют хату. А як пригнав воли, як єм постелив собі два вколоти, то нїц не тємив єм черес дві недїли. Тай потому так ми сї скєра ссунула, гей би рука́вицї зняв.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Митра Кушнїра В. Левинський.

555. Лік на холєру.

Підчас холєри то Жиди обциркльовали хати свої вугльом тай самі мазали сї ним. Той вуголь спалили с хреста. Не знати, відки взяли. Як сї обциркльовали і помазали, то їх сї холєра не брала.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липнї, 1906 р., від Івася Курія В. Левинський.

556. Як парубок джуму втопив.

Так сї біда йімила була Івана. Вигнав пастух конї. Вигнали богацькі сини і бідні. Богацькі позавивали собі голови сїраками, а бідний приклєк, поки не змовив всїй пацїр. Тай лєг, тай уснув. Приходит смерть, джу́ма називає сї. Тай каже: Неси мене до онтого села! Вилїзла на нього. Ну, приніс він ї до села. Він видит усьо: всї люде в селї померли. — Як померли люди тут, неси мі до онтого села. І ту померли люди. — Але, каже, неси мене ще до сего села. А він знав, що там всї люди помрут. А шкодував, бо там були його родичі, його фамелїя. Вна каже: Всї люди помрут, лише ти сї лишиш. А він шкодував: Щож я буду тогди робити сам? А було треба йти через воду. А він ходит, ходит понад воду, би сї збути. А далї як прийшов над якусь веренду: — Га, каже, так! І скочив. І сам сї втопив і джуму втопив.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липнї, 1906 р., від Михайла Бабяка В. Левинський.

557. Гола біда.

Віс чоловік і жінка до Бучачи свиню на ярмарок. Сеї восини тото сє діяло. Дивит сє, з якоїсь долини біжит якісь, кричит: Чикай! — Вони поставали, якесь голи. Питає сє їх, де вони їдут.

Вони кажут: Їдимо на ярмарок!

Що визети?

Пацє.

Він кажи до них: Що ви маєте за то пацє взєти?

А я знаю що?

Він кажи до них: Абисти заправили пєдисєть риньских, як вам будут давали, жибисьти взєли. Жибисьти венци ніц ни брали. Жибисьти минї що купили.

Приїхали до міста. Прийшов купец, тілко взєли. Жінка кажи: А шош ми тому голому купимо?

Блюску тай штани!

Купили тото, шо сє радили. Приїжджиют в ту саму долину, дивєт сє, біжит голий. Кажи: А шосьти взєли?

Та тото, кажи, шо ви казали.

Шосьти мині купили?

Блюзку тай штани.

Е, кажи, я того ни хочу! Кажи: Ще сей місєць — так той голий кажи — така буде́ талапавка, а потому бу́ди морос, потому як возьме, то буде тримало, то будут люди мерли. Я так мушу ходити!

Тей побігло в долину назат.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903. О. Деревянка.

ЗМІСТ.

II. Страхи.

III. Хованцї.

IV. Ріжні духи.

V. Богині й русалки.

VI. Підміни й потерчата.

VII. Блуд.

VIII. Смерть і хороби.

Етноґрафічний Збірник, т. X, XVI, XXIII, XXIV, XXVII, XXVIII. Містить: Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упоряд. і пояснив др. Ів Франко. Три томи кождий у двох випусках. Т. I — 8·00 К., т. II — 7·00 К., т. III . . . . 7·00 К.

Етноґрафічний Збірник, т. XI. Містить: Галицько-руські народні пісні з мельодіями. Зібрав др. І. Колесса . . . . 6.00 „

Етноґрафічний Збірник, т. XII–XIII Містить: В. Гнатюк, Галицько-руські народні леґенди, I—II. том по . . . . 3·00 „

Етноґрафічний Збірник, т. XIV. Містить: Оповідання Р. Ф. Чмихала. Зібрав В. Лесевич . . . . 4·00 „

Етноґрафічний Збірник, т. XV. Містить: Знадоби до галицько-руської демонольоґії, т. I. Зібрав В. Гнатюк . . . . 4.00 „

Етноґрафічний Збірник, XVII–XIX. Містить: Коломийки. т I–III (Т. XX готовить ся і буде містити IV т. Коломийок). Зібрав В. Гнатюк, том по 4·00 „

Етноґрафічний Збірник, т. XXI–XXII. Містить: Галицько-руські народні мельодії зібрані на фоноґраф Йосифом Роздольським, списав і зредаґував Стан. Людкевич, том по . . . . 6·00 „

Етноґрафічний Збірник, т. XXV. Містить: В. Гнатюк, Етноґрафічні матеріяли з Угорської Руси. Т. IV. (Казки, Леґенди, Новелї, Істор. спомини з Банату) . . . . 3·00 „

Етноґрафічний Збірник, т. XXVI. Містить: В. Гнатюк, Народні оповідання про опришків . . . . 4·00 „

Етноґрафічний Збірник, т. XXIX і XXX. Містить: В. Гнатюк, Етноґрафічні матеріяли з Угорської Руси. Т. V. Казки з Бачки. Т. VI Байки, леґенди. істор. перекази, новелї, анекдоти з Бачки. Том по . 4·00 „

Етноґрафічний Збірник, т. XXXI–XXXII. Містить: І. Свєнціцький, Похоронні голосіння. — В. Гнатюк, Похоронні звичаї й обряди . 5·00 „

Житє і Слово, вістник літератури, історії і фолькльору, томи I–IV, разом 20·00 „

Записки т. I—CXII — містять богату бібліоґрафію по етноґрафії, огляди часописий і чимало статий і матеріялів, том по . . . 3·00 „

Збірник фільольоґічної секції, т. II, III, VII і X. Розвідки Мих. Драгоманова про українську народню словесність і письменство. Т. I—IV; два перші томи кождий по 3 кор., два другі кождий по . . 4·00 „

Збірник фільольоґічної секції, т. V. Містить: І. Верхратський, про говор галицьких Лемків. Побіч граматичної розвідки про говор Лемків подані тут також тексти лемківських народнїх оповідань і пісень. . 6·00 „

Збірник фільольоґічної секції, т. VI. Посмертні твори Митрофана Дикарева з поля фолькльору й мітольоґії . . . . 4·00 „

Зубрицький М. Про рекруччину . . . . 0·18 „

„ „ Пачкарство бакуну в горах у Галичині в XIX ст. 0·60 „

Клоустон, Народні казки і вигадки . . . . 1·00 „

Колесса Філ. Ритміка українських народних пісень . . . . . 4·00 „

Кузеля Зенон, Славянські баляди на тему: хлопець перебираєть ся в жіночу одїж . . . . 0·80 „

„ „ Угорський король Матвій Корвін в славянській устній словесности . . . . 2·00 „

„ „ Причинки до народнїх вірувань з початком XIX ст. . 0·30 „

„ „ Про студії над дїтьми . . . . 0·30 „

Матеріяли до укр. етнольоґії, т. I. Містить: Хв. Вовк, Передісторичні знахідки на Кирилівській улиці у Київі; Хв. Вовк, Українське рибальство у Добруджі; М. Могильченко, Гончарство у с. Олешні у Чернигівщині; В. Гнатюк, Кушнірство у Галичині; М. Могильченко, Будівля на Чернигівщині; В. Гнатюк, Народня пожива і спосіб її приправи; Он. Гриша, Весїля у Гадяцькому пов. у Полтавщині; М. Максимович, Сороміцькі весїльні пісні; М. Кордуба, Писанки на Галицькій Волині; Проґрами (нар. побутова техніка) . . . . 8·00 „

Матеріяли до укр. етнольоґії, т. II. Містить В. Шухевича: Гуцульщина; так само т. IV, V і VII; т. II. (4·00 к.); т. IV, V і VII по . . 6·00 „

Матеріяли до укр. етнольоґії, т. III. Містить: Хв. Вовк, Знахідки у могилах між Веремєм і Стретівкою і біля Трепіля; В. Гнатюк, Ткацтво у східній Галичині; А. Веретельник, Рубанє і виготовлюванє дерева; М. Зубрицький, Народнїй календар (бойківський); В., Житє на віру

…бірських селян: П. Литвинова-Бартош, Весільні обряди і звичаї у с. Землянці в Чернигівщині; Програми (вулиця, вечерниці, досвітки, складки) . . . . 4·00 К

Матеріяли до укр. етнольоґії, т. VI. Містить: Хв. Вовк, Вироби передмікенського типу у неоліт. становищах на Україні; М. Зубрицький, Годівля, купно і продаж овець у Мшанці; М. Русов, Гончарство у с. Опошні у Полтавщині; М. Русов, Вироби з дерева у с. Груні у Полтавщині; М. Русов, Гребінництво у с. Груні у Полтавщині; Литвинова-Бартош, Олійниця у с Землянці; А. Верегельник, Олійні у півн. східній Галичині; М. Шишкевич Виріб олію на Волині в Галичині; В. Доманицький, Народ. медицина у Ровен. пов.; М. Дикарів, Народ. календар Валуйського пов. . . . . 6·00 „

Матеріяли до укр. етнольоґії, т. VIII і IX. Містить: Мр. Г. Дитина в звичаях і віруваннях укр. народа, том по . . . . . 3·00 „

Матеріяли до укр. етнольоґії, т. X. Містить: Ф. Вовк, Антропометричні досліди українського населення Галичини, Буковини й Угорщини; М. Зубрицький, Верхня вовняна ноша укр.-р. народа в Галичині; В. Гнатюк, Бойківське весіле в Мшанци; В. Гнатюк, Весіле в Керестурі (в полуд. Угорщині); Ю. Кміт, Бойківське весіле в Гвіздци; В. [illegible], Бойківське весіля в Доброгостові; Др. З. Кузеля, Бойківське весіле в Лавочнім . . . . 5·00 „

Матеріяли до укр. етнольоґії, т. XI. Містить: Статі М. Зубрицького про селянські будинки в Мшанци і про ходаки, обув селян Старосамб. і Турч. пов. та статю А. Онищука: Матеріяли до гуцульської демонольоґії . . . . 2·00 „

Матеріяли до укр. етнольоґії, т. XII. Містить: Гаївки. Зібрав В. Гнатюк. Мельодії схопив на фоноґраф О. Роздольський, списав і зредаґував Ф. Колесса . . . . 5·00 „

Матеріяли до укр. етнольоґії, т. XIII. Містить: Мельодії українських народніх дум. Серія I. Списав по фоноґрафу і зредаґував Ф. Колесса 6·00 „

Миколаєвич Я. Опис Каменецького повіту . . . . . . 2·00 „

Огоновський Ом. Історія руської літератури, т. IV. (Життєписи і характеристики українсько-руських етноґрафів) . . . . . 2·00 „

Олеснович В. Раси Европи і їх історичні взаємини . . . . 0·70 „

Охримович В. Останки комунізму у Бойків . . . . . 0·20 „

Руська історична бібліотека, т. XIX. Праці Ю. Целевича про опришків 3·60 „

Томашівський Ст. Причинки до пізнання етноґр. теріторії Угор. Руси тепер і давнійше . . . . 0·20 „

„ „ Угор. Русини в світлі мадяр. урядової статистики . 0·90 „

„ „ Етноґрафічна карта Угорської Руси . . . . 5·00 „

Франко Ів. Жіноча неволя в народних піснях . . . . . . 0·70 „

„ „ Ваалаам і Йоасаф. старохрист. роман . . . . . 4·00 „

„ „ Наші коляди . . . . 0·40 „

„ „ Лукіян Кобилиця . . . . 0·40 „

„ „ Наливайко з міднім биці. Причинок до історії леґенди . . 0·35 „

„ „ Пісня про Правду і Неправду . . . . 1·00 „

„ „ Притча про сліпця і хромця . . . . . . 1·00 „

„ „ Слово про збурене пекла . . . . 1·00 „

„ „ Козак Плахта . . . . 0·60 „

„ „ Слово о Лазаревѣ воскресеніи . . . . 1·00 „

„ „ До історії українського вертепа XVIII в. . . . . . 1·60 „

„ „ Нові матеріяли до історії українського вертепа . . . 0·50 „

„ „ Студії над народніми піснями . . . . 3·50 „

Широцький Кость. Надгробні хрести на Україні . . . . . . 0·60 „

Щербаковський Вадим. Деревляні церкви на Україні і їх типи . . 1·00 „

Щурат Василь. Увільнене злочинця дівчиною в Бродах 1727 р. . . 0·20 „

Ціна тому [illegible] корони.